

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ-ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

**ΓΕΩΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΟΝ ΚΑΤΩ ΡΟΥ ΤΟΥ
ΚΗΦΙΣΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ - ΑΤΤΙΚΗ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΓΑΚΗ-ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΓΑΚΗ-ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ(Καθηγήτρια)
ΧΑΜΠΙΚ ΜΑΡΟΥΚΙΑΝ (Καθηγητής)
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ (Ομ. Καθηγητής)

ΑΘΗΝΑ 2012

«Ποταμοί δ εισιν, ο μεν **Κηφισος**, εκ
Τρινεμεων τας αρχας εχων, ρεων δε δια
του πεδιου, εφ ου και η γεφυρα και οι
γεφυρισμοι δια δε των σκελων των
απο του αστεως εις τον Πειραια
καθηκοντων, εκδιδωσιν εις το
Φαληρικον, χειμαρρωδης το πλεον,
θερους δε μειουνται τελεως»

Στάβων «Γεωγραφικά»



Ο Κηφισός ποταμός, Θέση Αδάμες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
1. Γεωλογία της Αττικής	9
1.1. Στρωματογραφία	9
1.1.1. Παλαιοζωϊκό υπόβαθρο και αλπικοί σχηματισμοί	9
1.1.2. Μεταλπικοί σχηματισμοί	11
1.2. Τεκτονική	11
1.2.1. Παλαιοζωικές ορογενέσεις	11
1.2.2. Αλπικές ορογενέσεις	11
1.2.3. Μεταλπική τεκτονική	13
1.3. Παλαιογεωγραφική εξέλιξη	14
1.3.1. Παλαιογεωγραφική εξέλιξη στο Παλαιοζωικό	14
1.3.2. Αλπική Παλαιογεωγραφική εξέλιξη	15
1.3.3. Μεταλπική Παλαιογεωγραφική εξέλιξη του λεκανοπεδίου	15
	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
2. Υδρολογική λεκάνη Κηφισού	17
2.2. Κλιματολογικά Στοιχεία	17
2.2.1. Το κλίμα στην Αττική	17
2.2. Γεωμορφολογία της λεκάνης απορροής του Κηφισού ποταμού	19
2.3. Υδρογραφικό δίκτυο του Κηφισού ποταμού	24
2.3.1. Φυσικογεωγραφικά χαρακτηριστικά του Κηφισού	24
2.3.2. Ποσοτική ανάλυση του υδρογραφικού δικτύου του Κηφισού ποταμού	26
2.3.3. Επιμήκεις τομές του Κηφισού και των παραποτάμων του	31
2.3.4. Ανθρωπογενείς επεμβάσεις	36
2.4. Υδρογεωλογικές Παρατηρήσεις	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	40
3. Γεωαρχαιολογία Κηφισού Ποταμού	40
3.1. Μύθος και Ιστορία	40
3.1.1. Ο Κηφισός Ποταμός: Μυθολογία-Ιστορικά στοιχεία	42
3.2. Ο Κηφισός Ποταμός και ο Αττικός «Ελαιώνας»	58
3.2.1. Ο «Ελαιώνας» στην αρχαιότητα	59
3.2.2. Ο Αττικός «Ελαιώνας» μέσα από τους περιηγητές και τους νεότερους ιστορικούς (15 ^{ος} – 19 ^{ος} αι.μ.Χ.)	61
3.2.3. Εκκλησιαστικά, κοσμικά μνημεία και τοπωνύμια του «Ελαιώνα»	66
3.2.4. Οι δρόμοι σημεία αναγνώρισης του «Ελαιώνα»	78
3.2.5. Οι ποταμοί ως σημεία αναγνώρισης του «Ελαιώνα»	82
3.3. Ο Κηφισός ποταμός, οι παραποτάμιες περιοχές στο Φάληρο και τον Πειραιά μέσα από τους χάρτες του Kaupert, τις ιστορικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες	84
	102
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	
4. Κηφισός ποταμός-Αρχαιολογικές Θέσεις	102
4.1. Μεθοδολογία- Χρονολογικός πίνακας	102
4.2. Αρχαιολογικές θέσεις	104
	198
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο	
5. Μεθοδολογία- Χάρτες	198
5.1. Αξιολόγηση χαρτών	214
	216
ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	
Περίληψη	226
Abstract	227
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	228
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	229
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ	
Πίνακας 5 και Πίνακας 6	

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία με τίτλο «Γεωαρχαιολογική μελέτη στον Κάτω ρου του Κηφισού ποταμού, Αττική», μου ανατέθηκε από τον τομέα Γεωγραφίας και Κλιματολογίας του τμήματος Γεωλογίας και Γεωπεριβάλλοντος του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κατόπιν υποδείξεως της Καθηγήτριας μου κ. Γάκης-Παπαναστασίου Καλλιόπης.

Η φυσική και πολιτιστική μας κληρονομιά, είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Σήμερα είναι δυνατό να παρακολουθήσουμε τις φυσικές και μετέπειτα ανθρωπογενείς παρεμβάσεις που επέδρασαν στην εξελικτική πορεία του ανθρώπου.

Με γνώμονα τα παραπάνω, η εργασία αυτή πραγματεύεται τη συλλογή και επεξεργασία των γεωλογικών και αρχαιολογικών δεδομένων στην υπό εξέταση περιοχή, προκειμένου να ερμηνευθεί, το υδρογραφικό δίκτυο, ο τόπος και οι ανθρωποί στο χρόνο.

Για το σκοπό αυτό εκπονήθηκαν ψηφιακοί χάρτες με υπόβαθρο τους σύγχρονους τοπογραφικούς χάρτες και τους τοπογραφικούς χάρτες του Kaupert, με την χρήση του προγράμματος Arc GIS για την αποτύπωση των αρχαιολογικών θέσεων. Έγινε επίσης εργασία υπαίθρου προκειμένου να κατανοηθούν και να ερμηνευθούν τα παλαιότερα δεδομένα, όπου ήταν εφικτό, αφού το Περιβάλλον σήμερα έχει αλλάξει αισθητά.

Στο σημείο αυτό οφείλω να εκφράσω τις θερμότατες ευχαριστίες μου σε όσους συνέβαλαν στην υλοποίηση αυτής της προσπάθειας.

Πρώτα απ'όλα την καθηγήτριά μου κ. Γάκη - Παπαναστασίου Καλλιόπη, η οποία μου ανέθεσε την εργασία αυτή και με καθοδήγησε κατά την εκπόνησή της. Την ευχαριστώ θερμά για την ηθική συμπαράσταση, την ενθάρρυνση και τις συμβουλές της τόσο καθ'όλη την διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου αλλά και κατά την εκπόνηση της παρούσας μεταπτυχιακής μελέτης, αφού ούσα αρχαιολόγος με μύησε στην επιστήμη της Γεωαρχαιολογίας.

Ευχαριστώ επίσης θερμά τον καθηγητή του Τμήματος Γεωλογίας του Πανεπιστήμιου Αθηνών και διευθυντή του τομέα Γεωγραφίας-Κλιματολογίας, κ. Χαμπίκ Μαρουκιάν, μέλος της τριμελούς επιτροπής, για τις καίριες υποδείξεις, παρατηρήσεις και τις επικοδομητικές επισημάνσεις του στην παρούσα μελέτη.

Ευχαριστώ επίσης θερμά τον καθηγητή του Τμήματος Γεωλογίας του Πανεπιστήμιου Αθηνών κ.Γ.Λειβαδίτη μέλος της τριμελούς επιτροπής για τις εύστοχες παρατηρήσεις του.

Ευχαριστώ από καρδιάς τον Δρ. Μηχανικό Μεταλλείων ΕΜΠ, τέως Διευθυντή ΙΓΜΕ, κ. Χιώτη Ευστάθιο με τον οποίο συνεργάστηκα στην σύνθεση των ψηφιακών χαρτών.

Ευχαριστώ επίσης θερμά τους κάτωθι συναδέλφους αρχαιολόγους του Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ) που εργάστηκαν στην υπό μελέτη περιοχή και μου παρείχαν πληρέστερη ενημέρωση ως προς τα ανασκαφικά, τοπογραφικά και ερμηνευτικά στοιχεία, όπως: την τέως Έφορο Αρχαιοτήτων της ΚΣΤ' Έφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων κ. Λυγκούρη Ευτυχία για την πληρέστερη τοπογραφική και ιστορική κατανόηση του αρχαίου Πειραιά και των περιχώρων, την τέως Έφορο Αρχαιοτήτων της Β' Έφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων κ. Τσιριγώτη- Δρακωτού Ι. για την ηθική συμπαράσταση αλλά και για την παροχή ενημερωτικού υλικού που αφορούσε σε αρχαιότητες που εντοπίστηκαν υπό την εποπτεία της στην Αθήνα και που σχετίζονται με τον Κηφισό ποταμό. Τους αρχαιολόγους της Β' και ΚΣΤ' Έφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων, κκ. Ασημάκου Ελένη, Ραυτοπούλου Μαρία και

Συρόπουλο Ιωάννη για την πρόθυμη από μέρους τους διάθεση ανασκαφικών θέσεων μη δημοσιευμένων από τους ίδιους μέχρι σήμερα και που αφορούν σε έρευνες πλησίον του Κηφισού Ποταμού. Ευχαριστώ ιδιαιτέρως θερμά τον συνάδελφο και πολύτιμο φίλο, αρχαιολόγο της Β' Έφορείας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων κ. Παλαιολόγο Δημήτριο, για το χρόνο που μου αφιέρωσε στην ύπαιθρο προκειμένου να εντοπίσω και να ταυτίσω αρχαίες θέσεις που γειτνίαζαν με τον Κηφισό ποταμό.

Επιπροσθέτως ευχαριστώ όλους τους καθηγητές και συνεργάτες τους, για την βοήθεια που μου παρείχαν κατά τη διάρκεια φοίτησης μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου, για την ηθική και υλική συμπαράσταση στο όλο εγχείρημα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της παρούσης μεταπτυχιακής εργασίας είναι η συλλογή και επεξεργασία των γεωμορφολογικών και αρχαιολογικών δεδομένων που αφορούν στον Κηφισό ποταμό. Το βορειότερο όριο της περιοχής έρευνας προσδιορίστηκε στην περιοχή Τρεις Γέφυρες (Αγ. Ανάργυροι), από την οποία εκτείνεται προς νότο η πεδινή περιοχή της ποτάμιας λεκάνης του Κηφισού. Ειδικότερα συμπεριλαμβάνονται οι αρχαιολογικές θέσεις που βρίσκονται περί τα 2,5χλμ. εκατέρωθεν του Κηφισού ποταμού. Επιπλέον συμπεριλήφθηκαν και θέσεις του Πειραιά σε μήκος 2,5χλμ. στα δυτικά και νότια του ποταμού, παρότι βρίσκονται εκτός της υδρολογικής του λεκάνης, γιατί η μορφολογική εξέλιξη του επηρεάστηκε από τις ποτάμιες αποθέσεις του λεκανοπεδίου της Αττικής και των μεταβολών που υπέστη η ακτή μέσα στο χρόνο.

Για το σκοπό αυτό έγινε συλλογή και επεξεργασία δεδομένων που αφορούν στη γεωλογία της Αττικής, τεκτονική, γεωμορφολογία, την ιστορία, την τοπογραφία, την γεωγραφία και την αρχαιολογία της υπό μελέτης περιοχής. Συγκεντρώθηκαν οι τοπογραφικοί χάρτες, τοπογραφικά σχέδια, εικόνες, βιβλιογραφικά δεδομένα. Η βιβλιογραφία παρατίθεται στο τέλος της εργασίας. Πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στην ύπαιθρο προς εξακρίβωση και ταύτιση των αρχαιολογικών θέσεων και ακολούθησε η επεξεργασία των δεδομένων, παρατηρήσεων και των στοιχείων που συλλέχθηκαν. Ακολούθησε η σύνθεση των χαρτών, η οποία έγινε με το πρόγραμμα ArcGIS της ESRI. Οι χάρτες είναι θεματικοί και αποσκοπούν στην συνολική παρουσίαση της περιοχής μελέτης καθώς και στην προβολή κατά αρχαιολογική θεματική ενότητα.

Η εργασία περιλαμβάνει τις παρακάτω θεματικές ενότητες:

- -τη γεωλογία της Αττικής
- -την υδρολογική λεκάνη του Κηφισού ποταμού
- -τη γεωαρχαιολογία του Κηφισού
- -τις αρχαιολογικές θέσεις εκατέρωθεν του Κηφισού ποταμού και τμήματος του Πειραιά και τέλος
- -τους ψηφιακούς χάρτες και την αξιολόγηση τους.

Πιο αναλυτικά η διάρθρωση της εργασίας έχει ως εξής:

-Στο 1^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η στρωματογραφία της Αττικής, ακολουθεί η τεκτονική και τέλος η παλαιογεωγραφική εξέλιξη του λεκανοπεδίου.

-Στο 2^ο κεφάλαιο παρουσιάζεται η λεκάνη απορροής του Κηφισού. Εδώ εξετάζονται τα φυσικογεωγραφικά χαρακτηριστικά της λεκάνης απορροής του Κηφισού, οι κλιματολογικές παρατηρήσεις, η γεωμορφολογία της λεκάνης απορροής, το υδρογραφικό δίκτυο και οι υδρογεωλογικές παρατηρήσεις.

-Στο 3^ο κεφάλαιο εξετάζεται η Γεωαρχαιολογία του Κηφισού ποταμού. Συγκεντρώθηκαν όλα τα μυθολογικά, ιστορικά και τοπογραφικά στοιχεία με αναφορές στον θεό- ποταμό Κηφισό. Εξετάζεται επίσης η πεδιάδα του Αττικού Ελαιώνα, η οποία διαρρέεται από τον ποταμό Κηφισό, ο Ελαιώνας στην αρχαιότητα, ο Αττικός Ελαιώνας όπως τον βίωσαν οι περιηγητές και οι νεώτεροι ιστορικοί, καθότι αρκετές μαρτυρίες τους στηρίζονται και σε αυτοψίες περιγραφών τοπίου, τα εκκλησιαστικά, κοσμικά μνημεία και τοπωνύμια του «Ελαιώνα». Οι ιστορικοί οδικοί άξονες του ελαιώνα με τα μνημεία που εντοπίζονται κατά μήκος τους και που αποτέλεσαν σημεία αναγνώρισής του και οι ποταμοί και οι χείμαρροι που τον διέρρεαν. Τέλος εξετάζεται ο Κηφισός ποταμός, οι παραποτάμιες περιοχές στο Φάληρο και τον Πειραιά μέσα από τους χάρτες του Kaupert, τις ιστορικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες.

-Στο 4^ο κεφάλαιο παρατίθεται αρχικά η μεθοδολογία κατάρτισης βάσης αρχαιολογικών δεδομένων και ο χρονολογικός πίνακας των αρχαιολογικών περιόδων, που καλύπτει τη χρονολογική περίοδο από την προϊστορική εποχή μέχρι και τους μεταβυζαντινούς χρόνους. Ακολουθεί η καταγραφή των αρχαιολογικών θέσεων αναζητώντας τες μέσα από τις ετήσιες επιστημονικές εκδόσεις του Αρχαιολογικού Δελτίου (ΑΔ) του ΥΠΠΟΤ (από το έτος 1929 μέχρι και το έτος 2000) καθώς και από τη βιβλιογραφική ενημέρωση μέσα από τα κείμενα. Ωστόσο ανασκαφικά δεδομένα παραχωρήθηκαν και από συναδέλφους του ΥΠΠΟΤ μέχρι και το έτος 2008 και αφορούν σε αδημοσίευτες ακόμη αρχαιολογικές θέσεις πλησίον του ποταμού Κηφισού. Στο κείμενο γίνεται αναφορά της δημοσίευσης του Αρχαιολογικού Δελτίου αλλά και άλλων πηγών. Τα αρχαιολογικά δεδομένα συνοψίζονται και συμπληρώνονται από τον **πίνακα 5**, σε αρχείο Excel, ο οποίος παρατίθεται στο τέλος της εργασίας και περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

1. Αύξοντα αριθμό θέσεως.
2. Ταχυδρομική διεύθυνση (οδός, αριθμός και Τ.Κ.περιοχής)
3. Στον πίνακα επίσης περιλαμβάνονται οι γεωγραφικές συντεταγμένες (γεωγραφικό πλάτος και μήκος σε δεκαδικές μοίρες με ακρίβεια έξι δεκαδικών ψηφίων) που προσδιορίστηκαν από την ταχυδρομική διεύθυνση σε συνδυασμό με τους δορυφορικούς χάρτες του Google Earth. Η αρίθμηση των θέσεων έγινε από B-N και προκειμένου για θέσεις στο ίδιο γεωγραφικό πλάτος από Δ-Α.
3. Η αρχαιολογική περίοδος των ευρημάτων.
4. Τα βάθη στη βάση και στην οροφή των αρχαιολογικών στρωμάτων κατά περίοδο (το επίπεδο αναφοράς των υψομέτρων λαμβάνεται στο Αρχαιολογικό Δελτίο στο επίπεδο του οδοστρώματος).
5. Τέλος στον πίνακα 5 συνοψίζονται παρατηρήσεις σχετικές με τον Κηφισό που καταχωρήθηκαν από τους ανασκαφείς των θέσεων.

Τα πρωτογενή δεδομένα περιλαμβάνουν 549 συνολικά αρχαιολογικές θέσεις από τις οποίες οι 231 εντοπίζονται στη λεκάνη του Κηφισού και οι υπόλοιπες αφορούν την περιοχή του Πειραιά.

Στο 5^ο κεφάλαιο παρατίθενται οι ψηφιακοί χάρτες και γίνεται η αξιολόγησή τους. Εκτός των αρχαιολογικών θέσεων που προέκυψαν από το Αρχαιολογικό Δελτίο

και οι οποίες περιγράφονται στο κεφάλαιο 4, εξετάστηκαν επίσης οι Βυζαντινές και Μεταβυζαντινές εκκλησίες της ποτάμιας λεκάνης που περιγράφονται στον Πίνακα 6 και ο οποίος παρατίθεται στο τέλος.

Η σύνθεση των χαρτών έγινε με το πρόγραμμα ArcGIS της ESRI. Οι χάρτες είναι θεματικοί και αποσκοπούν στην συνολική παρουσίαση της περιοχής μελέτης καθώς και στην προβολή κατά αρχαιολογική θεματική ενότητα.

Ως τοπογραφικό υπόβαθρο στους γενικούς χάρτες χρησιμοποιήθηκαν οι τοπογραφικοί χάρτες 1:5000 της ΓΥΣ και 1:25000 του Kaupert αντίστοιχα. Οι χάρτες του Kaupert χρησιμοποιήθηκαν καθότι σε αυτούς παρέχονται γεωλογικές και γεωφυσικές πληροφορίες αφού η περιοχή δεν είχε αστικοποιηθεί ιδιαίτερα, αλλά και μαρτυρίες για παλαιότερες αρχαίες θέσεις.

Στους αναλυτικούς θεματικούς χάρτες χρησιμοποιήθηκε ως τοπογραφικό υπόβαθρο ο χάρτης της Αττικής σε κλίμακα 1:50000 έκδοσης «Αττική Οδός Α.Ε.».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. ΓΕΩΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Η γεωλογία της Αττικής έχει απασχολήσει πληθώρα ερευνητών εξαιτίας του κοιτασματολογικού της ενδιαφέροντος κυρίως των μεταλλείων της Λαυρεωτικής και των ευρημάτων του Πικερμίου και έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις για την στρωματογραφική της διάρθρωση και τη γεωτεκτονική της.

Γλαφυρή σύνοψη της γεωλογίας της Αττικής δίδεται από τον Κορδέλλα και παρατίθεται στη συνέχεια: «Έκ της ως είρηται γεωλογικής συστάσεως της χώρας δύναται τις τα εξής να εξαγάγῃ πορίσματα περί γενέσεως του μέρους τούτου της Αττικής. Κατά την κρητιδικήν εποχήν το πλείστον της Αττικής ήτο υφάλιον, μόνη δε η νοτιωτάτη αυτής άκρα από του Σουνίου μέχρι του Μαραθώνος απετέλει νήσον, από των ακτών της οποίας εξετείνετο ατρύγητον πέλαγος προς τε την Μεγαρίδα και τον Ευβοϊκόν κόλπον. Μετά το πέρας της γεωλογικής ταύτης εποχής και της επελθούσης εξάρσεως του εδάφους εσχηματίσθη πάλιν η ήπειρος, ήτις περιείχε λεκανοειδείς λίμνας, εν αις κατετίθετο το υπό των υδάτων συμφορούμενον υλικόν προς γέννησιν των λιθασμάτων της τριτογενούς διαπλάσεως και τα λείγανα των φυτών, άτινα παρήγαγον τους γαιάνθρακας.

Τα προς τον νότον του Πεντελικού φοβερά θηλαστικά ζώα, τα νυν εν ορυκτή καταστάσει, εύρισκον τότε άφθονον τροφήν εν τη σφριγώσῃ βλαστήσει της αυξανομένης εν μείζονι της νυν εν Ελλάδι θερμοκρασίας, περιεφέροντο δε επι γης επιπέδου και ελώδους, συνεχομένης μέχρι της ερήμου της Λιβύης, ην όμως καλύπτει πάλιν το αρχιπέλαγος της νυν γεωλογικής εποχής.

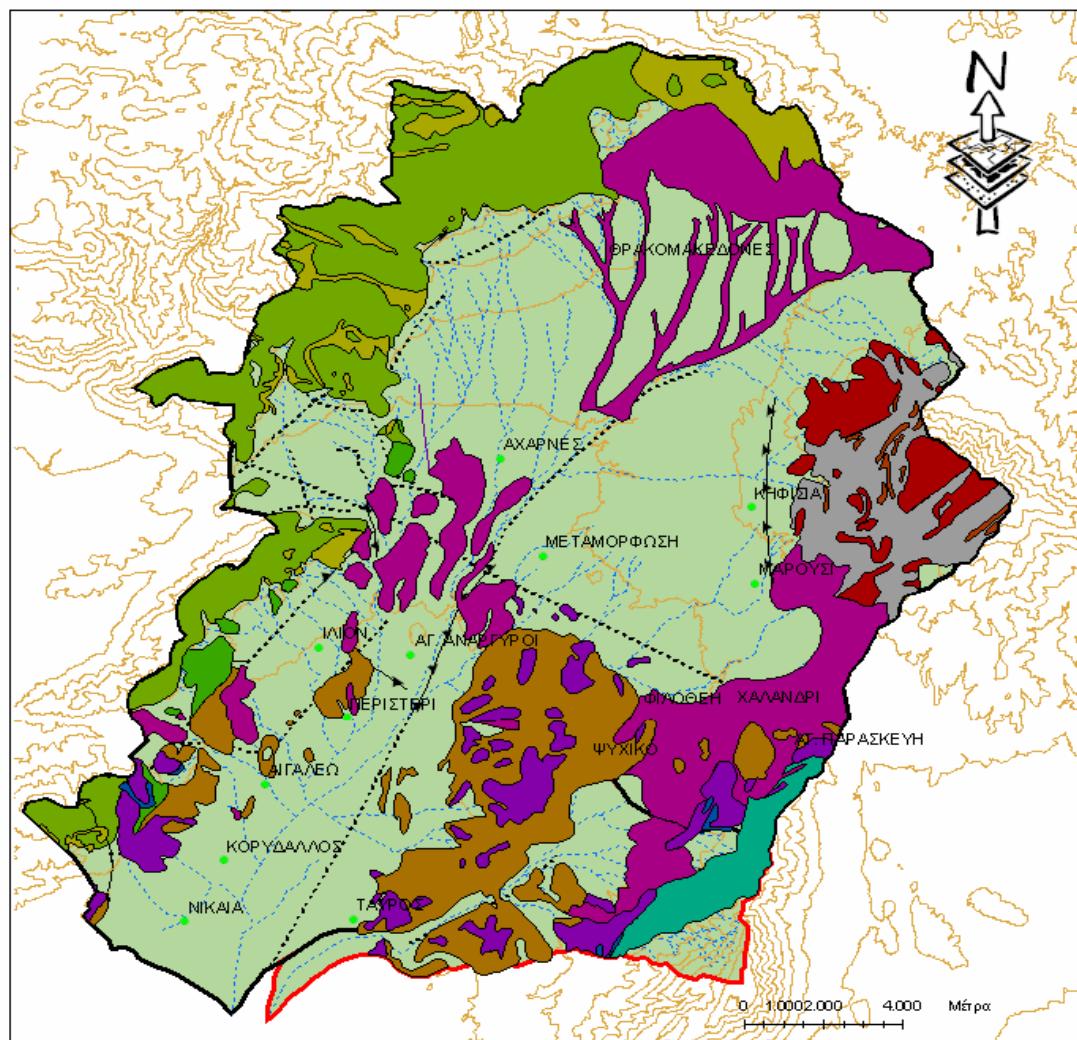
Την πλουσίαν εκείνην βλάστησιν διεδέχθησαν βαθμηδόν κατά την αλληλουχίαν των γεωλογικών και ιστορικών εποχών, οι ξηροί θάμνοι του Υμηττού, του Κορυδαλλού και του Πεντελικού, οίτινες παρέχουσι τω όντι εις την άλλως τε χαριεσσαν και περικαλλή ημων χώραν όψιν τα μάλιστα αιχμηράν και λυπηράν» (Α.Κορδέλλας, 1879).

1.1 ΣΤΡΩΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

Η στρωματογραφία της Αττικής περιλαμβάνει γνευσίους, μάρμαρα, σχιστολίθους, ασβεστολίθους, φλύσχη, καθώς και Νεογενή και Τεταρτογενή ιζήματα. Απαντούν επίσης εκρηξιγενή πετρώματα, τόσο πλουτώνια, όσο και ηφαιστειακά. Στο Σχ.1 ο γεωλογικός χάρτης της λεκάνης απορροής του Κηφισού και του Ιλυσού ποταμού.

1.1.1 Παλαιοζωϊκό υπόβαθρο και αλπικοί σχηματισμοί

Οι γεωλογικοί σχηματισμοί της Αττικής, διακρίνονται σε Παλαιοζωικό υπόβαθρο, σε αλπικούς και σε μεταλπικούς σχηματισμούς. Οι δύο πρώτες ενότητες δομούν τους ορεινούς όγκους που περιβάλλουν το λεκανοπέδιο αλλά και στους μικρούς λόφους που αναπτύσσονται μέσα σε αυτό, ενώ τα μεταλπικά ιζήματα πληρούν το εσωτερικό του καλύπτοντας ασύμφωνα τους υποκείμενους παλαιότερους σχηματισμούς.



**Γεωλογικός Χάρτης της λεκάνης απορροής
του Κηφισού και του Ιλισού ποταμού**

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

←→ Ρήγμα βέβαιο	Κατώτερη ανθρακική σειρά Πελαγωνίκης Ζώνης	Ενδιάμεσα μάρμαρα Πεντελικού
····· Πιθανή προέκταση	Νεογενείς Αποθέσεις	Οφιόλιθοι
····· Υδρογραφικό δίκτυο	Επικλυσιγενείς Ασβεστόλιθοι	Μάρμαρα Πεντέλης
— Ισοθρόμης καμπύλη (ισοδιάσταση 100m)	Σχιστόλιθοι Πεντέλης	Λόφοι Λεκανοπεδίου
■ οδροκρίτης Ιλισού	Ανώτερα μάρμαρα Υμηττού	Κρυσταλλοσχιστώδες υπόβαθρο Πάρνηθας
□ οδροκρίτης Κηφισού	Τεταρτογενείς Αποθέσεις	Αθηναϊκοί σχιστόλιθοι
	Προσχωματικό σύστημα Λεκανοπεδίου	

Σχ.1: Από Χρ.Κοταμπάση – Α.Σκέντος, 2005.

1.1.2 Μεταλπικοί σχηματισμοί

Οι μεταλπικοί σχηματισμοί διακρίνονται σε σχηματισμούς του Νεογενούς και του Τεταρτογενούς. Οι νεογενείς έχουν διαιρεθεί σε θαλάσσιους και περιλαμβάνουν θαλάσσιες, παράκτιες και παράλιες φάσεις και εντοπίζονται στο νότιο τμήμα του λεκανοπεδίου καθώς και σε ηπειρωτικούς σχηματισμούς, οι οποίοι περιλαμβάνουν λιμναίες, λιμνοχερσαίες αποθέσεις, που κατά θέσεις περιέχουν απολιθώματα της Πικερμικής πανίδας (Πύργος Βασιλίσσης) και εντοπίζονται στην περιοχή του βορείου λεκανοπεδίου Αθηνών.

Στους προηγούμενους Νεογενείς σχηματισμούς επικάθονται τεταρτογενείς αποθέσεις, στις οποίες συμμετέχουν τα φερτά υλικά των ποταμών του λεκανοπεδίου, οι παράκτιες αποθέσεις, οι ποτάμιες αναβαθμίδες, οι πλευρικές αποθέσεις κορημάτων, τα ριπίδια και οι κώνοι κορημάτων των περιφερειακών ορεινών όγκων (**Δ. Παπανικολάου, Ε. Μπάση, Κ. Κράνης και Γ. Δανάμος, 2004**).

Το λεκανοπέδιο των Αθηνών βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα της Αττικής και έχει μήκος περίπου 22km από βορειοανατολικά προς τα νοτιοδυτικά και πλάτος 11km εγκαρσίως. Αποτελεί μεγάλο βύθισμα διεύθυνσης ΒΒΑ-ΝΝΔ, που οριοθετείται από τα όρη Πάρνηθα προς τα ΒΒΔ, Πεντέλη προς τα ΒΑ, Υμηττό προς τα Α και Αιγάλεω και Ποικίλο προς τα Δ, ενώ προς τα ΝΔ ανοίγει στον Σαρωνικό κόλπο. Στο εσωτερικό του λεκανοπεδίου και κατά μήκος του κεντρικού του άξονα αναπτύσσεται μία σειρά από λόφους όπως τα Τουρκοβούνια, Λυκαβηττός, Στρέφη, Ακρόπολη, Φιλοπάππου, Αρδηττός, Ζωοδόχος Πηγή και άλλα μικρότερα.

1.2 ΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

1.2.1 Παλαιοζωικές ορογενέσεις

Στην Αττική ορογενέσεις παλαιοζωικής ηλικίας έχουν διαπιστωθεί κατά τη διάρκεια του Μέσου Λιθανθρακοφόρου.

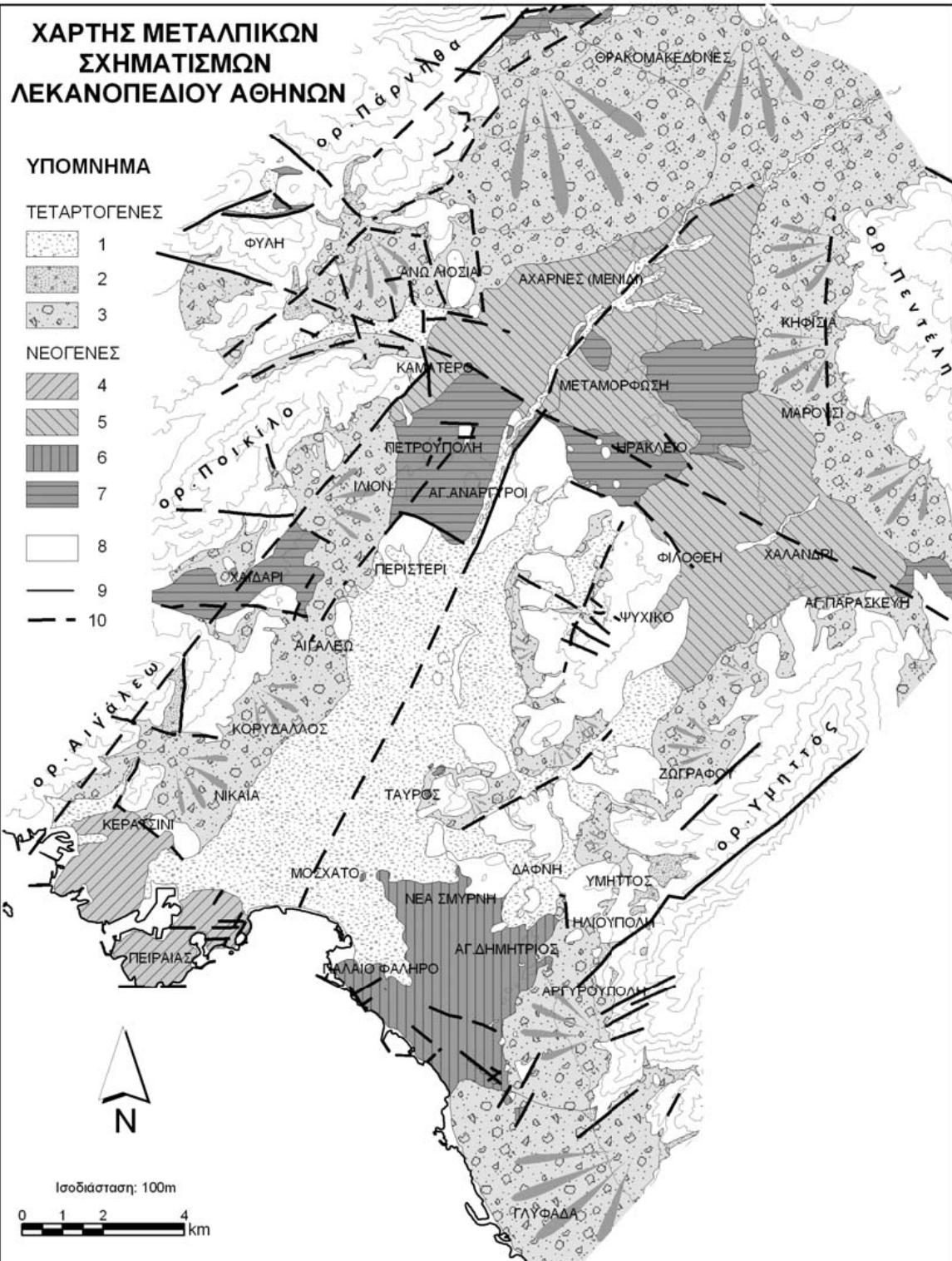
Στη διάρκεια του Περμίου αναφέρονται επίσης ορογενέσεις με έντονες διαβρώσεις. Κροκαλοπαγή Περμίου και Λιθανθρακοφόρου ηλικίας αποτέληκαν μαζί σε διαβρωμένες επιφάνειες του νεοπαλαιοζωϊκού (**Γ. Παπαδέας, 2002**).

1.2.2 Αλπική ορογενέση

Από το Δογγέριο έως την Κενομάνιο επίκλυση του άνω Κρητιδικού, αναφέρονται τέσσερις ορογενέσεις με αντίστοιχες διαβρώσεις και αποθέσεις ιζημάτων.

Κατά τη διάρκεια των νεοαλπικών ορογενέσεων, τα πετρώματα της Αττικής επηρεάζονται από πλευρικές πιέσεις. Αποτέλεσμα αυτού η δημιουργία οροσειρών με φορά ανάλογη της πίεσης των λιθοσφαιρικών πλακών.

Διακρίνονται παλαιότερες πτυχές και οροσειρές με ΒΔ-ΝΑ διεύθυνση και νεότερες ΒΑ-ΝΔ διεύθυνσης, με παράλληλα ρήγματα και διακλάσεις. Οι νεότερες ΒΑ-ΝΔ πτυχές και οροσειρές διαμορφώθηκαν πάνω στην ήδη υπάρχουσα ορεογραφία. Παράλληλες σειρές με αντίκλινα και σύγκλινα ΒΑ-ΝΔ διεύθυνσης χαρακτηρίζουν την μεταμορφωμένη και μη μεταμορφωμένη Αττική.



Σχ.2: Χάρτης μεταλπικών σχηματισμών λεκανοπεδίου Αθηνών (1. Άλλούβια,
2. Πλευρικά κορήματα, 3. Πλευρικά κορήματα και ριπίδια, 4. Πλειοκαϊνικοί
θαλάσσιοι σχηματισμοί, 5. Πλειοκαϊνικοί ηπειρωτικοί σχηματισμοί,
6. Ανωμειοκαϊνικοί σχηματισμοί - παράκτιες και παράλιες φάσεις,
7. Ανωμειοκαϊνικοί ηπειρωτικοί σχηματισμοί, 8. Άλπικό υπόβαθρο, 9. Γεωλογικό
όριο, 10. Ρήγμα και πιθανή προέκτασή του. (Δ. Παπανικολάου, κ.α., 2004)

Η νεότερη ορογένεση πάνω στην παλαιότερη τεκτονική δομή ήταν ένας κατακερματισμός των ανώτερων μεσοζωικών ασβεστολιθικών ιζημάτων των αντικλίνων.

Τα κατακερματισμένα πετρώματα μεταφέρθηκαν, στις περιόδους του Τριτογενούς και Τεταρτογενούς, στις λεκάνες και αποτέλεσαν εκτεταμένα πεδία από εναλλαγές αδρομερών και λεπτομερών υλικών. Οι πτυχώσεις, ο μεταγενέστερος κατακερματισμός και η διάβρωση των πετρωμάτων, έφεραν στην επιφάνεια σχηματισμούς, που στρωματογραφικά ανήκουν σε βαθύτερους ορίζοντες όπως οι παλαιοζωικοί σχιστόλιθοι, οι γνεύσιοι, το κατώτερο μάρμαρο Πεντέλης και άλλοι ανθρακικοί και σχιστολιθικοί σχηματισμοί (**Γ. Παπαδέας, 2002**).

1.2.3 Μεταλπική τεκτονική

Κατά μήκος του Κηφισού ποταμού διακρίνεται μια ρηξιγενής ζώνη BBA-ΝΝΔ διεύθυνσης που χωρίζει το λεκανοπέδιο σε δύο μέρη. Το ανατολικό και δυτικό με το καθένα τη δική του τεκτονική και παλαιογεωγραφική εξέλιξη. Αυτό διαπιστώνεται στον αριθμό, τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά των ρηγμάτων, στο είδος και στην εμφάνιση των σχηματισμών σε καθένα από τα δύο τμήματα.

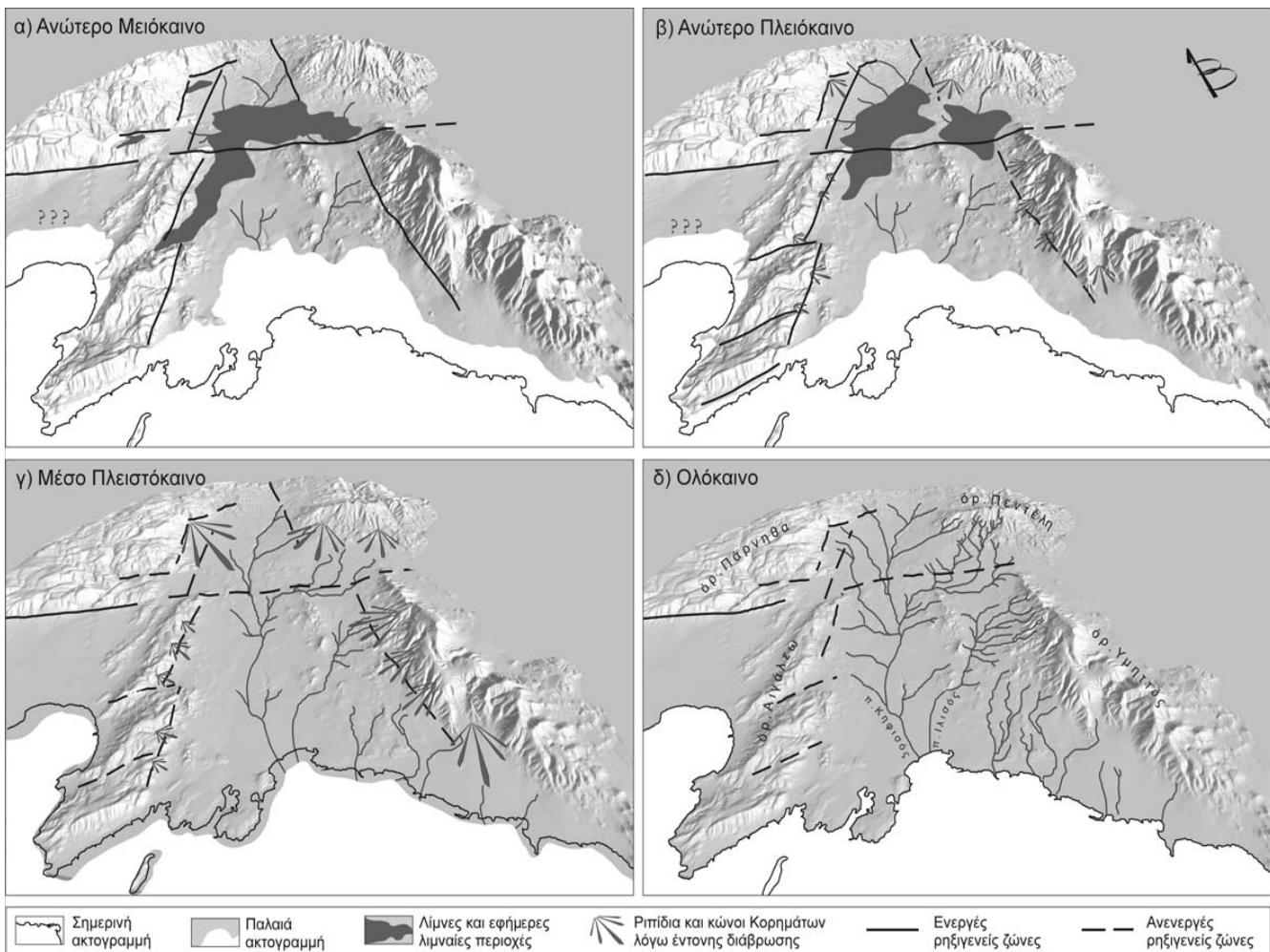
Η ζώνη αυτή διαπιστώνεται στις δορυφορικές εικόνες, στις αεροφωτογραφίες και στις μορφολογικές ανωμαλίες του υδρογραφικού δίκτυου, δηλαδή ασυμμετρία του δίκτυου δυτικά και ανατολικά του κυρίως κλάδου του **Κηφισού**. Στο μεν δυτικό, το αλπικό υπόβαθρο έχει βυθιστεί και καλύπτεται από τους μεταλπικούς σχηματισμούς, στο ανατολικό, έχει ανυψωθεί και απουσιάζουν οι μεταλπικοί ή είναι μικρού πάχους (**T.Gournellos & H.Maroukian, 1990**).

Επίσης στο λεκανοπέδιο εντοπίζεται μία μεγάλη διαφοροποίηση από Βορρά προς Νότο. Η διαφοροποίηση αυτή λαμβάνει χώρα εκατέρωθεν μιας ρηξιγενούς γραμμής διεύθυνσης ΔΒΔ-ΑΝΑ, διασχίζει το λεκανοπέδιο από το όριο Ποικίλου-Πάρνηθας (Ζεφύριο) στα δυτικά, ως τον αυχένα μεταξύ της Πεντέλης και του Υμηττού (Αγ.Παρασκευής) στα ανατολικά, δημιουργώντας τη διαφορετική νεοτεκτονική και παλαιογεωγραφική εξέλιξη του καθενός από τα τμήματα αυτά (**Σχ.3**)

Πρόκειται δηλαδή για τη ρηξιγενή ζώνη Ζεφυρίου-Αγ. Παρασκευής. Η δυτική προέκταση της ζώνης αυτής ταυτίζεται με το βόρειο περιθώριο του Θριασίου πεδίου, πίσω από το Ποικίλο όρος, ενώ η ανατολική προέκταση ταυτίζεται με το βόρειο περιθώριο της λεκάνης των Μεσογείων που αναπτύσσεται ανατολικά του Υμηττού.

Βόρεια από τη ζώνη αυτή δημιουργούνται οι νεογενείς λιμναίες και χερσαίες αποθέσεις, ενώ λείπει το αλπικό υπόβαθρο. Το υδρογραφικό δίκτυο του **Κηφισού** έχει επηρεαστεί από τη ζώνη αυτή άμεσα, όπου βόρεια έχουμε σύγκλιση 3-4 παραποτάμων (Ποδονίφτης, Ροδοδάφνη κ.λ.π.). Νότια της ζώνης αυτής ενώνονται με ένα κλάδο.

Το ανατολικό και δυτικό περιθώριο του λεκανοπεδίου διαφέρει ως προς τη νεοτεκτονική δραστηριότητα. Το δυτικό κατά μήκος του Αιγάλεω, του Ποικίλου και της Πάρνηθας, διαμορφώνεται από δύο ρηξιγενείς ζώνες BBA-ΝΝΔ διεύθυνσης που οριοθετούν τους μεταλπικούς σχηματισμούς του άνω Μειόκαινου και τα Πλειστοκαϊνικά ριπίδια. Στην Πεντέλη και στον Υμηττό, δεν παρατηρούνται περιθωριακά ρήγματα. Ένα σύστημα BBA-ΝΝΔ ρηγμάτων στον Υμηττό, εισχωρεί στο αλπικό υπόβαθρο (**Δ. Παπανικολάου, Ε. Μπάση-Κ. Κράνης και Δανάμιος Γ., 2004**).



Σχ.3:Τρισδιάστατες παλαιογεωγραφικές αναπαραστάσεις του λεκανοπεδίου

Αθηνών κατά το Ολόκαινο (α), το Μέσο Πλειστόκαινο (β), το Ανώτερο Πλειόκαινο (γ) και το Ανώτερο Μειόκαινο (δ). (Δ. Παπανικολάου κ.α., 2004)

1.3 ΠΑΛΑΙΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

1.3.1 Παλαιογεωγραφική εξέλιξη στο Παλαιοζωικό

Η γεωλογική ιστορία του λεκανοπεδίου αρχίζει πριν από 300.000.000 χρόνια. Τότε η Αττική ήταν τμήμα του βυθού του ωκεανού μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής και ονομαζόταν «Τηθύς Θάλασσα». Στις περιόδους Λιθανθρακοφόρου και Πέρμιου (280-300εκ. χρόνια πριν) η ιζηματογένεση στη θάλασσα δίνει στους ορεινούς όγκους της Πάρνηθας και του Αιγαίων τα ανώτερα παλαιοζωικά πετρώματα, όπως μελανόφαρι έως κιτρινόφαρι αργιλικοί σχιστόλιθοι, φιλλίτες, γραουβάκες, χαλαζίτες, αρκόζες, ψαμμίτες, χαλαζιακά κροκαλοπαγή και φακοειδείς ενστρώσεις ασβεστολίθων (ΑΘ. Τάταρης, 1967).

1.3.2 Αλπική παλαιογεωγραφική εξέλιξη

Κατά το Μεσοζωικό αιώνα, στις περιόδους Τριαδικό και Ιουρασικό (245-145εκ. χρόνια πριν) η ιζηματογένεση συνεχίζεται στον ίδιο θαλάσσιο χώρο. Τότε σχηματίστηκαν κυρίως οι σκουρόχρωμοι ασβεστόλιθοι και δολομίτες στις ίδιες περιοχές με πάχος πάνω από 1500μ., με τα παραπάνω πετρώματα και καταλαμβάνουν την κύρια μάζα των ορεινών όγκων. Πριν το τέλος του Ιουρασικού και πριν την χέρσωση του λεκανοπεδίου ορισμένοι ασβεστόλιθοι επικαλύφθηκαν από πυριγενή πετρώματα βαθιάς θάλασσας (οφιόλιθοι) που μετακινήθηκαν από πιο ανατολικές περιοχές. Στην ίδια περίοδο σχηματίστηκαν τα μάρμαρα και οι σχιστόλιθοι του Υμηττού και της Πεντέλης. Πρόκειται για μεταμορφωμένα πετρώματα που σε σχέση με το λεκανοπέδιο αποτελούνται από το κατώτερο μάρμαρο (δολομίτες και σχιστόλιθους), το σχιστόλιθο της Καισαριανής ή Καμάριζας και το ανώτερο μάρμαρο. (**Γ. Μαρίνος και W. Petrascheck, 1956**).

Κατά την Ηωκαινική περίοδο (37-58εκ. χρόνια πριν) η περιοχή της Αττικής χέρσευσε ξανά με την Αλπική ορογένεση και άρχισε ο νέος κύκλος της διάβρωσης των πετρωμάτων με αποκομιδή υλικού από αυτά προς τις τότε θάλασσες. Τα πετρώματα που δημιουργήθηκαν περιλαμβάνουν μάργες, μαργαϊκούς ασβεστόλιθους, ψαμμίτες, κροκαλοπαγή, πηλούς, βιογενείς ασβεστόλιθους κοραλλιογενών υφάλων.

1.3.3 Μεταλπική παλαιογεωγραφική εξέλιξη του λεκανοπεδίου

Το λεκανοπέδιο της Αθήνας διαμορφώθηκε κατά το Ανώτερο Μειόκαινο, όταν έδρασαν τα περιθωριακά του BBA-ΝΝΔ διεύθυνσης ρήγματα, στους πρόποδες των σημερινών ορεινών όγκων που το περιβάλλουν, διαμορφώνοντας μια σύνθετη μορφή τεκτονικής τάφρου. Το δυτικό περιθώριο ήταν πιο έντονο σε σχέση με το ανατολικό. Οι φάσεις των νεογενών σχηματισμών στις υπολεκάνες ιζηματογένεσης του λεκανοπεδίου ήταν η πειρωτικές-λιμναίες στο βόρειο τμήμα του και θαλάσσιες στο νότιο που επικοινωνούσε με το Σαρωνικό κόλπο. Μια μεγάλη ρηξιγενής ζώνη διεύθυνσης Α-Δ διέκρινε το βόρειο άνω τμήμα του λεκανοπεδίου - όπου επικρατούσαν λίμνες, τόσο κατά το Άνω Μειόκαινο όσο και κατά το Πλειόκαινο - από το νότιο τμήμα, όπου μόνο στο νοτιοδυτικό τμήμα είχαμε λιμναίες φάσεις κατά το Άνω Μειόκαινο ενώ κατά το Πλειόκαινο είχαμε ανύψωση και διάβρωση του ανάγλυφου. Το κεντρικό και ανατολικό τμήμα του λεκανοπεδίου χαρακτηρίζεται από έλλειψη σημαντικών νεογενών αποθέσεων και εκτεταμένη επιφανειακή εμφάνιση του αλπικού υποβάθρου με εξαίρεση το νοτιοδυτικό άκρο όπου είχαμε την παράκτια θαλάσσια ιζηματογένεση (**Σχ.3**).

Κατά το Ανώτερο Μειόκαινο (10-6 εκατομμύρια χρόνια), η εικόνα του λεκανοπεδίου ήταν διαφορετική. Το ανάγλυφο ήταν πολύ πιο έντονο με εναλλαγές ορεινών όγκων και βυθισμάτων στο εσωτερικό, ενώ η ακτογραμμή ήταν αρκετά βόρεια και έφτανε μέχρι το λόφο του Φιλοπάππου που ίσως ήταν ακρωτήρι.

Η παραλιακή περιοχή, ο Πειραιάς, το Μοσχάτο, η Γλυφάδα, η Ν. Σμύρνη και ο Αγ. Δημήτριος βόρεια, βρισκόντουσαν υπό τη θάλασσα. Το περιβάλλον απόθεσης σε αυτές τις περιοχές είναι γενικώς παράκτιο.

Στα βόρεια του λεκανοπεδίου υπήρχαν εποχικές λίμνες που κατανέμονταν σε δύο κύριους κλάδους. Ο βόρειος περιελάμβανε τις περιοχές: Χαλανδρίου, Βριλησσίων, Αμαρουσίου, Πεύκης, Ν. Ηρακλείου, Άνω Λιόσια, Αχαρνές, Θρακομακεδόνες. Ο δυτικός κλάδος εκτεινόταν στα ανατολικά του ορεινού όγκου του Ποικίλου, στις περιοχές Δαφνίου, Χαϊδαρίου, Περιστερίου, Ν.Λιοσίων, Αγ.

Αναργύρων, Πετρούπολης και Καματερού. Και οι δύο κλάδοι ενώνονται στην περιοχή του Καματερού. Μία μικρής έκτασης λίμνη υπήρχε στην περιοχή της Φυλής. Δηλαδή υπήρχε μια περιοχή εφήμερων λιμναίων περιοχών που μεταβάλλονται εποχιακά σε έκταση βάσει των παροχών των χειμάρρων που τις τροφοδοτούσαν.

Κατά το Ανώτερο Πλειόκαινο (4-2εκ. χρόνια) η εικόνα είναι παρεμφερής με την προηγούμενη. Μεγάλοι ορεινοί όγκοι στην περιφέρεια, μικροί όγκοι στο εσωτερικό με έντονο ανάγλυφο, διατηρώντας το φράγμα που υπήρχε και χώριζε τη βόρεια με τη νότια περιοχή. Βόρεια υπάρχουν λιμναίες περιοχές, σε μικρότερη όμως έκταση και συγκεκριμένα στους δήμους Χαλανδρίου, Βριλησσίων, Αμαρουσίου, περιοχή Αχαρνών και Λυκόβρυσης. Η ακτογραμμή ήταν περίπου όπως και στο ανώτερο Μειόκαινο.

Κατά το Μέσο Πλειστόκαινο (800.000-500.000 χρόνια) το λεκανοπέδιο των Αθηνών, έμοιαζε σχεδόν με το σημερινό (**Σχ.3, σχ.2γ**). Ο Υμηττός, η Πεντέλη, η Πάρνηθα και το Αιγάλεω βρίσκονται ακόμη υπό καθεστώς διάβρωσης, η οποία άρχισε κατά το ανώτερο Πλειόκαινο. Στο Μέσο Πλειστόκαινο διανοίγεται ο Κηφισός ποταμός ανάμεσα στους κεντρικούς λόφους που δρούσαν σαν φράγμα και ενώνει τα προηγούμενα υδρογραφικά δίκτυα του βορείου τμήματος με το νότιο, αποστραγγίζοντας τις προηγούμενες λίμνες. Ο ποταμός ακολούθησε το ρήγμα Β-Ν ανάμεσα στο αλπικό υπόβαθρο (Νέα Χαλκηδόνα) και τα ανωμειοκαινικά ιζήματα (πύργος Βασιλίσσης) και σταδιακά εξελίχθηκε στη σημερινή του μορφή. Ταυτόχρονα παχιά ριπίδια καλύπτουν τα περιθώρια των ορεινών όγκων. Η ακτογραμμή βρίσκεται περίπου στη σημερινή της θέση κατά τις μεσοπαγετώδεις περιόδους ενώ μετατίθεται πολύ νοτιότερα στην ισοβαθή των -120μ. κατά τις παγετώδεις περιόδους.

Στο Ανώτερο Πλειστόκαινο ο Κηφισός ποταμός πιθανόν έρεε νοτιότερα. Δεν είναι όμως γνωστό αν συνέχιζε την πορεία του προς τα Ν-ΝΔ ή άλλαζε διεύθυνση προς τα δυτικά επηρεασμένος από τις ρηξιγενείς ζώνες με διεύθυνση Α-Δ που δρούσαν στην περιοχή της Σαλαμίνας. Η σημερινή εικόνα του λεκανοπεδίου στα τελευταία 3-5.000 χρόνια, περίοδος Ολοκαίνου, (**Σχ.3**) είναι λίγο πολύ ίδια, με εξαίρεση την παράκτια ζώνη και τις εκβολικές περιοχές. Χαρακτηρίζεται από το χαμηλό μέσο υψόμετρο, με ομαλές κλίσεις στο εσωτερικό με μόνη εξαίρεση τους λόφους και περιβάλλεται από ορεινούς όγκους με έντονο ανάγλυφο.

Το υδρογραφικό δίκτυο παρουσιάζει ασύμμετρη ανάπτυξη, με μεγαλύτερη στο βόρειο τμήμα ενώ στο νότιο εμφανίζονται εποχιακοί κλάδοι μικρού μήκους και τάξης που εκβάλλουν στο Σαρωνικό κόλπο (**Δ. Παπανικολάου, Ε. Μπάση-Κ. Κράνης και Δανάμος Γ., 2004**).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2 ΥΔΡΟΛΟΓΙΚΗ ΛΕΚΑΝΗ ΚΗΦΙΣΟΥ

2.1 ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

2.2.1 Το κλίμα στην Αττική

Κατά τον W.Judeich,(**W. Judeich, 1931**) η εξύμνηση για το κλίμα της Αθήνας οφειλόταν στη μακρά διάρκεια των καλών εποχών δηλαδή του ηλιόλουστου, του πρώιμου Φθινοπώρου του ήπιου χειμώνα της διαύγειας της ατμόσφαιρας.

Η Αττική κλιματολογικά ανήκει στο χερσαίο μεσογειακό τύπο κλίματος όπου υπάγεται και η νοτιοανατολική Ελλάδα. Χαρακτηρίζεται από ηλιοφάνεια, κυρίως τη θερμή εποχή, από μικρή υγρασία και λίγες βροχές. Φαίνεται ότι και στην Αττική συνεχίζεται η κλιματολογική σταθερότητα τουλάχιστον από την εποχή του Ησιόδου ($7^{\text{ος}}$ αι.π.Χ.)μέχρι σήμερα. Απόδειξη των παραπάνω είναι και η ευφορία του εδάφους, που υπήρχε κατά την αρχαιότητα (**ΑΘ.Αντωνίου, 1990; G.Glotz - R.Cohen, 1948**).

Οι πληροφορίες για την κατάσταση των ποταμών Κηφισού και Ιλισού, όσον αφορά στην περιορισμένη ροή τους κατά τον χειμώνα και την άνοιξη είναι ενδεικτική. Παράλληλα σημειώνονται και οι αρνητικές πλευρές σχετικά με το κλίμα. Το ανυπόφορο ζεστό καλοκαίρι, η κατά καιρούς δυνατή παγωνιά και η χιονόπτωση κατά τη διάρκεια του χειμώνα καθώς και οι λεπτές στρώσεις απόθεσης ιλύος, η απουσία ξηρασίας και η σπανιότητα των βροχοπτώσεων, η παράλληλη αφθονία και ποσότητα του νερού κατά το μέσο όρο των βροχοπτώσεων, οι βόρειοι άνεμοι (σύμφωνα με τη μυθολογία την εξουσία σε αυτούς είχε ο Βορέας). Δύο δεδομένα κατά τον Judeich είναι χαρακτηριστικά για το κλίμα της Αθήνας. Για τις πόλεις κοντά στη θάλασσα, πολύ μεγάλες και απότομες αλλαγές της θερμοκρασίας καθώς και έλλειψη βροχοπτώσεων. Και τα δύο έχουν επίδραση τόσο στη φυσική και ιστορική εξέλιξη των κατοίκων όσο και στην εικόνα των πόλεων. Ο Αθηναϊκός αέρας διακρίνεται από υγρασία, είναι διαυγής, προκαλεί δε μία ισχυρή εξάτμιση της υγρασίας του εδάφους κυρίως το καλοκαίρι (**W. Judeich, 1931,Topographie von Athen, München σσ.49-51**).

Η Αττική χαρακτηρίζεται από ήπιο-ξηρό κλίμα. Οι ψυχρότεροι μήνες είναι ο Ιανουάριος και Φεβρουάριος με χαμηλότερες θερμοκρασίες $2-3^{\circ}\text{C}$. Οι θερμότεροι μήνες είναι ο Ιούλιος και Αύγουστος με ελάχιστη θερμοκρασία 7°C και μέγιστη $>29^{\circ}\text{C}$.

Η μέση ετήσια θερμοκρασία είναι $18,5-19^{\circ}\text{C}$. Η μέση ετήσια υγρασία το θέρος είναι 68 και το χειμώνα 78. Το μέσο ύψος των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων κυμαίνεται μεταξύ 300mm και 800mm, περίπου 70mm ανά 100μ. αύξησης υψομέτρου. Τα στοιχεία αυτά αναφέρονται στις κλιματολογικές συνθήκες μέχρι το έτος 1998 και προ της ανθρωπογενούς διατάραξής τους (**Γ.Παπαδέας 2002**).

Ο χειμώνας στην Αθήνα, αρχίζει κυρίως το δεύτερο δεκαήμερο του Δεκεμβρίου, όπου το ψύχος γίνεται αρκετά αισθητό. Μέχρι την εποχή αυτή ο καιρός γενικά διατηρείται ακόμη ήπιος, Φθινοπωρινός. Εξάλλου χαρακτηριστικό του κλίματος των Αθηνών είναι ότι, αν και συμβαίνουν χειμώνες στους οποίους η θερμοκρασία, όχι πάντα, κατεβαίνει υπό τον μηδενός, δεν είναι σπάνια τα έτη εκείνα, στα οποία δεν φτάνει τη θερμοκρασία του πάγου. Από το δεύτερο δεκαήμερο του Δεκεμβρίου οι βόρειοι άνεμοι φέρουν δριμύ και διαπεραστικό ψύχος, ενίοτε και

χιόνια. Αντιθέτως οι νότιοι άνεμοι, φέρουν συνήθως μεγάλη θερμοκρασία, πολύ υγρασία και πολλές φορές ραγδαίες βροχές. Η άνοιξη είναι μικρής διάρκειας γιατί ο χειμώνας είναι όψιμος, το δε καλοκαίρι είναι πρώιμο. Ο πρώτος εαρινός μήνας είναι ο Μάρτιος, γενικά είναι ψυχρός, κύριος όμως εαρινός μήνας είναι ο Απρίλιος. Το καλοκαίρι αρχίζει στις αρχές του Ιουνίου. Είναι κατά κανόνα άνομβρο και φορτικό, λόγω του ανέφελου ουρανού και του καυστικού ήλιου. Το φθινόπωρο, αρχίζει από τα μέσα Σεπτεμβρίου, όπου αρχίζουν και τα πρωτοβρόχια. Είναι δε μακράς διάρκειας και θερμό. Συχνά παρατείνεται μέχρι το πρώτο δεκαήμερο του Δεκεμβρίου, χωρίς μέχρι τότε να είναι πολύ αισθητό το ψύχος.

Από το μέσο ετήσιο αριθμό βροχής αποδεικνύεται, ότι οι βροχές στην περιφέρεια, δεν είναι διαρκείας αλλά εντάσεως. Ψιλές βροχές και διαρκείας δεν είναι συνηθισμένες. Από το ποσό του ετήσιου ύψους βροχής, το κλίμα παρουσιάζεται ξηρό.

Σύμφωνα με άλλους ο χαρακτηρισμός των ξηρών κλιμάτων εξαρτάται από την υπεροχή της εξάτμισης σε σχέση με την πτώση της βροχής. Αυτό συμβαίνει όντως στο λεκανοπέδιο των Αθηνών, όπου οι συνθήκες της ξηρασίας επιτείνονται από την διάρκεια των θερμών ανέμων την άνοιξη και το θέρος. Η ξηρότητα της ατμόσφαιρας είναι γνωστή από τους αρχαίους χρόνους. Η ετήσια πορεία της εξάτμισης, παρουσιάζει ομοιότητα προς τη διακύμανση της θερμοκρασίας, έχοντας το μέγιστο τον Ιούλιο και το ελάχιστο τον Δεκέμβριο-Ιανουάριο. Από τον Ιανουάριο μέχρι τον Ιούλιο, αυξάνεται.

Οι συχνότεροι πνέοντες άνεμοι είναι τους μήνες Νοέμβριο, Δεκέμβριο, Ιανουάριο, Φεβρουάριο, αυτοί της βόρειας συνιστώσας. Παρά ταύτα με αξιόλογο ποσοστό εμφανίζονται οι βόρειοι άνεμοι και κατά την άνοιξη το θέρος και το Φθινόπωρο. Μεγάλο μέρος των ανέμων της νότιας συνιστώσας τη θερμή περίοδο του έτους οφείλονται στη θαλάσσια αύρα (Ν.Δ.Ν.), συχνή στο λεκανοπέδιο Αθηνών.

Στους μεταβατικούς μήνες Μάρτιο και Οκτώβριο επικρατούν οι βόρειοι και οι νότιοι άνεμοι. Τη θερμή περίοδο του έτους πνέουν οι περιοδικά βόρειοι άνεμοι, οι οποίοι ονομάζονται ετήσιοι, γνωστοί ως μελτέμια ήδη από την αρχαιότητα και πνέουν συνήθως την ημέρα

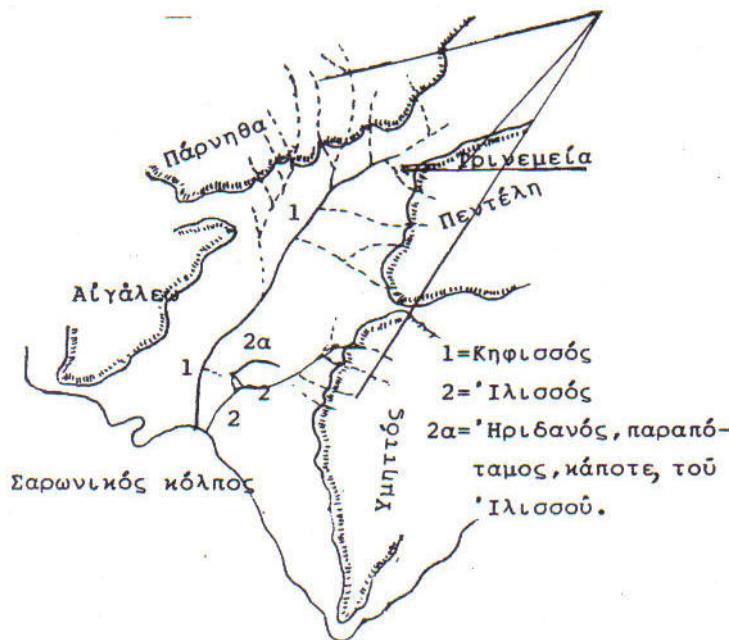
Η νέφωση του ουρανού είναι μικρής και βραχείας διάρκειας. Ακόμη και κατά τον χειμώνα ο ουρανός σπανίως καλύπτεται από νέφη, καθ' όλο το εικοσιτετράωρο. Είναι ονομαστές δε οι αίθριες ημέρες που παρατηρούνται τον Ιανουάριο, γνωστές από την αρχαιότητα ως Αλκυονίδες ημέρες.

Συχνό είναι το φαινόμενο της ομίχλης ακτινοβολίας, η οποία οφείλεται στην εναλλαγή των αίθριων νυκτών της ψυχρής εποχής και των ηλιόλουστων θερμών ημερών. Στην περίπτωση αυτή, παρατηρείται έντονη εξάτμιση, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του φαινομένου της ομίχλης ακτινοβολίας (**Ν.Κανάσης, 1944; Ι. Ν. Τραυλός, 1993; Π. Σ. Ψαριανός, 1986**).

Συνοψίζοντας, η ετήσια μέση θερμοκρασία του αέρα είναι 17,2°C (μέσος όρος του συνόλου των μετεωρολογικών σταθμών που χωροθετούνται εντός του λεκανοπεδίου) και οι υψηλότερες θερμοκρασίες παρατηρούνται στις νότιες παραλιακές περιοχές και οι χαμηλότερες στις εσωτερικές βόρειες. Ψυχρότερος μήνας είναι ο Ιανουάριος ενώ ο Ιούλιος και Αύγουστος είναι οι θερμότεροι του έτους. Η μέση ετήσια βροχόπτωση είναι 400περίπου χιλιοστά (Αστεροσκοπείο Αθηνών) (**Χρ. Κοταμπάση-Αθ. Σκέντος, 2005**).

2.2 ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΑΠΟΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

Από τις τέσσερις πεδιάδες της Αττικής συνολικής έκτασης 374,6 km² το λεκανοπέδιο των Αθηνών (Σχ.4,5) αποτελεί τη σημαντικότερη. Ακολουθούν η πεδιάδα των Μεγάρων, του Θριάσιου Πεδίου και της Μεσογαίας. Όλες μαζί χαρακτηρίζουν το χαμηλό ομαλό τοπίο της Αττικής Χερσονήσου.

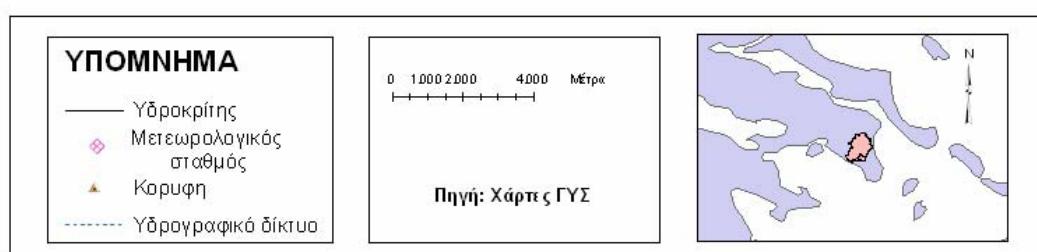
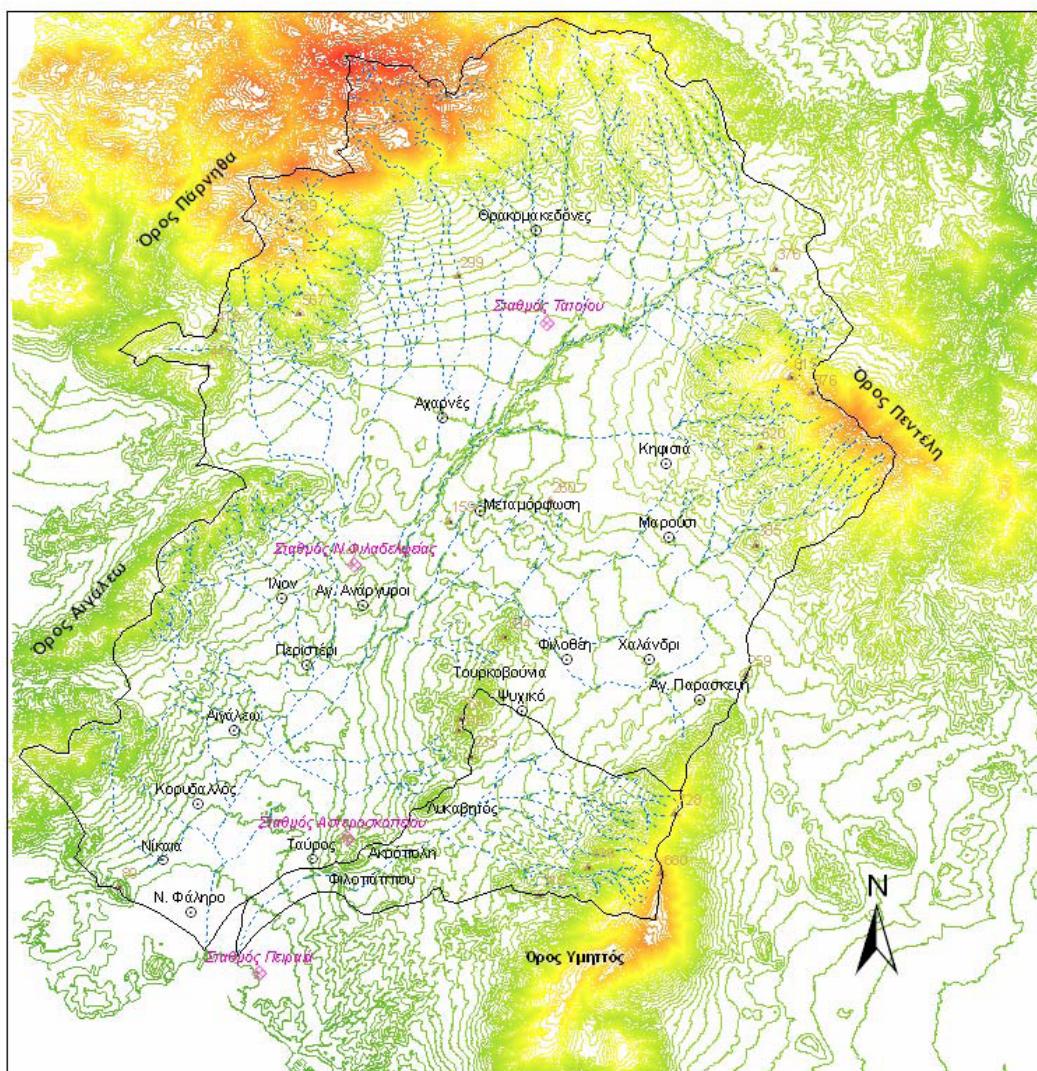


Σχ.4: Αθηναϊκό λεκανοπέδιο: περιοχές πηγών. (Α. Παππά, 1999)

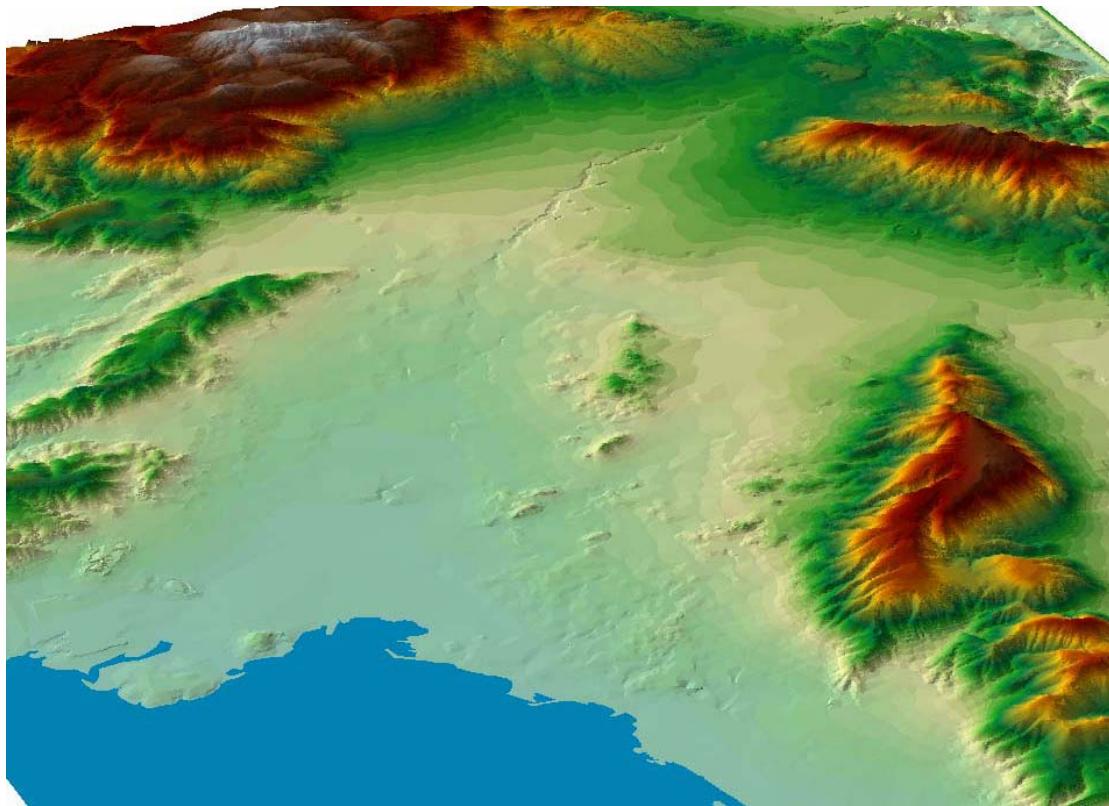
Το λεκανοπέδιο της Αττικής αποτελεί επιμήκη λεκάνη με διεύθυνση ΒΒΑ και με χαμηλό υψόμετρο που φτάνει στα 400μ. Η γεωμορφολογία της διαμορφώνεται σε ορεινές και λοφώδεις περιοχές με ενδιάμεσα πεδινά τμήματα. (Γ. Παπαδέας, 2002).

Δεν υπάρχουν ποτάμια με την έννοια της συνεχούς ροής, παρά μόνο χείμαρροι που μετά από έντονες βροχοπτώσεις παρουσιάζουν εποχιακή ροή. Τα υδρογραφικά δίκτυα της Αθηναϊκής πεδιάδας είναι αυτά του Κηφισού και του Ιλισού. Οι ποταμοί έχουν κατεύθυνση από βορειοανατολικά προς τα νοτιοδυτικά. Την ίδια περίπου κατεύθυνση είχαν και τα υδραγωγεία της αρχαιότητας (Α. Παππάς, 1999; Α. Παπαπέτρου-Ζαμάνη κ.α., 1995; Χρ. Κοταμπάση-Αθ. Σκέντος, 2005).

Το λεκανοπέδιο των Αθηνών μπορεί να χωριστεί σε τέσσερις γεωμορφολογικές ενότητες που είναι αυτές των ορεινών όγκων, της πεδιάδας των Αθηνών, των λόφων του λεκανοπεδίου-Inselberg και της παράκτιας ζώνης του Σαρωνικού. Αναφορικά με τους ορεινούς όγκους, το όρος Αιγάλεω (468μ.) το οποίο οριοθετεί τη δυτική πλευρά του λεκανοπεδίου, με υψομετρική γραμμή μήκους 20χλμ., είναι μία επιμήκης λοφώδης κορυφή όπου το υψόμετρο της υπερβαίνει τα 300μ. Το νότιο τμήμα της είναι υψηλότερο από το βόρειο γεγονός που το διαιρεί σε δύο μέρη, με το πρώτο να παρουσιάζει απότομη κλίση (>100%) και να εφάπτεται της επιφάνειας ισοπέδωσης. Στα ύψη 200-260 και 340-420 παρατηρούνται επιφάνειες ισοπέδωσης (Σχ.6). Τα νότια πρανή του βουνού παρουσιάζουν κλίσεις κυματινόμενες από 8% βόρεια και 13% νότια. Σε μήκος 1,4Km, παρατηρείται κοιλάδα με κατά βάθος διάβρωση σχήματος V (Σχ.6).



Σχ.5: Τοπογραφικός χάρτης λεκανοπεδίου Αθηνών. (Χρ. Κοταμπάση- Αθ.Σκέντος, 2005).



Σχ.6: Ψηφιακό μοντέλο εδάφους του λεκανοπεδίου των Αθηνών. Από (Χρ.Κοταμπάση- Αθ.Σκέντος 2005).

Η Πάρνηθα ή Οζιά (υψόμετρο κορυφής Καράμπολα 1413μ.), αποτελεί τον μεγαλύτερο και υψηλότερο ορεινό όγκο στα ΒΒΑ του λεκανοπεδίου με διαφοροποιήσεις ως προς την κλίση των πρανών του. Στα ΝΔ, η κλίση φτάνει το 75%, στα κεντρικά τμήματα το 65% και στα ΒΑ το 22-28% (**Β. Αντωνίου, 2002**). Μετά την ζώνη των 800-1000μ. υψομέτρου, η επιφάνεια παρουσιάζεται αρκετά διαβρωμένη, με κοιλάδες που έχουν κατά βάθος διάβρωση σχήματος V ενώ στις ΝΔ πλαγιές υπάρχουν τρία φαράγγια με επίσης κατά βάθος διάβρωση σχήματος V (**Τ.Gourneloos-H. Maroukian, 1990**). Οι πλαγιές φέρουν κλίση μεγαλύτερη του 100% ενώ στα υψόμετρα 300-320, 360-440, 420-520, 540-560, 600-680, 700-780, 1020-1180, 1200-1260, 1300-1320 συναντώνται επιφάνειες με κλίση μικρότερη από 10% (επιφάνειες ισοπέδωσης). Σε αυτές τις επιφάνειες παρατηρούνται καρστικές γεωμορφοφέρες (**Σχ. 6**).

Η Πεντέλη ή Πεντελικό όρος ή Βρηλισσός, (1109μ.), σχετικά συμμετρικό βουνό, βρίσκεται στα ΒΑ του λεκανοπεδίου με σχετικά απότομες κλίσεις στη ΒΑ πλευρά. Οι μέσες κλίσεις των πρανών του κυμαίνονται από 7% έως 24%. Στο ΝΔ τμήμα υπάρχουν αβαθείς κοιλάδες με απότομα πρανή. Στα υψόμετρα 720-800 και 460-500μ., εντός της λεκάνης υπάρχουν επιφάνειες ισοπέδωσης (**Σχ.6**).

Τέλος, ο Υμηττός ή Τρελοβούνι (υψόμετρο κορυφής Εύζωνος 1026), επιμήκης, αλλά συνεχής, βρίσκεται στα ανατολικά και νότια του λεκανοπεδίου. Το βόρειο από το νότιο τμήμα είναι διαχωρισμένα και το νότιο έχει «μετακινηθεί» ανατολικά σε χαμηλότερο υψόμετρο. Ο διαχωρισμός αυτός έγινε κατά μήκος ενός άξονα διεύθυνσης ΒΒΑ-ΝΝΔ, σε απόσταση λίγες εκατοντάδες μέτρα δυτικά από την κορυφή, αλλά δεν υπάρχει κάποιο τεκτονικό στοιχείο που να το αποδεικνύει. Στο δυτικό τμήμα του βουνού και κατά βάθος του Ιλισού ποταμού, υπάρχει κοιλάδα με

κατά βάθος διάβρωση σχήματος V μήκους 1,5Km και σε ύψος 380-520μ. (**Σχ.6**). Στο ΒΔ τμήμα του Υμηττού και εντός της λεκάνης απορροής του Ιλισού ποταμού, υπάρχουν επιφάνειες ισοπέδωσης σε υψόμετρα 400-440, 680-700, 920-980μ. (**Σχ.6**). Γενικά, στο βόρειο τμήμα τους, τα δυτικά πρανή του βουνού παρουσιάζουν σταθερές κλίσεις στα 23-25%, στο κεντρικό τμήμα αυξάνεται μέχρι το 31% και στο νότιο μειώνεται σταδιακά στο 4%. Στο ΒΔ τμήμα και σε ύψη 700 και 900μ. παρατηρούνται απότομες κλίσεις άνω του 100% (**Σχ.6**).

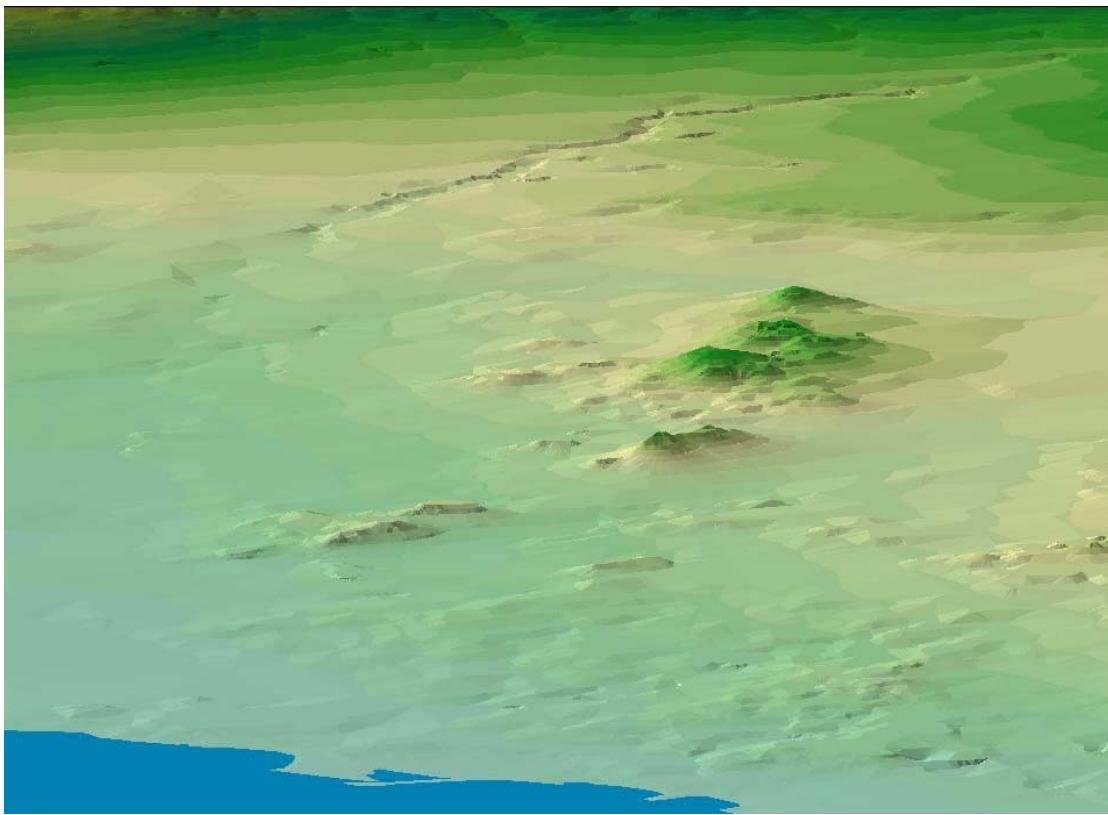
Σχετικά με την πεδιάδα των Αθηνών, τη δεύτερη γεωμορφολογική ενότητα, εκτείνεται πέρα από τις υπώρειες των ορεινών όγκων συμπεριλαμβανομένων και των ριπιδίων μέχρι τα παράλια και το μέγιστο υψόμετρό της στη βάση των ορεινών όγκων δεν ξεπερνά τα 400μ. Το μεγαλύτερο μέρος της βρίσκεται μπροστά από την Πάρνηθα και το όρος Αιγάλεω. Με εξαίρεση τους λόφους που εμφανίζουν μεγάλες κλίσεις, η πεδιάδα των Αθηνών χαρακτηρίζεται από μικρές κλίσεις μεταξύ των 1,5-6,5%. Εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής που συνέβη στην τελευταία παγετώδη περίοδο, στα υψόμετρα 100-400μ. παρατηρούνται διαβρωμένες περιοχές, η διάβρωση των οποίων φτάνει και τα 10μ. Ωστόσο, τα χαμηλότερα τμήματα αυτών των «κοιλάδων» καλύφτηκαν από τις πρόσφατες αποθέσεις. Η απόθεση στην κοιλάδα των Αθηνών πιθανώς ήταν συνεχής κατά την Τεταρτογενή περίοδο. Στο βόρειο τμήμα της περιοχής συναντάται κοιλάδα με κατά βάθος διάβρωση σχήματος ΙΙ (στον άνω ρου του Κηφισού). Στην ίδια περιοχή παρατηρούνται και αναβαθμίδες (**Σχ.6**).

Η τρίτη γεωμορφολογική ενότητα, αναφορικά με τους λόφους του λεκανοπεδίου, Inselberg, αυτοί περιλαμβάνουν τους λόφους του Βριλησσού (Τουρκοβουνίων, ύψους 323μ.), Λυκαβηττού (265μ.), Ακροπόλεως (142μ.) και του Φιλοπάππου (161μ.) ή Νυμφών, διεύθυνσης ΒΑ-ΝΔ, που χωρίζουν το λεκανοπέδιο σε ανατολικό και δυτικό τμήμα. Οι βραχώδεις αυτοί λόφοι αποτελούν κατάλοιπα ανάγλυφου του τελευταίου σχηματισμού της Αθηναϊκής πεδιάδας (**Χρ. Κοταμπάση-ΑΘ. Σκέντος, 200;**, **B. Αντωνίου, 2002**).

Κατά το Νεογενές, η θάλασσα έφτανε μέχρι την περιοχή της Ακρόπολης και πιθανώς την είχε κυκλώσει για μικρή περίοδο, αφού δυτικά του Λυκαβηττού και σε ύψος 120μ. ανιχνεύτηκαν αποθέσεις της Πλειστοκαίνου περιόδου (2εκ. χρόνια πριν). Στα δυτικά του νοτίου τμήματος του Υμηττού οι αποθέσεις της ίδιας περιόδου είναι πιο ευδιάκριτες. (**T. Gournelos- H. Maroukian**).

Στο λεκανοπέδιο συναντώνται επιπλέον οι παρακάτω λόφοι: στα δυτικά ο λόφος του Στρέφη (68μ.), του Σκουζέ (67μ.), του Ίππιου Κολωνού (55μ.), το Τουρκοβούνι (153μ.) και στα ανατολικά ο λόφος του Αρδηττού (133μ.) και της Σικελίας (78μ.). Σήμερα όμως μεγάλο μέρος των λόφων αυτών εξαφανίστηκε από την οικιστική επέκταση στις παρυφές τους, την λατόμευση ενώ οι φυσικές γραμμές απορροής έγιναν με τις επιχωματώσεις δρόμοι και οικόπεδα με τις αναμενόμενες δυσμενείς επιπτώσεις. Λίγες από αυτές έγιναν αγωγοί αποχετεύσεως ομβρίων υδάτων (**Χρ. Κοταμπάση- ΑΘ. Σκέντος, 2005;** **A. Παππάς, 1999**).

Η τέταρτη και τελευταία γεωμορφολογική ενότητα, αυτή της παράκτιας ζώνης υποχωρεί έναντι της θάλασσας λόγω της ανόδου της θαλάσσιας στάθμης από την τελευταία παγετώδη περίοδο (18000 χρόνια πριν). Τα beach rocks, απόδειξη της ενεργούς διάβρωσης της ακτογραμμής, χρονολογούνται στο Ανώτερο Ολόκαινο. Σε πολλές περιοχές έχουν καλυφθεί από τη θάλασσα και τα θαλάσσια παράκτια υλικά τους διαβρώνονται. Αποτελούνται από άμμο συγκολλημένη με χαλίκια ενώ σε κάποια από αυτά διακρίνεται και αρχαία κεραμική.



Σχ.7: Ψηφιακό μοντέλο εδάφους των λόφων (Inselberg) του λεκανοπεδίου των Αθηνών. (Χρ.Κοταμπάση-Αθ.Σκέντος, 2005).

Συνέπεια της παραπάνω περιγραφόμενης γεωμορφολογίας είναι ότι το λεκανοπέδιο χαρακτηρίζεται από μορφές απόθεσης και διάβρωσης. Στις μορφές απόθεσης συγκαταλέγονται οι αλλούβιακοί κώνοι και τα ριπίδια.

Οι αλλούβιακοί κώνοι του λεκανοπεδίου είναι Ολοκαινικής ηλικίας πλην αυτών της Πλειστοκαινικής περιόδου που συναντώνται στα νότια της Πάρνηθας. Τα πιο εμφανή αλλούβιακά ριπίδια βρίσκονται στο ανατολικό τμήμα του λεκανοπεδίου και σχετίζονται με τον Υμηττό που έχει επηρεαστεί από τον τεκτονισμό. Αυτά αποτελούνται από μέτρια έως καλά συγκολλημένα υλικά με συνδετικό υλικό από κόκκινα και κιτρινότεφρα αργιλομαργαϊκά υλικά με μικρό βαθμό αποσάθρωσης. Το μέγεθος των μεταφερόμενων υλικών ποικίλει από μέτρια άμμο έως καλά στρογγυλεμένη. Η λιθολογία αποτελείται από μάρμαρα, σχιστολίθους, δολομίτες και ασβεστολίθους. Τα παλαιότερα από αυτά ίσως καλύπτονται από μάργες, άμμους και χαλίκια του Πλειόκαινου. Τα πιο πολλά ριπίδια βρίσκονται σε διαδικασία διάβρωσης (**T. Gournelos- H. Maroukian, 1990; Χρ. Κοταμπάση - Αθ. Σκέντος, 2005**).

2.3. ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

2.3.1 Φυσικογεωγραφικά χαρακτηριστικά του Κηφισού

Ο ποταμός Κηφισός με τους παραποτάμους του αποτελεί το κύριο ποτάμιο σύστημα αποστράγγισης της υδρολογικής λεκάνης των Αθηνών. Αποστραγγίζει το κεντρικό κομμάτι της Αττικής και ένα πολύ μεγάλο μέρος του πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας (**Alexouli-Livaditi A., Vouvalidis K., Livaditis G., and Pechlivanidou S., 2007**).

Η κύρια κοίτη του αρχίζει βόρεια του χωριού Μπογιάτι με ΝΔ διεύθυνση, έχοντας απότομες όχθες 30μ. ύψους, οι οποίες γίνονται χαμηλότερες προς τη χαμηλή περιοχή του «Ελαιώνα» των Αθηνών. Στον κλάδο αυτό, τους θερινούς μήνες σχηματίζονται οι πηγές του Φασίδερι (ΒΔ της Εκάλης), οι «Τρινεμείς» του Στράβωνα, όπου αναφέρει ότι εκεί ο ποταμός έχει την αρχή του. Το συνεχόμενο μικρό αυτό ρεύμα διέρχεται από τις θέσεις Χελιδονού, Κτυπητό, Μονομμάτι, Σκουντούπη, το οποίο ξηραίνεται πριν φτάσει στα Σεπόλια, στη θέση Τρεις Γέφυρες (**Σχ.8**).

Τις υπόλοιπες εποχές το νερό εξακολουθεί διαμέσου της Κολοκυνθούς και του «Ελαιώνα», όπου εκεί γίνεται αβαθής κοίτη, διακλαδίζεται σε επιμέρους μικρότερες κοίτες, οι οποίες αρδεύουν τον εκτεταμένο Αττικό «Ελαιώνα» και τους γύρω αυτού αγρούς.

Η Ιερά Οδός διασχίζει τρεις κλάδους. Ο πρώτος είναι δυτικά του Βοτανικού κήπου, ο δεύτερος 300μ. πριν το ναό του Αγ.Σάββα, ο τρίτος 150μ. δυτικότερα αυτού. Στον Αγ.Ιωάννη Ρέντη δεχόταν πριν την κατασκευή αποχετευτικών έργων, τα νερά του Ιλισού ποταμού και τέλος εκβάλλει στον Φαληρικό όρμο κοντά στο Νέο Φάληρο. Η κοίτη του στον κάτω ρου έχει τεχνικά διευθετηθεί. Υπάρχουν αυτοί που ισχυρίζονται ότι ο κύριος κλάδος του Κηφισού είναι ο κατερχόμενος από το Πεντελικόν όρος (Κοκκιναρά) και του Κεφαλαρίου της Κηφισιάς κατερχόμενος Γκόλθης (στους χάρτες αναφέρεται Αγκόλφι) (**Σχ.8**) από όπου και η ονομασία της Κηφισιάς. Ο κλάδος αυτός ενώνεται με άλλον στη θέση Κτυπητό, σήμερα είναι ξηρός χείμαρρος, έχει νερό μόνο τις βροχερές μέρες.

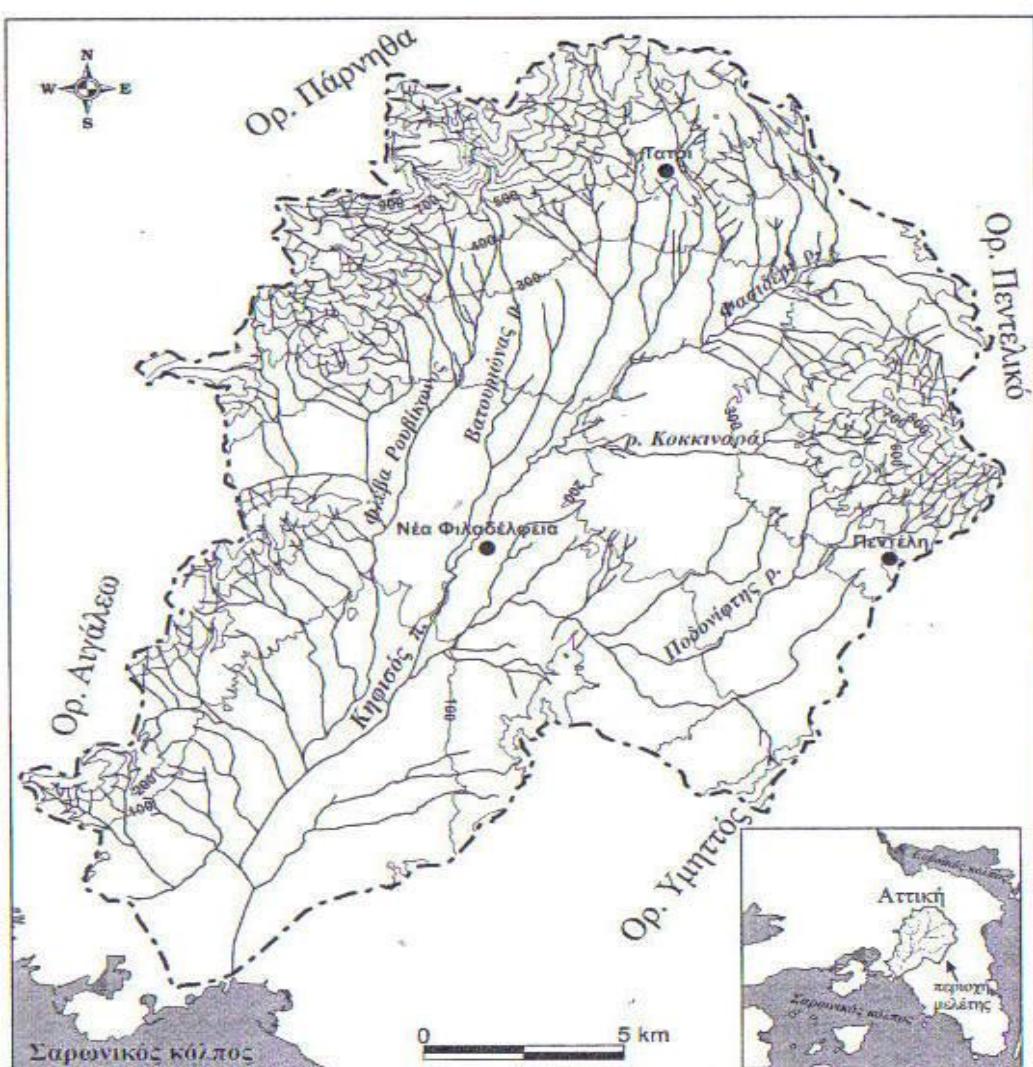
Αξιόλογος παραπόταμος είναι και ο Ποδονίφτης που πηγάζει κοντά στη Μονή Πεντέλης (ο άλλοτε Πεσσός), ο οποίος έχει απότομες όχθες, ρέει διαμέσου του Χαλανδρίου, της Νέας Ιωνίας, μεταξύ των Άνω Πατησίων και της Νέας Φιλαδέλφειας και συμβάλλει στον Κηφισό λίγο πριν τις Τρεις Γέφυρες. Ο Ποδονίφτης έχει διαρκές ύδωρ μόνο στο ρουν της Νέας Ιωνίας (**Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια**).

Το υδρογραφικό του δίκτυο αποτελείται από κλάδους 1^{ης} έως 6^{ης} τάξης με μέσο μήκος κλάδου 1,08Km. Κυριότεροι παραπόταμοί του είναι τα ρέματα Βατουριώνας και Φλέβα Ρουβίκωνος που αποστραγγίζουν της νότιες πλαγιές της Πάρνηθας και τα ρέματα Φασίδερι, Κοκκιναρά και Ποδονίφτη που αποστραγγίζουν της δυτικές πλαγιές του Πεντελικού (**Σχ.9**).

Ο Ιλισός ποταμός αποτελούσε έναν από της μεγαλύτερους παραποτάμους του μέχρι της αρχές του προηγούμενου αιώνα, οπότε διευθετήθηκε και αποκόπηκε από τη λεκάνη απορροής του. Ενδεικτικά των κλιματολογικών συνθηκών της λεκάνης απορροής του είναι το μέσο ετήσιο ύψος βροχής των σταθμών Τατοΐου και Φιλαδέλφειας που ανέρχεται στα 430mm και 444mm, καθώς και η μέση ετήσια θερμοκρασία που είναι 16.4°C και 17.6°C αντίστοιχα (**Χ.Μαρουκιάν, Ε.Τσερμέγκα, Κ. Γάκη-Παπαναστασίου, Ε. Καρύμπαλης, 2005**).



Σχ.8: Απόσπασμα από το γεωλογικό χάρτη του Lepsius. Διακρίνεται το ο Κηφισός στην περιοχή Χελιδονούς (πράσινο βέλος), το ρέμα Κοκκιναρά-Πύρνας (γαλάζιο βέλος) και τα φρέατα του Αδριανείου ΝΑ από τους Κουκουβάουνες (μωβ βέλος). (Lepsius R., 1893).



Σχ.9: Τοπογραφικός χάρτης της λεκάνης αποροής του Κηφισού ποταμού. (Χ. Μαρουκιάν, Ε. Τσερμέγκα, Κ. Γάκη – Παπαναστασίου, Ε. Καρύμπαλης, 2005).

2.3.2 Ποσοτική ανάλυση του υδρογραφικού δικτύου του Κηφισού ποταμού

Μέχρι τα τέλη του 19^οαι. οι κύριες ποτάμιες διαδικασίες στο λεκανοπέδιο της Αττικής ήταν φυσικές, χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση. Αυτές οι διαδικασίες διαμόρφωσαν και το αρχικό υδρογραφικό δίκτυο πριν την αστικοποίηση της πεδιάδας.

Το υδρογραφικό δίκτυο της Αθήνας ανήκει στο δενδριτικό τύπο και αποτελείται από το υδρογραφικό δίκτυο του Κηφισού με τους παραποτάμους και τους χειμάρρους στους νότιους πρόποδες του Υμηττού στα ΝΑ της πεδιάδας. Οι πιο γνωστοί παραπόταμοι του Κηφισού, είναι ο Ιλισός και ο Ηριδανός. Ο Ιλισός ήταν παραπόταμός του στα ανατολικά της πεδιάδας ενώ ο Ηριδανός ήταν παραπόταμος του Ιλισού. Υπάρχουν βέβαια και εξαιρέσεις, ειδικά στο χαμηλότερο τμήμα της λεκάνης με κάποια προεκτεινόμενα ρέματα, σχετικά παράλληλα μεταξύ τους. Αυτές

οι εξαιρέσεις παρέχουν πληροφορίες για την υποκείμενη γεωλογική δομή (**Alexouli-Livaditi A., Vouvalidis K., Livaditis G., and Pechlivanidou S., 2007**).

Το συνολικό μήκος της κεντρικής κοίτης του Κηφισού ποταμού ανέρχεται στα 33,7Km με διεύθυνση ροής BBA-ΝΝΔ και εκβάλλει στο Σαρωνικό κόλπο. Στα τέλη του 19^{ού} αι. η έκταση της υδρογραφικής του λεκάνης ήταν 411,3Km² και αντιστοιχούσε στο 88,2% της συνολικής έκτασης ενώ η υπόλοιπη έκταση της πεδιάδας ήταν 55,13Km² (11,2%) και βρισκόταν στα ΝΑ της πεδιάδας (**Χ.Μαρουκιάν, Ε.Τσερμέγκα, Κ. Γάκη-Παπαναστασίου, Ε. Καρύμπαλης, 2005; Alexouli-Livaditi A., Vouvalidis K., Livaditis G., and Pechlivanidou S., 2007**).

Η τιμή της υδρογραφικής συχνότητας για το υδρογραφικό δίκτυο του Κηφισού είναι 1.33 και η τιμή της υδρογραφικής πυκνότητας 1.44. Οι τιμές αυτές, χαμηλές, αποδεικνύουν φτωχή αποστράγγιση και ταχεία υδρογραφική υφή. Οι παράμετροι αυτοί σχετίζονται με τη λιθολογία. Τις υπολεκάνες της λεκάνης απορροής του Κηφισού, όπου υπάρχουν Νεογενείς αποθέσεις και Αλπικοί σχηματισμοί, οι τιμές πυκνότητας-συχνότητας αναμένονται χαμηλότερες ενώ της Τεταρτογενείς αποθέσεις οι αντίστοιχες τιμές είναι υψηλότερες. Αναλυτικότερα, τις υπώρειες κατωφέρεις των ορεινών όγκων, στον ορεινό όγκο της Πάρνηθας και της εκβολές του Κηφισού ποταμού παρατηρούνται οι πιο χαμηλές τιμές που επηρεάζουν της τιμές της συνολικής λεκάνης (**πιν.1**).

	Υδρογραφικό δίκτυο	
	Κηφισού	Κηφ-Ιλισού
Εμβαδόν λεκάνης απορροής	368,15km ²	405,10km ²
Αριθμός κλάδων	491	551
Μήκος κλάδων	529,42km	594,99km
Μέσο μήκος κλάδων	1,08km	1,08km
Υδρογραφική συχνότητα	1,33	1,36
Υδρογραφική πυκνότητα	1,44	1,47

Πιν.1: Πίνακας Υδρογραφικής Πυκνότητας – Συχνότητας. (Χρ. Κοταμπάση – Αθ. Σκέντος 2005)

Στον **Πίνακα 1** διαπιστώνεται ότι οι τιμές ήταν σχεδόν ίδιες (υδρ. Συχνότητα=1,36, υδρ. Πυκνότητα=1,47) και στις αρχές του 20^{ού} αι. όπου ο Ιλισός ποταμός ήταν τμήμα του Κηφισού σε μία ενιαία λεκάνη απορροής.

Στον **πίνακα 2** εμφανίζονται ο συνολικός αριθμός κλάδων, η μέση τιμή του μήκους της κοίτης και η μέση τιμή του εμβαδού των λεκανών απορροής ανά τάξη για το υδρογραφικό δίκτυο του Κηφισού ποταμού. Διαπιστώνεται ότι οι κλάδοι του υδρογραφικού δικτύου είναι αριθμητικά λιγότεροι από τους ιδανικούς, συνεπώς το δίκτυο απέχει από την ιδανική ανάπτυξη που θα επέτρεπε την ομαλή αποστράγγιση της λεκάνης.

Στην 3^η, 4^η και 5^η τάξη υπάρχουν αρνητικές αποκλίσεις που αποδίδονται στην αποκοπή του υδρογραφικού δικτύου του Ιλισού ποταμού από εκείνων του Κηφισού πριν τη διευθέτηση που υπέστη.

Από τη σχέση μέσου μήκους των κλάδων και του εμβαδού των λεκανών απορροής, οι αποκλίσεις των πραγματικών από τις ιδανικές τιμές δείχνουν μία υπερανάπτυξη του μήκους των κοιτών και των εκτάσεων που αποστραγγίζουν για όλες τις τάξεις πλην της 6^{ης}. Η αρνητική απόκλιση της 6^{ης} τάξης οφείλεται στο ότι η συμβολή των δύο κλάδων 5^{ης} γίνεται κοντά στις εκβολές.

Τάξη (u) αρ. κλάδων (Nu)	Λόγοι Rb μέσος λόγος (Rb)	ιδαν αρ. κλάδων	αποκλιση (%)	Μήκος (Lu)	Λόγοι (RL)	Μέσος λόγος (RL)	ιδαν τυμ. μήκους	αποκλιση (%)	Εμβαδόν (Au)	Λόγοι (RA)	Μέσος λόγος (RA)	ιδαν τυμ. εμβαδού	αποκλιση (%)
1 354		391	-9,5	0,8		0,8	0	0,37			0,37	0,0	
2 90	3,9	119	-24,1	3,8	5,0	3,0	26,0	1,96	5,3		1,55	26,1	
3 25	3,6	3,3	36	-30,4	17,5	4,6	4,0	12,2	43,8	9,43	4,8	4,2	6,53 44,5
4 7	3,6		11	-35,7	53,1	3,0		48,7	9,2	26,69	2,8		27,41 -2,6
5 2	3,5		3	-33,3	258,9	4,9		194,6	33,0	158,4	5,9		115,13 -37,6
6 1	2,0		1	0	584,6	2,3		778,2	-25,0	374,6	2,4		483,56 -22,5

Πιν.2: Σχέση αριθμού κλάδων, μέσου μήκους κλάδων και μέσου εμβαδού λεκανών απορροής ανά τάξη για το υδρογραφικό δίκτυο του Κηφισού ποταμού. (X. Μαρουκιάν, E. Τσερμέγκα, K. Γάκη – Παπαναστασίου, E. Καρύμπαλης, 2005).

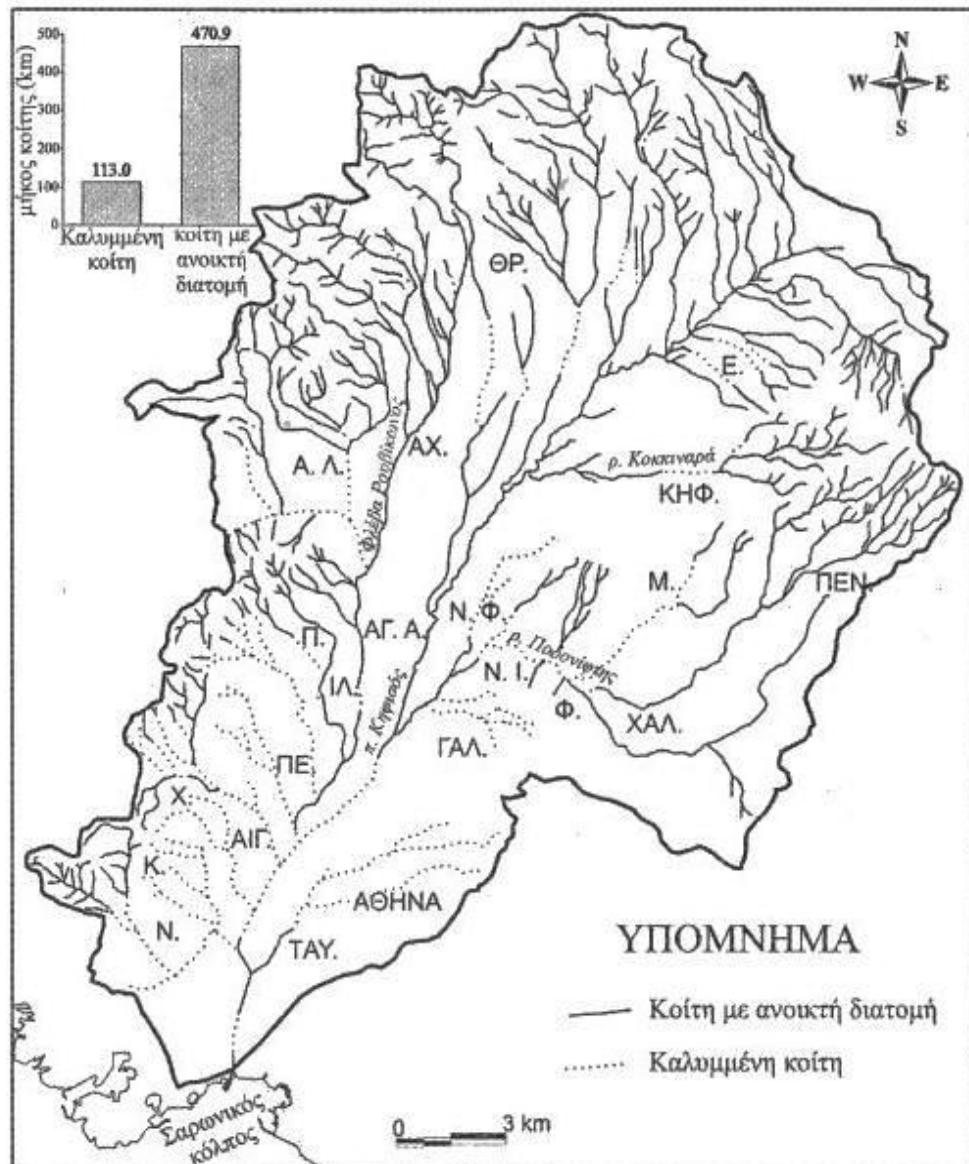
Στη διαδοχική κατά τάξη απορροή του υδρογραφικού δικτύου του Κηφισού ποταμού παρατηρούνται ανωμαλίες στα ποσοστά των κλάδων κάθε τάξης που απορρέουν σε μεγαλύτερης τάξης κλάδους, στα αντίστοιχα μήκη κοιτών και στα εμβαδά των λεκανών (**πιν.3**).

	αριθμός κλάδων	%	μήκος κοιτών	%	εμβαδόν	%		αριθμός κλάδων	%	μήκος κοιτών	%	εμβαδόν	%
1η σε 2η	271	77,2	197,8	73,5	93,37	70,95	2η σε 6η	1	1,1	6,602	1,9	3,325	1,9
1η σε 3η	64	18,2	52,7	19,6	21,7	16,49	3η σε 4η	20	80	272,4	62,3	122,4	51,9
1η σε 4η	19	5,4	16,76	6,2	11,18	8,50	3η σε 5η	4	16	134,7	30,8	97,62	41,4
1η σε 5η	-	-	-	-			3η σε 6η	1	4	30,03	6,9	15,81	6,7
1η σε 6η	1	0,3	2.461	0,9	5,433	4,13	4η σε 5η	6	85,7	351,2	94,4	179,2	95,9
2η σε 3η	80	88,9	288,9	83,8	151,19	85,9	4η σε 6η	1	14,3	20,68	5,6	7,564	4,0
2η σε 4η	7	7,8	42,06	12,2	19,5	11,1	5η σε 6η	2	100	517,7	100	316,8	100
2η σε 5η	2	2,2	7,049	2,0	1,93	1,1							

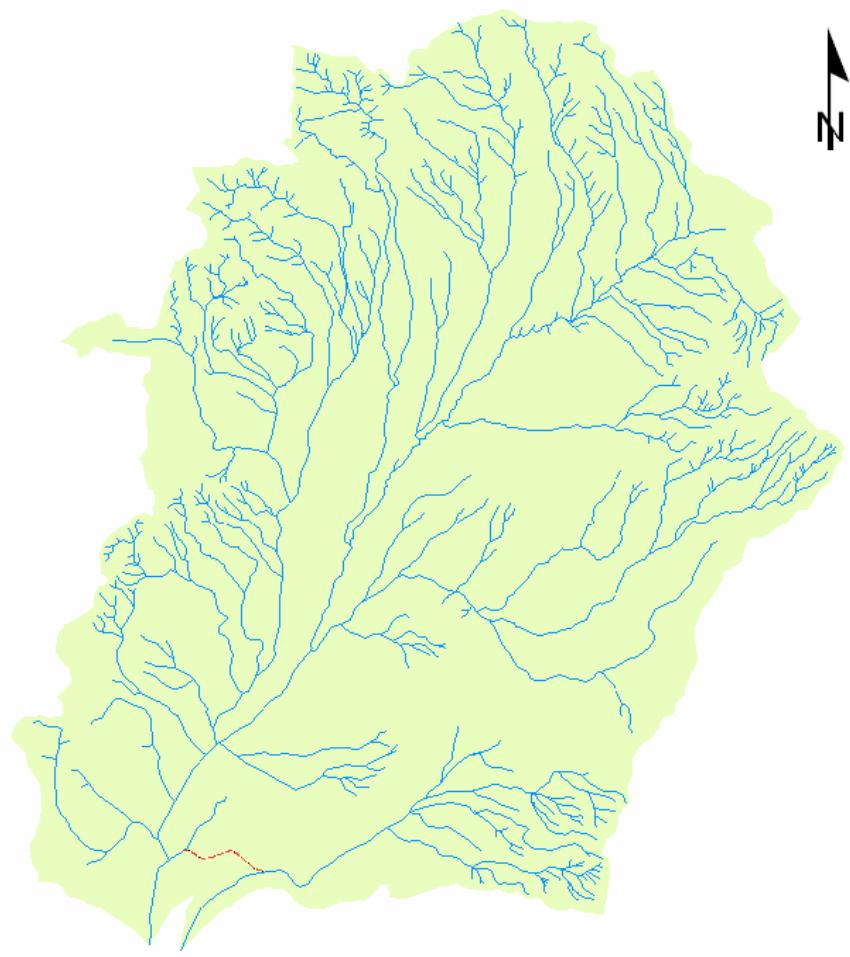
Πιν.3: Διαδοχική κατά τάξη απορροή του υδρογραφικού δικτύου του Κηφισού ποταμού. (X. Μαρουκιάν, E. Τσερμέγκα, K.Γάκη–Παπαναστασίου, E. Καρύμπαλης, 2005).

Το 23,6% των κλάδων 1^{ης} τάξης απορρέει σε κλάδους 3^{ης} και το 20% των κλάδων της 3^{ης} απορρέει απευθείας σε κλάδους 5^{ης} και 6^{ης} τάξης. Στα αντίστοιχα ποσοστά του συνολικού μήκους των κοιτών, τα ποσοστά αυξάνονται σημαντικά. Π.χ. για τους κλάδους 3^{ης} τάξης, το 30,8% του συνολικού μήκους τους απορρέει σε κλάδους 5^{ης} τάξης. Μία από τις πιο σημαντικές αιτίες πλημμυρών στον κάτω ρου του Κηφισού οφείλεται στην ανωμαλία της διαδοχικής κατά τάξη απορροής του εμβαδού των λεκανών του υδρογραφικού του δικτύου. Οι εκτάσεις που αποστραγγίζονται από τους κλάδους της 3^{ης} τάξης προστίθενται στους κλάδους 5^{ης} τάξης που φτάνουν το 41,4%. Αυτή η αύξηση οφείλεται στο ρέμα του Ποδονίφτη, η κεντρική κοίτη του οποίου αντιστοιχεί σε κλάδο 3^{ης} τάξης που απορρέει απευθείας στην κεντρική κοίτη του Κηφισού. Η άμεση απορροή του Ποδονίφτη στην κεντρική κοίτη του Κηφισού σημαίνει ότι η επιφανειακή απορροή από αποστράγγιση σημαντικής έκτασης που φτάνει τα 77,75Km², προστίθεται άμεσα και γρήγορα στην αυξημένη παροχή του Κηφισού. Το πρόβλημα γίνεται πιο έντονο δεδομένου της οικιστικής ανάπτυξης στην περιοχή των Αγίων Αναργύρων ενώ σε μήκος 2,9Km της κεντρικής κοίτης του Ποδονίφτη, κοντά στη συμβολή της με τον Κηφισό, στην περιοχή της Νέας Ιωνίας,

καθώς και άλλοι κλάδοι του υδρογραφικού του δικτύου έχουν καλυφθεί εντελώς (Σχ.10).



Σχ.10: Χάρτης του υδρογραφικού δικτύου του Κηφισού ποταμού μετά τη διάκριση σε κοίτες με ανοικτή διατομή και σε καλυμμένες κοίτες (επεξήγηση συντομογραφιών: ΑΓ. Α.: Άγιοι Ανάργυροι, ΑΙΓ.: Αιγάλεω, Α.Λ.: Άνω Λιόσια, ΑΧ.: Αχαρνές, ΓΑΛ.: Γαλάτσι, Ε.: Εκάλη, ΘΡ.: Θρακομακεδόνες, ΙΛ.: Ίλιον, Κ.: Κορυδαλλός, ΚΗΦ.: Κηφισιά, Μ.: Μαρούσι, Ν.: Νίκαια, Ν.Ι.: Νέα Ιωνία, Ν. Φ.: Νέα Φιλαδέλφεια, Π.: Πετρούπολη, ΠΕ.: Περιστέρι, ΠΕΝ.: Πεντέλη, ΤΑΥ.: Ταύρος, Φ.: Φιλοθέη, Χ.: Χαϊδάρι, ΧΑΛ.: Χαλάνδρι). (Χ. Μαρουκιάν, Ε. Τσερμέγκα, Κ. Γάκη – Παπαναστασίου, Ε. Καρύμπαλης, 2005).



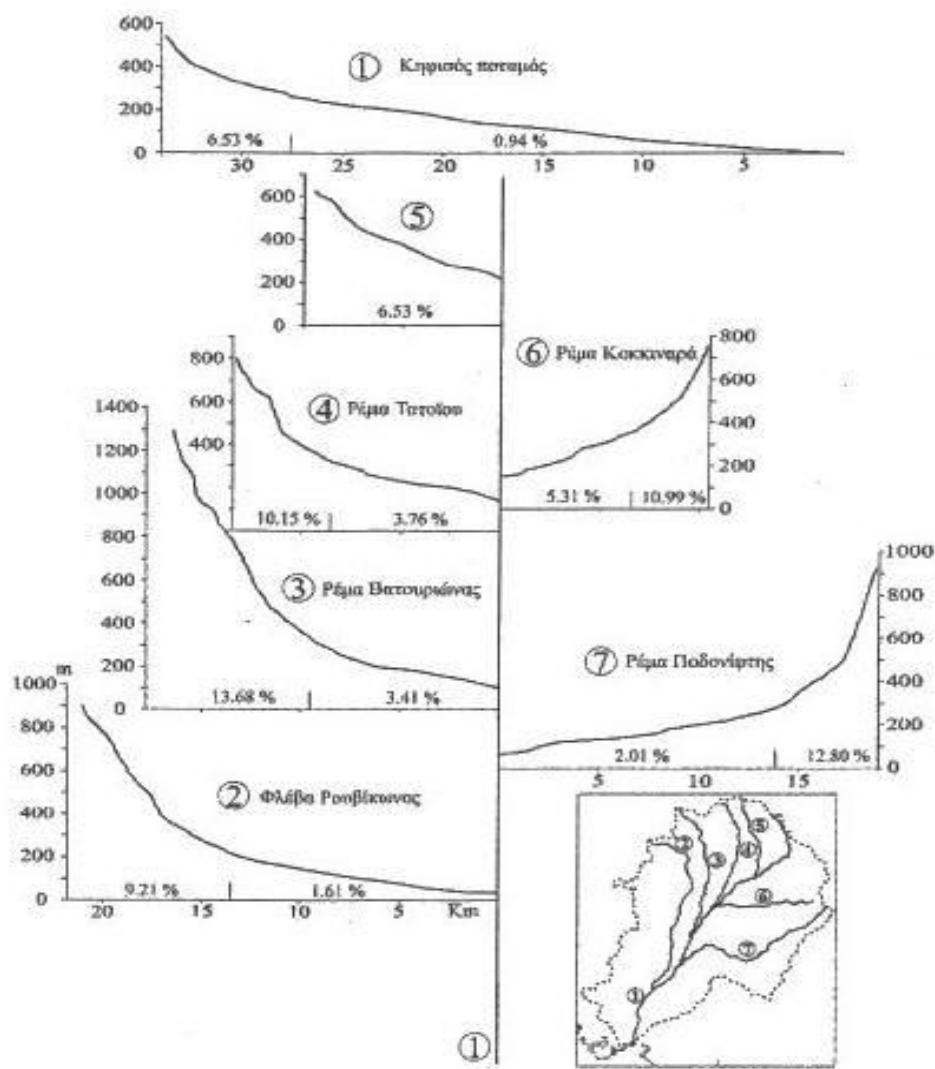
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Υδρογραφικό δίκτυο
- - - Παλιά διεύθυνση κοίτης Ιλισού ποταμού

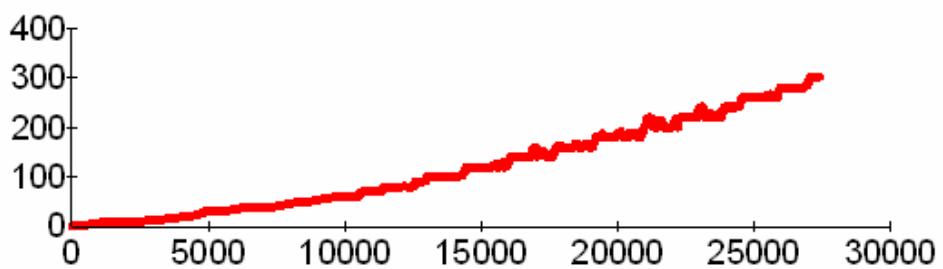
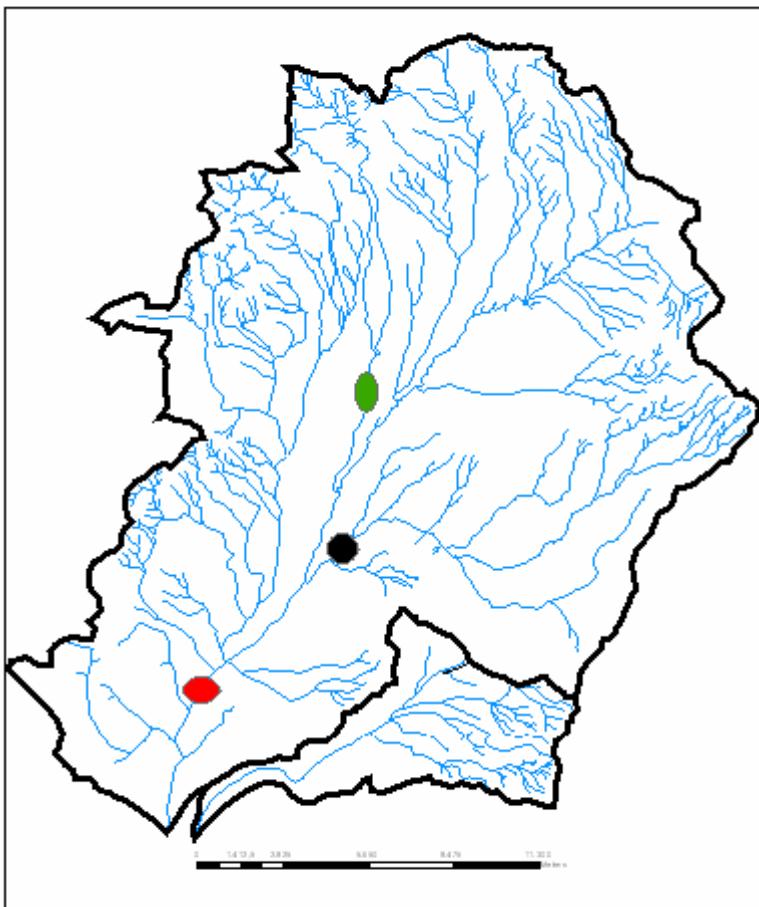
Σχ.11: Αρχική ροή Κηφισού. (Χρ. Κοταμπάση – Αθ. Σκέντος, 2005). Με την ερυθρή γραμμή σημειώνεται η αρχική ροή του Ιλισού, πριν από την εκτροπή του με τεχνικά έργα.

2.3.3 Επιμήκεις τομές του Κηφισού και των παραποτάμων του

Η κεντρική κοίτη του Κηφισού ποταμού παρουσιάζει στο κατώτερο τμήμα μικρή κλίση (0,94%) ενώ στο ορεινό τμήμα, μήκους 6Km, που διαρρέει τις νότιες πλαγιές της Πάρνηθας, η μέση κλίση είναι 6,53% (**Σχ.13**).

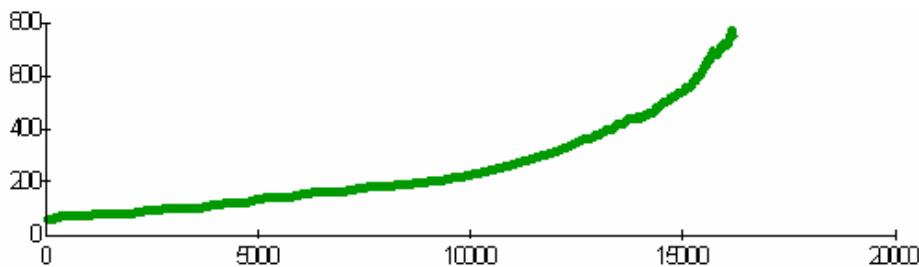


Σχ.12: Επιμήκεις τομές του Κηφισού ποταμού και των έξι μεγαλύτερων παραποτάμων του. Οι επιμήκεις τομές των παραποτάμων έχουν τοποθετηθεί στα σημεία συμβολής τους με την κεντρική κοίτη του Κηφισού, η οποία αντιστοιχεί στην ευθεία γραμμή. (X. Μαρουκιάν, E. Τσερμέγκα, K. Γάκη – Παπαναστασίου, E. Καρύμπαλης, 2005).

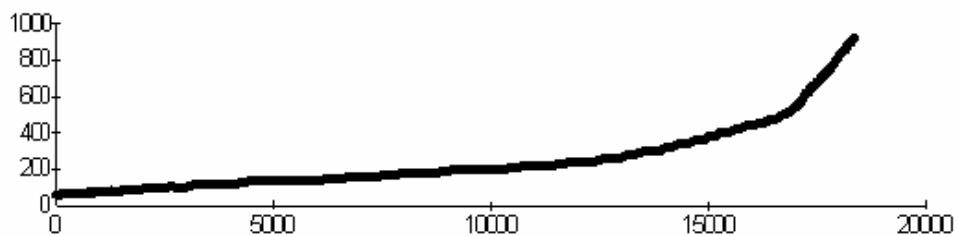


Σχ.13 : Μηκοτομή κεντρικής κοίτης Κηφισού. (Χρ. Κοταμπάση – Αθ.Σκέντος, 2005)

Ο παραπόταμος με τον αριθμό 5 (**Σχ.12**), που αποστραγγίζει το βόρειο τμήμα της λεκάνης, εμφανίζει ενιαία μέση κλίση (6,53%), χωρίς σημαντική διαφοροποίηση. Οι επιμήκεις τομές των υπολοίπων παραποτάμων (ρέμα Κοκκιναρά, Τατοϊου, Βατουριώνας, Ποδονίφτη, Φλέβα Ρουβίκωνος) που συμβάλλουν με την κεντρική κοίτη του Κηφισού νοτιότερα, εμφανίζουν μεγάλη κλίση στα ανάντη (9,21%-13,68%) και στα κατάντη με ήπια κλίση (1,61%-5,31%). Οι μεγάλες κλίσεις στα ανάντη τμήματα συντελούν στην αύξηση της ταχύτητας ροής σε περίπτωση βροχοπτώσεων και επομένως σε μικρό χρόνο άφιξης της επιφανειακής απορροής στην πεδινή περιοχή (**Σχ. 13,14,15**).



Σχ.14: Μηκοτομή ρ. Βατουριώνας. (Χρ. Κοταμπάση – Αθ. Σκέντος, 2005)

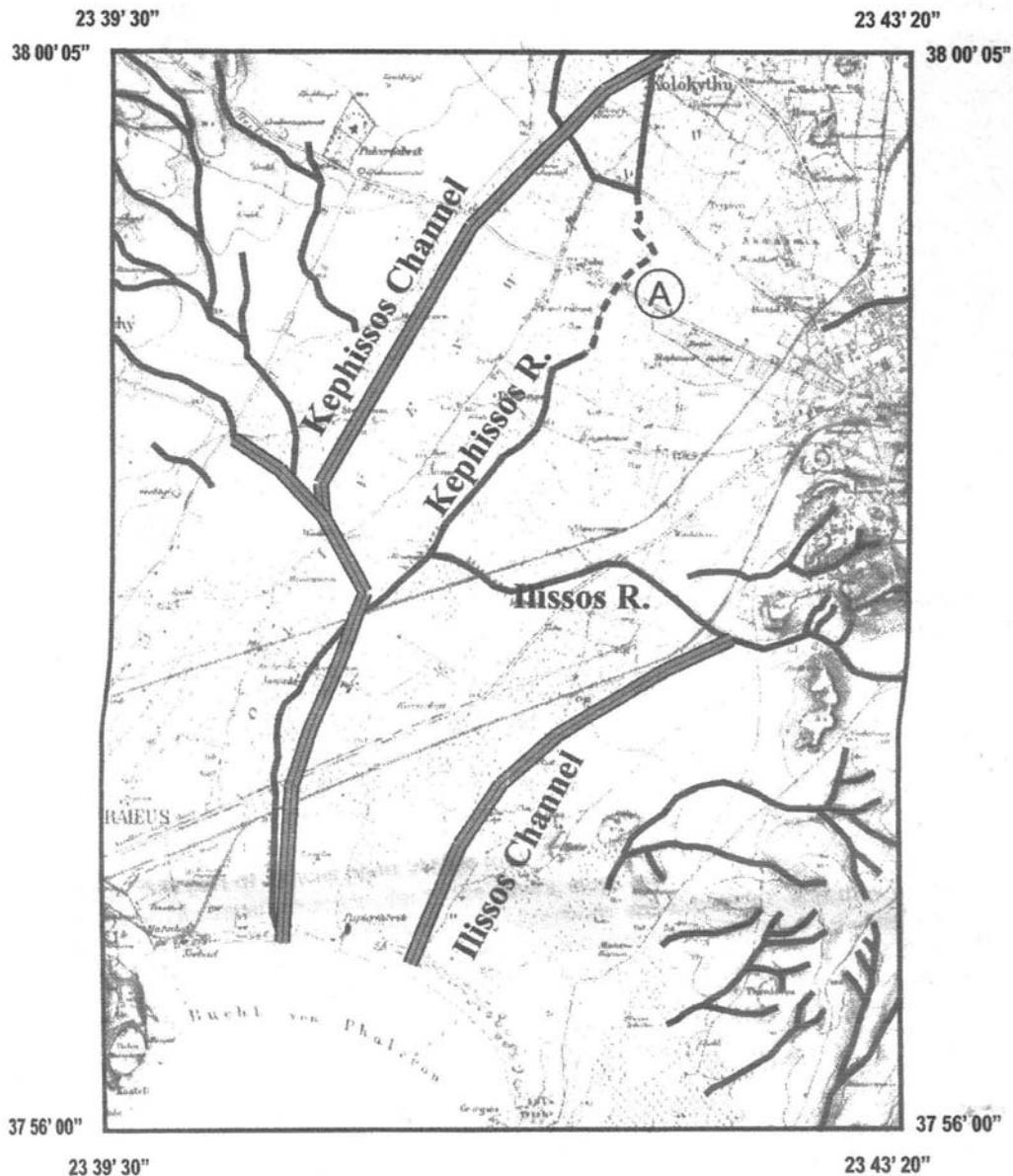


Σχ.15: Μηκοτομή ρ. Ποδονίφη (Χρ. Κοταμπάση – Αθ. Σκέντος, 2005)

Στα κατώτερα τμήματα παρά τις μικρές κλίσεις, οι ταχύτητες δεν περιορίζονται, καθότι οι κεντρικές κοίτες των κυρίων αυτών κλάδων βρίσκονται σε κατοικημένες περιοχές και σε σχετικά μεγάλο μήκος τους έχουν διευθετηθεί ή αντικατασταθεί από υπόγειους αγωγούς στους οποίους η ροή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί φυσική. Κατά συνέπεια σε ραγδαίες βροχοπτώσεις οι μεγάλες ταχύτητες με τις οποίες τα νερά συγκεντρώνονται στην περιοχή του κάτω ρου του ποταμού είναι μία από τις φυσικές αιτίες για πλημμύρες.

Στα τέλη του 19^οαι., το ποτάμιο σύστημα του Κηφισού έφτασε στη μέγιστη επιμήκυνση του υδρογραφικού δικτύου. Το παραγόμενο ίζημα ήταν μικρό εξαιτίας του μικρού ρυθμού διάβρωσης της λεκάνης. Επιπλέον, οι μικρές τιμές της πυκνότητας (D) και συχνότητας (F), υποδηλώνουν μικρές ποσότητες ποτάμιων υπερχειλίσεων. Όπως ήδη αναφέρθηκε, πριν την αστικοποίηση της Αθήνας, το ποτάμιο σύστημα ήταν φυσικό και επομένως οι ιστορικοί χάρτες προσφέρουν χρήσιμες πληροφορίες για τις ποτάμιες και περιβαλλοντικές συνθήκες της πεδιάδας της Αθήνας την εποχή εκείνη. Ξεκινώντας από την εκβολή του ποταμού στο Φαληρικό όρμο, μπορεί να ειπωθεί ότι μέχρι την τελευταία δεκαετία του 19^οαι. δεν υπήρχε δελταιϊκός σχηματισμός του Κηφισού στο Φάληρο (Σχ.16).

Η υπόθεση αυτή στηρίζεται σε τρεις παράγοντες: α) η ακτογραμμή του Φαληρικού κόλπου στους χάρτες είναι συνεχής χωρίς προεξοχή, β) οι ισοβαθείς των χαρτών δείχνουν πολύ πιο ήπια μορφολογία του βυθού του κόλπου, γ) σε απόσταση από την ακτογραμμή υπάρχουν αμμόλοφοι σε όλο το Φαληρικό κόλπο, ενδεικτικοί μιας ακτής με πολλά κύματα χωρίς διαδικασίες δελταιϊκής απόθεσης.



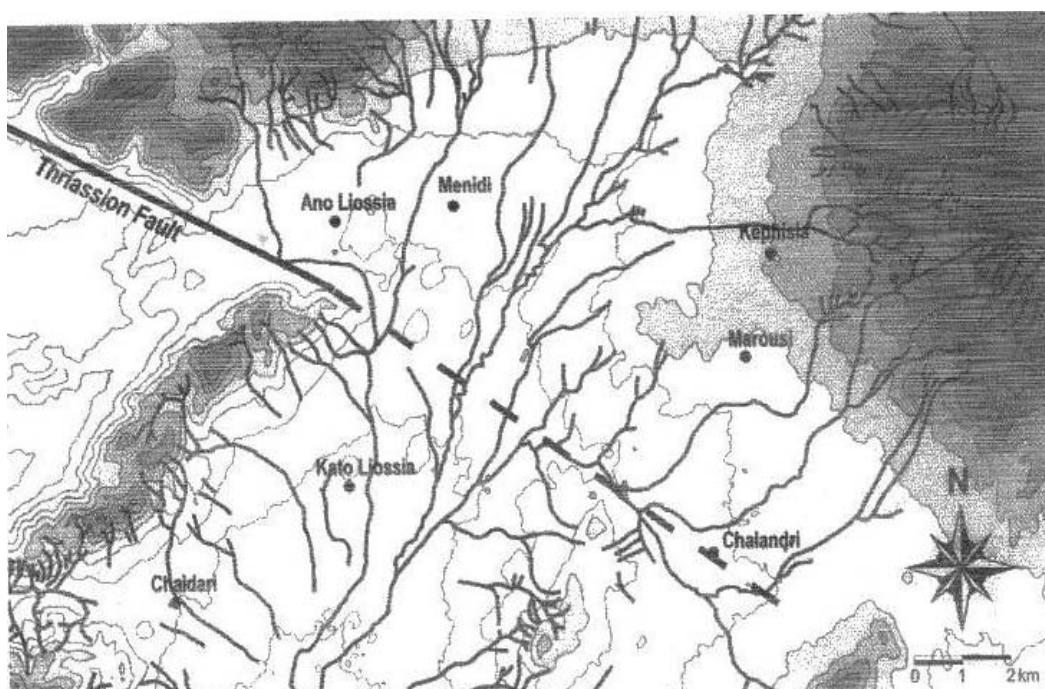
Σχ.16: Τοπογραφικός χάρτης του χαμηλού τμήματος της Αθηναϊκής πεδιάδας. (Alexouli-Livaditi A., Vouvalidis K., Livaditis G., and Pechlivanidou S., 2007).

Στο κέντρο του χαμηλότερου τμήματος της λεκάνης του Κηφισού, όπως παρατηρείται στο Σχήμα 16, το κύριο κανάλι του ποταμού είναι ανεπαρκές. Αυτή η περιοχή επισημαίνεται με Α και τοποθετείται στα νότια της Κολοκυνθούς. Βάση της μορφολογίας των χαρακτηριστικών απόθεσης, σχηματίζεται εσωτερική πεδιάδα οφειλόμενη σε πλημμύρες. Αυτή σχηματίστηκε από τον συνδυασμό εσωτερικών καναλιών και παρόχθιων αποθέσεων.

Στα νότια της πιο πάνω μορφολογίας χαρτογραφήθηκε η συμβολή των ποταμών Κηφισού και του παραποτάμου του, Ιλισού. Η ένωση αυτή τοποθετείται στους σημερινούς Δήμους Ταύρου και Αγίου Ιωάννη Ρέντη. Αυτή η πλημμυρισμένη πεδιάδα ήταν το κύριο κέντρο απόθεσης της λεκάνης. Οι πιο μεγάλες πλημμύρες συνέβησαν στην κατώτερη ηπειρωτική περιοχή. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα έγιναν σημαντικά τεχνικά κανάλια του Κηφισού και του Ιλισού ποταμού. Ο νέα τεχνητή κοίτη του ήταν στα δυτικά της αρχικής περιλαμβάνοντας τους χειμάρρους των λόφων

στα δυτικά. Μια παρόμοια τεχνητή κοίτη έγινε και για τον Ιλισό ποταμό, η οποία παρέκλινε την ροή του ποταμού στα νότια, πριν την είσοδό του στα ανατολικά της πεδιάδας.

Συμπερασματικά μπορεί να ειπωθεί ότι το υδρογραφικό δίκτυο στο ανώτερο τμήμα της πεδιάδας παρουσιάζει ασυμμετρία. Τα επιμέρους ρέματα υψηλής τάξης του υδρογραφικού δικτύου του χειμάρρου Ποδονίφτη, κοντά στο Χαλάνδρι, είχαν BA-ΝΔ προέλευση, ακολουθώντας την μορφολογία των αλλούβιακών ριπιδίων του Πεντελικού όρους (Σχ.17). Αυτά τα ρέματα είναι παράλληλα δημιουργώντας μια ήπια μορφολογία στα ανατολικά της Αθηναϊκής πεδιάδας. Στο κατώτερο τμήμα αυτής της μορφολογίας, ένα επίμηκες τμήμα αυτού του δικτύου, σχεδόν κάθετα με τα άλλα, σταματούν τη BA-ΝΔ πορεία των ρεμάτων και τα οδηγούν δυτικά. Αυτές οι κλίσεις στις κατευθύνσεις των κοιτών είναι σχεδόν 90° και αποτελούν στοιχείο μιας υψηλά τεκτονικής και γεωλογικής επιρροής του υδρογραφικού δικτύου. Ένα από τα κύρια ρήγματα στα δυτικά της Αττικής είναι η ζώνη του Θριασίου ρήγματος. Αυτή η ασυμμετρία στο υδρογραφικό δίκτυο, μπορεί να έχει προκληθεί από μια επέκταση στα ανατολικά της ζώνης του Θριασίου ρήγματος στα ιζήματα της λεκάνης.



Σχ.17: Εξαίτιας της δράσης των γεωλογικών τεκτονικών πλακών εμφανίζεται η ασυμμετρία του υδρογραφικού δικτύου στη βόρεια πλευρά του λεκανοπεδίου της Αττικής. Η έντονη γραμμή δείχγει το Θριασίο ρήγμα και η διακεκομμένη γραμμή δείχνει πως εκτείνεται πιθανώς προς τα ανατολικά. (Alexouli-Livaditi A., Vouvalidis K., Livaditis G., and Pechlivanidou S., 2007).

Στην λεκάνη των Αθηνών είχε επιτευχθεί ισορροπία πριν την αστικοποίηση της περιοχής. Οι πολύ μικρές τιμές της πυκνότητας και της συχνότητας αποδεικνύουν δίκτυο τραχείας δομής με επιμήκη επιμέρους στοιχεία. Αυτό το είδος υδρογραφικού δικτύου είναι ευαίσθητο σε πλημμύρες, σε έντονες ποτάμιες υπερχειλίσεις. Επιπλέον το υδρογραφικό δίκτυο βρίσκεται σε ώριμο στάδιο χωρίς τη δημιουργία νέων

κλάδων. Η απουσία τέτοιων κλάδων στο δίκτυο μείωσε και τις διαβρωτικές διαδικασίες της λεκάνης. Η μειωμένη διαβρωτική διαδικασία σε συνδυασμό με την παρουσία μιας προσχωσιγενούς πεδιάδας, στο κατώτερο τμήμα της λεκάνης, παγίδευσε το παραγόμενο ίζημα στη λεκάνη. Αυτός πιθανώς να είναι ο πιο σημαντικός παράγοντας για την απουσία δελταϊκής προέλασης στις εκβολές του ποταμού στο Φαληρικό κόλπο (**Alexouli-Livaditi A., Vouvalidis K., Livaditis G., and Pechlivanidou S., 2007**).

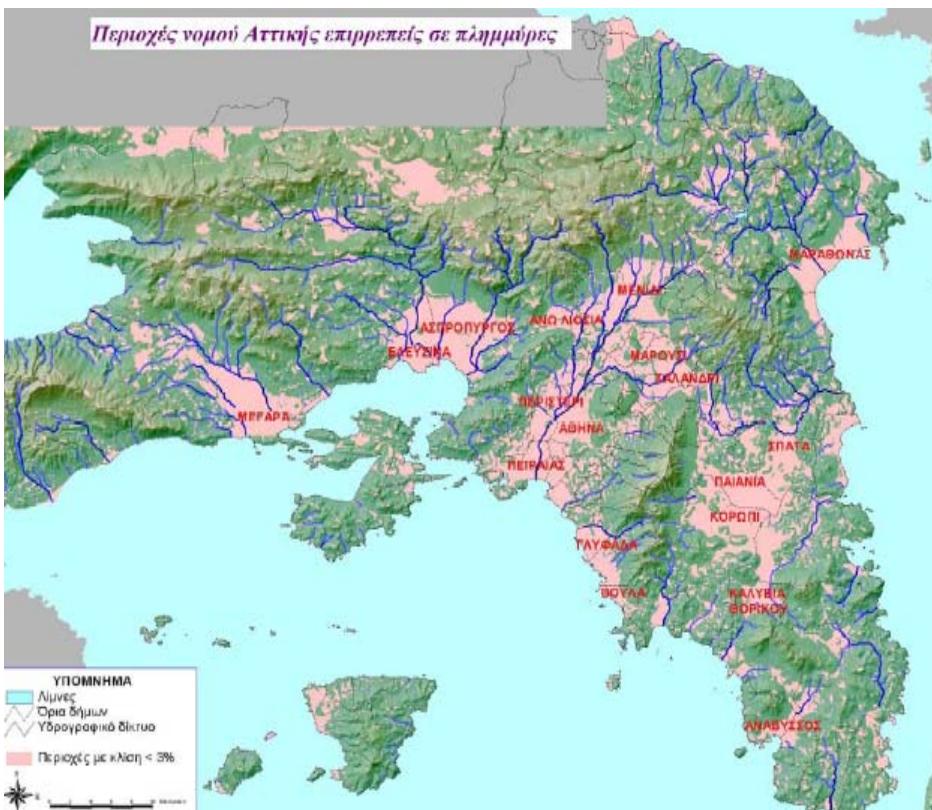
2.3.4 Ανθρωπογενείς επεμβάσεις

Τον προηγούμενο αιώνα, προ της εκτροπής του Ιλισού ποταμού σε τεχνητή κοίτη, οι δύο ποταμοί, οι οποίοι εξέβαλλαν στη θάλασσα, που κάποτε έφτανε μέχρι του Ρέντη, σχημάτισαν το αποκαλούμενο Αλίπεδο (ή Πλημμυρίδα ή Αλαί ή Βουρκάρι). Εξαιτίας της μεταφερόμενης ιλύος και λοιπών φερτών υλών, πρόσχωσαν το έδαφος. Η συμβολή τους αποκαλύφθηκε μετά την απομάκρυνση της θάλασσας. Μετά την αποξήρανση του εδάφους, η παρακηφίσια πεδιάδα (Αττικός «Ελαιώνας»), επεκτάθηκε νότια. Όμως ο Ιλισός κυρίως δημιουργούσε προβλήματα στην περιοχή της συμβολής με την πτώση ραγδαίων βροχών. Επειδή ο Κηφισός δεν είχε την απαιτούμενη παροχέτευση, δημιουργούνταν μεγάλες εκτεταμένες ελώδεις περιοχές, οι οποίες προκαλούσαν καταστροφές στις καλλιέργειες, μεταβάλλονταν όμως και σε έλη, τα οποία απέπνεαν δυσάρεστες οσμές, πλην της παρουσίας των ενοχλητικών εντόμων. (**Α. Παππάς, 1999**).

Το λεκανοπέδιο της Αθήνας παρουσιάζει υψηλό δείκτη επικινδυνότητας έναντι των πλημμυρών που εντοπίζονται κυρίως στον κάτω ρου του Κηφισού ποταμού. Αιτία αυτών είναι τα φυσικά και ανθρωπογενή αίτια (**Σχ.18**). Φυσική αιτία πλημμύρας είναι η καταιγίδα, ιδιαίτερα σε υγρές περιόδους. Ειδικά όμως στα αστικά κέντρα ακόμα και μικρές βροχοπτώσεις μπορούν να επιφέρουν καταστροφικές πλημμύρες, λόγω, ανθρωπογενών παραγόντων όπως οι:

- -ολοένα αυξανόμενη αστικοποίηση και μείωση του πρασίνου→αύξηση συντελεστή απορροής (από π.χ. 25-30% μπορεί να φτάσει το 90-95%).
- -Εξαφάνιση υδρογραφικού δικτύου πόλεων.
- -Ανεπάρκεια ρεμάτων- ανακουφιστική δράση μικροπλημμυρών.
- -Ανεπάρκεια δικτύων ομβρίων.
- -Ανεπαρκής συντήρηση δικτύων και ελλιπής καθαρισμός φρεάτων.
- -Πεπαλαιωμένες μελέτες αντιπλημμυρικών έργων-γενικές συνταγές.
- -Έλλειψη συστηματικών μετρήσεων απορροής→αδυναμία σωστής ρύθμισης μοντέλων π.χ. Κηφισός ποταμός (**Μ.Α.Μιμίκου, 2005**).

Στις φυσικές επίσης αιτίες περιλαμβάνονται τα ακραία ύψη βροχής όπου οι τιμές 48ωρου αγγίζουν το 113 της ετήσιας τιμής και τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του υδρογραφικού δικτύου του Κηφισού με σημαντικότερο την ανωμαλία στη διαδοχική κατά τάξη απορροής και κυρίως της τρίτης τάξης του Ποδονίφτη στην κεντρική του κοίτη, επιβαρύνοντας την επιφανειακή απορροή του κάτω ρου του. Άλλη σημαντική αιτία είναι οι μεγάλες μορφολογικές κλίσεις της κοίτης των παραποτάμων στο ορεινό τους τμήμα συντελώντας στην αύξηση της ταχύτητας της επιφανειακής απορροής και την μείωση του χρόνου άφιξης και συγκέντρωσης του νερού στην κεντρική κοίτη, η οποία παρουσιάζοντας μικρή κλίση αδυνατεί να παροχετεύσει τον συνολικό όγκο της επιφανειακής απορροής. (**Χ. Μαρουκιάν, Ε.Τσερμέγκα, Κ. Γάκη-Παπαναστασίου, Ε.Καρύμπαλης, 2005**).

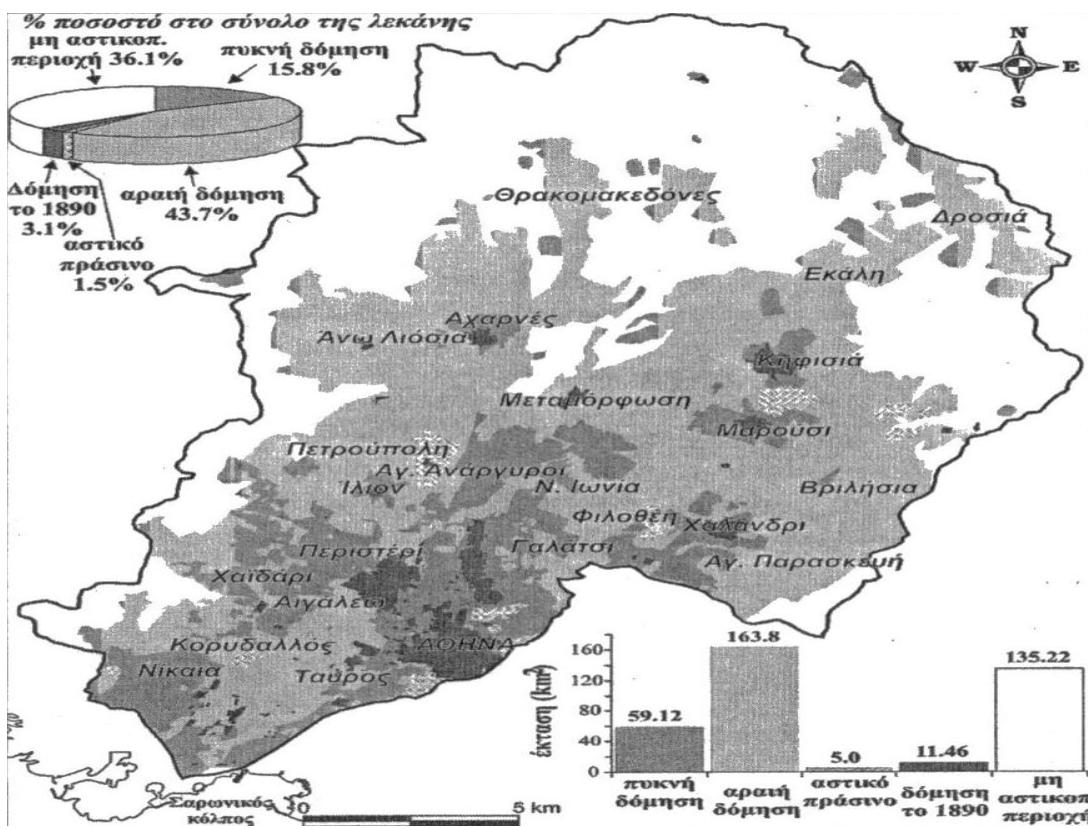


Σχ.18: Επιρρεπείς περιοχές σε πλημμύρες στο νομό Αττικής (κλίση εδάφους μικρότερη από 3%).) (Μ.Α.Μιμίκου, 2005)

Ωστόσο στην εκδήλωση των πλημμυρών σημαντικό ρόλο έπαιξε η έντονη αστικοποίηση εξαιτίας της αύξησης του πληθυσμού της πρωτεύουσας. Η μεγάλη αύξηση των δομημένων περιοχών στη λεκάνη απορροής, η κάλυψη και η επιχωμάτωση σημαντικού μήκους των κοιτών του υδρογραφικού δικτύου που διέρχονται από δομημένες περιοχές οφείλεται κυρίως στην πλήρη έλλειψη θεσμικών πλαισίων και της ανεπαρκούς γνώσης για την προστασία και διαχείριση του αττικού χώρου με παράλληλη υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος (**Χρ. Κοταμπάση-Αθ. Σκέντος, 2005**). Η σύγκριση παλαιότερων με σύγχρονους χάρτες παρουσιάζει αύξηση της δόμησης στη λεκάνη απορροής του Κηφισού με αποτέλεσμα η δομημένη περιοχή από 11,46 Km² (3,1%) αυξήθηκε σε 222,9 Km² (59,5%) το 2004. (Σχ.19)

Η τοπικά πυκνή δόμηση, ο περιορισμός χώρων πρασίνου μειώσε το συντελεστή κατείσδυσης με συνέπεια την αύξηση των πλημμυρών. Έχει διαπιστωθεί ότι 113 Km μήκους κοιτών που διέρχονται από κατοικημένες περιοχές, καλύφθηκε η αντικαταστάθηκε από υπόγεια ροή αλλοιώνοντας τις φυσικές συνθήκες αποστράγγισης και ως εκ τούτου οι διατομές των υπόγειων αγωγών δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις πλημμυρικές παροχές. (**Χ.Μαρουκιάν, Ε.Τσερμέγκα, Κ.Γάκη-Παπαναστασίου, Ε.Καρύμπαλης, 2005**)

Η σημερινή κατάσταση του λεκανοπεδίου οφείλεται κυρίως στην καταστροφή των δασών στους ορεινούς όγκους, στο μπάζωμα των ρεμάτων, στις εξορυκτικές δραστηριότητες στην Πεντέλη, Αιγάλεω και Λυκαβηττό καθώς και στην «τσιμεντοποίηση» που εντάθηκε στη δεκαετία του '70. Σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι εύκολο να διακριθεί η φυσική οντότητα του ρέματος, εξαιτίας διευθέτησης της κοίτης του, των όχθων από μπετόν, απόρριψη μπαζών, απορριμμάτων κ.λπ.



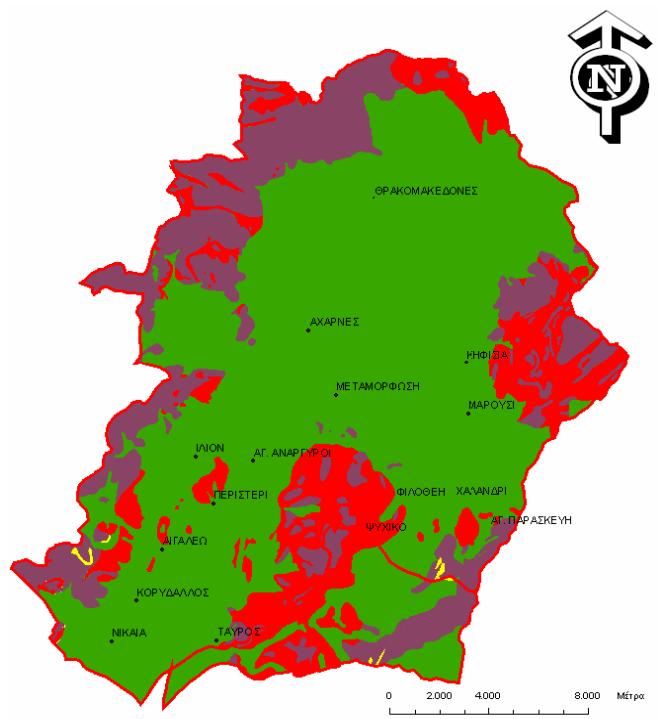
Σχ.19: Χάρτης της οικιστικής ανάπτυξης της λεκάνης απορροής του Κηφισού ποταμού. (Χ.Μαρουκιάν, Ε.Τσερμέγκα, Κ.Γάκη-Παπαναστασίου, Ε. Καρύμπαλης, 2005).

Αρκετά ρέματα του λεκανοπεδίου δεν έχουν οριοθετηθεί, ώστε να απαγορεύεται η κάθε είδους δόμηση στον μεταξύ τους χώρο. Αρκετά ρέματα σήμερα αποτελούν οδικές αρτηρίες του κυκλοφοριακού δικτύου. Επιπλέον η πρακτική κάλυψης των ρεμάτων και η ένταξή τους στο αποχετευτικό δίκτυο, οδήγησε στη θεώρηση των ρεμάτων ως δημόσιο έργο (Χρ.Κοταμπάση-Αθ.Σκέντος, 2005).

2.4 ΥΔΡΟΓΕΩΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

«...Η Αττική από της ιστορικής αρχαιότητος είναι χώρα άνυδρος. Το λεκανοπέδιο των Αθηνών έχει δύο μόνο χειμαρρώδεις ποταμούς, ξηραινομένους σχεδόν κατά το θέρος, τον **Κηφισόν** και τον Ιλισόν. Η κυριοτέρα πηγή των ποταμών υδάτων είναι, ως γνωστόν, αι βαθμηδόν και κατ' ολίγον επί των ορέων τηκόμεναι χίονες και αι βροχαί. Άλλ' αι επί των πέριξ των Αθηνών ορέων πίπτουσαι χίονες ου μόνον είναι σχετικώς ολίγαι και μικράς διαρκείας αλλά και το μέγιστον μέρος του εκ της τήξεως αυτών προκύπτοντος ύδατος απορροφάται υπό του εδάφους και ρέει υπογείως ως επί το πλείστον.....» (**Δ. Αιγινήτης, 1908**).

Οι αλπικοί και μεταλπικοί σχηματισμοί του λεκανοπεδίου διακρίνονται σε Περατούς (μάρμαρα, ψαμμίτες, ασβεστόλιθοι) Περατοί έως Ημιπερατοί (χαλαροί έως ημισυνεκτικοί τεταρτογενείς και νεογενείς σχηματισμοί), Ημιπερατοί (οφιόλιθοι και λεπτοστρωματώδεις ασβεστόλιθοι) και Αδιαπέραστοι σχηματισμοί (σχιστόλιθοι) (Σχ.20).



Χάρτης υδατοπερατότητας πετρωμάτων της λεκάνης απορροής του Κηφισού και του Ιλισού προταμού

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Λεκάνη απορροής Κηφισού-Ιλισού
- Περατοί σχηματισμοί
- Περατοί έως ημιπερατοί σχηματισμοί
- Ημιπερατοί υγρασιαιματινοί
- Αδιαπέραστοι σχηματισμοί

Σχ.20: Από Χρ. Κοταμπάση-Αθ. Σκέντος, 2002

Το 65% της έκτασης του λεκανοπεδίου καλύπτεται από μεταλπικούς σχηματισμούς που στα ανώτερα επιφανειακά τμήματά τους είναι χαλαροί έως ημισυνεκτικοί περατοί-ημιπερατοί σχηματισμοί.

Το 22% καλύπτεται από ανθρακικά περατά πετρώματα, περιφερειακά του λεκανοπεδίου.

Το 13% του λεκανοπεδίου δομείται από σχιστολιθικά υδατοστεγή πετρώματα. (πιν.4)

Υδρολιθολογική ανάλυση λεκάνης απορροής λεκανοπεδίου Αθηνών

Κατηγορίες σχηματισμών	Έκταση (km ²)	Ποσοστό (%)
Περατοί	117,65	21,86
Περατοί – Ημιπερατοί	346,46	64,38
Ημιπερατοί	4,39	0,81
Αδιαπέραστοι	69,68	12,95

Πιν.4: Από Χρ.Κοταμπάση-Αθ.Σκέντος, 2005

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

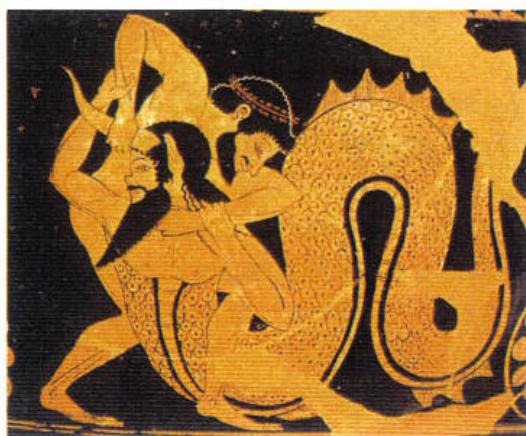
3. ΓΕΩΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΗΦΙΣΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

3.1 ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ : Οι θεοί ποταμοί και οι νύμφες: λατρεία των υδάτων

Στην ελληνική μυθολογία οι ποταμοί και οι πηγές ήταν αντικείμενο ιδιαίτερης λατρείας.

Κατά τον Ησίοδο (7^{ος} αι.π.Χ.) ο Ωκεανός, γιός του Ουρανού και της Γαίας, είχαν τρεις χλιάδες γιούς, τα «βουνερά ποτάμια» και τρεις χλιάδες κόρες, τις Ωκεανίδες, που σκορπισμένες σε ολόκληρη τη γή, εποπτεύουν τις βαθιές πηγές».

Οι ποταμοί ως ισότιμοι με τους Ολύμπιους θεούς ήταν θεότητες που συνδέονταν με τη γονιμότητα της γης (τους θυσίαζαν βόδια, άλογα και πρόβατα) και με τις τελετές μύησης. Ο μυσύμενος θυσίαζε στον θεό ποταμού μία τούφα από τις παιδικές του μπούκλες, (βλ. σ.43) ενώ οι νεαρές κοπέλες προσέφεραν σε αυτόν τις παρθενικές τους ζώνες (**σχόλιο στον Πίνδαρο, Πύθεια, 4, 145** βλ. Christ W., 1887, Pindari Carmina, Pythia IV, 145, 87,88, Lipsiae). Η αντίληψη για τις θεότητες των υδάτων μεταφέρθηκε και στην τέχνη, τη ζωγραφική ή τη γλυπτική, όπου κάθε λεπτομέρεια του απεικονιζόμενου, έκρυβε σημαντικές έννοιες. Οι άνθρωποι φαντάζονταν τους ποταμούς με διάφορες μορφές όπως: ταυρόμορφους, φιδόμορφους και τους απέδιδαν τη δυνατότητα να μεταμορφώνονται, όπως μεταμορφώνεται το νερό σε ορμητικό χείμαρρο (εικ.1,2).



Εικ.1: Ερυθρόμορφη στάμνος με παράσταση του ποταμού Αχελώου. Ο ποταμός, που εικονίζεται φιδόμορφος, παλεύει με τον Ήρακλή (520-510 π.Χ.). (Λονδίνο Βρετανικό Μουσείο).

Η παράσταση του ταύρου με κεφαλή γενειοφόρου άνδρα, σήμαινε τον χείμαρρο «τον αναχηδά ρέοντα», αυτόν που κατέρχονταν από το βουνό με πάταγο παρασύροντας τα πάντα. Τα κέρατα της κεφαλής του καθώς σχημάτιζε ποταμό ήταν οι παραπόταμοι. Με την είσοδό του στο πεδινό έδαφος ο ποταμός ηρεμεί και τότε σύρεται με φιδίσιους ελιγμούς ανάμεσα από την πλούσια βλάστηση στις όχθες του που ο ίδιος υδροδοτεί.

Σε μεταγενέστερες εποχές, όταν κατάφεραν να τιθασεύσουν την ορμή των υδάτων, οι ποτάμιοι θεοί παριστάνονταν ως ανδρικές μισοξαπλωμένες μορφές (Α. Παππάς, 1999, ΥΠΠΟ, 2004, P. Decharme).



Εικ.2: Ο Φαέθων χτυπημένος από τον κεραυνό του Δία πέφτει στα νερά του ποταμού. Ο Ηριδανός (δηλώνεται με το βέλος) εικονίζεται ως ώριμος άνδρας ντυμένος με ψάθιο, που καλύπτει μόνο το κάτω μέρος του σώματος. Στα χέρια του κρατά υδροχαρή φυτά (καλάμια). Παράσταση από ρωμαϊκή μαρμάρινη σαρκοφάγο (λεπτομέρεια). (Φλωρεντία, Μουσείο Ufficci).

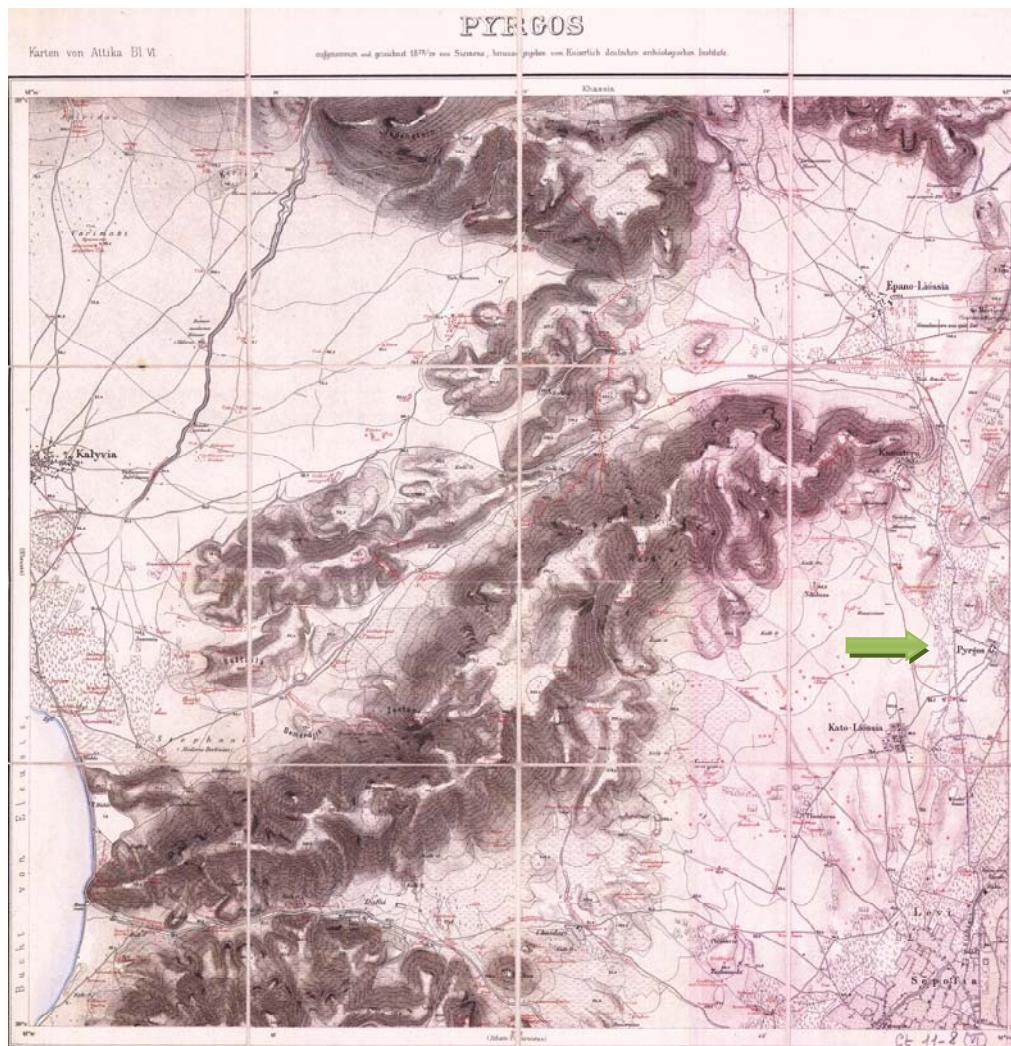
Με τους ποταμούς συνδέονται και οι νύμφες, θυγατέρες της Τηθύος και του Ουρανού. Κατοικούν πάνω στη γη, στα δάση, στις πηγές των ποταμών και στα λιβάδια. Αυτές που κατοικούσαν στα δάση, ονομαζόντουσαν Αμαδρυάδες ή Δρυάδες, Ορεστιάδες ή Ορειάδες στα όρη, οι Ναϊάδες ή Κρηναίες στα ποτάμια και στις πηγές και οι Νηρηίδες στις θάλασσες (Α. Παππάς, 1999; P. Decharme). Οι Ναϊάδες ήταν οι κυριότερες θεότητες των ποταμών και των πηγών. Σε ορισμένα μέρη (Μέγαρα, Κατάνη) τα υδραγωγεία ήταν αφιερωμένα σε αυτές. Αν και είναι θεϊκής καταγωγής, κατέχουν ενδιάμεση θέση στις θεές και στις θνητές. Πνεύματα των νερών τις συναντάμε στα ποτάμια και στα βουνά, από όπου πηγάζουν τα ποτάμια. Η αγαπημένη τους διαμονή ήταν οι σπηλιές. Αργότερα δεν τοποθετούσαν τις σπηλιές των νυμφών στις πηγές, αλλά κάτω από τους ποταμούς και έπαιρναν συχνά το όνομά τους από αυτούς: **Κηφισίδες** (από τον ποταμό **Κηφισό**), Αχελωίδες, Αμνισίδες, Ανιγρίδες, Ασωπιάδες, Εχεδωρίδες, Ισμηνίδες, Λουσιάδες, Πακτωλίδες κ.λ.π. (P. Decharme). Αντίστοιχο των νυμφών σήμερα είναι οι νεράιδες της δικής μας λαϊκής παράδοσης που τις βρίσκουμε στις νεραϊδόβρυσες. Όποιος έχει την τύχη να τις συναντήσει, μαγεύεται. Ως θεότητες της γονιμότητας ήταν μαζί με τους ποταμούς κουροτρόφοι, δηλ. φρόντιζαν για την ανατροφή των βρεφών (ΥΠΠΟ, 2004).

3.1.1 Ο Κηφισός ποταμός: Μυθολογία – Ιστορικά στοιχεία-Τοπογραφία

Η ετυμολογία της λέξης **Κηφισός** έχει προέλευση πελασγική, δηλαδή προελληνική ρίζα, καθότι έχει προελληνικό ινδοευρωπαϊκό υπόστρωμα: σε αυτό αποδίδονται τα επιθήματα -σ(σ)-, -ττ-, -ανθ-, -ινθ-, όπως π.χ. **Κηφισσός**, Μάρπησσα, Άμφισσα, Παρνασσός, Ιλισσός, Λυκαβηττός, Υμηττός, Νάρκισσος, Άκανθος, Ερύμανθος, Κόρινθος κ.λ.π. (**Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Εθνους, Τομ.Α', Προϊστορία και Πρωτοϊστορία, J.M.CAMP, 2001.**).

Ο αττικός **Κηφισός** συγκεντρώνει όλα τα ύδατα της υδρογραφικής του λεκάνης, δηλαδή των περιοχών που περιβάλλονται από τα βουνά Αιγάλεω, Πάρνηθα, Πεντέλη και Υμηττός. Μέχρι τη γραμμή Μενίδι-Κουκουβάουνες η κοίτη του παρουσιάζει κατά βάθος διάβρωση περίπου 30μ. ύψος. Από εκεί νοτίως βαθμιαία ομαλοποιείται. (**R. Loper, 1892**).

Νοτιοανατολικά του Πύργου της Βασιλίσσης, περιοχή Αγ. Ανάργυροι, (**Σχ.21**), ο **Κηφισός** εισέρχεται στα κυρίως αττικά εδάφη, όπου με την ίδια κατεύθυνση εκβάλλει στο Φάληρο. (**Pauly-Wissowa, 1921**).



Σχ. 21: Τοπογραφικός χάρτης Kaupert, φύλλο VI, Πύργος. Το βέλος δηλώνει τη θέση «Πύργος» απ' όπου ο Κηφισός ποταμός εισέρχεται στα κυρίως αττικά εδάφη.

Ο Κηφισός ποταμός πηγή ζωής για την εύφορη πεδιάδα του λεκανοπεδίου ήταν ιερός για τους αρχαίους. Στα αρχαία χρόνια είχε αρκετά νερά και η ροή του ήταν συνεχής. Ο θεός Κηφισός σύμφωνα με τη μυθολογία, ήταν γιος του Ωκεανού και της Τιθύος. Εγκλώβισε τη νύμφη Λειριόπη στα νερά του και από το βιασμό γεννήθηκε ο Νάρκισσος. (Α.Παππάς, 1999; P. Decharme, Ovid Metamorphoses, Books I-III, C. Plinius, Historiae Naturallis XXI,75, στον Rackham H., M.A.Pliny, Natural History, I, Books I-II, Robert Graves, 1995).

Στον Σοφοκλή (5^{ος} αι.π.Χ.) αναφέρεται ότι, κατά την είσοδό του στα εδάφη της Αθήνας, το νερό του Κηφισού κατανέμεται σε πολυάριθμες τάφρους προκειμένου να ποτιστούν κήποι και δέντρα (Pauly-Wissowa, 1921).

«.....κι ουτ' οι άγρυπνες
πηγές να τρέχουν παύουνε
ποτές, οι τροφοδότισσες
του ρέματος του Κηφισού, μ' αδιάκοπα,
καθημερινά, τα χώματα
των χωραφιών τα γόνιμα,
ποτίζει ο γοργοβλάσταρος
με τα νερά τα γάργαρα...».

(χορικό από τον «Οιδίπους επί Κολωνώ» του Σοφοκλή).

Τα γάργαρα νερά του Κηφισού υμνούνται και στη Μήδεια του Ευριπίδη (5^{ος} αι.π.Χ.)

«...Και λένε πως η Αφροδίτη παίρνει τη δροσιά από τον καλορέματο τον Κηφισό και δροσολογάει τη χώρα με απαλό και γλυκόπνοο αγέρι».

(χορικό από τη «Μήδεια» του Ευριπίδη).

Ο Παυσανίας, περιηγητής και γεωγράφος του 2^{ου} αι.μ.Χ., (**Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά, Ι**) μας πληροφορεί ότι στις όχθες του Κηφισού ήταν το μνήμα του υποκριτού του Αθηναϊκού θεάτρου Θεοδώρου, ο οποίος έζησε τον 4^ο αι.π.Χ., «του άριστου των συγχρόνων του υποκριτού τραγωδίας». Αναφέρει επίσης ότι εκεί υπάρχει το άγαλμα της Μνησιμάχης και ένα άλλο αναθηματικό του παιδιού της που κόβει τα μαλλιά του για χάριν του Κηφισού (βλ. ανωτ. σ.40). Το έθιμο αυτό υπάρχει σε όλους τους Έλληνες από τους παλαιούς χρόνους (π.χ. Ομήρου Ιλιάδα, Ψ.141-153.). Σύμφωνα με τον Παπαχατζή η έκφραση του Παυσανία επιτρέπει την υπόθεση: είτε πως είδε ένα άγαλμα της Μνησιμάχης και ένα του γιού της, είτε δύο αναθήματα Αθηναίας με το όνομα Μνησιμάχη. Στην δεύτερη περίπτωση το ένα θα ήταν η εικαστική παράσταση του ποτάμιου θεού Κηφισού και το άλλο ανάθημα στον Κηφισό που παρίστανε το γιο της Μνησιμάχης να προσφέρει την κόμη του στο θεό. (Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά, Ι).

Ο Παυσανίας, (**Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά**) και ο Πλούταρχος (1^{ος} αι.μ.Χ.), στο έργο τους (**Βίοι παράλληλοι: Θησεύς 12,**) αναφέρουν ότι στις όχθες του ποταμού Κηφισού άντρες της φυλής των Φυταλιδών εξάγνισαν το Θησέα μετά από τους φόνους κακοποιών που είχε διαπράξει για να μπορέσει να μπει στην Αθήνα και να συναντήσει τον πατέρα του βασιλιά Αιγέα (Μυκηναϊκή περίοδος). Στη συνέχεια προσέφεραν θυσίες στον παρακείμενο ναό του Μειλίχιου Δία. Αναφορικά με τον

ήρωα Φύταλο, υπήρξε ο ιδρυτής των Ελευσινίων μυστηρίων, θρησκευτική τελετή προς τιμήν της θεάς Δήμητρας.

Ο Παυσανίας επιπροσθέτως (**Ν. Παπαχατζής, Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά, Ι**) αναφέρει: «...Όταν κανείς περάσει τον Κηφισό, συναντά έναν βωμό αρχαίο του Μειλίχιου Δία.». Ο Παπαχατζής αναφέρει ότι στη θέση αυτή, στα βόρεια κράσπεδα της Ιεράς Οδού, υπήρχε τέμενος για τον Μειλίχιο Δία και μέσα σε αυτό ο «αρχαίος βωμός». Κοντά στον βωμό υποδέχτηκαν οι Φυταλίδες τον Θησέα όταν ερχόταν από την Τροιζηνία (**Πλούνταρχον, Βίοι Παράλληλοι: Θησεύς 12**, και **W. Judeich, 1931**). Υποτίθεται πως στη θέση του τεμένους είναι χτισμένο το εκκλησάκι του Αγ. Σάββα, (βλ. σσ. 96,97 και αριθ.θέσεως 137)

Η θεωρούμενη ως αρχαία κοίτη του ποταμού **Κηφισού** απέχει περί τα 300μ. στα ανατολικά του Αγ. Σάββα (**Pauly-Wissowa, 1921, A. Παππάς, 1999; Κηφισός, Zgym-zogr.att.sch.gr, 4/1/2008**, **N. A. Kouν, , N.Παπαχατζής, Πανσανίου: Ελλάδος Περιήγησις, Αττικά, Ι**).

Μία εικόνα για τον **Κηφισό** από το ύψος της Κολοκυνθούς και προς νότο, δηλαδή διαμέσου του Ελαιώνα, μπορεί κανείς να αποκομίσει μόνο από τους χάρτες της Αττικής (χάρτης I και III, στους E.Curtius und J.A. Kaupert, 1883, Karten Von Attika, και E.Curtius, und J.A. Kaupert, 1883, Milcchofer, Text II, Berlin, βλ. Σχ. 22,23).

Κάθε δρόμος διέσχιζε τρεις κοίτες του ποταμού . Η πρώτη δυτικά της Γεωπονικής Σχολής κοντά στο Βοτανικό κήπο, η δεύτερη ανατολικά του Αγ. Σάββα περί τα 300μ. από την πρώτη και η τρίτη 150μ. δυτικά του Αγίου Σάββα. Παλαιότεροι χάρτες δείχνουν μια εντελώς διαφορετική εικόνα.

Στην τοπογραφία του W.M. Leake (**Topographie Athens, 1844, pl.V Σχ.24**), βρίσκουμε μόνο δύο κοίτες του **Κηφισού**, ανάμεσα στην εκκλησία του Αγ.Σάββα και του ναού του Αγ.Γεωργίου που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του ελαιώνα.(βλ. και Σχ.25). Αυτή τη δυτικότερη κοίτη, την αγνοούν στους χάρτες της Αττικής (E.Curtius and J.A Kaupert, Karten Von Attika). Υπάρχει ωστόσο στους χάρτες του Lenormant στην Ιερά Οδό, που όμως δεν είναι τόσο σαφής. Στην αρχαιότητα σύμφωνα με τον W.M. Leake (**The Demi of Attika, 1841, Vol. II., R. Cephissus, 140,1, London**), θα πρέπει ευκρινώς να υπήρχε και αναγνωρίσιμη ροή νερών του ποταμού. (Σοφοκλέους, **Οιδίπους επί Κολωνώ 1059**, μετφρ. Γ.Σπαταλά, 1958, Βιβλιοθήκη Παπύρου, αριθ.258, Τα Απαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, σσ.70-71), περιγραφή από Πανσανία I,37,3-4 κ.ε. «....πριν δε η διαβηναι τον Κηφ....(πριν περάσει κανείς τον Κηφισό) αγαλματα δε επι τω ποταμω.....(αγάλματα στα ποτάμια υπάρχουν) διαβασι δε τον Κηφ... (όταν κανείς περάσει τον Κηφισό)», καθώς επίσης και στον **Πλούνταρχο, Βίοι Παράλληλοι: Θησεύς 12**: «...γενομενω κατά τον Κηφισόν..» (...έφτασε προς τον Κηφισόν....). (**Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v.Kephisos, Stuttgart, 1921, σσ.245-246**).

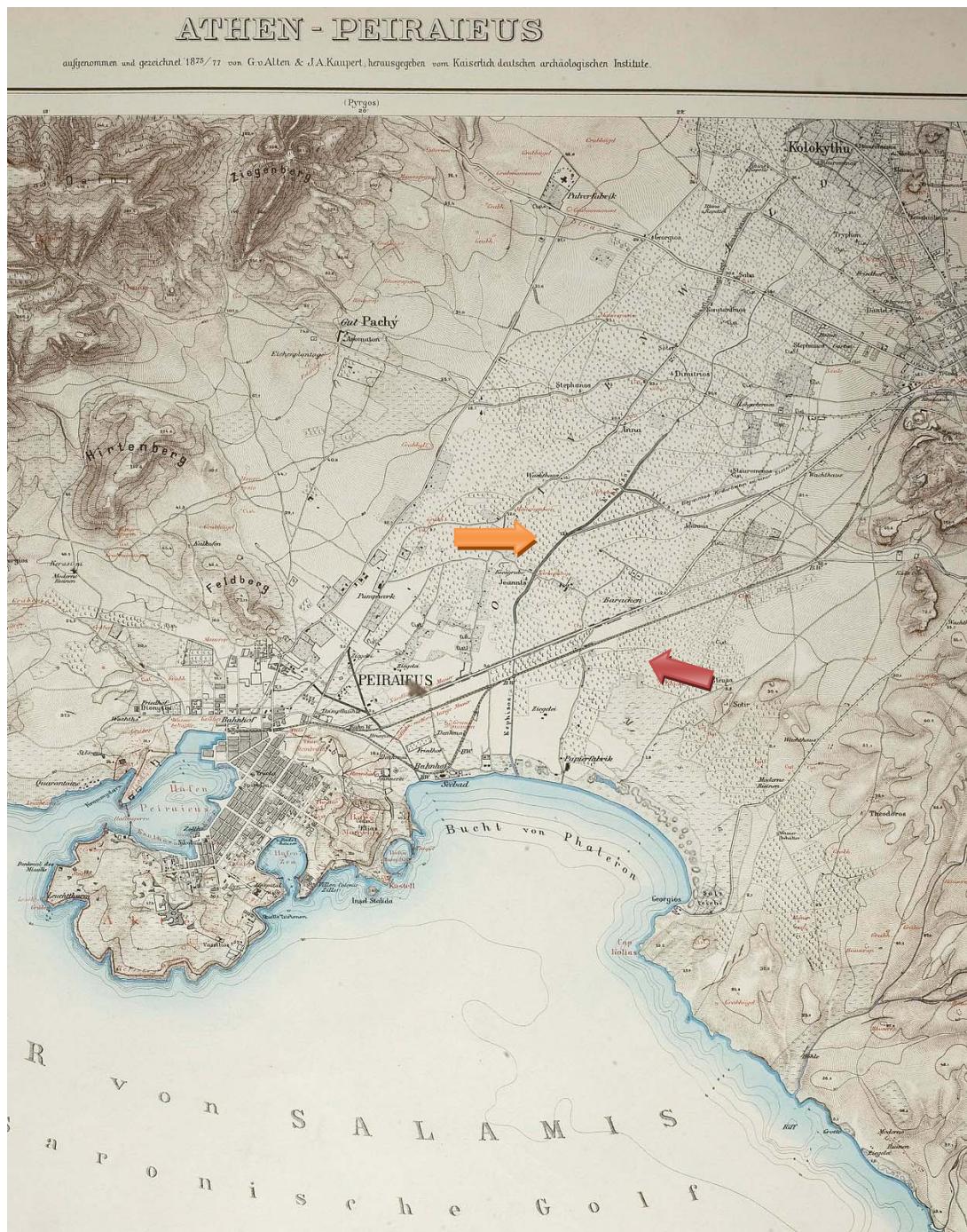
Η γέφυρα, η γνωστή από τους «γεφυρισμούς» (η χωρίς εμπόδια και ηθικούς φραγμούς ανταλλαγή χλευασμών μεταξύ αυτών που βρίσκονταν στην γέφυρα του **Κηφισού** και περίμεναν γνωστά τους πρόσωπα και αυτών «εξ' αμάξης» που έρχονταν από την Ελευσίνα, αποκαλείται «γεφυρισμός»), που βρίσκονταν κοντά στην κοίτη του Κηφισού δεν απασχόλησε καθόλου τον Παυσανία.

Ωστόσο ο Ν.Παπαχατζής στην μετάφραση του Πανσανίου (**Πανσανίου, Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά, Ι,37,2, σχ.2, σ.466**) γράφει για την γέφυρα τα εξής: « Αφού πέρασε το ιερό της Δήμητρας και πριν φτάσει στο βωμό του Μειλίχιου Δία, ο Παυσανίας συνάντησε την κοίτη του **Κηφισού**». (αριθ.θέσεως 137). (**Ν.Παπαχατζής, Πανσανίου, Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά, σχόλιο 2, σ.466, βλ.**

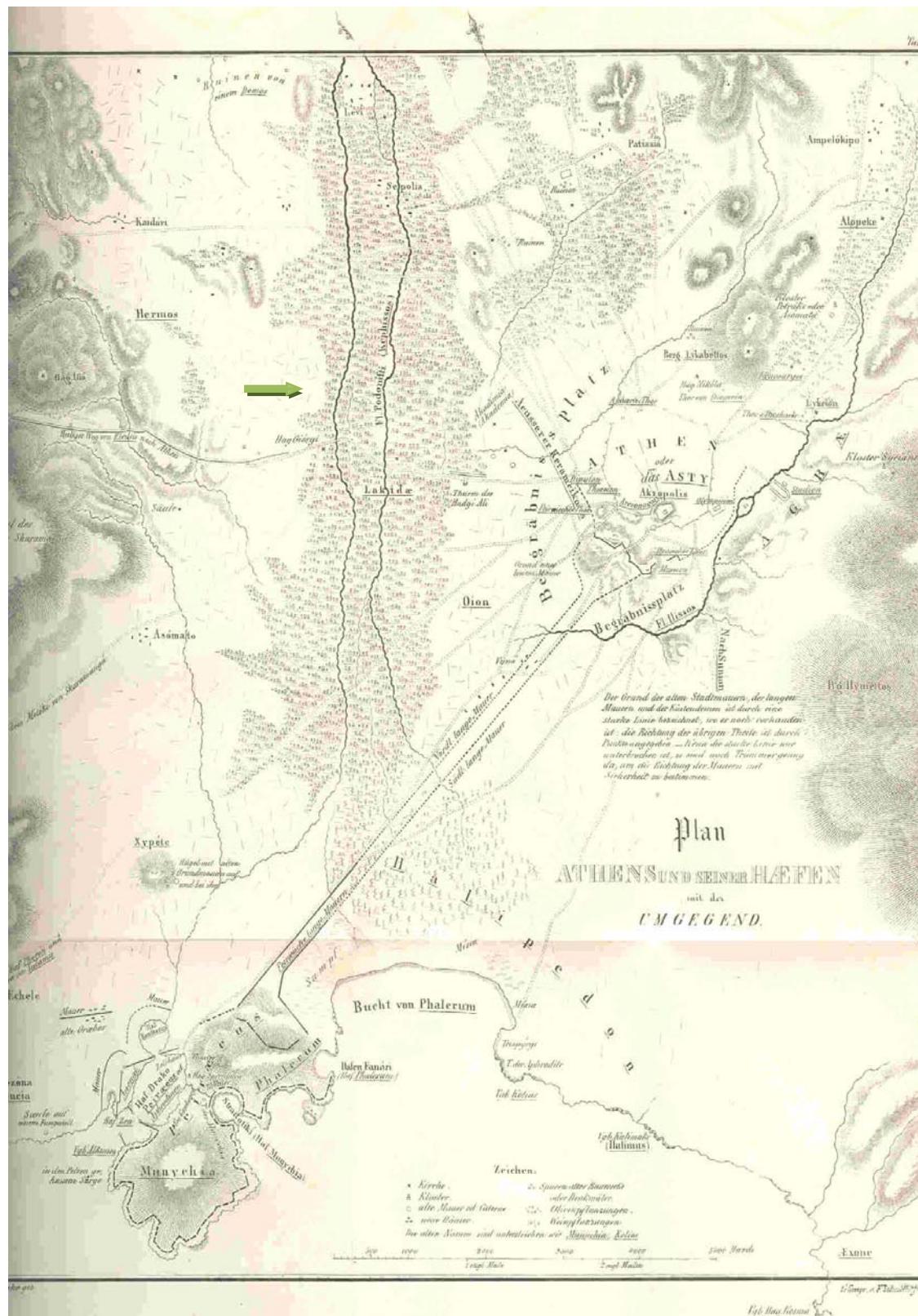
και Α.Παππάς 1999, Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. ΙΔ', σσ.351-352,
 W. Judeich, 1931, Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Klassischen
 Altertumswissenschaft (RE), s.v.*Kephisos*, Stuttgart, 1921, σσ.245-246).



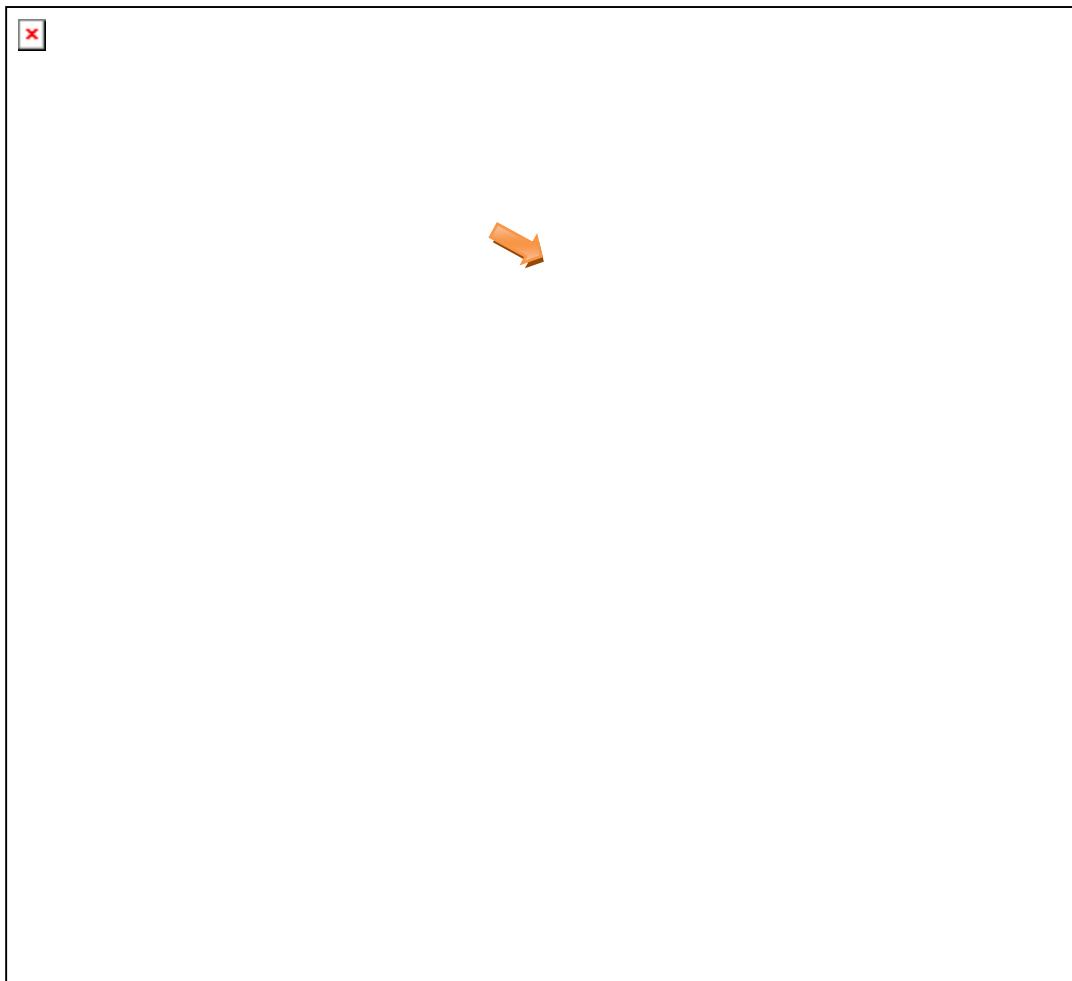
Σχ.22: Τοπογραφικός χάρτης της Αθήνας. Στα δυτικά του οικιστικού ιστού της πόλεως των αθηνών διακρίνεται ο Αθηναϊκός Ελαιώνας τον οποίο διασχίζει ο Κηφισός ποταμός, η περιοχή Κολοκυνθού, ο Κολωνός, και η Ακαδημία του Πλάτωνα. Με το βέλος δηλώνεται ο Κηφισός ποταμός. (Δρίκος Θωμάς, 1994)



Σχ.23: Τοπογραφικός χάρτης Αθήνα-Πειραιά. Στο μέσον περίπου διακρίνεται ο Αττικός Ελαιώνας τον οποίο διασχίζει ο κηφισός ποταμός (δηλώνεται με το πορτοκαλί βέλος), τα Μακρά Τείχη (δηλώνονται με το καφέ βέλος) που διασταυρώνονται με τον Κηφισό και ο Πειραιάς. (Δρίκος Θωμάς, 1994).



Σχ.24: Τοπογραφικός χάρτης της Αθήνας και των περιχώρων. Κατά τον Leake, (1844) διακρίνονται δύο κοίτες του Κηφισού (δηλώνονται με το βέλος).



Σχ.25: Χάρτης των περιχώρων της Αθήνας. Με το βέλος δηλώνεται ο Κηφισός ποταμός που διασχίζει τον Ελαιώνα. Στο ύψος της Ιεράς Οδού χωρίζεται σε δύο κοίτες. Διακρίνονται επίσης ο Ιλισός, τα Μακρά τείχη και ο Πειραιάς. (Χάρης Γιακουμής, 1998)

Σε σχόλιό του ο Παπαχατζής αναφέρει ότι η σημερινή Ιερά Οδός συναντάει ένα ρέμα με στενή αλλά σχετικά βαθιά κοίτη μεταξύ της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής και της εκκλησίας του Αγίου Σάββα, απόσταση μικρότερη των 100μ. δυτικά της λεγομένης Ελιάς του Πλάτωνα. Στο ρέμα υπάρχει καινούργια γέφυρα, χωρίς εμφανή αρχαία λείψανα στην περιοχή. Τον περασμένο αιώνα αυτό το ρέμα ήταν ο σημαντικότερος από τους τρείς βραχίονες (κοίτες) του **Κηφισού** που διέσχιζαν την πεδιάδα. Γι' αυτό και οι μελετητές της αρχαίας τοπογραφίας το ταύτισαν με το κατεξοχήν ρέμα του αρχαίου **Κηφισού**, όπου η φημισμένη γέφυρα. Η σημερινή κοίτη του **Κηφισού** με τη μεγάλη γέφυρα της Ιεράς Οδού βρίσκεται περί τα 1200μ. δυτικότερα. Είναι καινούργια κοίτη με τάφρο και αναχώματα πλάτους 40μ. και με λεωφόρο κατά μήκος καθεμιάς παρυφής της κοίτης. Από την Ακαδημία Πλάτωνος η νέα κοίτη βρίσκεται σε διπλάσια σχεδόν απόσταση. Αν θεωρήσουμε το εκκλησάκι του Αγ. Τρύφωνα ως αρχή του άλσους της Ακαδημίας, η γέφυρα που συνδέεται με τους γεφυρισμούς πέφτει σε απόσταση 950μ. προς τα ΝΔ, (αριθ. θέσεως 137) ενώ η σημερινή μεγάλη γέφυρα του **Κηφισού** βρίσκεται σε απόσταση 1850μ. προς τα

δυτικά. (**Ν.Παπαχατζής, Πανσανίου, Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά, I, 37,2-3 σχόλιο 2, σσ.466-467).**

Αντίθετα στην γέφυρα, στους γεφυρισμούς και γενικά στον ποταμό **Κηφισό** ως πηγή ζωής για την εύφορη πεδιάδα της Αθήνας αναφέρεται Ο Στράβωνας (**Γεωγραφικά IX, 400**) στα τέλη του 1^{ου} αι.π.Χ. αναφέρει: «Ποταμοί δ εισιν, ο μεν **Κηφισος**, εκ Τρινεμεων τας αρχας εχων, ρεων δια δε του πεδιου εφ ου και η γεφυρα και οι γεφυρισμοι δε δια των σκελων των από του αστεως εις τον Πειραια καθηκοντων, εκδιδωσιν εις το Φαληρικον, χειμαρρωδης το πλεον, θερους δε μειουται τελεως» δηλαδή: «Ποταμοί της Αττικής είναι ο **Κηφισός**, ο οποίος, αφού πηγάζει από το δήμο των Τρινεμέων (περιοχή Κοκκιναρά Κηφισιάς) διασχίζει την πεδιάδα, όπου είναι οι οικισμοί της Γέφυρας και των Γεφυρισμών, κόπτει τα σκέλη, δηλαδή τα Μακρά τείχη που ενώνουν την Αθήνα με τον Πειραιά και φθάνει στο Φάληρο, όπου εκβάλλει στη θάλασσα χειμαρρώδης κατά το μεγαλύτερο μέρος του έτους, ενώ το θέρος το νερό του ελαττώνεται τελείως». (**Κ.Θ.Αραποπούλου, 1965, μτφρ.Στράβωνος Γεωγραφικά IX, 400, τόμος Δέκατος, Βιβλιοθήκη Παπύρου, αριθ.361, Τα Απαντα των Αρχαίων Συγγραφέων, εν Αθήναις, σσ. 1166-69, και σχολ. 1.**).

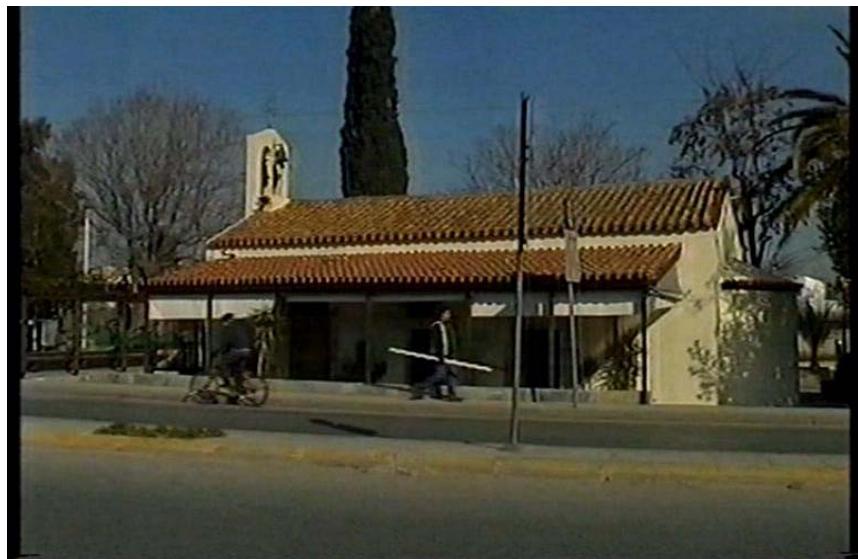
Αυτόν τον αρχαίο Κηφισό, ήθελαν να βρουν ξανά οι περισσότεροι περιηγητές και ταξιδιώτες στο ρέμα δυτικά του Αγίου Σάββα. Η περιγραφόμενη από τον Dodwell (Tour II 169, Dodwell E., Classical and Topographical Tour through Greece during the Years 1801, 1805, 1806, 1819) γέφυρα, δεν είναι αρχαία, αφού στους χάρτες του **Chandler (1766)**, στην **Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη E., (2003)**, στο **Παναγιώτης Καμηλάκης-Λουίζα Καραπιδάκη (2000)** δεν υπήρχε γέφυρα, παρά μόνον τον ορθοστάτη μιας γέφυρας μπορούσε κανείς να δει κοντά στη θέση του περάσματος. Οπότε στους χάρτες της Αττικής I και III (**Karten Von Attika I και III, Σχ.22,23**), αυτό το ρέμα ψευδώς σημειώνεται. (**Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), 1921, s.v.Kephisos, Stuttgart, σ.246.**)

Κατά την άποψη του Milchhöfer, η αρχαία κοίτη βρίσκονταν περί τα 300μ. ανατολικά του Αγίου Σάββα. Με αυτό συμφωνεί και ο Frazer, (**στο Pausanias's, Description of Greece, 1965, vol. II, Commentary on Book I, σσ.492,493**). Σύμφωνα με τον Milchhöfer αυτός ο βραχίονας βαθμιαία διευρύνθηκε, φθάνοντας μέχρι τη θάλασσα.

Ωστόσο Το 2007 με αφορμή την δυτική επέκταση της γραμμής 3 του ΜΕΤΡΟ, η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως τμήμα γέφυρας που πρέπει να αποδοθεί στον **Κηφισό ποταμό**, κοντά στον Αγ. Σάββα (εικ.3, και αριθ.θέσεως 137).

Οι μελετητές της αρχαίας τοπογραφίας σχεδόν ομόφωνα αναφέρουν ότι η κοίτη του αρχαίου Κηφισού με τη μεγάλη γέφυρα της Ιεράς Οδού βρισκόταν περίπου 1χλμ. ανατολικά της σημερινής του κοίτης, δηλαδή στη θέση της παραπάνω ανασκαφής.

Στα όρια του σταθμού “Ελαιώνας” και συγκεκριμένα στο χώρο ενός φρέατος εξαερισμού σε βάθος 6,50μ. από την επιφάνεια αποκαλύφθηκαν τρία «βάθρα θεμελίωσης» της Γέφυρας κάθετα στην Ιερά Οδό με κατεύθυνση B-N (**I. Τσιριγώτη-Δρακωτού, 2008, Η Αθήνα κατά την Ρωμαϊκή Εποχή, πρόσφατες ανακαλύψεις, νέες έρευνες, Η Ιερά Οδός των ρωμαϊκών χρόνων, Αθήνα, σ.318, και αριθ.θέσεως 137**). Το 1834 ο L.v.Klenze, (**Aphoristische Bemerkungen gesammelt auf seiner Reise nach Griechenland, σ.296**) σημειώνει ότι αρκετές διακλαδιζόμενες κοίτες του **Κηφισού**, που μετατράπηκαν σε βάλτο, διασταυρώνονταν με το δρόμο από τον Πειραιά στην Αθήνα.



Εικ.3: Εκκλησία του Αγ. Σάββα

Οσον αφορά στο ανατολικό ρέμα στο Βοτανικό, σύμφωνα με την γνώμη του L.v.Klenze, δεν πρέπει να συνυπολογιστεί, καθώς κατά τα χρόνια της παραμέλησης της αρχαίας κοίτης του Κηφισού, εξαφανίστηκε ολοκληρωτικά και νέα ρέματα εμφανίστηκαν στη θέση του.

Σύμφωνα με τον L.v. Klenze η διαδρομή του Κηφισού οδηγεί εκεί όπου πρωτογενώς εκβαλλόταν, δηλαδή στο μεγάλο κόλπο του Πειραιά. Όταν όμως ο άνθρωπος είδε ότι η κατεύθυνση του ορίστηκε στο κεντρικό λιμάνι της Αθήνας, βρέθηκε στην ανάγκη μέσω ανάκαμψης να οδηγήσει την εκβολή του στον κόλπο του Φαλήρου (βλ. L.v. Klenze, 1834, *Aphoristische Bemerkungen gesammelt auf seiner Reise nach Griechenland*, σ.288 κ.ε.). Εξάλλου και ο Στράβωνας (*Γεωγραφικά: IX 400*) αναφέρει: «....δια δε των σκελων των από του αστεος εις τον Πειραια καθηκοντων εκδιδωσιν εις το Φαληρικον....» (...διαμέσου των σκελών του, δηλαδή τα Μακρά Τείχη, που ενώνουν την Αθήνα με τον Πειραιά, φτάνει στο Φάληρο όπου εκβάλλει στη θάλασσα).

Ο δρόμος από την Αθήνα προς τον Πειραιά και αργότερα τα Μακρά Τείχη, διασταυρώθηκαν με τον Κηφισό. (βλ. Κηφισός, [7gym-zogr.att.sch.gr](http://www.gym-zogr.att.sch.gr), 4/1/2008, σ.5 από 7 και αριθ. θέσεων 219,233,246, 248). Ο Ξενοφών στα «Ελληνικά» του (ΙΙ,4,19, μετφρ.Κ.Θ. Αραποπούλου, 1948) αναφέρεται σε ένα περιστατικό, όπου στη διάβαση του δρόμου, κατά την υπεράσπιση της Μουνιχίας, έπεσε και θάφτηκε («βούλιαξε») ο παρατηρητής του Θρασύβουλου: «.....τεθαπται εν τη διαβασει του Κηφισου...» (Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v.*Kephisos*, Stuttgart, 1921, σσ.246-247).

Η διασταύρωση των Μακρών Τειχών με τον Κηφισό επιβεβαιώνεται και από επιγραφή του 307/306π.Χ. όπου αναφέρεται επακριβώς το σημείο διασταύρωσης για οροθέτηση του 5^{ου} και 6^{ου} τομέα των οικοδομικών εργασιών στο νότιο σκέλος του Μακρών Τειχών. (Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v.*Kephisos*, Stuttgart, 1921, σσ.247, βλ. επίσης Fricchenhaus A., 1905, *Athens Mauern im IV Jahrhundert V.Chr.*, Bonn, σ.31).

Αυτό το σημείο της διασταύρωσης προσδιορίστηκε με ανασκαφές το 1909, όπου περί τα 500μ. δυτικά της σύγχρονης κοίτης του Κηφισού (αριθ.θέσεως 254) και νότια του αυτοκινητόδρομου Αθήνα – Πειραιά (Σχ.26,27), ανακαλύφθηκαν τμήματα

από δύο παράλληλα προστατευτικά τείχη, κατασκευασμένα από πώρο τα οποία θα αναχαίτιζαν τις υπερχειλίσεις του Κηφισού (αριθ.θέσεως 240,241). Δηλαδή προτειχίσματα (remparts) (**Αρχαιολογική Εφημερίς (AE), 1909, σ.242, Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v.Kephisos, Stuttgart, 1921, σ.247κ.ε.**). Πρόκειται για την ίδια θέση, όπου παλαιότερα είχε έρθει στο φως το ανάγλυφο του Έχελου, μία βάση που ανήκε στο παραπάνω ανάγλυφο καθώς και δεύτερη που πιθανώς συνανήκε. Βρέθηκε επίσης και Όρος(σύνορο ιδιοκτησίας ή Δήμου) των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ.

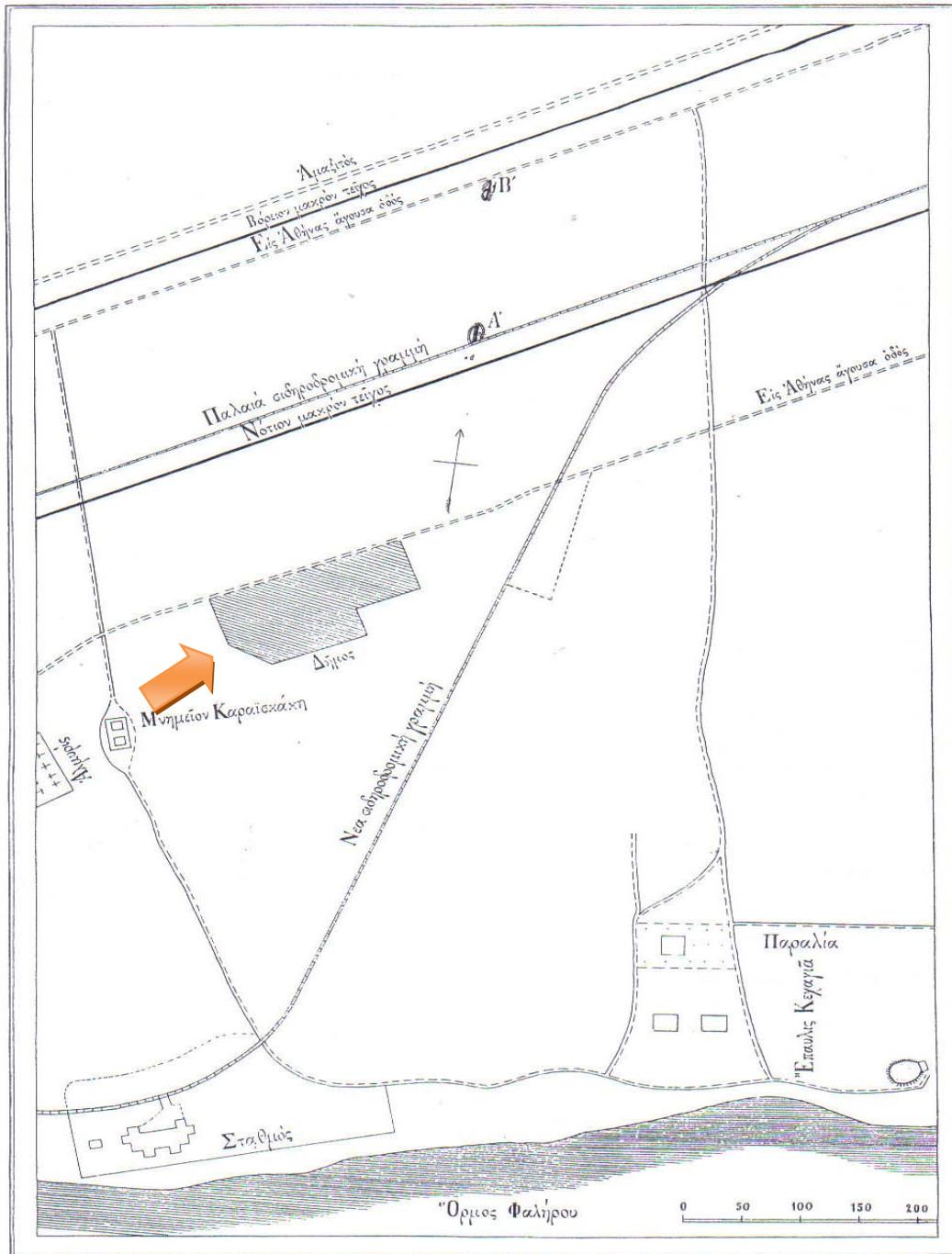
(**Αρχαιολογική Εφημερίς (AE), 1909,σ. 240 κ.ε. και Curtius E., und Kaupert J. A., 1883, Karten Von Attika, Heft II, von A.Milchhöefer, σσ.6,7,).**

Ο Έχελος λατρευόταν ως ήρωας. Το όνομά του προέρχεται από το «έλος», προφανώς λόγω της ύπαρξης του έλους «Αλίπεδον». Το ιερό ήταν ανάμεσα στον Πειραιά και το Τετράκωμο Ηράκλειο (περιοχή Μοσχάτου). Από τους λεξικογράφους πληροφορούμαστε ότι εκεί βρισκόταν ο αρχαίος Ιππόδρομος (αριθ. θέσεως 342). (**Curtius E., und Kaupert J. A., 1883, Karten Von Attika, Heft II, von A.Milchhöefer, σσ.6,7, J.Travlos 1988, Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, σσ.288-289, Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v.Kephisos, Stuttgart, 1921, σ.247, Γ.Σταϊνχάουερ, 1998, Τα Μνημεία και το Αρχαιολογικό Μουσείο των Πειραιά, Αθήνα, σ.10).**

Επί τη βάση του χάρτη του Kaupert (**Karten Von Attika II, στο Σχ. 27**), δηλώνεται ότι η θέση όπου βρέθηκαν τα ανάγλυφα (**εικ.4**) βρίσκεται εντός των Μακρών Τειχών και δη προς το νότιο τους σκέλος, κοντά στο οινοπνευματοποιείο ‘ΗΒΗ’, σε εργασίες του δήμου Πειραιώς (αριθ. θέσεως 254). Στη θέση αυτή τοποθετείται ο αρχαίος δήμος των Εχελιδών (**Σχ.26,27**), λόγω της εύρεσης εκεί κοντά του αναγλύφου του Εχέλου. (**Αρχαιολογική Εφημερίς (AE), 1893, Σύμμικτα, σσ.109,110 και πιν.9-10, Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v.Kephisos, Stuttgart, 1921, σσ.240-242, Αρχαιολογική Εφημερίς (AE), 1909, σσ.240-242 κ.ε., Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v., Echelidai, Stuttgart, 1921, σσ.1911-12, E.Curtius and J.A Kaupert, 1883, Karten Von Attika, MilchhöefferA., Heft II, Berlin, σσ.6,7 και Σχ.37).**

Το ανάγλυφο του Έχελου αφιερώνεται σύμφωνα με τη φέρουσα επιγραφή, η οποία χρονολογείται στο τέλος του 5^{ου} ή στις αρχές του 6^{ου} αι.π.Χ., (**εικ.5**) στον Ερμή και στις Νύμφες, στο δε δεύτερο βάθρο του αναγλύφου που συνανήκε, προκύπτει ότι ήταν αφιερωμένο στον **Κηφισό** και στους συμβόλοις αυτού θεούς. Στη θέση λοιπόν όπου βρέθηκαν τα ανάγλυφα και οι επιγραφές (**εικ.5,6**), υπήρχε τέμενος των Νυμφών και του **Κηφισού** (**Αρχαιολογική Εφημερίς (AE), 1909, σ.244, Pauly-Wissowa, Real-Encyclöpadie der Classischen Altertumswissenschaft (RE), s.v.Kephisos, Stuttgart, 1921, σ.247**).

Ο **Κηφισός** λοιπόν θεοποιημένος, λατρευόταν από τους γύρω του για τα ευεργετικά του ύδατα και τη γονιμική τους δύναμη. (**Μ.Πετριτάκη, 2008, Η εικόνα της περιοχής του κάτω ρου του Κηφισού ποταμού όπως αναδύεται μέσα από τις αρχαίες πηγές και τα μνημεία, www.itia.ntua.gr, σ.1).**



Σχ.26: Το γραμμοσκιασμένο πολύγωνο (με το βέλος) δηλώνει τη θέση όπου τοποθετείται ο αρχαίος δήμος των Εχελιδών και η εύρεση του αναγλύφου του Έχελου. (ΑΕ, 1909)

BINSEL PEIRAEUS

v. Alten, herausgegeben vom Kaiserlich-deutschen archäologischen Institute.



Σχ.27: Τοπογραφικός χάρτης Πειραιά. Το βέλος δηλώνει την θέση του αρχαίου Δήμου των Εχελιδών και των αναγλύφων. (Δρίκος Θωμάς, 1994).



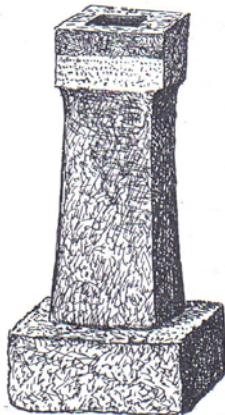
Εικ.4: Το διπλό ανάγλυφο των Εχελιδών (J.Travlos,1988).



Εβένω 1.

Εστια Ι **Κηφισ** Ι ω, Απολλωνι Ι Πυθιω, Λητοι Ι Αρ-
τεμιδι Λοχ Ι ια, Τλειθυια, Αχ Ι ελωω, Καλλ Ι ιροη,
Γεραιστ Ι αις Νυμφαι Ι ζ γενεθλι Ι αις, Ραψοι.

Εικ.5: Ενεπίγραφο βάθρο με αφιέρωση στις ποτάμιες θεότητες. (ΑΕ, 1909).



ΞΕΝΟΚΡΑΤΕΙΑΚΗΦΙΞΟΙΕΡ
ΟΝΙΔΡΥΣΑΤΟΚΑΙΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΣΥΝΒΩΜΟΙΣΤΕΘΕΟΙΣΔΙΔΑΣΚΑΛ
ΙΑΣΤΟΔΕΔΩΡΟΝΞΕΝΙΑΔΟΥΘΥΓΑΤ
ΗΡΚΑΙΜΗΤΗΡΕΚΧΟΛΕΙΔΩΝ
ΘVENTΩΙΒΟΥΛΟΜΕΝΩΙΕΠΙ
ΤΕΛΕΞΤΩΝΑΓΑΘΩΝΟΣ....

"Hτοι ἐν μεταγραφῇ:

Ξενοκράτεια Κηφισῶ(ι) ιερὸν ἰδρύσατο καὶ ἀνέθη-
κεν | ἔνυμβρόμαις τε θεοῖς, διδασκαλίας τόδε δῶρον,
Ξενιάδου θυγάτ[η]ρ καὶ μήτηρ ἐκ Χολειδῶν, | θύειν
τῷ βουλομένῳ. | Ἐπὶ Τελεστῶν Ἀγάθωνος . . .

Εικ..6: Ενεπίγραφο βάθρο με αφιέρωση στον Κηφισό ποταμό. (ΑΕ, 1909).

Εκτός από τα δύο ενεπίγραφα βάθρα των αναγλύφων και τα δύο τμήματα παράλληλων τειχών από πώρο κάθετα προς τα εκατέρωθεν σκέλη των Μακρών τειχών, την ύπαρξη της κοίτης ποταμού στη θέση αυτή υπέδειξε και η μεγάλη πρόσχωση με χαλίκια και άμμο. Στην κλασική λοιπόν περίοδο διαπιστώνονται στην περιοχή αυτή και τα πρώτα αντιπλυμμυρικά έργα.

Αυτή η «προστασία της όχθης» ερμηνεύεται από τις λέξεις του Στράβωνα για τον **Κηφισό**, ο οποίος ήταν «χειμαρρώδης το πλέον» (Χειμαρρώδης κατά το μεγαλύτερο μέρος του έτους). Στις μεγάλες πλημμύρες του Κηφισού και του Ιλισού, στις 26 Νοεμβρίου του 1896, πνίγηκαν 35 άνθρωποι. Συνέπεια αυτού ήταν η κατασκευή μερικών αντιπλημμυρικών έργων εντός της κοίτης του Κηφισού. (**Δ.Αιγινήτης, 1908, Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE), s.v. Kephisos, Stuttgart, 1921, σ.247.**)

Ο Στράβων επίσης αναφέρει ότι: «....θέρους δε μειούται τελείως...» (το θέρος το νερό του ελαττώνεται τελείως) αναφερόμενος με αυτό μόνο στον κάτω ρου του ποταμού. Το καλοκαίρι δεν υπάρχει νερό στις κεντρικές τάφρους και στον ελαιώνα. Οπότε εφόσον δεν ξηραίνεται πρέπει να αποθηκεύεται. Σε εποχές όπου η καλλιέργεια περιορίζεται, το νερό ελαττώνεται όλο και περισσότερο, τότε αυτό καταλήγει στο βιούρκο- βάλτο (τελματώνει). Αυτό συμβαίνει τότε που η δύναμή του νερού προς τη θάλασσα δεν είναι τόσο ισχυρή.

Ο ποταμός **Κηφισός** αναπαρίσταται και στο αριστερό άκρο του δυτικού αετώματος του Παρθενώνα. Το τμήμα αυτό σήμερα βρίσκεται στο Βρετανικό μουσείο. (εικ.7)

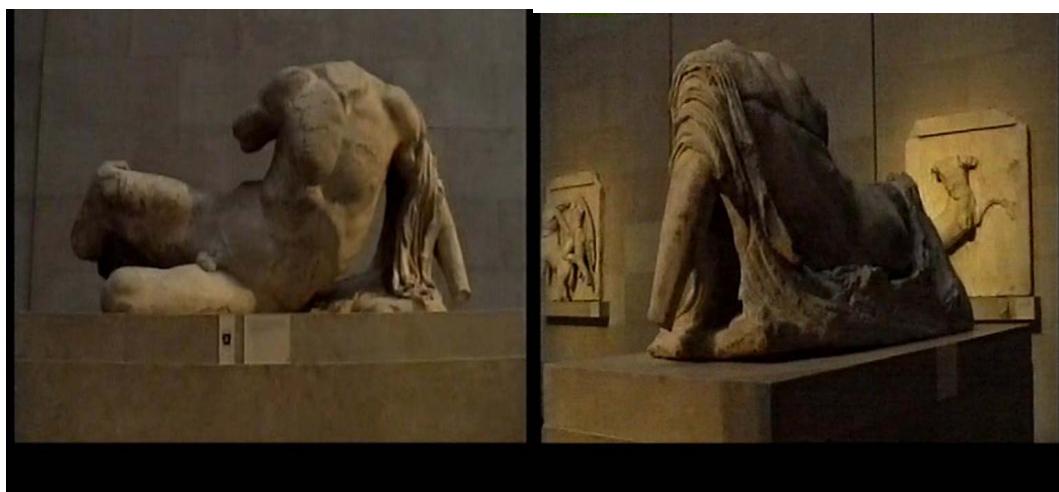


Εικ.7: Δυτικό αέτωμα Παρθενώνα.: Η αριστερή μορφή αναπαριστά τον ποταμό Κηφισό, (**Ελληνικός Πολιτισμός, [users.thess.sch.gr](#)**).

Η διάταξη των σωζόμενων μορφών από τα αριστερά προς τα δεξιά έχει ως εξής: **Κηφισός**, Κέκρωψ – Πάνδροσος, Ερμής, Αθηνά, Ποσειδών, Αθηνά, Ίρις, Αμφιτρίτη, Ορείθυια, δύο γυναικείες μορφές, Ιλισός, Καλλιρρόη. Ο **Κηφισός** εικονίζεται σε στιγμιαία στάση με το σώμα του προς το θεατή, τη στιγμή που προσπαθεί να ανασηκωθεί στηριζόμενος με το αριστερό του χέρι στο έδαφος. Η ανατομική διάπλαση του κορμιού οδήγησε στην ταύτιση της μορφής με τον **Κηφισό** ποταμό κατά αναλογία με τον Αλφειό και τον Κλάδεο του ανατολικού αετώματος του ναού του Δία της Ολυμπίας ([7gym-zogr.att.sch.gr](#) 4/1/2008 σσ.2-3, Σιμώνη - Λιόλιου Μ., 2002, και 2004).

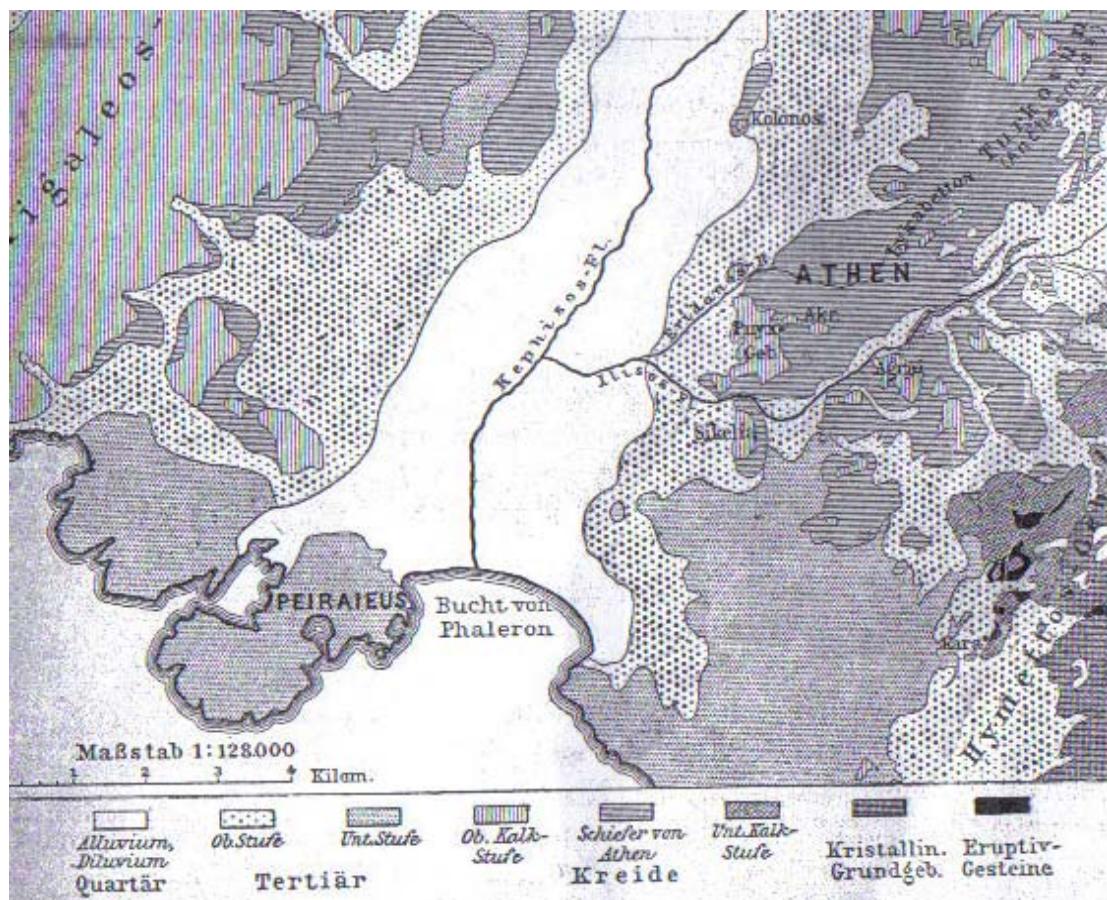
Η λατρεία του **Κηφισού** εκτός από το Φάληρο υπήρχε και στον Ωρωπό. Στο Αμφιάρειο, κοντά στον Ωρωπό υπάρχει βωμός του 4^ο αι. π.Χ., ο οποίος ήταν μοιρασμένος σε διάφορες θεότητες. Το πέμπτο μέρος του βωμού έγινε για τις νύμφες, τον Πάνα και τους ποταμούς Αχελώο και **Κηφισό**. (Ν.Παπαχατζής, 2004, **Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά, I, Εκδοτική Αθηνών, [7gym - zogr.att.sch.gr](#), 4/1/2008).**

Ο καθηγητής Σβορώνος, ανακάλυψε μία παράσταση του θεού **Κηφισού** σε διπλό ανάγλυφο που φέρει τον αριθμό 1783 και βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (εικ.8). Το ανάγλυφο πιστεύεται ότι παριστάνει το θεό **Κηφισό** να αγκαλιάζει τον προαιώνιο σύντροφό του, τον παραπόταμό του Ιλισό.



Φωτ.8: Άγαλμα Κηφισού. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Αυτή η εκδοχή αν συνδεθεί και με τη γεωγραφία, παίρνει και κάποιες άλλες πιθανές διαστάσεις. Ο θεός – ποταμός, όπως τον θέλει η ελληνική μυθολογία, στο ύψος του Αγ. Ιωάννη Ρέντη, δεχόταν τα νερά του Ιλισού. Από εκεί εξέβαλλαν στον φαληρικό όρμο. Ισως αυτή η ένωση των δύο ποταμών να ενέπνευσε το γλύπτη για την παράσταση αυτή (Σχ.28) (Σιμώνη- Λιόλιον Μ., 2002 και 2004, Γ.Πατεράκη, 1999, Ελληνική ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, www.LivePedia.gr).



Σχ.28: Γεωλογικός χάρτης των περιχώρων της Αθήνας. Διακρίνονται ο Κηφισός ποταμός, ο Ιλισός και ο Ηριδανός. (W. Judeich 1931).

Ήδη από την εποχή του Σόλωνα οι κάτοικοι της Αθήνας υδρεύονταν από φρέατα (πηγάδια). Ο Σόλων στη νομοθεσία του όρισε την περιφέρεια των κατοίκων που είχαν το δικαίωμα να αντλούν από δημόσια πηγάδια. Οι κάτοικοι εκτός περιφέρειας όφειλαν να διανοίγουν δικό τους πηγάδι σε απόσταση 20μ. από το γειτονικό. Εκείνος ο οποίος άνοιγε πηγάδι μέχρι βάθους 20μ. και δεν έβρισκε νερό είχε το δικαίωμα χρήσεως του γειτονικού, ποσότητας 54 λίτρων νερού κάθε φορά. Ο νόμος αυτός ανάγκαζε τους πολίτες να ανιχνεύουν και να ερευνούν το έδαφος προς ανεύρεση πόσιμων νερών. Στους ιστορικούς χρόνους υπήρχαν αυστηροί νόμοι περί της αποτροπής, κλοπής και παροχέτευσης των υδάτων, αυτών που είχαν την επιμέλεια. Από αυτά φαίνεται ότι την περίοδο εκείνη τα διοχετευόμενα στην πόλη νερά δεν ήταν αρκετά. Η κατάσταση αυτή άλλαξε μετέπειτα στους ρωμαϊκούς χρόνους όπου κατασκευάζονταν υδραγωγεία για διοχέτευση των νερών. Τα πηγάδια

αυτά ανακαλύπτονται και εντός της πόλεως των Αθηνών, στη θεμελίωση των οικιών. Ενώνονταν με υπόγειες σήραγγες, λαξευμένες στον σχιστόλιθο, όπου δια της διηθήσεως γινόταν αύξηση των νερών. Αντό το σύστημα συλλογής των υδάτων εφάρμοζαν και εκτός της πρωτεύουσας (βλ. και **κεφ. 4^ο αρχαιολ.θέσεις**) τοποθετώντας τους αγωγούς κοντά στην κοίτη των χειμάρρων και των ποταμών και διεύθυναν μέσω ελιγμών και διακλαδώσεων, στις υπώρειες των παρακείμενων βουνών. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο **Κηφισός** ποταμός είχε αξιοποιηθεί.

Ο **Κηφισός** ποταμός είχε αξιοποιηθεί και στην εποχή του αυτοκράτορα Αδριανού (2^{ος} αι.μ.Χ.), όταν κατά μήκος του κατασκευάστηκε επί ρωμαϊκών χρόνων το πρώτο οργανωμένο υδρευτικό σύστημα για την άνυδρη Αθήνα, γνωστό ως Αδριανείο υδραγωγείο (**Α.Κορδέλας, 1879; Α.Παππάς, 1999; Ε. Χιώτης, 2008, Chiotis E.D., 2011; Ι.Τραυλός, 1993, Κηφισός, 2008, www.wikiPedia.gr; W.Judeih, 1931**)

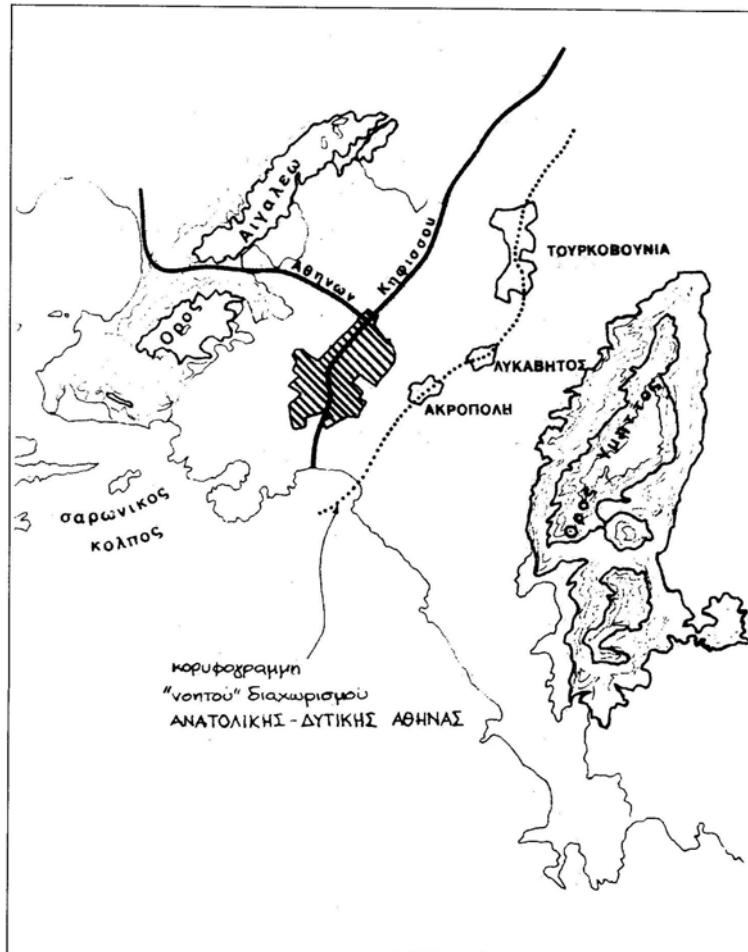
Στη βυζαντινή περίοδο ασκητές και μοναχοί εγκαταστάθηκαν κοντά στον ποταμό **Κηφισό** προκειμένου να βρουν γαλήνη και να προσευχηθούν. (βλ.εκκλησίες, πιν 6,αριθ.θέσεων 1-28 και σσ.66-71). (**Σιμώνη- Λιόλιου Μ., 2002 και 2004; Κηφισός, 2008, www.wikiPedia.gr**).

3.2 Ο ΚΗΦΙΣΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΤΤΙΚΟΣ ΕΛΑΙΩΝΑΣ

Το σημαντικότερο στοιχείο του είδους του «αρχαίου αστικού πρασίνου» αποτελεί ο πανάρχαιος Ελαιώνας, τα ίχνη του οποίου διαρθρώνουν το πολεοδομικό συγκρότημα της πρωτεύουσας μέχρι σήμερα. Τα αιωνόβια ελαιόδεντρα αποτελούσαν ένα ανεπανάληπτο ανθρωπογενές τοπίο, καλύπτοντας την πεδιάδα εκατέρωθεν του **Κηφισού** ποταμού από το ύψος των Λιοσίων έως και το Αλίπεδο του Φαληρικού Όρμου.

Ο ελαιώνας της Αθήνας ως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα λεγόταν και Λόγγος (**βλ. κατωτ. σ.72, αρ.37**). Ταυτόσημες έννοιες που δήλωναν την πυκνοφυτεμένη με ελιές πεδιάδα. Σήμερα η περιοχή του Ελαιώνα αποτελεί περίπλοκο «διοικητικό ψηφιδωτό» γης, στο οποίο εμπλέκονται οι δικαιοδοσίες πέντε διαφορετικών Δήμων: Αγίου Ιωάννου Ρέντη (3450 στρ.), Αθηναίων (2000στρ.), Αιγάλεω (1500στρ.), Ταύρου (1200στρ.) και Περιστερίου (500στρ.). Το κομμάτι αυτό οριοθετούμενο ανάμεσα στις Ιερά Οδό, στην Πειραιώς, στην Πέτρου Ράλλη και στην Λεωφόρο Αθηνών διαρρέεται από τον ποταμό **Κηφισό**, του οποίου η εκμετάλλευση των υδάτων του έδωσε τη δυνατότητα ανάπτυξης και άλλων καλλιεργειών εκτός της ελιάς από την αρχαιότητα μέχρι το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Μοναδικό δείγμα του πάλαι ποτέ «ελαιώνα» αποτελεί σήμερα η έκταση των ΤΕΙ Αιγάλεω, στο σημείο όπου διακλαδώνεται η Π. Ράλλη, με τη Θηβών (**Σχ.30**).

Αυτός ο «ελαιώνας», περικλείει την έννοια του «Ιστορικού Μνημείου» από τα ταφικά μνημεία, τα παρόδια ιερά της αρχαιότητας, τα μικρά Βυζαντινά εκκλησάκια (βλ. και πιν. 6, εκκλησίες αριθ.θέσεων 1-28) και τις σύγχρονες ανθρώπινες δραστηριότητες όπως η λαχαναγορά και η ζωοπανήγυρης του Ρέντη. Τα διακεριμένα, γνωστά από την αρχαιότητα ρέματα, όπως η ιστορική κοίτη του **Κηφισού** (ρέμα Προφήτου Δανιήλ) ή του Κυκλοβόρου, μετατράπηκαν σε ανοικτούς ή κλειστούς οχετούς αποβλήτων. (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτον-Τσαπαρέλη, 2006, Α., Μποφίλιας Περιοδικό Αρχαιολογία, Ανάδειξη του ιστορικού Ελαιώνα των Αθηνών, σ.86, Π.Μπουγάνης, «Η χαβούζα που λέγεται Ελαιώνας», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 1.1.2005.**

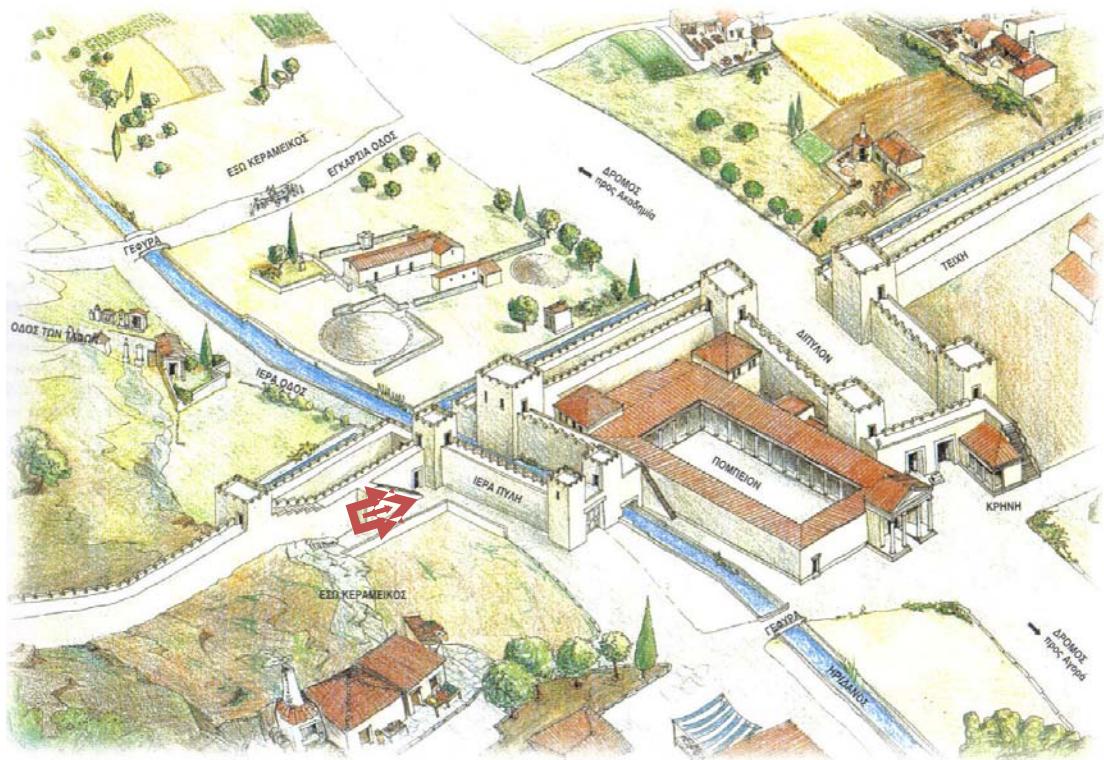


Σχ.30: Η «τρύπα» στη δυτική Αθήνα, που σήμερα περιβάλλεται από συνεκτικό ιστό κατοικίας, ο λεγόμενος Ελαιώνας, αποτελείται από τα εκτός σχεδίου (μέχρι το 1911) τμήματα των Δήμων Αθηναίων, Αη-Γιάννη Ρέντη, Αιγάλεω, Περιστερίου και Ταύρου, καθώς και από τη βιομηχανική ζώνη του Μοσχάτου. (Ζ.Ε. Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη 2006).

3.2.1 Ο «Ελαιώνας» στην Αρχαιότητα

Το φύτεμα της πρώτης ελιάς στην Ακρόπολη, σύμφωνα με τη μυθολογία από τη θεά Αθηνά, υποδηλώνει τη σχέση της λατρείας της θεάς με τα νερά, τη βλάστηση, τα μετεωρολογικά φαινόμενα, τις καλλιέργειες, τη γονιμότητα. (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, Π. Γεννάδιος, 1914**).

Στα κλασικά χρόνια εκεί ήταν το «κάλλιστον προάστιον» με τους «δημόσιους τάφους» ή το «δημόσιον σήμα», για τους νεκρούς των πολέμων (**Θουκιδίδης, Ιστορία, 2,34 στον Steup J., 1966, Thukidides, lib. II, cap. 34, σ.81,**). Ο παλαιότερος οχυρωματικός περίβολος είχε στη θέση αυτή μια διπλή πύλη. Αυτή ήταν η κατόπιν «Ιερά», από την οποία άρχιζε η Ιερά Οδός. Στον 4^ο αι. π.Χ. έγινε δεύτερος πιο επιβλητικός πυλώνας, χωρίς να καταργηθεί ο παλιός. Αυτός ονομάστηκε «Δίπυλο» (**εικ.9**).



Εικ.9: Η Ιερά πύλη (δηλώνεται με το βέλος) του Κεραμεικού είχε δύο ανοίγματα: από το ένα περνούσε η Ιερά οδός και από το άλλο ο Ήριδανός. (ΥΠΠΟ 2000, *O Ήριδανός το Ποτάμι της Αρχαίας Πόλης*).

Στην ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο τόσο το Αθηναϊκό τοπίο όσο και ο ελαιώνας της Αθήνας ειδικότερα δεν παρουσίασε αλλαγές, εκτός από την καταστροφή που έγινε από τον Σύλλα το 86π.Χ.

Ο Παυσανίας στα Αττικά του δίνει πληροφορίες για την περιοχή του Ελαιώνα της Αθήνας. Η κύρια είσοδος στην πόλη ήταν από δυτικά. Ακόμη και όταν το λιμάνι ήταν το Φάληρο (αριθ.θέσεως 532) και άρα η Αθήνα ήταν προσιτή από τα νότια, ακόμη και τότε η είσοδος από δυτικά ήταν σημαντικότερη γιατί εκεί οδηγούσε ο δρόμος από την Πελοπόννησο, τα Μέγαρα, την Ελευσίνα, τη Θήβα. Γι αυτό η Θεμιστόκλεια οχύρωση στα δυτικά προέβλεψε την κυριότερη πύλη, και ήδη από τα μυκηναϊκά χρόνια στα δυτικά διαμορφώθηκε το μεγαλύτερο νεκροταφείο της Αθήνας. (Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, Α.Χωρέμη, 1996, Κλουτσινιώτη Ράνια, Θουκιδίδης, *Ιστορία*, 2,34, στον Steup J., 1966, Thukidides, lib. II, cap. 34, σ.81).

Το 267μ.Χ. ακολούθησε η καταστροφή της Αθήνας από τους Έρουλους και τους Γότθους. Καταστρεπτικές συνέπειες είχε και ο ελαιώνας της Αθήνας. Ωστόσο τον 4^οαι.μ.Χ. η Αθήνα γίνεται πάλι σπουδαίο παιδευτικό κέντρο από σημαντικούς φιλοσόφους. Ανάμεσα τους ο Μέγας Βασίλειος και ο Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός, οι οποίοι εκτός από την παιδεία που μελετούσαν, βίωναν και ψυχικές ανατάσεις σε ένα εκκλησάκι κοντά στον Κηφισό, στον ελαιώνα της Αθήνας, ανάμεσα στα περιβόλια και στην Ακαδημία του Πλάτωνα.

Στα βυζαντινά και μεταβυζαντινά χρόνια, χτίστηκαν μικροί ναοί και μοναστήρια, πάνω και δίπλα στα λατρευτικά κέντρα της αρχαιότητας (βλ. σσ. 66-72

και εκκλησίες πιν. 6, αριθ. θέσεων 1-28). (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, βλ. και Ν.Γ. Μοσχονάς, 1996, Δ.Σ.Φερούσης, 2002,**).

Το 1204 η Αθήνα διεκδικείται από τους Φράγκους. Η εικόνα αυτή περιγράφεται από τον Μιχαήλ Χωνιάτη, λόγιο Μητροπολίτη της Αθήνας. Ο Χωνιάτης ανώφελο να προβάλλει αντίσταση, παραδίδει την Αθήνα στον Βονιφάτιο τον Μομφερατικό. Παρά τις καταστροφές, ο Χωνιάτης αγναντεύοντας το αττικό τοπίο μας περιγράφει γι αυτό, για την παραγωγή και τις ασχολίες των κατοίκων όπως για τον περίφημο «ελαιώνα της Αττικής» με το λάδι του, τον οίνο (τη ρετσίνα), το άφθονο μέλι, την παραγωγή του σαπουνιού, την ύφανση ράσων κ.λ.π. Η παραγωγικότητα της περιοχής οφείλονταν πάντοτε στον εύφορο **Κηφισό** ποταμό. (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, βλ. και Κ.Καιροφύλας, 1933, Ν.Γ. Μοσχονάς, 1996.**).

Μετά την αποχώρηση του Χωνιάτη, η Αθήνα περιέρχεται στους Λατίνους για δυόμισι αιώνες. Περιορίζεται μέσα στο υστερορωμαϊκό τείχος και το Ριζόκαστρο (τείχος που περιέβαλλε τον λόφο της Ακρόπολης και κτίστηκε τον 11^ο αιώνα). Το εξωτερικό τείχος εγκαταλείπεται οριστικά και στην έκταση που περικλείει μένουν τα αρχαία ερείπια, οι βυζαντινοί ναοί των προηγούμενων αιώνων ανάμεσα σε χαλάσματα σύγχρονων κατοικιών.

Ακολουθούν οι Καταλανοί που καταλαμβάνουν την Αθήνα, οι οποίοι προβαίνουν σε αναδιοργάνωση του Δουκάτου. Στην αναδιοργάνωση αυτή πρωτοστατεί ο Δημήτρης Ρέντης, σύμβουλος των Καταλανών και ιδιοκτήτης της περιοχής που σήμερα είναι δήμος, φέρει το όνομά του και στον οποίο δήμο εμπεριέχεται το 40,23% του ελαιώνα της Αττικής.

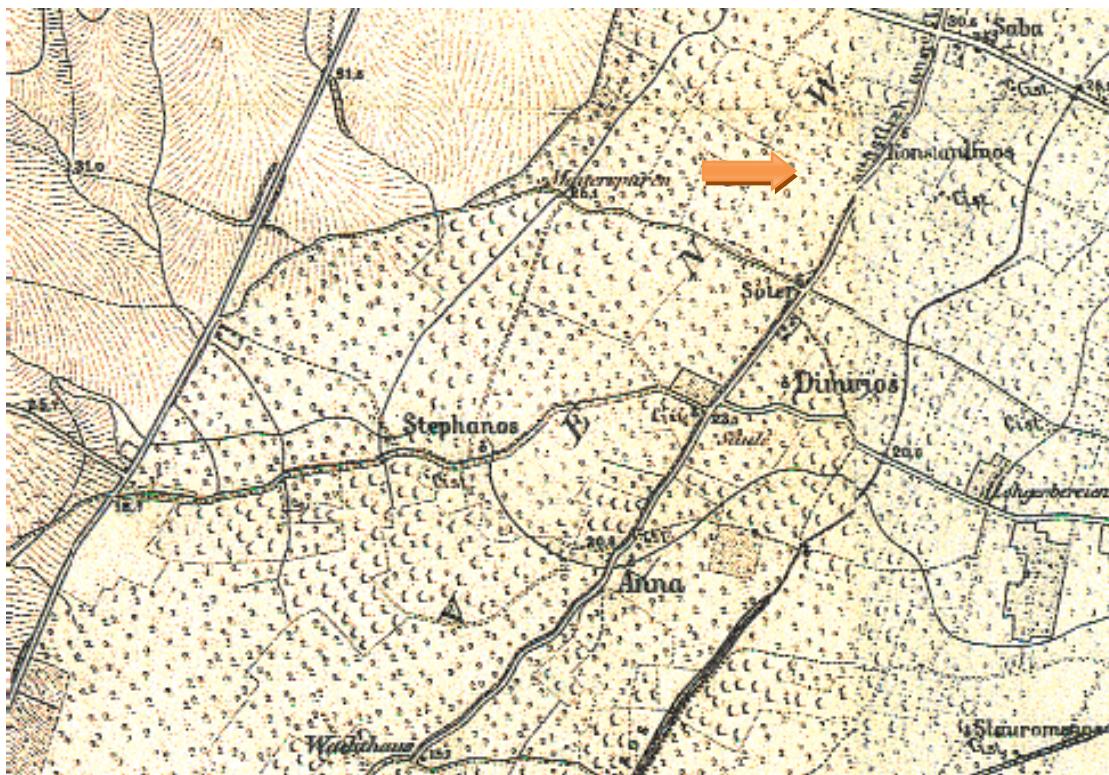
Παρά τα δεινά της Αθήνας και κατά τη βυζαντινή περίοδο, το μεγαλείο της προκαλούσε θαυμασμό στους τότε ξένους που την επισκέπτονταν.

Ο Niccolo da Martoni, νοτάριος στην Κάπονα, το 1395 μετά από ταξίδι του στην Αθήνα, όπου παρέμεινε δύο ημέρες γράφει: «.....βρίσκεται ανάμεσα σε δύο βουνά και περιβάλλεται από μία όμορφη πεδιάδα, όπου υπάρχουν πολλοί και ωραίοι ελαιώνες....», σημαντική πληροφορία για την περιοχή στην εποχή αυτή. (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, βλ. και Ν.Γ. Μοσχονάς, 1996, Κ.Μπίρης, 1960.**)

3.2.2 Αττικός «Ελαιώνας» μέσα από τους περιηγητές και τους νεώτερους ιστορικούς (15^{ος} – 19^{ος} αι.μ.Χ.)

Οι περιηγητές αποτελούν σημαντική ιστορική πηγή της νεότερης ιστορίας μας, ελλείψει άλλων πηγών, καθότι αρκετές στηρίζονται και σε αυτοψίες περιγραφών τοπίου.

Αποτύπωση των καλλιεργειών στον «Ελαιώνα» έγινε το 1874, στον πρώτο τοπογραφικό χάρτη της Αττικής σε κλίμακα 1:25000 από τον W.A. Kaupert (**Σχ.31**). Πύκνωση παρατηρείται μεταξύ Κολοκυνθούς, Αγίου Ι. Ρέντη και κατά μήκος της οδού Πειραιώς, της Ιεράς Οδού και της Ακαδημίας Πλάτωνος.



Σχ.31: Απόσπασμα του ιστορικού τοπογραφικού χάρτη Kaupert του 1874.

Διακρίνονται οι καλλιέργειες του Ελαιώνα, η παραδοσιακή υποδιαίρεση του σε κτήματα, η πληθώρα βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών, η ιστορική κοίτη του Κηφισού (δηλώνεται με το βέλος) καθώς και το οδικό δίκτυο. Σημειωτέον ότι η σημερινή Οδός Π. Ράλλη ακόμη δεν έχει χαραχθεί. Το πρώτο σύγχρονο κτιριακό συγκρότημα της περιοχής σημειώνεται ως Lohgerbereien (βυρσοδεψεία). (Α. Μποφίλιας)

Η εντύπωση της γυμνότητας της Αττικής οφείλεται στο όρος Υμηττό, η δυσμενής σύσταση του εδάφους, του οποίου – το λεπτόγαιων, σύμφωνα με τους αρχαίους – δεν επιτρέπει την εκτεταμένη βλάστηση. Αντίθετα παρουσιάζεται η δυτική πλευρά του λεκανοπεδίου ως απέραντος, εύφορος δενδρόκηπος, στον οποίο ευδοκιμούσαν εκτός από την ελιά και παντός είδους καρποφόρα δέντρα και αμπελώνες. Εδώ, το πλούσιο και παχύ έδαφος ανανεωνόταν συνεχώς από τα φερτά υλικά και τις αποθέσεις των πλημμυρών του Κηφισού, τα ύδατα του οποίου άρδευναν και την εγγύς περιοχή με ειδικό σύστημα υδραγωγών. (Α. Μποφίλιας, βλ. και Α.Κορδέλας, 1879, Ι.Τραυλός, 1993).

Ο κατάφυτος από ελιές κάμπος της Αθήνας επαναλαμβάνεται με σαφήνεια από τους περιηγητές από τον 16° μέχρι και τον 19° αιώνα.

Ο Ζυγομαλάς σε μία από τις επιστολές του το 1581 στον Γερμανό ελληνιστή Κρούσιο αναφέρει: «..Τούτων των ποταμών (Κηφισού και Ιλισού) τοις ύδασι ποτίζουσι οι Αθηναίοι τα δέντρα των ελαιών..» (Ζ.Ε.Ρωπαΐτον-Τσαπαρέλη, 2006, βλ.και Δ. Γρ.Καμπούρογλου, 1920, Γ.Κωνσταντινίδης, 1996).

Το 1764 ο νεαρός αρχαιολόγος Richard Chandler μας δίνει μια σημαντική πληροφορία για τον ελαιώνα της Αθήνας στο χρονικό του που εκδόθηκε το 1766:

«Το μήκος του ελαιώνα, που ποτίζεται από τον ποταμό **Κηφισό** εκτείνεται σε έξι μύλια» (**Ε.Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, 2003**).

Ο Άγγλος Eduard Dodwell σε δύο περιοδείες του στην Ελλάδα το 1801 και 1805-1806 γράφει στο χρονικό του: «Ο μεγάλος Αθηναϊκός Ελαιώνας» ακολουθεί την πορεία του **Κηφισού** και πηγαίνει από την Ανατολή έως τη Δύση» (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006**).

Ο αρχαιολόγος Λουδοβίκος Ρος, περιγράφοντας μια εκδρομή του το 1833 γράφει: «...Πήραμε το δρόμο προς την Πύλη και τις Θήβες που περνάει από τον Κολωνό... Άλλα το άλσος του Ποσειδώνα και των Ερινυών (βλ.σ.67 και πιν.6,αριθ.θέσεως 4) και τα άλλα ιερά τους καθώς και το ίδιο το χωριό έχουν εξαφανιστεί, εκτός από μερικά ερείπια θεμελίων και το μικρό λόφο. Μόνο καμιά εκατοστή βήματα δυτικά, εκεί όπου αρχίζει ο ελαιώνας με τα περιβόλια του, πρασινίζουν ακόμη κλήματα, δάφνες και ελιές, που όπως τον καιρό του Σοφοκλή, τις ποτίζουν και θρέφουν πάντα οι ανάβρες του **Κηφισού**....».

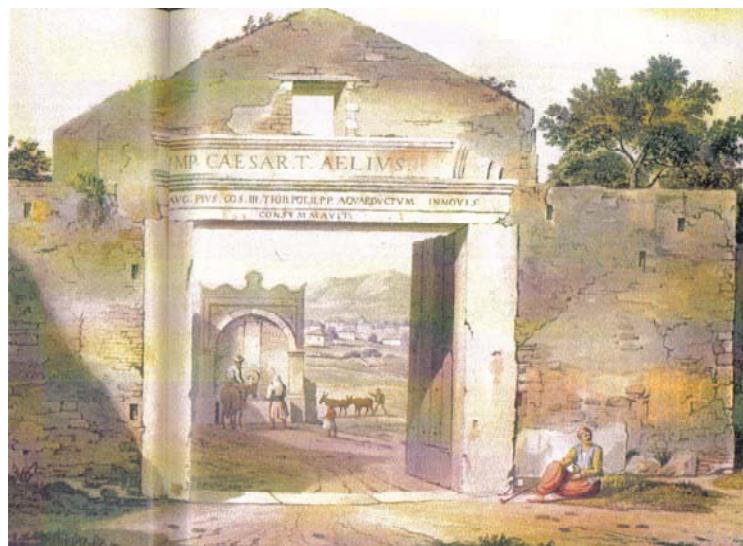
Ο Εδουάρδος Ζαχαρίας Φον Λίνγκεντας, Γερμανός νομοδιδάσκαλος γράφει το 1838: «Αμέσως μετά τη σύγχρονη πόλη του Πειραιά, διασταυρώνεται ο δρόμος με τα πελώρια τείχη που εξασφάλιζαν την επικοινωνία ανάμεσα στην Αθήνα και στο λιμάνι. Δεξιά στον κάμπο βλέπει κανείς το μνημείο του Καραϊσκάκη και πιο πέρα συναντούμε μια γέφυρα πάνω από ένα ελώδες βύθισμα. Είναι ο **Κηφισός** που του έφτιαξαν στο σημείο αυτό ένα τεχνητό κλάδο (διευθετημένη κοίτη) για να εκβάλει στη θάλασσα. Τώρα περνάμε μέσα από τον ελαιώνα που η έκτασή του κρατάει πολλές ώρες...» (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, Λουδοβίκος Ρος, 1976**).

Ο Γάλλος μυθιστοριογράφος Γουστάβος Φλομπέρ από το ταξίδι του στην Ελλάδα το 1849-1851 αναφέρει: «...Ξεκινήσαμε από την Αθήνα το πρωί για την Ελευσίνα. Ο δρόμος μας αφήνει δεξιά τον δρόμο του Πειραιά και μπαίνει σε έναν ελαιώνα... Νερό δίπλα στον δρόμο και στα καλλιεργημένα χωράφια. Μικρά ρυάκια περνούν κάτω από γέρικους λιανισμένους κορμούς. Αριστερά ο Βοτανικός κήπος. Περνάμε διαδοχικά τρεις γέφυρες. Τρεις βραχίονες (κοίτες) του **Κηφισού**. Η κυριότερη κοίτη βρίσκεται κατά τον Aldenhoven πιο δεξιά και το νερό του το απορροφούν οι αρδεύσεις των κήπων. Πού βρίσκεται η περίφημη γέφυρα όπου τα παλικάρια της Αθήνας έρχονταν να γιουχάρουν τις γυναίκες που πήγαιναν στα Μυστήρια; (βλ. σ.44 και αριθ.θέσεως 137). Αν δεν με απατά η μνήμη, υπήρχε εκεί δίπλα ένα δάσος ροδοδάφνες, όπου κρύβονταν. Υστερά από τον ελαιώνα, το έδαφος είναι ακαλλιέργητο...συναντάς μόνο αγκαθωτούς θάμνους, ρείκια και πολλές πέτρες».

Ο Γάλλος μυθιστοριογράφος Έντμουντ Αμπού γράφει το 1852: «...Ο Πειραιάς είναι ένα χωριό τεσσάρων ή πέντε χιλιάδων ψυχών...Ένας δρόμος επτά σχεδόν χιλιομέτρων επικοινωνεί με την Αθήνα..., τρομακτικά λασπερός το χειμώνα και ολοσκόνιστος το καλοκαίρι...Στην αρχή δεν συναντάς παρά άγονες ξέρες που συγχέονται δεξιά με τα τέλματα του Φαλήρου. Ένα τέταρτο της λεύγας από τον Πειραιά, αρχίζεις να βλέπεις μερικά αιμπέλια και μυγδαλιές. Λίγο πιο πέρα ο δρόμος περνά από ένα αδιόρατο ρυάκι. Ο Αντώνιο με πληροφορεί ότι ήταν ο **Κηφισός**. Από τη στιγμή εκείνη και πέρα, ο δρόμος ομορφαίνει λιγάκι. Περνά μέσα από έναν ελαιώνα....» (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, Γουστάβος Φλωμπέρ, 1989, Ξυπεταιών, Πολιτιστικό περιοδικό του Δήμου Μοσχάτου, σσ.326-327, Λ.Μιχελή, 1987**).

Στο τελευταίο τέταρτο του ΙΗ' αιώνα τοποθείται το αγρόκτημα (περιβόλι) του Χασεκή. Βρισκόταν στην έκταση που απλώνεται σήμερα δεξιά και αριστερά της Ιεράς Οδού, στη διαδρομή από το κέντρο της Αθήνας προς το Αιγάλεω. Η έκταση αυτή, που βρίσκεται στα όρια του ελαιώνα, μαζί με το αστικό τμήμα εμπεριέχει το

νότιο τμήμα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών που στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ονομαζόταν «Χασεκή» (εικ.10,11). Ο Χασεκής είχε κατεβάσει μέχρι εκεί το νερό του **Κηφισού**: «από εκεί ἐφτειασεν υδραγωγείον και το επήγεν εις το μεγάλο περιβόλιον του, αλλά δια να γένη αυτό το Κοντίτο (υδραγωγείο) τόσο πλατύ και τόσο διάστημα, τι επέρασεν ο κόσμος....», (Ζ.Ε.Ρωπαΐτον-Τσαπαρέλη, 2006, βλ. και I. Τραυλός, 1993, Δ.Γ.Σκουζές- Δ.Αλ.Γέροντας, 1963).



Εικ.10: Η πόρτα της Μπουμπουνίστρας στην Αθήνα. Ο πίνακας παριστάνει μία από τις επτά πόρτες του τείχους των Αθηνών των αρχών του 19^{ου} αιώνα. Το τείχος αυτό, που άρχιζε από τα ΒΔ του τείχους της ακροπόλεως, κτίστηκε μέσα σε 75 μερόνυχτα με αναγκαστική εργασία των Αθηναίων κατά διαταγή του βοεβόδα της πόλεως Χατζή Αλή Χασεκή, το έτος 1778. Στο μεγαλύτερο τμήμα του κτίστηκε πάνω στα θεμέλια του Θεμιστόκλειου τείχους. (Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.2^{ος}).



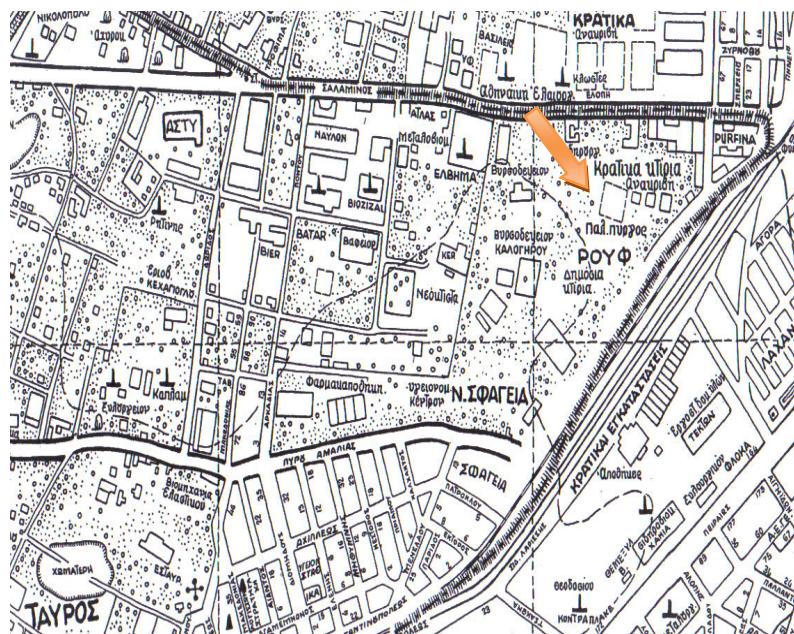
Εικ.11: Αθήνα: ΝΑ άποψη, πριν από το 1834. Η εικόνα έχει φιλοτεχνηθεί από το βράχο της Αγίας Φωτεινής. Μπροστά χαμηλά διακρίνεται το ρέμα της Καλλιρρόης, στο βάθος η ακρόπολη, με το τζαμί στη μέση του Παρθενώνα και με τον φράγκικο πύργο στο αριστερό της άκρο. Διακρίνεται επίσης το τείχος του Χασεκή που περιέβαλε την πόλη. (Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.3^{ος}).

Το 1833 η Αθήνα ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους. Γύρω από την ακρόπολη και εντός των τειχών του Χασεκή βρισκόταν ο πυρήνας της σύγχρονης Αθήνας. Τριγύρω μόνο χωράφια με καλλιέργειες, οικογενειακά εκκλησάκια της μεσαιωνικής περιόδου και στα δυτικά, σε έκταση περίπου 9000 στρεμμάτων, η γνωστή από την αρχαιότητα περιοχή με την ίδια ονομασία ελαιώνας, η μάλλον εκείνο το τμήμα που δεν είχε καεί κατά τις πολεμικές συγκρούσεις. Το 1835 κατασκευάζεται η οδός Πειραιώς και ολοκληρώνεται το 1836, (Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, βλ. και Ε. Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη 2003, Χρ. Κουλούρη, 2004, Ε.Μπουρνόβα, 2002).

Το 1835 ιδρύθηκε ο Βοτανικός κήπος. Εκεί υπήρχε και το «Πυργάκι της Βασίλισσας», στην περιοχή του ελαιώνα, το οποίο ανήκε στον Βαυαρό Λουδοβίκο Ρουφ, μηχανικό αρτεσιανών φρεάτων, από τον οποίο πήρε και το όνομά της η περιοχή Ρουφ, τόπος επισκέψεων της βασίλισσας Αμαλίας (Σχ.32). Ιππείς και κυνηγοί έκαναν περιπάτους. Χωρίστηκαν στον μικρό και μεγάλο γύρο του ελαιώνα. Ο μεγάλος ήταν η διαδρομή από την Ιερά Οδό στον Αγ. Γεώργιο τον Διοσορίτη (βλ.σ.69 και εκκλησίες πιν.6, αριθ.θέσεως 9) ενώ ο μικρός η διαδρομή από την Ιερά Οδό ως πέρα από τον Αγ. Σάββα.

Το 1849-1850 η Μεγάλη Βρετανία, προχώρησε σε αποκλεισμό του Πειραιά, για τρεις μήνες. Το embargo της Αγγλίας είχε άσχημες συνέπειες για την Αθήνα λαμβανομένου ότι συνέπεσε με πολύ σκληρό χειμώνα, που έκαψε πολύ μεγάλο μέρος δέντρων του ελαιώνα της Αθήνας αφού το κρύο έφτασε στους 7°C κάτω από το μηδέν.

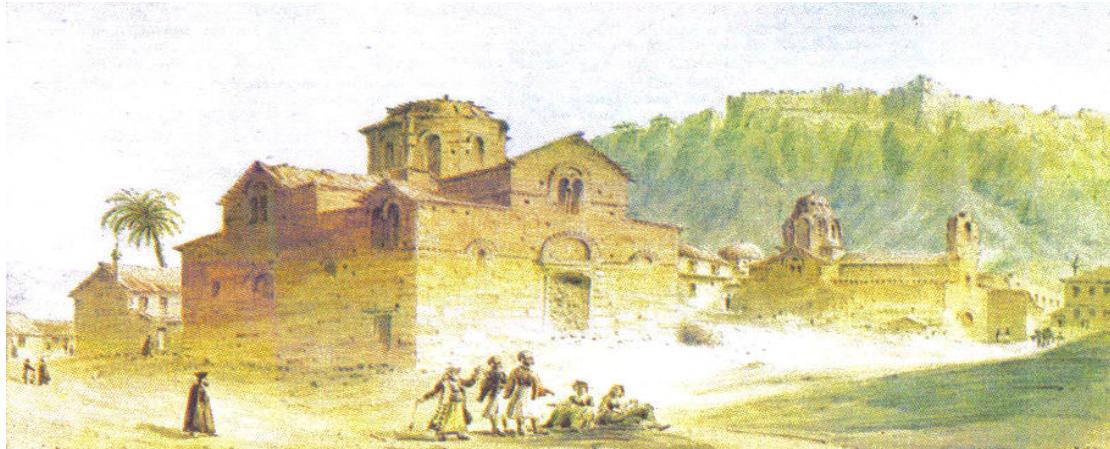
Από τη σιδηροδρομική σύνδεση της Αθήνας και του λιμανιού της (1875) δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την συγκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας επάνω στους άξονες των σιδηροδρομικών γραμμών και της οδού Πειραιώς. Βιομηχανίες, βιοτεχνίες, εξαθλιωμένοι εργατικοί οικισμοί, άρχισαν να επεκτείνονται προς τη δυτική πλευρά της πόλης (Γκαζοχώρι). Οι επιπτώσεις των έργων υπήρξαν καταστροφικές για την Αθήνα. Περί τις 30000 δέντρα κόπηκαν στον ελαιώνα για να ολοκληρωθούν τα έργα του σιδηροδρόμου με επακόλουθο την καταστροφή της πανίδας. (Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006).



Σχ.32: Τοπογραφικό περιοχής Ελαιώνα, όπου (με το βέλος) απεικονίζεται ο «παλαιός πύργος Ρουφ», ή «πύργος της Αμαλίας». (Ζ.Ε. Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006)

3.2.3 Εκκλησιαστικά, κοσμικά μνημεία και τοπωνύμια του «Ελαιώνα»

Τα κοσμικά και τα εκκλησιαστικά μνημεία μας παρέχουν σημαντικές πληροφορίες, πρωτίστως της τοπογραφίας, κυρίως για την περίοδο από την Οθωμανική κυριαρχία στην ευρύτερη περιοχή του ελαιώνα μέχρι σήμερα. (εικ.12).



Εικ.12: Εκκλησίες των Αθηνών. Από τις χαλκογραφίες και λιθογραφίες των δύο περασμένων αιώνων διαπιστώνεται η ύπαρξη των πολλών εκκλησιών των Αθηνών. (Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.3^{ος}).

Στα εκκλησιαστικά μνημεία του ελαιώνα συγκαταλέγονται πολλά εκκλησάκια που οι Αθηναίοι άρχοντες, σύμφωνα με το παλιό έθιμο και για την ασφάλεια των κοριτσιών τους από την Τουρκική κυριαρχία, έκτιζαν μέσα στα κτήματά τους, τα οποία παίρνουν το όνομά τους από τον Άγιο με την προσθήκη του ονόματος του κτηματία στην ονομαστική ή γενική πτώση, όπως Αγ.Δημήτριος του Καβαλάρη ή Αγ.Δημήτριος Καβαλάρης.

Άλλη μία σημαντική πηγή πληροφόρησης για τον «Ελαιώνα» αντλείται από τα τοπωνύμια της περιοχής, τα οποία έχουν μεγάλη αντοχή στο χρόνο. Αυτά προέρχονται από παραφθορά αρχαίων λέξεων όπως η Ακαδημία Πλάτωνα, που στα χρόνια της Τουρκοκρατίας λεγόταν Καθήμεια, από τα εκκλησάκια της περιοχής, από ονόματα ιδιοκτητών (Κολοκυνθού κλπ), από χαρακτηριστικές εγκαταστάσεις (Ελαιοτριβείο, Σταχτοθήκη, Αμπελουργείο), από το είδος του περιβάλλοντος του τόπου (Λόχα, Βρωμοφρεάκη). Για τα τοπωνύμια του ελαιώνα, στοιχεία αντλούμε από τον «Κώδικα Παναγή Πούλου» και από τα απομνημονεύματα του Παναγή Σκουζέ. Σήμερα δεν υπάρχουν ελαιόδεντρα και τίποτα από τις περιοχές με αυτά τα τοπωνύμια δεν θυμίζει ότι εκεί κυριαρχούσε η ελιά και ο τόπος ήταν καταπράσινος. Αρκετοί παλιοί χάρτες φέρουν το όνομα των τοπωνυμιών αυτών (**Z.E.Ρωπαϊτον-Τσαπαρέλη, 2006 βλ.και Α.Γ. Σωτηρίου, 1927**).

1. Άγιος Γεώργιος στην οδό Λυσίου (πιν.6,αριθ.θέσεως 1)

Δίκλιτη, ξυλόστεγη Βασιλική. Στην οδό Λυσίου, κοντά στην όχθη του **Κηφισού**, ανήκει στην περιοχή του Δήμου Περιστερίου. Πάνω στις τοιχογραφίες υπήρχαν χαράγματα των ετών 1726 και 1728. Θεωρείται ότι χτίστηκε κοντά στη θέση αρχαιότερου βυζαντινού ναού. Σήμερα είναι μισογκρεμισμένη.

2. Άγιος Νικόλαος ο Χωστός (πιν.6,αριθ.θέσεως 2)

Βασιλική Μονόκλιτη με τρούλο του 16^{ου} ή 17^{ου} αιώνα. Σχεδόν θαμμένος κάτω από τον τσιμεντένιο όγκο του ΚΤΕΛ στην ανατολική όχθη του Κηφισού. Αποτελεί δείγμα βυζαντινού τύπου εκκλησιών.

3. Άγιος Νικόλαος στα Καθήμεια (Ακαδημία) (πιν.6,αριθ. Θέσεως 3)

Μικρή μονόκλιτη Βασιλική με τρούλο του 16^{ου} ή 17^{ου} αιώνα. Βρίσκεται στην Ακαδημία Πλάτωνος, επί της οδού Αίμωνος. Διατηρήθηκε ακριβώς στην θέση, όπου τα ερείπια της αρχαίας Ακαδημίας. Η περιοχή αργότερα αποτέλεσε τη συνοικία των ελαιοτριβείων, η οποία κατόπιν μετονομάστηκε σε Ακαδημία Πλάτωνος. Το 380 π.Χ. ο Πλάτωνας ίδρυσε την ομώνυμη σχολή του που λειτούργησε μέχρι το 526μ.Χ. έως ότου την έπαυσε ο Ιουστινιανός οριστικά. Σήμερα για την τοπογραφική μελέτη έχουμε στη διάθεσή μας όχι μόνο τις αρχαίες πηγές αλλά έναν τόπο με μνημεία (Σχ.33). Οι ανασκαφές έφεραν στο φως τμήμα της Σχολής του Πλάτωνα. (Ζ.Ε.Ρωπαϊτου-Τσαπαρέλη, 2006, J.Travlos, 1988, βλ. και Α.Γ. Σωτηρίου, 1927, Κ.Η. Μπίρης, 1971, Γ.Καιροφύλας, 1995).

4. Αγία Ελεούσα (πιν.6,αριθ.Θέσεως 4)

Μονόκλιτη καμαροσκέπαστη Βασιλική. Βρίσκεται στον Κολωνό, στη ΒΔ πλαγιά του λόφου, στη θέση του ιερού των ερινύων, θεές της εκδίκησης και της τιμωρίας. Η αρχαία παράδοση συνδέθηκε με το εκκλησάκι της Αγ. Ελεούσας, όπου οι πιστοί ζητάνε ευσπλαχνία και έλεος (εικ..13).



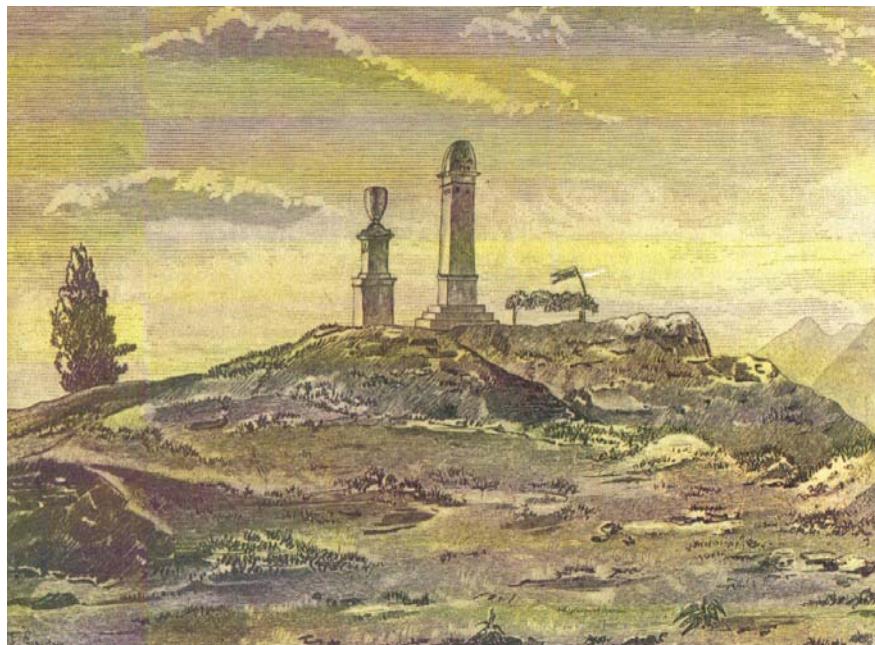
Σχ.33: Αναπαράσταση της Ακαδημίας Πλάτωνος και των περιχώρων της (von M. Barbie du Bocage. Από J.Travlos, 1971).

5. Παναγιά Μουσταπίδαινα (πιν.6,αριθ. Θέσεως 5)

Επιμήκης θολωτή Βασιλική. Κοντά στο σταθμό των υπεραστικών λεωφορείων εγκαταλειμμένη. Πήρε το όνομα του κτήτορα Μουσταπίδα και τιμάται στη μνήμη της Ζωοδόχου Πηγής και στα Εισόδια της Θεοτόκου. Ο ναός αναφέρεται σε χάραγμα της μονής Δαφνίου του 1788. Διασώζει τοιχογραφίες των αρχών του 18^{ου} αιώνα.

6. Παναγιά Σωτηράκη (πιν.6,αριθ.θέσεως 6)

Μικρή μονόκλιτη Βασιλική. Στη συμβολή των οδών Θεσσαλίας και Κνωσού (παράλληλη, ανατολικά με τον Κηφισό) κοντά στον οικισμό Σωτηράκι ή Σωτηράκη, στην περιοχή του Δήμου Αιγάλεω. Ο χώρος ανήκει στην εταιρεία πετρελαίων BP.



Εικ.13: Ο Κολωνός. Ο λοφίσκος βρίσκεται στο κέντρο της σημερινής συνοικίας του Κολωνού. Στην κορυφή του είναι κτισμένη η εκκλησία της Αγίας Ελεούσας. Επίσης στον λόφο βρίσκονται οι τάφοι των Μύλλερ και Λένορμαν. Ο λόφος γνωστός και από την τραγωδία του Σοφοκλή «Οιδίπους επί Κολωνώ», είχε iερό του Ποσειδώνα, καθώς και της Αθηνάς, ενώ πολύ κοντά βρίσκονταν και οι κήποι της Ακαδημίας του Πλάτωνα. Το iερό του Ποσειδώνα καταστράφηκε το 265, με διαταγή του Αντίγονου.
(Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.5^{ος})

7. Άγιος Γεώργιος και Δημήτριος (πιν.6, αριθ.θέσεως 7) Στα ανατολικά της οδού Κνωσού (παράλληλη με την Κηφισού) μέσα στο εργοστάσιο κεραμοποιίας αδελφών Καλίλα.

8. Άγιος Τρύφωνας και Αστρυφος (πιν.6,αριθ. θέσεως 8)

Βασιλική μονόκλιτη, καμαροσκέπαστη. Χτίστηκε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Βρίσκεται στον Κολωνό και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα λεγόταν «άστρυφος». Ήταν λαικός και γεωργικός Άγιος. Παράλληλα, είναι και τοπωνύμιο της περιοχής, που πήρε το όνομά της από την ομώνυμη εκκλησία. Σήμερα είναι συνοικία του Κολωνού. Στην Αθήνα του Περικλή η συνοικία αυτή ήταν το ωραιότερο κομμάτι της πόλης και λεγόταν «Ιππιος Κολωνός» σε αντίθεση με τον «Αγοραίο Κολωνό» που βρισκόταν στο σημερινό Θησείο. Εδώ γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Σοφοκλής και δίνει μια ωραία περιγραφή του στον «Οιδίπους επί Κολωνό». Σε αυτόν τον τόπο που τον κατείχαν οι

ερινύες, ακριβώς πάνω στο ιερό τους, κτίσθηκε ο ναός του Αγ. Τρύφωνα. Μαρτυρία της συνέχειας των ιερών τόπων που από την ειδωλολατρία πέρασαν στο χριστιανισμό.

9. Άγιος Γεώργιος ο Διασορείτης (πιν.6,αριθ. Θέσεως 9)

Μικρή μονόκλιτη Βασιλική. Βρίσκεται στη συμβολή της Ιεράς Οδού με τον **Κηφισό**, αμέσως μετά την γέφυρα και ανήκει στην περιοχή του δήμου Αιγάλεω. Φέρει τοιχογραφίες του 18^ο αιώνα. Ο Ναός υπήρχε τουλάχιστον από τον 16^ο αιώνα. Παράλληλα, αποτελεί και όνομα περιοχής γύρω από την ομώνυμη εκκλησία στον Ελαιώνα Αθηνών, βόρεια της Ιεράς Οδού. Από το 1941 η περιοχή ανήκει στο Δήμο Αιγάλεω. (Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη 2006 βλ. και Α.Γ.Σωτηρίου, 1927, Γ.Καιροφύλας, 1995, Κ.Μπίρης, 1971).

10. Άγιος Σάββας (πιν.6,αριθ. Θέσεως 10)

Μικρή μονόκλιτη Βασιλική. Βρίσκεται στην Ιερά Οδό, στη συμβολή της με την οδό Αγίας Άννης. Αναφέρεται και από τον Andre Baunier: «Η πορεία των Ελευσίνιων Μυστηρίων γινόταν με τάξη. Διάβαινε τον Αττικό **Κηφισό** και έφτανε σε ένα σημείο όπου σήμερα (1911) υπάρχει μικρός ναός του Αγίου Σάββα». Ο Άγιος Σάββας υποκατέστησε τη θεά Δήμητρα. Χτίστηκε στα ερείπια του ναού της. Στην εκκλησία υπάρχουν εντοιχισμένα αρχαία λείψανα, κυρίως ταφικά. Η πομπή των μυστών στάθμευε εκεί και η τοποθεσία αποκαλείται ακόμη «Ιερά Συκή». Ο ήρωας Φύταλος ζούσε εδώ την εποχή που η Δήμητρα διέτρεχε την Αττική και αναζητούσε την κόρη της. Ο Φύταλος δέχτηκε στο σπίτι του τη θεά και αυτή σε ανταπόδοση του προσέφερε το πρώτο φυτό του είδους της Συκιάς και του δίδαξε τον τρόπο να το καλλιεργεί. Ισως εδώ ήταν και ο βωμός του. Την εποχή της Οθωμανικής Κυριαρχίας υπήρχαν ιδιοκτησίες με ελαιόδενδρα. Στην περιοχή αυτή βρίσκεται η γειτονιά Μαρκόνι του Δήμου Αθηναίων, που πήρε το όνομά της από τη Ναυτική βάση που είναι εκεί. (Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, βλ.και Andre Baunier, 2000, Pauly-Wissowa, 1921, M. Πετροπούλακον-Ε.Πεντάζος, 1972, Frazer, J.G., 1965).

11. Άγιος Παντελεήμον (πιν.6,αριθ.Θέσεως 11)

Μικρή με ξύλινη στέγη Βασιλική, στην ομώνυμη οδό νότια της Ιεράς Οδού. Διασώζει τοιχογραφίες. Αξιοσημείωτο είναι το πηγάδι με το μαγκάνι στον περίβολο της. Βάθους περίπου 160μ., τροφοδοτείται από πέντε φλέβες νερού (πέντε στρώματα υδροφόρου). Κατά μαρτυρίες την δεκαετία του '40 υδρευόταν από αυτό η περιοχή του Αιγάλεω. Σήμερα είναι εκτός λειτουργίας και παραμένει αξιοθέατο.

12. Άγιος Νικόλαος ο Φτωχός (πιν.6,αριθ.Θέσεως 12)

Μονόκλιτη κεραμοσκεπής Βασιλική. Βρίσκεται στην περίφραξη του εργοστασίου της ΕΤΜΑ.

13. Προφήτης Δανιήλ (πιν.6,αριθ. Θέσεως 13)

Μικρή μονόκλιτη Βασιλική. Κατεδαφίστηκε και στη θέση της ανεγέρθηκε νέος μεγάλος ναός.

14. Αγία Παρασκευή (πιν.6,αριθ.Θέσεως 14)

Μικρή ξυλόστεγη Βασιλική. Σε πάροδο της οδού Αγ.Άννης.

15. Άγιος Νικόλαος ο Κρασάς (πιν.6,αριθ.Θέσεως 15)

Βασιλική μονόκλιτη με τρούλο του 16^{ου} αιώνα. Είναι παρεκκλήσι του Αγ. Πολύκαρπου. Βρίσκεται κοντά στο χώρο του Γεωπονικού Πανεπιστημίου.

16. Αγία Τριάδα του Τρίμη (πιν.6,αριθ.θέσεως 16)

Στον ελαιώνα, στη συμβολή των οδών Αγ.Άννης και Ορφέως. Πήρε το όνομα του από τον ιδιοκτήτη. Είναι και τοπωνύμιο της περιοχής γύρω από την ομώνυμη εκκλησία. Ανήκει στον Δήμο Ταύρου από το 1942.

17. Αγία Ζώνη (πιν.6, αριθ. θέσεως17)

Μονόκλιτος κεραμοσκεπής Βασιλική. Τοποθετείται σε μία πάροδο της οδού Ορφέως, στον ελαιώνα, σε απόσταση 150μ. ανατολικά από την επίσης ιστορική εκκλησία Αγ.Τριάδα του Τρίμη.

18. Άγιος Πολύκαρπος (πιν.6,αριθ.θέσεως 18)

Μονόκλιτη καμαροσκεπής Βασιλική. Βρίσκεται στο Βοτανικό, στην οδό Αγίου Πολυκάρπου. Είναι κτισμένος κοντά στο ναό της Σκιριάδος Αθηνάς, που πήρε το όνομά του από τον χειμάρρο Σκύρο (Για τον Σκύρο βλ.κατωτ.σ.83). Τον 19^ο αιώνα η περιοχή ήταν φυτεμένη με ελιές και αμπέλια. Είναι και τοπωνύμιο περιοχής γύρω από την ομώνυμη εκκλησία που ανήκει στη συνοικία «Βοτανικός». (**Z.E.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, Α.Γ. Σωτηρίου, 1927**).

19. Παναγία του Καλτά (πιν.6,αριθ.θέσεως 19)

Μικρή μονόκλιτη καμαροσκέπαστη Βασιλική του 17^{ου} ή 18^{ου} αιώνα. Βρίσκεται στην προέκταση της οδού Τεμένης, απέναντι από τα κλωστήρια «Μουζάκη», λίγα μέτρα δυτικά από την όχθη του **Κηφισού**, στην περιοχή του Δήμου Αιγάλεω. Είναι και τοπωνύμιο της περιοχής γύρω από την ομώνυμη εκκλησία. Ανήκει από το 1942 στο Δήμο Αιγάλεω.

20. Άγιος Δημήτριος ο Καβαλάρης (πιν.6,αριθ.θέσεως 20)

Μονόκλιτη Βασιλική με τρούλο. Στην οδό Αγ.Άννης 82. Ήσως χτίστηκε επάνω σε αρχαίο ναό ή για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκε δομικό αρχαίο γειτονικό υλικό. Αυτό δηλώνεται από υπόλειμμα αρχαίου κίονα, στον οποίο είναι στηριγμένη η αγία Τράπεζα.

21. Άγιος Στέφανος (πιν.6,αριθ.θέσεως 21)

Μικρή καμαροσκεπής, μονόκλιτη Βασιλική. Βρίσκεται στην ανατολική όχθη του **Κηφισού**, δίπλα στην ζυθοποιία Amstel, στην οδό Σαλαμίνος. Τοπωνύμιο περιοχής γύρω από την ομώνυμη εκκλησία. Περιοχή με κτήματα ελιάς, την εποχή της Οθωμανικής κυριαρχίας.

22. Αγία Άννα (πιν.6,αριθ.θέσεως 22)

Θολωτή μονόκλιτη βασιλική. Μεσαιωνικό μνημείο του 16^{ου} ή 17^{ου} αιώνα, κτισμένη στον κεντρικό δρόμο του ελαιώνα. Τον 19^ο αιώνα η περιοχή γύρω ονομαζόταν Αγ. Άννα και ήταν γεμάτη κατά κύριο λόγο από ελιές. Σήμερα, αποκαλείται και «Αγία Άννη των περιβολιών». Η περιοχή από το 1942 ανήκει στο Δήμο Ταύρου.

23. Παλαιοπαναγιά (πιν.6, αριθ.θέσεως 23)

Ξυλόστεγη, μονόκλιτη Βασιλική. Βρίσκεται δίπλα στη εκκλησία της Αγ.Άννης, κοντά στο εργοστάσιο Δέλτα και ανήκει στην περιοχή του Δήμου Ταύρου.

Ονομάζεται και Αμπελοπαναγιά ή Παναγιά ή Πλατάνα. Ο χώρος ήταν γεμάτος με ελιές, αμπέλια και οπωρολαχανικά.

24. Αγία Μαρίνα (πιν.6, αριθ. θέσεως 24)

Μικρή καμαροσκεπής, μονόκλιτη Βασιλική. Βρίσκεται στο χώρο του εργοστασίου χημικών ROLKO-BIANYL στην οδό Αγίας Άννης, στον Δήμο Ταύρου.

25. Άγιος Βλάσιος (πιν.6, αριθ. θέσεως 25).

Μονόκλιτη Βασιλική. Στη συμβολή των οδών Π. Ράλλη και **Κηφισού**. Ανήκει στο Δήμο Ρέντη. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα έξω από αυτόν βρίσκονταν κιονίσκοι και επιτύμβιες στήλες. Είναι και τοπωνύμιο περιοχής από την ομώνυμη εκκλησία. Η περιοχή ανήκει στο Δήμο Αγίου Ι. Ρέντη από το 1942. (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006**)

26. Εσταυρωμένος (πιν.6, αριθ. θέσεως 26)

Στην περιοχή του Ταύρου. Μικρή καμαροσκέπαστη Βασιλική.

27. Άγιος Ιωάννης Ταύρου (πιν.6, αριθ.θέσεως 27)

Μονόκλιτη καμαροσκέπαστη Βασιλική. Διασώζει τοιχογραφίες του 18^{ου} αιώνα. Σε απόσταση 30μ. από τον ναό κατά την εκσκαφή των θεμελίων του εργοστασίου-αλατοποιείου Γαζή, (αριθ.θέσεως 208) βρέθηκαν αρχαίοι τάφοι. Αποτελεί και τοπωνύμιο περιοχής γύρω από την ομώνυμη εκκλησία. Το 1981 στη διασταύρωση των οδών Αγ.Άννης και Ορφέως, ήρθαν στο φως κατάλοιπα ενός πρωτοελλαδικού (ΠΕ) οικισμού (αριθ.θέσεως 185). (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006 βλ.και J.Travlos, 1988, Α.Γ.Σωτηρίου, 1927).**)

28.Άγιος Ιωάννης Ρέντης (πιν.6, αριθ. θέσεως 28)

Πρώτος κτήτορας του ναού του Αγ. Ιωάννη στα νεώτερα χρόνια αναφέρεται ο αναχωρητής αγαθόνικος που το 1664 έκτισε στη θέση αυτή ασκηταριό. Το 1694 ο Κωνσταντινουπολίτης ιερομόναχος Βαρλαάμ, οδηγήθηκε στη θέση του αρχαίου ναού της Κυαμίτιδος Αρτέμιδος για να ιδρύσει μονύδριο με μικρό αριθμό κελιών στο όνομα του Αγ. Ι. του Προδρόμου. Αποτελεί και τοπωνύμιο περιοχής γύρω από την ομώνυμη εκκλησία. Η ιστορία της περιοχής χάνεται στους αρχαίους χρόνους. Το 358 π.Χ. ο Επίκουρος ίδρυσε τη γνωστή φιλοσοφική σχολή του. Από τον 6^ο έως τον 1^ο αι.π.Χ. ονομαζόταν Δήμος των Ιπποθωντίδων και από τον 1^ο έως τον 12^ο αι.μ.Χ. Δήμος Ελαιέων. Την εποχή της Τουρκοκρατίας γύρω από τη μεσαιωνική εκκλησία του Αγ. Ι. Ρέντη, ονομαζόταν και αυτή Ρέντη από τα κτήματα του Δημητρίου Ρέντη που είχε πάρει από τους Καταλανούς κατακτητές της Αθήνας. Η περιοχή του Αγ. Ιωάννη Ρέντη ήταν αρχικά μια περιοχή γραφική και εξοχική με λαχανόκηπους και καλλιέργειες και βρισκόταν στο ευρύτερο δέλτα των ποταμών Κηφισού και Ιλισού. Η ανάπτυξη της περιοχής επηρεάστηκε σημαντικά από την οδό Πειραιώς, τη δημιουργία του σιδηροδρόμου, την εσωτερική μετανάστευση, αλλά και από την καταστροφή του '22.

29. Άγιος Ιωάννης (κτήμα Μερκάτη) (Δεν βρέθηκε)

Στο κτήμα «Μερκάτη», απέναντι από το Γ' Νεκροταφείο, δίπλα στα σχολικά κτίρια και το ΤΕΙ Πειραιά. Χρονολογείται στον 14^ο και 15^ο αιώνα. Η 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (Ε.Β.Α.) κήρυξε το χώρο ιστορικό διατηρητέο μνημείο για την προστασία του ναού και το γύρω του περιβάλλον, τις υπεραιωνόβιες ελιές και φιστικιές.

30. Παναγία Κολοκυνθού (Δεν βρέθηκε)

Στη γέφυρα του Κηφισού υπήρχε παλιός ναός της βυζαντινής οικογένειας των Κολοκύνθη. Κατά άλλη παράδοση πριν από τη διασταύρωση του **Κηφισού** γινόντουσαν πολλές πλημμύρες στην Κολοκυνθού. Σε μία από αυτές, τα νερά παρέσυραν πολλές κολοκύνθες από κάποιο περιβόλι. Αυτές με τα νερά μπήκαν στην εκκλησία και από τότε ονομάστηκε η Κολοκυνθού. Ο παλιός ναός κατεδαφίστηκε και στη θέση του κατασκευάστηκε νέος. Είναι και Μεσαιωνική τοπωνυμία από τα κτήματα και την εκκλησία που βρισκόταν μέσα σε αυτά, την Παναγία την Κολοκυνθού, στο τέρμα της οδού Κηφισού που ανήκε στην οικογένεια του παπά Δημήτρη Κολοκύνθη. Η περιοχή από το 1943 ανήκει στο Δήμο Περιστερίου.

31. Αμπελουργείο

Τοπωνύμιο κοντά στην οδό Πειραιώς, από Αμπελουργείο που υπήρχε παλιά εκεί. Από τον Κώδικα του Πούλου προκύπτει ότι στην περιοχή υπήρχαν ελιές και αμπέλια.

32. Βρομοπήγαδο

Παλιά τοπωνυμία κοντά στο Μοσχάτο που προέκυψε προφανώς από μολυσμένο πηγάδι. Συναντάται και ως «Βρωμοφρεάκι». (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, βλ. και Α.Γ.Σωτηρίου, 1927, Δ.Γρ.Καμπούρογλου, 1920, Κ.Μπίρης, 1971, Γ.Καιροφύλας, 1995**).

33. Ελαιοτριβεία

Περιοχή στη συμβολή των Λεωφ. Κων/λεως και Αθηνών και της οδού Σερρών, όπου η ομώνυμη πλατεία. Πήρε το όνομά της από τα εκεί ελαιοτριβεία, την εποχή που άκμαζε ο ελαιώνας των Αθηνών.

34. Κουναία

Περιοχή κοντά στον **Κηφισό**. Γνωστή και ως Κουνιά. Ήταν περίπου εκεί όπου είναι σήμερα το Μπουρνάζι. Εμφανίζεται ως περιοχή με πλούσιες καλλιέργειες ελιάς, αμπελιών, συκιές και ροδιές.

35. Λαδοξύστης

Παλιό τοπωνύμιο περιοχής του αρχαίου Ελαιώνα, που είναι σήμερα στα όρια του Δήμου Αθηναίων και του Δήμου Αιγάλεω, όπου η οδός Αγίας Άννης. Αναφέρεται και ως Λαρδοξύστης μάλλον από το επώνυμο ή παρατσούκλι κάποιου ιδιοκτήτη της περιοχής στα μεσαιωνικά χρόνια.

36. Λεβή

Ονομασία παλιού οικισμού. Η ονομασία έχει προέλθει από όνομα Εβραίου ιδιοκτήτη της περιοχής.

37. Λόγγος

Κοινή ονομασία του Ελαιώνα των Αθηνών κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους. Κατά τον Καιροφύλα η λέξη «λόγγος» προσδιόριζε μια περιοχή του Ελαιώνα των Αθηνών στο δρόμο που συνέδεε τον Πειραιά με την Ιερά Οδό και λεγόταν από τους Αθηναίους «δρόμος του Αλεξάνδρου». Υπήρχε εκεί μεγάλος ελαιώνας που ανήκε στον Αλέξανδρο Παλαιολόγο Μπενιζέλο. Ο Μερκάτης δισέγγονος του Μπενιζέλου πούλησε μέρος του αγροκτήματος στο Δήμο Αθηναίων για τη δημιουργία του Γ' νεκροταφείου, στη δεκαετία του '50.

38. Λόχα

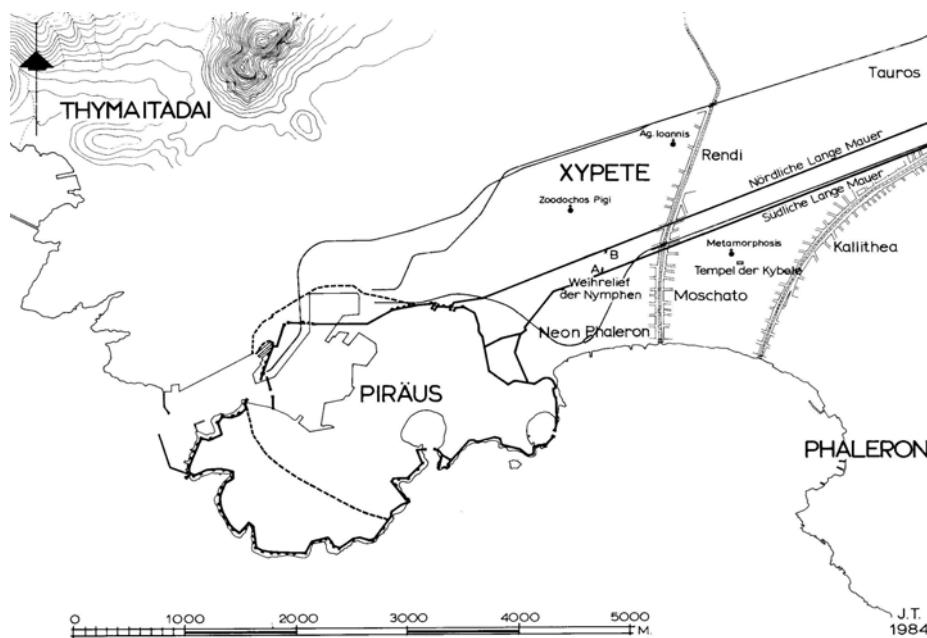
Προέρχεται ίσως από επώνυμο αρβανίτη ιδιοκτήτη ή από την αλβανική λέξη που σημαίνει νοτιάς, υγρός τόπος. Βρίσκεται μεταξύ Πειραιώς και Π. Ράλλη, η περιοχή δηλαδή της συμβολής του **Κηφισού** με τον Ιλισό.

39. Μέγας Ελαιών

Περιοχή μεταξύ Ν. Φαλήρου και Κολοκυνθούς, κατά μήκος του **Κηφισού** ποταμού, που από την αρχαιότητα μέχρι τα μετεπαναστατικά χρόνια ήταν γεμάτη με ελαιόδενδρα. (Ζ.Ε.Ρωπαϊτού-Τσαπαρέλη, 2006 βλ. και Κ.Η. Μπίρης, 1971, Γ.Καιροφύλας, 1995, Ε.Γ.Σκιαδάς, 2004, Ι.Σαρρής, 1928, Α.Π.Φουρίκης, 1929, Δ.Γρ.Καμπούρογλου, 1920).

40. Μοσχάτο

Ονομασία της περιοχής μεταξύ του νοτίου μέρους της Αττικής ανάμεσα στον **Κηφισό** και τον Ιλισό ποταμό. Η ονομασία προήλθε από αμπέλι του ομώνυμου είδους. Το Μοσχάτο επεκτείνεται στο νότιο μέρος του λεκανοπεδίου τη Αττικής και ορίζεται από τον **Κηφισό**, τον Ιλισό, τη λεωφόρο Ποσειδώνος και με ένα πιο ρευστό όριο κάτω από τη λαχαναγορά. Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του Μοσχάτου οφείλεται στην οδό Πειραιώς, όπου κατά μήκος της στις αρχές του 19^{ου} αιώνα δημιουργήθηκαν παραπήγματα. (**Πολεοδομία-οδός Πειραιώς, Μοσχάτο, courses.arch.ntua.gr**). Παρουσία κατοίκων στην περιοχή για πρώτη φορά έχουμε στο 580π.Χ. από την ανακάλυψη Κούρου και Κόρης, που βρίσκονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Η περιοχή αποτελούσε έδαφος του αρχαίου Τετρακόμου (Σχ.34).



Σχ.34: Τοπογραφικός χάρτης του αρχαίου Τετρακόμου Φάληρο-Μοσχάτο-Πειραιάς.
(J. Travlos, 1988)

Σύμφωνα με τον Πολυδεύκη (Δ105) το Τετράκωμο αποτελούσαν οι κάτοικοι του Πειραιά και του Φαλήρου, οι Ξυπετίονες και οι Θυμαιτείδες. Δηλαδή ένωση των Δήμων Πειραιά, Φαλήρου, Κερατσινίου και του αρχαίου Δήμου Ξυπετής, η οποία τελούσε υπό την προστασία του Ηρακλή και λατρευόταν σε κοινό iερό, το Τετράκωμο Ηράκλειο. Προς τιμήν του τελούνταν ορχηστρικοί αγώνες χορού. Η θέση του iερού αυτού σύμφωνα με μια επιγραφή προσδιορίζεται στα Καμίνια και βρέθηκε στη ΝΔ γωνία του ναού της Ζωοδόχου Πηγής (αριθ. θέσεως 235). Στην περιοχή το 1970, στη ΒΔ γωνία των οδών Χρυσοστόμου Σμύρνης και Θερμοπυλών, βρέθηκε ο ναός της Κυβέλης (**αριθ. θέσεως 242 και εικ.14**), το μνημείο του Νικήρατου, ο Λέων (**εικ.15**) και τμήματα των σκελών του Μακρού Τείχους (**αριθ. θέσεως 219,233,246,248,253 και εικ.16**).

Ο ναός της Κυβέλης χρονολογείται στον 4^ο αι. π.Χ. Αποτελούσε το θρησκευτικό κέντρο ενός Δήμου, ίσως του Δήμου Ξυπετής που ανήκε στο γνωστό Τετράκωμον.



Εικ.14: Ο ναός με το λατρευτικό άγαλμα της Μητέρας των Θεών, από το Μοσχάτο.
(Γ. Σταϊνχάουερ, 1998).



Εικ.15: Ο επιτύμβιος λέων του Μοσχάτου (Γ. Σταϊνχάουερ 1998)



Εικ.16: Τμήμα του βορείου Μακρού Τείχους. (J. Travlos, 1988)

Άλλο ιερό στο Μοσχάτο είναι εκείνο των Εχελιδών (**βλ.σσ.50-55**). Το Μοσχάτο στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια συγκροτήθηκε σε Δήμο. (**Ζ.Ε.Ρωπαϊτου-Τσαπαρέλη, 2006**).

41. Μπαρόλι ή Μπαράλιο

Τοπωνυμία περιοχής στον Ελαιώνα που δεν προσδιορίζεται τοπογραφικά. Η περιοχή πλούσια σε ελιές, αμπέλια, οπωροφόρα δέντρα, χωράφια ώθησε πολλούς Τούρκους να αποκτήσουν ιδιοκτησίες εκεί. Η περιοχή Μπαρόλι έφτανε μέχρι τον **Κηφισό** ποταμό, όπως αυτό προκύπτει από έγγραφο της τελευταίας αγοραπωλησίας.

42. Νίκλι ή Νικλιώτη

Παλιά τοπωνυμία περιοχής του Ελαιώνα, η οποία δεν προσδιορίζεται τοπογραφικά. Προέκυψε από επώνυμο ιδιοκτήτη. Η συνοικία βρισκόταν κοντά στο Περιστέρι. Πιστεύεται ότι κάποιος Νικλιάνος από την Μάνη είχε μεγάλες κτήσεις στον μεσημβρινό Ελαιώνα, στην οδό που ενώνει τον Πειραιά με την Ιερά Οδό, μέχρι την εκκλησία του Αγ. Στεφάνου.

43. Περιστέρι

Τοπωνυμία περιοχής στη δυτική πλευρά του **Κηφισού**, πέραν της Κολοκυνθούς, η οποία προέκυψε πιθανώς από κτήματα ομωνύμου μεσαιωνικής αθηναϊκής οικογένειας. Αναφορά για το τοπωνύμιο «Περιστέρι» υπάρχει σε έγγραφο του 16^{ου} αιώνα, τότε που χτίστηκαν και τα πιο παλιά εκκλησάκια της περιοχής. Από το 1940 ο πληθυσμός αυξήθηκε απότομα λόγω της εισροής εσωτερικών μεταναστών εξαιτίας του εμφυλίου.

44. Περόνια

Παλιά τοπωνυμία.

45. Πετάχνη

Παλαιό τοπωνύμιο περιοχής μεταξύ των οδών Π. Ράλλη και Αγ. Πολυκάρπου. Η λέξη είναι παραφθορά της αρχαίας Πιθάνκη ή Πιτάκη, δηλαδή πιθάρι ή ποτήρι. Ήσως προήλθε από κάποια πιθάνκη που βρέθηκε στην περιοχή.

46. Πυργάκι

Τοπωνύμιο περιοχής πλησίον της Ακαδημίας Πλάτωνος, όπου πρέπει να υπήρχε ο Πύργος του Τίμωνα μέχρι τους μεσαιωνικούς χρόνους.

47. Ρουπάκι

Παλιά τοπωνυμία της βόρειας πλευράς του Περιστερίου, κατά την αρχόμενη από τα Σεπόλια, λεωφόρο Κωνσταντινουπόλεως. Η ονομασία προήλθε από τα κτήματα της αθηναϊκής οικογένειας Ρουπάκι.

48. Ρουσάκη

Τοπωνυμία της περιοχής στην αρχή της οδού Π. Ράλλη. Το όνομα προήλθε από τα εκεί βυρσοδεψεία του Ρουσάκη.

49. Σεπόλια ή Σωπόλια

Το τοπωνύμιο στην εποχή της Οθωμανικής κυριαρχίας, κάλυπτε την από της Ιεράς Οδού μέχρι την οδό Λιοσίων, εντεύθεν του **Κηφισού**, έκταση. Σήμερα Σεπόλια ονομάζεται μόνο το παλαιό προάστιο της Αθήνας, το συνεχόμενο με την Κολοκυνθού κατά τον **Κηφισό** ποταμό. Η περιοχή ήταν κατάφυτη γιατί είχε πολλά νερά. Σήμερα είναι μία από τις πιο πυκνοκατοικημένες της Αθήνας. (**Ζ.Ε. Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006 βλ. και Γ.Καιροφύλας, 1995, Κ.Μπίρης, 1971, Ν.Θεοδοσίου, 1997, Α.Π.Φουρίκης, 1929, Ι.Σαρρής, 1928**).

50. Σταχτοθήκη

Μεσαιωνική τοπωνυμία που πήρε το όνομά της από τον λόφο που σχηματίστηκε κατά την απόρριψη της στάχτης από τα σαπωνοποιεία της πόλης. Στο τέλος της Τουρκοκρατίας τέτοιος λόφος υπήρχε στη θέση του Κεραμεικού. (**Ι.Τραυλός, 1993**).

51. Στράτα Κούλουρης

Όνομα δρόμου της Τουρκοκρατίας που άρχιζε από την οδό Ηρακλειδών, ακολουθούσε τη σημερινή Π.Ράλλη και κατέληγε στην οδό Πειραιώς. Το δρόμο αυτό τον αποκαλούσαν Κούλουρη.

52. Στράτα Δράκου

Το όνομα της οδού Πειραιώς στην Τουρκοκρατία. Δράκος λεγόταν ο Πειραιάς από το μαρμάρινο λιοντάρι που δέσποζε στο λιμάνι και το πήραν φεύγοντας οι Ενετοί (βλ.σ.101). (**Ζ.Ε. Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, Γ.Σταϊνχάουερ, 1998, Υδρόγειος, 1987, τομ.IB', J.Travlos, 1988**).

53. Στράτα του Μωριά

Το όνομα της Ιεράς Οδού κατά την Τουρκοκρατία.

54. Χασεκή

Παλιά τοπωνυμία που προέκυψε από τα κτήματα του Αλή Χασεκή, εκατέρωθεν της Ι.Οδού (βλ. σσ.63,64 και εικ.10). Στην Οθωμανική εποχή, νότια της Π.Ράλλη και δυτικά των σιδηροδρομικών γραμμών, εγκαταστάθηκε ο Βαυαρός επιχειρηματίας –

μηχανικός αρτεσιανών φρεάτων Ρουφ, που έδωσε και το όνομά του στη συνοικία. Στο χώρο του άλλοτε αγροκτήματος του Χασεκή χτίστηκαν στρατιωτικές εγκαταστάσεις προπολεμικά και υπάρχουν και σήμερα. Η συνοικία Ρουφ ανήκει στο Γ' διαμέρισμα του Δήμου Αθηναίων.

55. Χρυσαγιώτισσα

Τοπωνύμιο που αναφέρεται στα απομνημονεύματα του Παναγή Σκουζέ. Ο Δ.Καμπούρογλου αναφέρει ότι αυτή η περιοχή ήταν κοντά στον Άγιο Πολύκαρπο. (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006 βλ. και Γ.Καιροφύλας, 1995,**).

56. Σωτηράκι Ελαιώνος

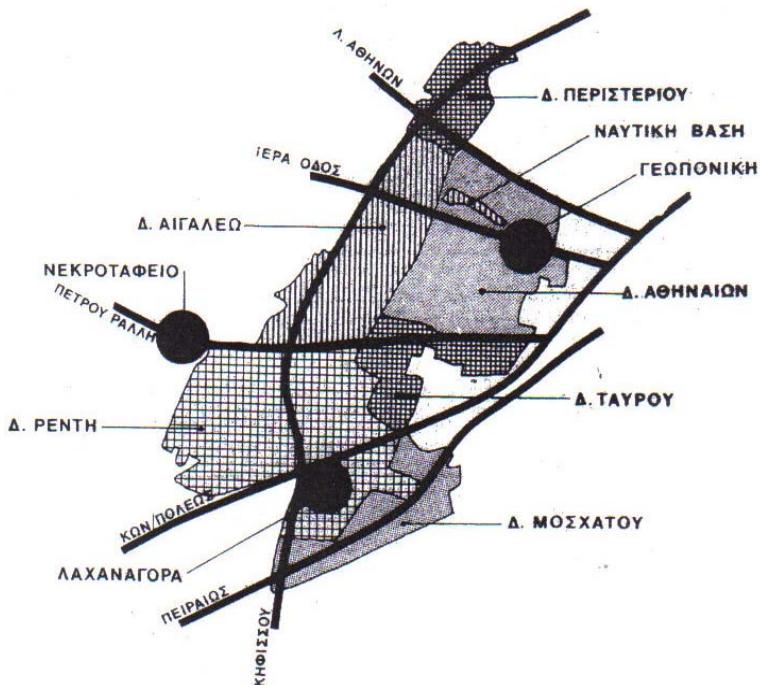
Τοπωνύμιο περιοχής μεταξύ Ιεράς Οδού και Λεωφόρου Αθηνών από την εκεί ομώνυμη εκκλησία και των κτημάτων που ανήκαν στον Σωτηράκη Καπινάκη στην εποχή της Τουρκοκρατίας. Στην εποχή της Οθωμανικής κυριαρχίας υπήρχαν ελαιόδενδρα. Καθαρά αγροτική περιοχή με κυρίαρχη την καλλιέργεια της ελιάς. Μικρό τμήμα της σήμερα ανήκει στο Περιστέρι, το μεγαλύτερο στο Δήμο Αιγάλεω. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα πέρα από τον οικισμό Σωτηράκη υπήρχε το πυριτιδοποιείο. Αναπτύχθηκε πολύ το 1922 από πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Το 1941 έγινε ο Δήμος Αιγάλεω.

Ο Δήμος Αιγάλεω βρίσκεται στη δυτική περιοχή του πολεοδομικού συγκροτήματος των Αθηνών και αναπτύχθηκε εκατέρωθεν της Ιεράς Οδού. Η πόλη πήρε το όνομά της από το όρος Αιγάλεω, όπου ο βασιλιάς Ξέρξης, στη ναυμαχία της Σαλαμίνας παρακολούθησε την καταστροφή του στόλου του από τους Έλληνες. Διασχίζεται από τον **Κηφισό** ποταμό. Στα διοικητικά του όρια περιλαμβάνεται μέρος του Ελαιώνα. Το 1944, περίοδος της Γερμανικής αντίστασης, στη μάχη του Κηφισού, οι κάτοικοι του συμμετείχαν ενεργά στην αντίσταση. Από το 1934 - 1953 εμφανίζεται ως εργατούπολη. Από το 1960 γίνεται το πέρασμα από την εργατούπολη σε μια νέα μορφή, όπου τα μεσαία στρώματα καλούνται να διαδραματίσουν προεξέχοντα ρόλο.

Στα κοσμικά μνημεία του ελαιώνα της εποχής της Τουρκοκρατίας συγκαταλέγεται σήμερα η ιδιοκτησία του Χασεκή (αγροικία – κονάκι), στο κτήριο Κριμπά. Αποτελεί το μοναδικό κτίσμα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου, που εφάπτεται με την Ιερά Οδό. Ανέπαφη παραμένει και η «κρήνη του Χασεκή» στα ανατολικά του κτηρίου Κριμπά που έχει διασωθεί χαμηλότερα από το σημερινό επίπεδο της Ιεράς Οδού. Η «κρήνη του Χασεκή» είναι η μόνη βρύση της Τουρκοκρατίας που διατηρείται σήμερα στη Αθήνα. (**Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006 βλ. και Ε.Μπουρνόβα, 2002**).

3.2.4 Οι δρόμοι σημεία αναγνώρισης του «Ελαιώνα»

Οι σημαντικότεροι δρόμοι του Ελαιώνα ήταν το Δημόσιον Σήμα, η Ιερά Οδός και η οδός Πειραιώς (Σχ.35).



Σχ.35: Όρια Ελαιώνα. Οριοθετείται διοικητικά και από τους σημαντικούς οδικούς άξονες, που τον περιβάλλουν ή τον διασχίζουν. (Ζ.Ε. Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006).

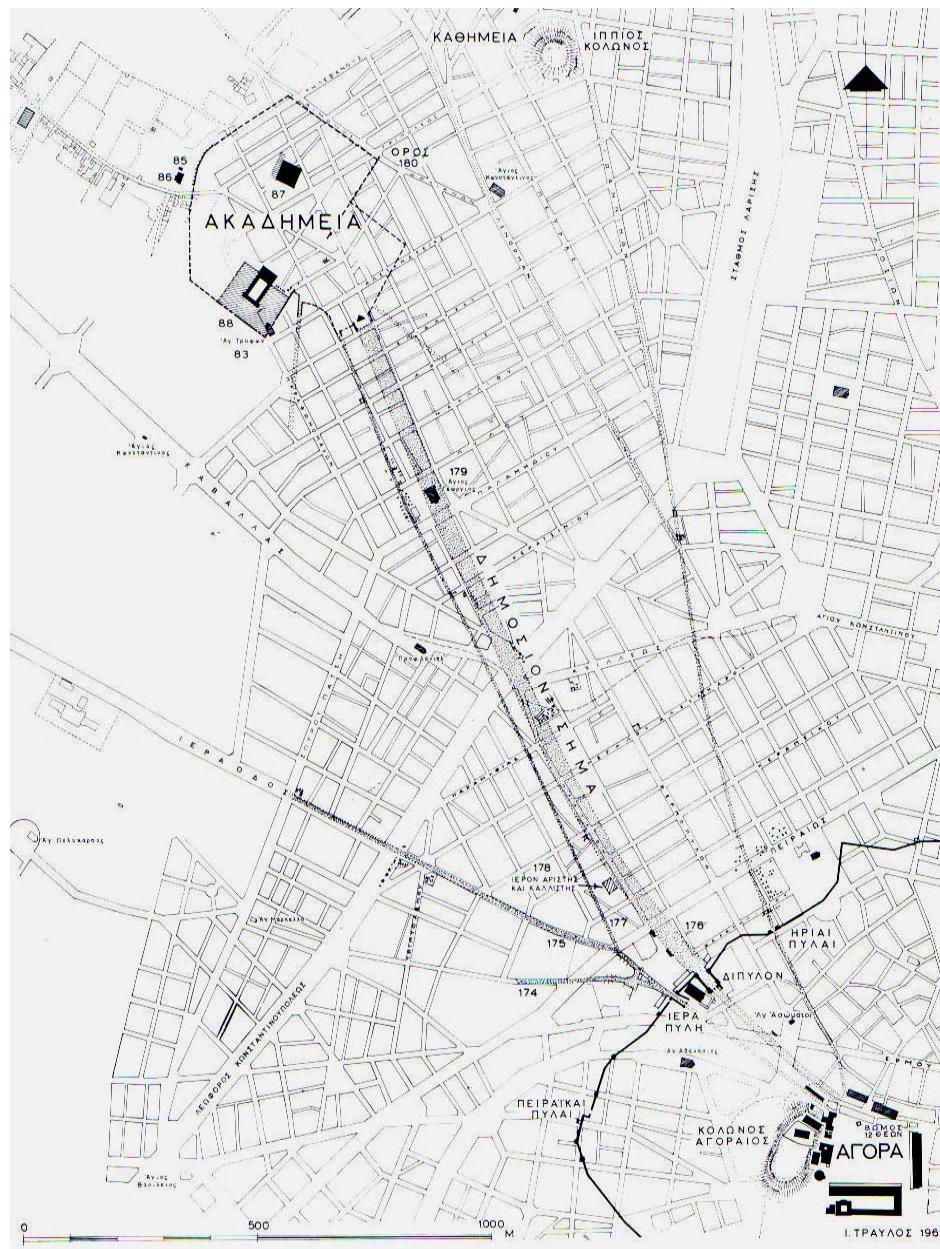
1. Δημόσιον Σήμα

Η σημαντικότερη λεωφόρος της Αθήνας. Ο δρόμος με τα μνημεία των πεσόντων, πλάτους σαράντα μέτρων που συνέδεε το Δίπυλο στον Κεραμεικό, δηλαδή την κεντρική πύλη της αρχαίας Αθήνας, με την Ακαδημία Πλάτωνος, ακολουθώντας αρχικά την διεύθυνση της σημερινής οδού Πλαταιών. Ιχνη του Δημοσίου Σήματος μαζί με ταφικά μνημεία, εντοπίστηκαν αποσπασματικά σε σωστικές ανασκαφές (αριθ. θέσεων 125,126,159,176) .(Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006 βλ.και Κατημερτζή, 2004).

2. Ιερά Οδός (Ρουφ / Βοτανικός / Αιγάλεω)

Ο iερότερος δρόμος που οδηγούσε στην Ελευσίνα. Μήκους 22χλμ. και πλάτους 5μ. άρχιζε από το Δίπυλο στον Κεραμεικό (Ιερά Πύλη), ακολουθούσε για λίγο την οδό Πειραιώς και μετά την σημερινή Ιερά Οδό. Απ' αυτήν περνούσε η πομπή των Ελευσίνιων Μυστηρίων. Η οδός λεγόταν «δρόμος του Μωριά» όταν έγινε το ρυμοτομικό σχέδιο από τους Στ. Κλεάνθη και Εδ. Σάουμπερτ. Με την πρώτη ονοματοθεσία των αθηναϊκών οδών πήρε το αρχαίο όνομά της «Ιερά Οδός». Στην Ιερά Οδό βρίσκεται ο ναός του Αγ.Σάββα (βλ.σ.69 και πιν. 6, αριθ. θέσεως 10). Το 1997 που άρχισε η επέκταση της γραμμής τρία του Μετρό ερευνήθηκαν ανασκαφικά οι δύο σταθμοί και τα φρέατα. Ήρθαν στο φώς σημαντικά ευρήματα, όπως τμήμα της αρχαίας οδού, μήκους 30μ. μαζί με το οδόστρωμα, τα κράσπεδα και τα παρόδια

ταφικά μνημεία, στο μέσον της πλατείας του Αιγάλεω (αριθ.θέσεων: 11, 12, 15, 17, 18, 38, 39, 45, 51, 56, 57, 90, 156, 181). (Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, επίσης Κατημερτζή, 2004, J.Travlos, 1988, I.Τραυλός, 1993).



- 83. Kirche Hagios Tryphon
- 85. Frühhelladisches Haus
- 86. Geometrisches Haus
- 87. Quadratischer Säulenhof der Akademie
- 88. Gymnasium der Akademie
- 174. Straße zum Piräus

- 175. Heilige Straße
- 176. Das Demosion Sema, Straße zur Akademie mit Staatsgräbern
- 177. Wagen-Straße zur Akademie
- 178. Heiligtum der Kalliste und Ariste
- 179. Kirche Hagios Georgios
- 180. Grenzstein der Akademie

Σχ.36:Τοπογραφικό σχέδιο του ΒΔ τμήματος της πόλεως με την εσωτερική και εξωτερική περιοχή του Κεραμικού και της Ακαδημίας. Διακρίνεται το Δημόσιον Σήμα. (J. Travlos, 1971).

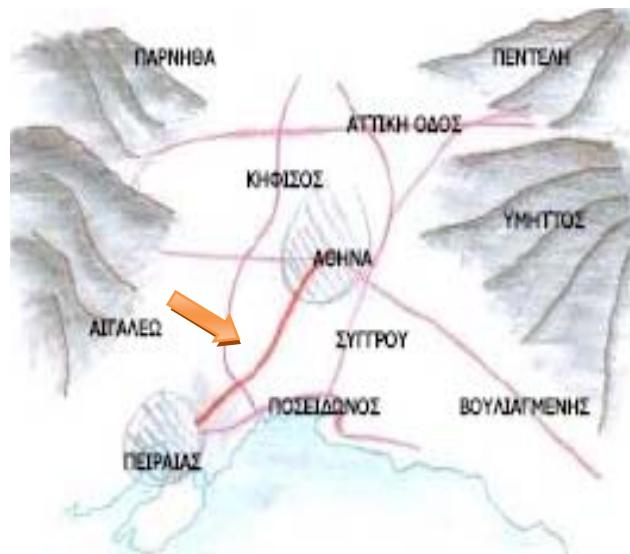
2. Οδός Πειραιώς (Αθήνα / Πειραιάς)

Στο βορειοανατολικό ορίζοντα του λιμανιού του Πειραιά, καταμεσής της πεδιάδας, υψωνόταν, η αθηναϊκή ακρόπολη και η αττική γεωμορφολογία αποζημίωνε τους αρχαιολάτρες ρομαντικούς περιηγητές του 18^{ου} ή του πρώιμου 19^{ου} αιώνα (εικ.17), που έβλεπαν τη μακρινή θέα του ιερού βράχου, κατά την αποβίβαση τους στην ακτή και την άνοδο προς την Αθήνα. Με αυτή την εικόνα και με το δεδομένο ότι ο αρχαίος δρόμος των Μακρών Τειχών, ήταν η συντομότερη σύνδεση με την Αθήνα, έλληνες και βαναροί τεχνικοί σχεδίασαν το 1834 την οδό Αθηνών-Πειραιώς, που στη συλλογική μνήμη έμεινε ως “οδός Πειραιώς”. Η διαδρομή δεν άλλαξε. Ακολουθεί τα ίχνη του έρημου και σκονισμένου μονοπατιού που περιγράφουν οι περιηγητές, του δρόμου «του Δράκου». Ο δρόμος είναι από τότε άξονας του λεκανοπεδίου, η κύρια κυκλοφοριακή σύνδεση της Αθήνας με το λιμάνι της, η ραχοκοκαλιά της βιομηχανίας της Αττικής, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έως το τέλος του Μεσοπολέμου. (Ν. Μπελαβίλας, 2002).



Εικ.17: Κατασκευή της οδού Αθηνών- Πειραιώς. Η κατασκευή της άρχισε το 1835 και ολοκληρώθηκε το 1837. Στον δημοσιευόμενο πίνακα διακρίνεται το τμήμα της οδού κοντά στη θέση Παράγκες του Μοσχάτου. (Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τομ.2^ο)

Η Πειραιώς διαπερνούσε εγκάρσια τον Ελαιώνα στην περιοχή του Ν. Φαλήρου. Ήταν ο μόνος χαραγμένος δρόμος που κρατούσε σε επικοινωνία την Ιερά Πύλη, τον Κεραμεικό, το Δημόσιο Σήμα του μεγάλου Ελαιώνα, ενώ κρατούσε την οδοιπορική συνοχή με την Ακαδημία του Πλάτωνα, την Ελευσίνα, το ιερό άλσος του Κηφισού και τον Ιλισό. Συμπεριέλαβε το βόρειο σκέλος των Μακρών Τειχών (αριθ. θέσεων 219, 239, 248) και στις όχθες της τα ίδια εκκλησάκια.

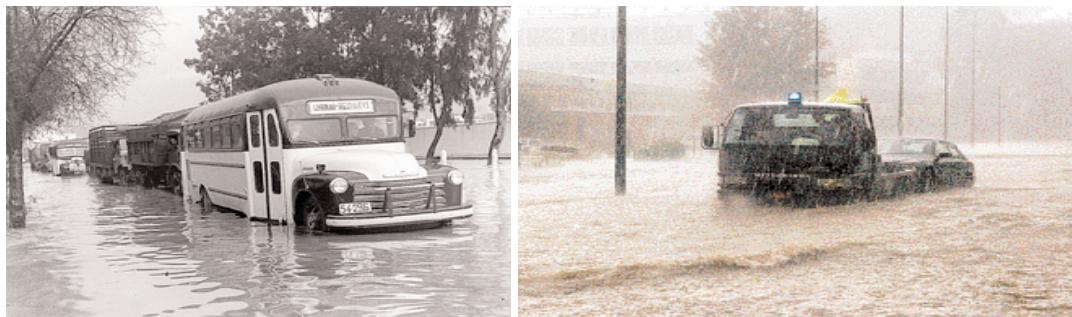


Σχ.37: Η οδός Πειραιώς (δηλώνεται με το βέλος). (Πολεοδομία-Οδός Πειραιώς
courses.arch.ntua.gr)



Σχ.38: Η οδός Πειραιώς (δηλώνεται με το βέλος). (Πολεοδομία-Οδός Πειραιώς
courses.arch.ntua.gr)

Στην οδό Πειραιώς βρίσκεται ακόμη το γεφύρι του άνυδρου πλέον **Κηφισού**, που κατασκευάστηκε το 1901 με οπλισμένο σκυρόδεμα. (**Z.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, N. Μπελαβίλας, 2002**).

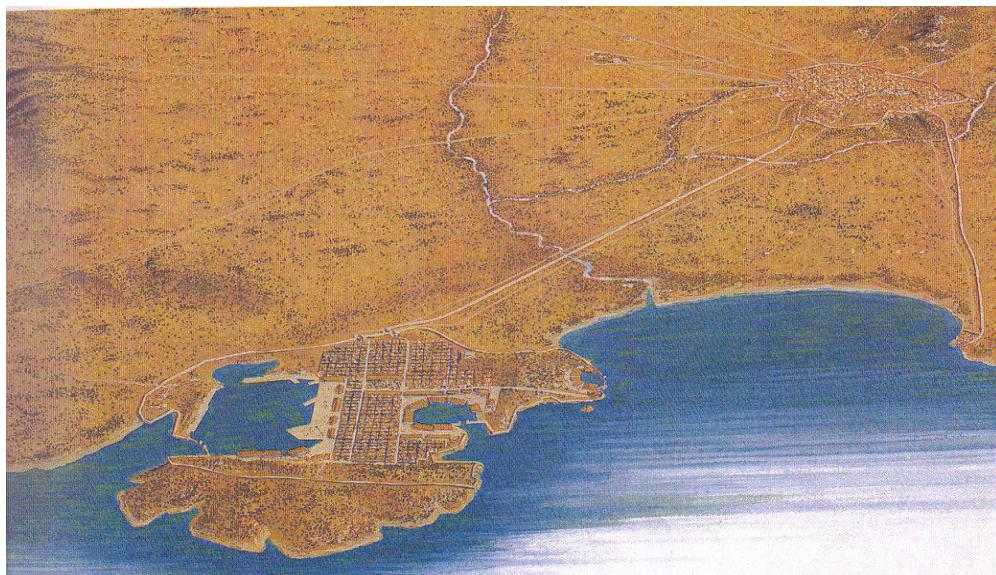


Εικ.18:Ιανουάριος 1952 - Σεπτέμβριος 2002. Πενήντα χρόνια χωρίζουν τις δύο φωτογραφίες, όμως ο παρονομαστής παραμένει κοινός και απαράλλαχτα ίδιος: η οδός Πειραιώς πλημμυρισμένη, τότε και σήμερα, στο ύψος της πολυστέναχτης γέφυρας του Κηφισού, (Καθημερινή, Επτά Ημέρες, “Οδός Πειραιώς”, 2002)

Η αποκάλυψη στην οδό Πειραιώς, συστήματος αρδευτικών αγωγών επί τμήματος θεμελίου του βορείου σκέλους των Μακρών Τειχών καθώς και ενός ακόμη μεμονωμένου κάτω από αυτόν τεκμηριώνει την επιμελή εκμετάλλευση των υδάτων του ποταμού για τη καλλιέργεια της γης. (**Μ. Πετριτάκη, www.itia.ntua.gr**).

3.2.5 Οι ποταμοί ως σημεία αναγνώρισης του «Ελαιώνα»

Τρία βασικά ποτάμια διέσχιζαν τον Ελαιώνα. Ο Ιλισός που πήγαζε από τον Υμηττό, κοντά στον Άγιο Ιωάννη το Θεολόγο. Μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα χυνόταν στον **Κηφισό**, στο ύψος της Αγ.Αννης. Το 1896 κατόπιν ισχυρής πλημμύρας με 17 ανθρώπινα θύματα, γνωστή ως «του Αγ.Φιλίππου», μέσα σε δύο έτη έγινε εγκυβωτισμός της κοίτης του, στο νότιο τμήμα του, η εκτροπή του Ιλισού και η διοχέτευσή του στη θάλασσα με ξεχωριστή κοίτη χωρίς να συμβάλλει στον **Κηφισό** μέσω του ρέματος του Προφήτη Δανιήλ (επί της οδού Ορφέως). Η νέα κοίτη του Ιλισού είναι μεταξύ Καλλιθέας και Μοσχάτου.



Εικ.19 : Κηφισός, Πειραιάς και τα Μακρά Τείχη. (J. M.. Camp, 2001)

Στον Ιλισό κοντά στην Καλλιθέα, χυνόταν ο Ηριδανός που πήγαζε στο Λυκαβηττό και με τον **Κηφισό** ενώνονταν στο παλιό Δέλτα και μαζί χυνόντουσαν στο Φαληρικό κόλπο. Ο **Κηφισός** αποτελούσε το κυριότερο ποτάμι της Αττικής (εικ.19). (**Pauly-Wissowa, 1921, Z.E.Ρωπαϊτον-Τσαπαρέλη, 2006, W. Judeich, 1931**).

Κατά την Τουρκοκρατία οι λαχανόκηποι του δυτικού τμήματος του λεκανοπεδίου και η γνωστή περιοχή του Ελαιώνα ποτίζονταν από τα νερά του. Στην περιοχή αυτή του ποταμού υπήρχαν οι νερόμυλοι της Αθήνας. Τροφοδοτούνταν με αρχαίο βαθύ αυλάκι που ήταν στις όχθες του γνωστό ως «μυλαύλακο». Τα νερά του **Κηφισού** είχαν τρεις νομές, δηλαδή τρία σημεία διανομής. Αυτά ονομάζονταν: της «Γερακίνας» στην Κολοκυνθού, των «Δύο Μαρμάρων» κοντά στην εκκλησία του Αγ. Γεωργίου του Διασορείτη στην Ιερά Οδό και του «Παράμπηγα» κατά τη διεύθυνση από την Κολοκυνθού προς την Ιερά Οδό. Η τελευταία δεν είχε μεγάλη ζωή, γιατί ως τρίτη νομή θεωρούσαν αυτή κοντά στον Αγ. Ιωάννη Ταύρο. Επιτροπή Τούρκων και Ελλήνων επέβλεπε με αυστηρότητα τη διανομή του νερού, τη δίκαιη και λογική χρήση. Η ίδια Επιτροπή εισέπραττε χρηματικά ποσά από αυτούς που χρησιμοποιούσαν το νερό και κατασκεύαζαν γέφυρες, μικρούς δρόμους, μονοπάτια στο γνωστό Ελαιώνα της Αθήνας. Βοηθοί του Ποταμάρχη ήταν οι ονομαζόμενοι «Καλημέρηδες».

Τη δεύτερη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα ο Άγγλος περιηγητής Sir W.Gell αναφέρει ότι στο ξεκίνημά του για την Ιερά Οδό πέρασε τέσσερις ρύμινες γέφυρες. Την πρώτη 300μ. από το κτήμα του Χασεκή (Βοτανικός Κήπος), την τελευταία κοντά στον Αγ.Βλάση. Μέχρι το 1960 από τον **Κηφισό** αρδεύονταν οι λαχανόκηποι της Αθήνας. Ελλείψει όμως έργων υποδομής, όπως υπονόμων στη Αθήνα, οδηγούσε το ποτάμι στα να πλημμυρίσει, οι δρόμοι να μετατρέπονται σε χειμάρρους και να θρηνούνται θύματα. Μεγάλα τμήματα της κοίτης του σήμερα έχουν καλυφθεί και μετατραπεί σε οδό ταχείας κυκλοφορίας κυρίως στη διαδρομή κατά την προέκταση της Εθνικής οδού Αθηνών Λαμίας προς Πειραιά.

Εκτός από τον **Κηφισό** και τον Ιλισό υπήρχαν και πολλοί χείμαρροι. Ένας από αυτούς ήταν ο Σκύρος, δυτικά του Διπύλου, στη δυτική Αθήνα. ο Σκύρος ήταν μάντης της αρχαιότητας. Έπεσε νεκρός σε μάχη και τον έθαψαν κοντά στον χείμαρρο από όπου πήρε και το όνομά του, όπως και όλη η γύρω περιοχή. Ο Δ. Σουμερλής ταυτίζει την περιοχή αυτή με την μετέπειτα γνωστή θέση του Αγ. Πολυκάρπου στον Ελαιώνα των Αθηνών.

Γνωστό επίσης είναι και το ρέμα του Προφήτη Δανιήλ, το οποίο περνάει από τους Δήμους Αθηναίων (Προφήτης Δανιήλ, Βοτανικός, Ρουφ,), Ταύρου, Αγ.Ι.Ρέντη και χύνεται στον **Κηφισό** στο ύψος της Λαχαναγοράς. Το μεγαλύτερο μέρος των ακάθαρτων υδάτων από τους υπονόμους που κατασκευάστηκαν το 1890 διαμέσου του ρέματος του προφήτη Δανιήλ και στη συνέχεια του **Κηφισού**, δεν κατέληγε πάντοτε στη θάλασσα, αλλά χρησιμοποιούνταν για την άρδευση των περιβολιών εις βάρος της υγείας, όπου και ο τύφος, η δυσεντερία και άλλες ασθένειες. Το 1925 ο Δήμος Αθηναίων άρχιζε να κατασκευάζει μεγάλο υπόνομο δια των οδών Πανιωνίου-Μαρωνείας-Μύλων μέχρι του χειμάρρου προφήτη Δανιήλ. Αυτός ο υπόνομος ενώθηκε με τον υπόνομο των οδών Μάρνη-Αχιλλέως-Καβάλας καθώς και με τον κεντρικό αποχετευτικό αγωγό παραπλεύρων του χειμάρρου προφήτη Δανιήλ με σκοπό να εκβάλλουν στο Φάληρο. (**Z.E.Ρωπαϊτον-Τσαπαρέλη, 2006 βλ. επίσης 63^ο Γυμνάσιο Αθηνών, 2004-2005, Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα, Τα ποτάμια της Ζωής, Σ. Κυδωνιάτης, 1985, Δ.Γ.Σκουζές-Δ.Αλ.Γέροντας, 1963**).

3.3 Ο ΚΗΦΙΣΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ, ΤΟ ΦΑΛΗΡΟ ΚΑΙ Ο ΠΕΙΡΑΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΑΡΤΕΣ ΤΟΥ KAUPERT, ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Η παραλία του Σαρωνικού κόλπου ορίζεται ανατολικά από το χαμηλό λόφο του Αγ.Γεωργίου, ο οποίος προβάλλει σα μία μικρή χερσόνησο στην αρχή του Παλαιού Φαλήρου και δυτικά κοντά στον Πειραιά από τη χερσόνησο της Δραπετσώνας, τις βραχώδεις απολήξεις του όρους Αιγάλεω. Η περιοχή αυτή, μήκους 14000μ. περιλαμβάνει τον Φαληρικό όρμο και τη χερσόνησο του Πειραιά με τα τρία λιμάνια (**Σχ.39**). Από τους χάρτες του Kaupert, διαπιστώνεται ότι τα παράλια της Αττικής είχαν ως όριο μία φυσική ακτογραμμή, ακόμη και σε μεγάλο μέρος των νυν Πειραιϊκών λιμένων. Η νότια πλευρά του κεντρικού λιμένα ήταν διαμορφωμένη με κρηπιδότοιχους, οι δύο μικροί νότιοι λιμένες παρέμεναν ακόμη στην πριν «φυσική» κατάσταση. Ο λιμένας των Αλών (σύγχρονο λιμάνι του Πειραιά), εκεί όπου ο σταθμός του Ηλεκτρικού σιδηροδρόμου, ήταν απλά μια αμμουδιά με λασπώδες αλμυρό έδαφος όπισθεν, μέρος και αυτό του Αλιπέδου. Σήμερα σε πολλές θέσεις η ακτογραμμή είναι τεχνητή, ενώ οι εσωτερικές της παλαιάς φυσικής ακτογραμμής παραθαλάσσιες υδάτινες ή υγρές επιφάνειες έχουν επιχωματωθεί.

Συγκρίνοντας τους χάρτες του Kaupert και τη σημερινή κατάσταση διαπιστώνεται ότι στο Φαληρικό όρμο μία τεχνητή ακτογραμμή αντικαθιστά τη φυσική σε μήκος 3 ½ χλμ. σε μέση απόσταση 350μ. από την τότε ακτογραμμή κατά Μ. Κορρέ ή κατά Χ. Σκυλοδήμου σε ζώνη μήκους 4.600μ.ή 4,6Km και πλάτους που κυμαίνεται από τα 25 μέχρι τα 500μ. περίπου. Επιπροσθέτως στο Πέραμα μία τεχνητή ακτογραμμή αντικαθιστά τη φυσική επί μήκους 2 χλμ. σε μέση απόσταση 150μ. κλπ. (**Μ. Κορρές, 2008, Χ.Σκυλοδήμου, 2002**).

Στην Τεταρτογενή περίοδο η σημερινή ακτή δεν υπήρχε και η θάλασσα κάλυπτε όλη την περιοχή της πεδιάδας φτάνοντας μέχρι το Μοσχάτο, στο δυτικό πέρας της πεδιάδας των Αθηνών, στο δε ανατολικό μέχρι των υψωμάτων της Σικελίας και του σημερινού οικισμού της Ν. Σμύρνης. Τότε ο Πειραιάς ήταν νησί μέσα σε έναν τεράστιο φαληρικό όρμο. Αυτό φαίνεται και από το όνομά του, όπως παρατηρεί ο Στράβων «....τον τε Πειραιά νησιάζοντα πρότερον και περαν της ακτής κείμενον ούτης φασίν ονομασθήναι...» (.Λέγεται δε ότι ο Πειραιάς ονομάστηκε έτσι επειδή αρχικά ήταν νησί και βρίσκονταν μακριά από την ακτή....). Την ετυμολογία αυτή του ονόματος Πειραιεύς και άλλοι συγγραφείς παραδίδουν και σχεδόν όλοι οι νεώτεροι αποδέχονται, στηριζόμενοι στο γεγονός ότι κατά το τέλος της Τριτογενούς περιόδου, η Πειραιϊκή χερσόνησος χωρίζονταν από το υπόλοιπο της Αττικής. (**Στράβων, Γεωγραφικά, J.P.Goiran, K.P.Pavlopoulos, E.Fouache, M. Triantaphyllou and R.Etienne, 2011, Μ. Κορρές, 2008**).

Ο λεξικογράφος Σουίδας (**Σουίδας στη λέμβαρος, Λεξικόν Σούδα, τομ. Β', σ.355, ΕΚΠΑ,**) γράφει «...ην πρότερον ο Πειραιεύς νήσος όθεν και τούνομα είληφεν από το διαπεράν...». (Ο Πειραιάς ήταν παλαιότερα νησί, από που έλαβε και το όνομα, δηλαδή από το πέρασμα), (**βλ. και Πλίνιος ΙΙ, 85, 201**).

Με τις προσχώσεις του Κηφισού και του Ιλισού σχηματίστηκε βαθμιαία η Φαληρική ακτή, η οποία από τους προϊστορικούς χρόνους πήρε την σημερινή της μορφή, όπως προκύπτει από τους αποκαλυφθέντες κοντά στην ακτή προϊστορικούς συνοικισμούς, τους πρώτους κατοίκους που εγκαταστάθηκαν εκεί (**Σχ.40**).



Σχ.39: Γεωλογικός χάρτης Πειραιά. Τα βέλη δηλώνουν τα τρία λιμάνια και το λόφο του Αγίου Γεωργίου. (Lepsius, R., 1893).



Σχ.40: Χάρτης της Αττικής στον οποίο σημειώνονται οι προϊστορικοί οικισμοί και άλλα αρχαία κατάλοιπα με το υφιστάμενο για την εποχή οδικό δίκτυο. (Ι. Τραυλός 1993).



Σχ.41: Πειραιάς, (Δρίκος Θωμάς, 1994).

Κατά μήκος των παραλιών, αντιληπτό στους χάρτες του Kaupert, είναι η παρουσία αλυκών (Salinen), «πράσινων τελμάτων»(υγροτόπων) (Tumpel), «αλμυρών τελμάτων» (Salzlachen) και «ελών» (Sympfe) (**Σχ.41**). Ως όριο των μορφών προς το μέρος της θάλασσας παρατηρείται ένα επίμηκες φυσικό πρόχωμα (αμμολωρίδα, φράγμα, Bar). Οι θαλάσσιες αμμολωρίδες είναι αποτέλεσμα της μεταφορικής δράσης κυρίως των παράκτιων ρευμάτων αλλά και του ανέμου, επηρεαζόμενο, από παράγοντες όπως οι κατευθύνσεις των ανέμων, των κυμάτων, τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά του πυθμένα κ.α. (**Μ. Κορρές, 2008 βλ.επίσης Σ. Λεοντάρης, 1992, F.P. Shepard, 1972**).

Σήμερα εξαιτίας της δόμησης και των επεμβάσεων στο περιβάλλον, τέτοια φυσικογεωγραφικά στοιχεία έχουν σχεδόν εκλείψει. Οι παλιοί ωστόσο χάρτες αποτελούν μαρτυρία των μεταβολών που συνόδευσαν την τήξη των γιγάντιων ηπειρωτικών παγοκαλυμμάτων πριν από 20.000 περίπου χρόνια. (μέγιστο παγετώδες). Η άνοδος της στάθμης των θαλασσών κατά πολλές δεκάδες μέτρα μετέτρεψε μεγάλες όχι μόνο παραθαλάσσιες εκτάσεις σε βυθό. Το μέγεθος τους εξαρτήθηκε από την κλίση του εδάφους. Κατά το Ολόκαινο η ταχύτητα ανόδου της θαλάσσιας στάθμης ήταν πολύ μεγαλύτερη από τη μέση ταχύτητα των τεκτονικών μετακινήσεων, το ρυθμό αυξήσεως του πάχους των ποτάμιων αποθέσεων ή το ρυθμό θαλάσσιας ή χερσαίας διάβρωσης και επομένως κατά το μεγαλύτερο μέρος του μήκους της η ακτογραμμή παρουσίαζε ανά πάσα στιγμή ανάγλυφο παραγόμενο κυρίως από χερσαίες διεργασίες. Πριν τη φάση αυτή ο **Κηφισός** είχε την εκβολή του σε βάθος περίπου -120μ. και συναντούσε τη χαμηλή τότε στάθμη της θάλασσας μεταξύ Σαλαμίνας και Αίγινας, έχοντας αφήσει πίσω του ένα χαμηλό και εκτεταμένο λόφο, τον σημερινό Πειραιά (**Σχ.42**).

Προς το τέλος της κύριας φάσης της ανύψωσης της θαλάσσιας στάθμης ο Πειραιάς ήταν πλέον νησί, 1χλμ. ή και πλέον ανοικτά της παραλίας. Οι αρχαίες αναφορές της ρωμαϊκής περιόδου πιστοποιούν τον Πειραιά ως νησί.

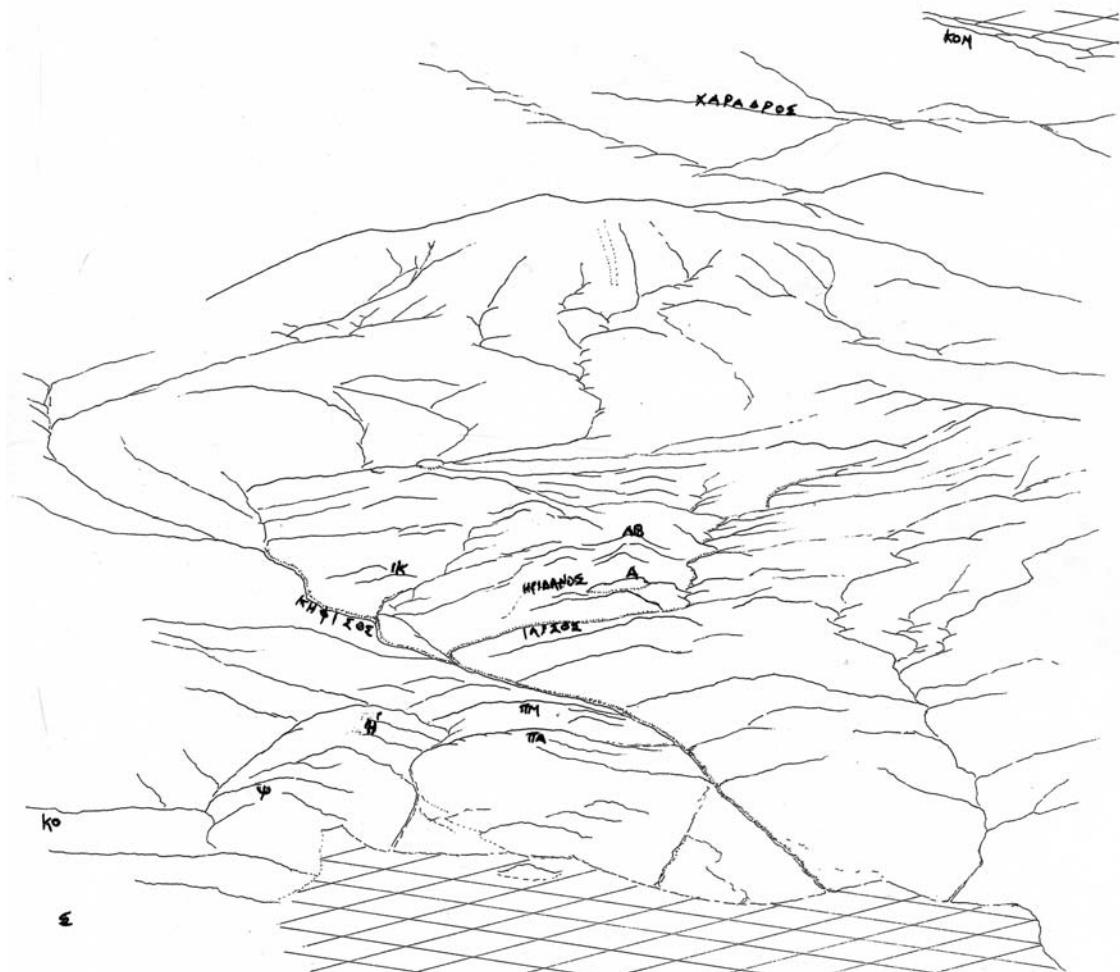
Η νέα παραλία πλησίαζε προς το σημερινό Ταύρο όπου και το νέο σημείο εκβολής του **Κηφισού** σε στάθμη χαμηλότερη από τη νυν κοίτη του, ενώ στην παλιά στενή κοιλάδα του ποταμού η θάλασσα εισχωρούσε προς την Αθήνα, πλησιάζοντας σχεδόν την περιοχή της Ιεράς Οδού (**Σχ.43**).

Στις επόμενες χιλιετίες οι αλλούβιασκές αποθέσεις του **Κηφισού ποταμού** καθώς και των άλλων χειμάρρων αποτιθέμενες συνεχώς στις χαμηλότερες περιοχές, σχημάτισαν τη σημερινή μορφολογία έως την φυσική ακτογραμμή του Φαληρικού όρμου.

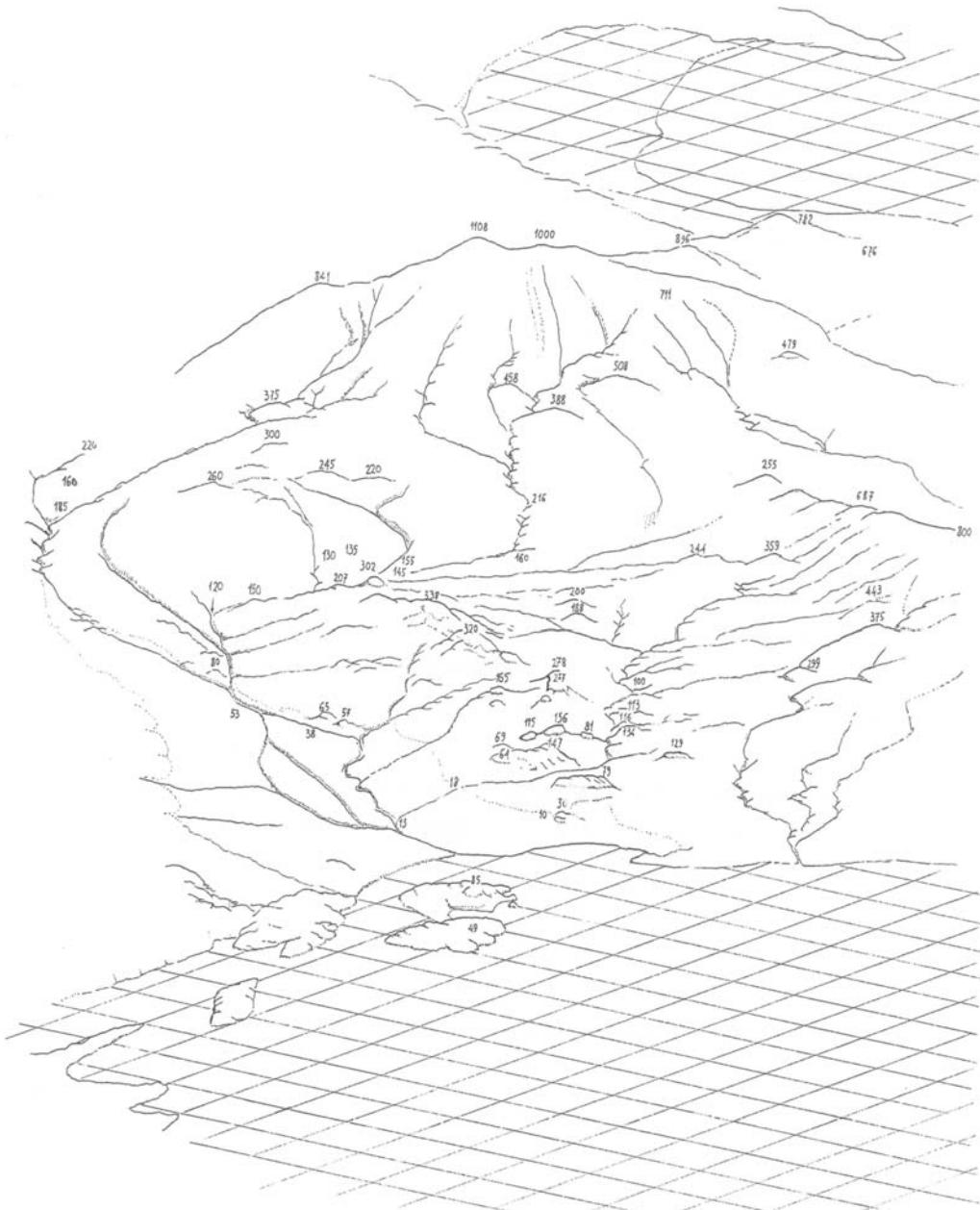
Στον ευρύτερο χώρο αναζητούν τη θέση τους τα κατατιθέμενα από τις αρχαίες πηγές και τις επιγραφικές μαρτυρίες τοπωνύμια, το «Αλίπεδο», ο «εν Αλαίς Πηλός», η «παραλία», η «Αλμυρίς» και ο «Σχοινούς» (**Μ. Πετριτάκη**).

Για το Αλίπεδον ο Αρποκρατίον γράφει: «Αλίπεδον τινές τον Πειραιά φασιν, εστί δε και κοινός τόπος, ος πάλαι με ην θάλασσα, αύθις δε πεδίον εγένετο» (Κάποιοι ονομάζουν τον Πειραιά Αλίπεδο. Είναι γνωστό ότι παλαιότερα ήταν θάλασσα, κατόπιν έγινε στεριά). (**Harpocratioris Lexicon cum Annotationibus Interpretum Lectionibusque, Libri Ms. Vratislaviensis, Lipsiae, MDCCCXXIV**). Ο δε Ξενοφώντας (430-354π.Χ) γράφει: «...Ο δε Παυσανίας εστρατοπεδεύσατο μεν εν τω Αλιπεδῷ καλουμενῳ προς το Πειραιεῖ δεξιὸν κερας...» (...ο δε Παυσανίας εστρατοπέδευσε μεν εις το καλούμενον Αλίπεδον, έχων το δεξιόν άκρον της παρατάξεως πλησίον του Πειραιώς...), (**Ξενοφώντος Ελληνικά, τομ.Β'**). Η ζώνη αυτή καλύφτηκε με προσχώσεις για να μετασχηματιστεί αρχικά σε αβαθή θαλάσσια λωρίδα, στη συνέχεια σε «ελώδη περιοχή» (βάλτο) και τελικά σε «πηλώδη» (λασπότοπο) και να αποτελέσει το γνωστό «Αλίπεδο», με το οποίο ο Πειραιάς

ενώθηκε με την υπόλοιπη Αττική (Πειραιάς, Πανάρχαιοι χρόνοι,
www.hellinon.net/peireus).



Σχ.42 Το λεκανοπέδιο των Αθηνών κατά την τελευταία μυριετία (10.000 χρόνια). Αξονομετρική αναπαράσταση κατά Μ. Κορρέ. Οι διαυσταρούμενες γραμμές ορίζουν τετραγωνικά χιλιόμετρα στην τότε θαλάσσια στάθμη. ΛΒ:Λυκαβηττός, Α: Ακρόπολη, ΠΜ: Μουνιχία, ΠΑ: Ακτή (πειραική), Η:Ηετιώνεια, Ψ:Ψυτάλεια, Π:Πέραμα, ΚΟ: Κυνόσουρα, Σ:Σαλαμίνα-στο απώτατο ανατολικό άκρον, ΚΟΜ:Κυνόσουρα Μαραθώνος. (Μ. Κορρές, 2008)



Σχ.:43 Το λεκανοπέδιο των Αιθηνών πριν από τέσσερις χιλιετίες, όταν ο Πειραιάς ήταν ένα απομακρυσμένο νησί. Αξονομετρική αναπαράσταση κατά M. Κορρέ (1992). Οι διασταυρούμενες γραμμές ορίζουν τετραγωνικά χιλιόμετρα επάνω στη θάλασσα. Οι αριθμοί δηλώνουν υψόμετρα, επί το πλείστον κατά Kaupert: 1108, 1000, κορυφές Πεντελικού. 338,320, κορυφές Τουρκοβουνίων. 277,278, κορυφές Λυκαβηττού. 165, λόφος Στρέφη. 156, Ακρόπολη. 147, Φιλοπάππου. 115, Άρειος Πάγος. 57, Ίππειος Κολωνός. 85, Μουνιχία. 49, Ακτή (Πειραική).
(M. Κορρές, 2008).

Πριν από 130 περίπου χρόνια όταν το Φάληρο ήταν σχετικά ακατοίκητο μια παράκτια αμμολωρίδα πλάτους περίπου 200μ., καμπύλης κάτοψης εξακολουθούσε να χωρίζει το πάλαι ποτέ Αλίπεδο από τη θάλασσα, ενώ περίπου στο μέσον του Αλιπέδου παρέμεινε ακόμη ένα έλος μήκους 300μ. Πίσω στο ΝΑ άκρο της αμμολωρίδας (σήμερα το δημοτικό γήπεδο Παλαιού Φαλήρου), εκεί όπου στους χάρτες του Kaupert σημειώνεται η λέξη Salzteiche (αλμυρό τέλμα), Φύλλο II, 1857-77(1881), γύρω από την Αγία Σκέπη, χαρτογραφείται δίκτυο καναλιών συνολικού μήκους 70χλμ. για την αποστράγγιση τμήματος του αλμυρού έλους, εκτάσεως περίπου 70 στρεμμάτων. Ο G. Von Alten (**Curtius und J. A. Kaupert ,1881**) παρατήρησε ότι το επίπεδο έδρασης των αρχαίων νεωσοίκων (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο) (αριθ. Θέσεων 388,402,411, 414, 432,447) δεν είχε ακόμη καλυφθεί εντελώς από την βραδέως ανυψούμενη θαλάσσια στάθμη και άρα συμπέρανε ότι από την ρωμαϊκή περίοδο και σταδιακά στην περιοχή του Πειραιά η σχέση θαλάσσιας στάθμης και ξηράς παρουσιάζει μάλλον μικρή μεταβολή. (**Μ. Κορρές, 2008, βλ. και H. Maroukian, K.Gaki-Papanastassiou, Ch.Yangas, and N. Malagardis,2002.**).

Από τη σύγκριση τοπογραφικών χαρτών παλαιών εκδόσεων παρατηρήθηκαν μεταβολές στο φυσικό και γεωμορφολογικό περιβάλλον της παράκτιας ζώνης της νοτιοδυτικής αττικής τα τελευταία εκατό περίπου χρόνια. Παρατηρήθηκε η εξαφάνιση σχεδόν όλων των θινών, η αποξήρανση και επιχωμάτωση των παλαιών αλμυρών τελμάτων, των αλμυρών λιμνών και των αλυκών, σε όλο το μήκος της παράκτιας ζώνης της Νοτιοδυτικής Αττικής. Επίσης διαπιστώθηκαν σε όλη την περιοχή εκτεταμένες επιχωματώσεις και τεχνητές προελάσεις της ξηράς, έντονη οικιστική δόμηση, τουριστική ανάπτυξη, κατασκευή μεγάλων τεχνικών έργων, εκτροπή και διευθέτηση των κοιτών και των εκβολών των περισσοτέρων ποταμών ή χειμάρρων, διευθέτηση των ακτών, εξαφάνιση της παλαιάς βλάστησης και της δασικής έκτασης. (**Ε.Βερυκίου-Παπασπυριδάκου, X. Σκυλοδήμου και Γ. Μπαθρέλλος, 2004,**)

Βάσει των παραπάνω γεωμορφολογικών και γεωφυσικών χαρακτηριστικών, εξηγείται στην αρχαιότητα η αρχική προτίμηση του Π. Φαλήρου, εκεί περίπου στο εκκλησάκι του Αγ.Γεωργίου, του πρώτου λιμανιού της Αθήνας, πριν ακόμα από τον 6^οαι.π.Χ. και επίσημο της Αθήνας μέχρι τους περσικούς πολέμους (αριθ.Θέσεως 532). Έτσι εξηγείται και ο περιορισμός της κατοικίσης στην περιοχή της Μουνιχίας, γύρω από το στρατηγικό λόφο του Προφήτη Ηλία (αριθ. Θέσεως 361) και το ασφαλές λιμάνι του Τουρκολίμανου, όπου υπάρχει το πανάρχαιο (τα ευρήματα χρονολογούνται ήδη από τη Μέση Εποχή του Χαλκού δηλαδή Μεσοελλαδική περίοδος, 1900-1580) ιερό της Αρτέμιδος Μουνιχίας στη δυτική άκρη του ομώνυμου λιμανιού (αριθ. Θέσεως 479), το οποίο για πολλούς αιώνες θα αποτελέσει το μοναδικό κατοικημένο σημείο της Πειραιϊκής χερσονήσου. (**Ε.Λυγκούρη, 2009, M. Θερμού, Αρχαιολογία, To BHMA, 4-2-2009, A.Philippson, 1952, M.Πετροπούλακου-Ε.Πεντάζος, 1972).**

Στο Δέλτα, στην αμμουδιά, μέχρι τις Τζιτζιφιές, οι Αθηναίοι στα προϊστορικά χρόνια έβγαιναν με τα πλοία τους στο πέλαγος. Από εκεί ξεκίνησε και ο Θησέας για την Κρήτη και ο Μενισθέας για την Τρωική εκστρατεία (Μυκηναϊκή περίοδος). (**I.Φωκά-Π.Βαλαβάνης, 1994, Υδρόγειος, 1987.**)

Ο αρχαίος δήμος του Φαλήρου πρέπει να έφτανε μέχρι το σημερινό Π.Φάληρο, ενώ το νεκροταφείο του ανασκάφηκε σε μεγάλη έκταση στο Δέλτα και στον Ιππόδρομο, 150 λαξευτοί τάφοι, (αριθ. Θέσεως 342). Η περιοχή πλέον έχει αλλάξει από τις επιχώσεις του **Κηφισού** και του Ιλισού (**Σχ.39**). Παλαιότερα ήταν ορατά ερείπια μώλου στην άκρη του αντλιοστασίου ενώ στην άκρη του Αγ.Γεωργίου

υπήρχαν ερείπια αποβάθρας τουλάχιστον των ρωμαϊκών χρόνων (**βλ.Σχ.39 και αριθ. θέσεως 532**). Στην περιοχή του Τροκαντερού εντοπίστηκαν δύο δόμοι του φαληρικού τείχους, που ξεκίναγε από τον Φιλοπάππον και δεν υπάρχουν πληροφορίες ότι ξαναχτίστηκε μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. (**Κ.Η.Μπίρης, 1962, Ecole Francaise Bibliothèque D' Athens, 1972, I. Θρεψιάδης, 1938, M. Πετροπουλάκου- E. Πεντάζος, 1972, R. L. Scranton, 1938, , I. Θρεψιάδης, 1950.**).

Στο Φάληρο, 500μ. δυτικά της κοίτης του **Κηφισού**, κοντά στο εργοστάσιο «Κεραμικός», βρέθηκαν τάφοι και αρχιτεκτονικά λείψανα. 200μ. πιο μακριά είχε βρεθεί το ανάγλυφο των Εχελιδών (αριθ. θέσεως 254). Εδώ εντοπίστηκαν και δύο παράλληλα τείχη με κατεύθυνση από Β προς Ν που η συνέχειά τους παρακολουθείται σε δύο σημεία των οδών Άνδρου και Ερυθραίας (αριθ. θέσεων 240,241).

Τα τείχη αυτά που έκοβαν κάθετα τα Μακρά Τείχη, θα ήταν υπόγειες δίοδοι κοντά στην Πύλη για την καλύτερη προστασία τους και θα ένωναν την περιοχή βόρεια από τα Μακρά Τείχη με το Φαληρικό όρμο.

Στην περιοχή αυτή βρέθηκαν πολλά αναθηματικά και επιτύμβια ανάγλυφα, κυρίως κλασικών χρόνων. (**Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας (ΠΑΕ), 1875, 21-22, Bulletin de Correspondance hellénique (BCH), 1949, 73, I-II, σ.525,**) καθώς και ψήφισμα του 432/1π.Χ. που αναφέρεται στο Ιερό του Απόλλωνος Δηλίου στο Φάληρο (**Inscriptiones Graecae, (IG), I.II.2.128, D.M. Lewis, 1960, Apollo Delios στο The annual of the British School at Athens, (BSA), no 55, σσ.190-194, B. Στάης, 1909, Αναθηματικόν ανάγλυφον εκ Φαλήρου, στην Αρχαιολογική Εφημερίς (ΑΕ), σσ.240,244,248 και M.Πετροπουλάκου- E.Πεντάζος, 1972.**).

Η χερσόνησος του Πειραιά, περίλαμβάνει δύο λόφους. Η ΝΔ πλευρά, η Ακτή, καταλαμβάνει την επιφάνεια ενός λόφου ύψους 37,70μ. και η ανατολική το λόφο της Μουνιχίας, σημερινή Καστέλα, ύψους 86,90μ. Ο λόφος της Μουνιχίας λειτουργούσε ως οχυρό ιδιαίτερα σημαντικό για τον Πειραιά (**J.Travlos, 1988, Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, σ.340, Πλουτάρχου, Βίοι Παράλληλοι, Σόλων 12, σσ.434-435, μτφρ. Λαζάρου Αν., 1956, Αρχαίοι Έλληνες Συγγραφείς, Αθήνα**).

Η αρχαιολογική έρευνα για τον Πειραιά ξεκίνησε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα με τις εκδόσεις περιηγήσεων ταξιδιωτών όπως των R. Dodwell, Leake, Curtius και Ulrich, του τοπογράφου Von Stranz ενώ σημαντική είναι η χαρτογραφική εργασία των Curtius-Kaupert, η οποία αποτελεί και σήμερα σημαντικό βοήθημα για την τοπογραφική έρευνα δεδομένου ότι αυτοί μπόρεσαν να αποτυπώσουν τα μνημεία του Πειραιά πριν επέλθει η καταστροφή τους με τις εργασίες που άρχισαν στο μεγάλο λιμάνι με τη μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα το 1835(**Σχ.39,41**).

Λείψανα από την εγκατάσταση των πρώτων κατοίκων του Πειραιά βρέθηκαν στη μικρή χερσόνησο, στο ΝΑ άκρο του λόφου της Καστέλας. Η γραπτή παράδοση αναφέρει δύο τοπικούς ήρωες. Το Μούνιχο, του οποίου το όνομα πήρε η Μουνιχία και Ηετίωνα, ο οποίος κατέκτησε τη γη που ονομάστηκε Ηετιώνεια άκρα (Καστράκι Δραπετσώνας) όπως βγαίνουμε από το λιμάνι το άκρο δεξιά (**εικ.20**). Αυτοί οι δύο ήρωες θεωρούνται οι οικιστές του Πειραιά. Το 1935 βρέθηκαν λείψανα της προϊστορικής περιόδου στο νησί Σταλίδα απέναντι από το λόφο όπου σήμερα βρίσκεται ο Ναυτικός Όμιλος (αριθ. θέσεως 503). Από την κεραμική ανασυνθέτουμε μια εικόνα της ζωής από τη Μεσοελλαδική περίοδο(1900-1580), ενώ τα διάφορα ευρήματα που χρονολογούνται από τον 7^οαι.π.Χ. έως τη ρωμαϊκή περίοδο, επιβεβαιώνουν ότι εδώ βρέθηκε το iερό της Αρτέμιδος Μουνιχίας (**Ν. Παπαχατζής**,

Παυσανίου: Ελλάδος Περιήγησις, *Αττικά*, I,1,4, J. Travlos, 1988, Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, Ε.Λυγκούρη, 2009, *O αρχαίος Πειραιάς και το Μουσείο του*, Διάλεξη στο Κυκλαδικό Μουσείο, ΚΣΤΕφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Μ. Θερμού, εφημερίδα *To BHMA*, 4-2-2009, Υδρόγειος, 1987, *Πειραιάς*, τομ. IB, βλ. και Σχ.44).



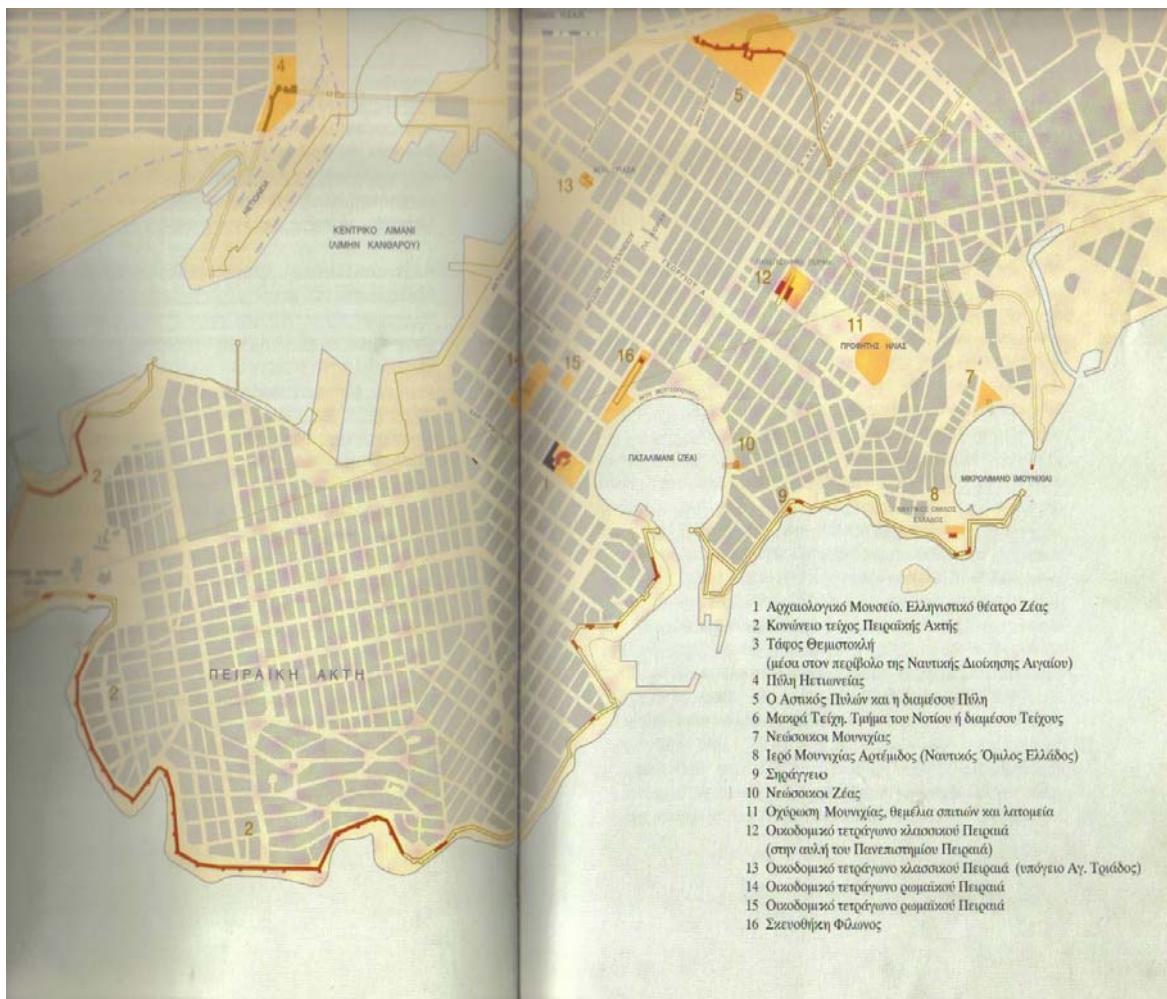
Εικ.20: Η πόλη της Ηετιώνειας στις αρχές του αιώνα. (Γ. Σταϊνχάουερ, 1998)

Μια ανασύνθεση της εικόνας του Πειραιά μας δίνουν οι σωστικές ανασκαφές οι επιγραφές και κυρίως ο Δημοσθένης. Ο Ιππόδαμος εφάρμοσε το σύστημα των οριζοντίων και καθέτων, (Σχ.44) οριοθετώντας την διαφορετικότητα της λειτουργίας των εγκαταστάσεων όπως την Αγορά, των ιερών, των Δημοσίων κτιρίων των οικιών κλπ.

Σώζονται και τμήματα αρχαίων δρόμων, όπως στη ΝΔ γωνία της πλατείας Κοραή, (αριθ.θέσεως 312) που οριοθετούσε το ανατολικό άκρο του εμπορίου ενώ το σπουδαιότερο θρησκευτικό κέντρο της πόλης ήταν το ιερό του Δία Σωτήρα και της Αθηνάς Σωτήρας, το Διασωτήριο, το οποίο βρισκόταν μάλλον στη θέση της σημερινής Μητρόπολης του Πειραιά, της Αγίας Τριάδας (αριθ.θέσεως 290) (Υδρόγειος, 1987, *Πειραιάς*, τομ. IB', σ.225).

Το 1933 κοντά στον Αγ.Γεώργιο στο Κερατσίνι, ήλθαν στο φως ερείπια της ΠΕ-Κυκλαδικής εποχής (2800-2500π.Χ.), όπου στην ιστορική περίοδο βρισκόταν ο δήμος των Θυμαιταδών (αριθ. θέσεως 216). Τα δυτικά όρια του οικισμού έφταναν από την Μουνιχία έως τη σημερινή λεωφ. Κουντουριώτου.

Με τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη το 510 π.Χ., ο Πειραιάς αποτέλεσε μέλος μιας ένωσης τεσσάρων δήμων (βλ.και σ.74) και ανήκε στο Τετράκομο.(Πολυδεύκης Δ99,Δ105, στο *Lexicographi Graeci*, (1967) , vol. IX, *Pollvciis Onomasticon, libri I-X*, Stuttgart, σσ. 230-232, *Πειραιάς*, Πανάρχαιοι χρόνοι, www.hellenon.net/peireus.htm, σ.2 βλ. επίσης Γ.Σταϊνχάουερ, 1998, *Τα Μνημεία και το Αρχαιολογικό Μουσείο του Πειραιά*, Αθήνα, J. Travlos, 1988, *Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika*, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, σ.340, Θουκιδίδου *Ιστορία*, τομ. I,92,3, in Thucydidis, Historiae, vol.I,92,93, libri I-IV, Lipsiae ,MCMX in Aedibus B.G. Teubneri, Πλουτάρχου, Βίοι Παράλληλοι: Θεμιστοκλής 19, μετάφρ. Α. Ι. Πουρνάρας, 1965, τομ. Δεύτερος, Τα Απαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων).



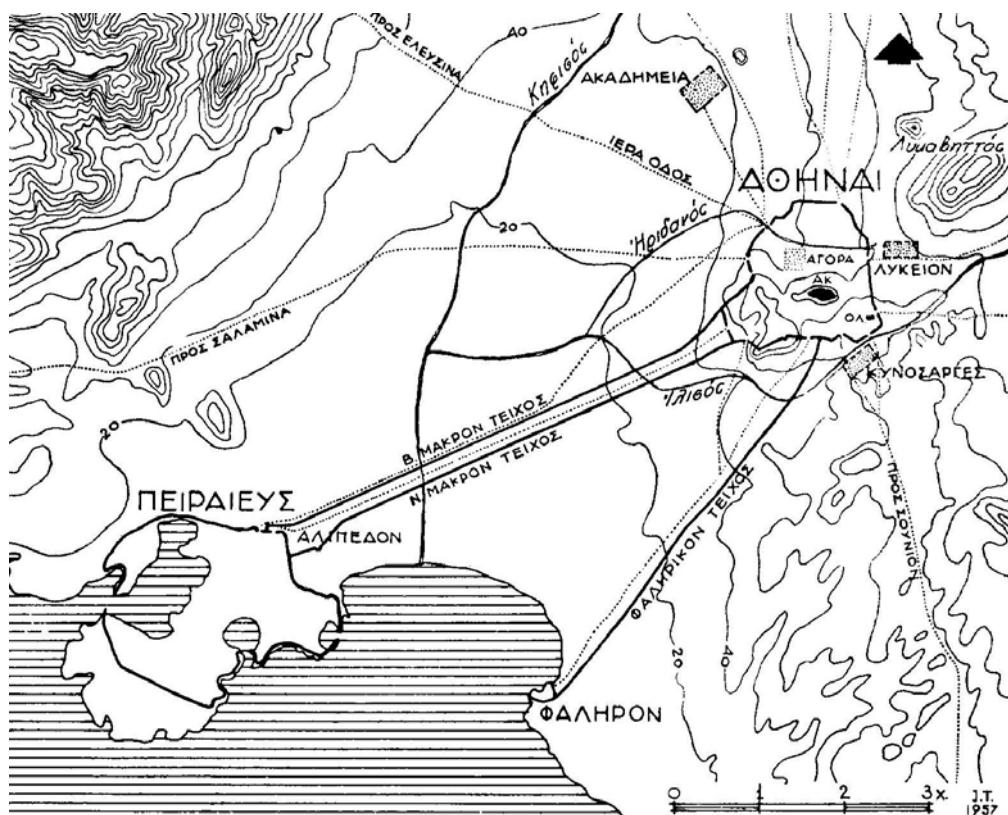
Σχ.44: Ιπποδάμειο σύστημα και αρχαιότητες του Πειραιά. (Γ. Σταϊνχάουερ, 1998)

Ο Θεμιστοκλής διέκρινε πρώτος τον Περσικό κίνδυνο και τη σημασία της γεωγραφικής θέσης του Πειραιά και έπεισε τους Αθηναίους να μεταφέρουν τη ναυτική τους βάση από τον Φαληρικό όρμο στον Πειραιά, καθότι ήταν πρόσφορος για τη δημιουργία κλειστού και επομένως ασφαλούς λιμανιού και να διαθέσουν τα χρήματα του μεταλλείου του Λαυρίου για τη ναυπήγηση των πολεμικών πλοίων. Έτσι, θεμελιώθηκε ο χαρακτήρας και η δύναμη των Αθηνών, ως πρώτης ναυτικής και εμπορικής δύναμης της Ελλάδας. Γι αυτό το 493/492 π.Χ., οι Αθηναίοι κατασκευάζουν το μεγάλο οχυρωματικό έργο των Μακρών Τειχών, τα οποία διασχίζουν σε ευθεία γραμμή την πεδινή ζώνη του **Κηφισού**, ενώνοντας την πόλη των Αθηνών με το επίνειό της. Η «διάβαση του **Κηφισού**», του οποίου η κοίτη διασταυρώνοταν με τα Μακρά Τείχη και τις οδούς Αθηνών-Πειραιά, αποτελεί σημείο αναφοράς σε αρχαία κείμενα και μνημεία (αριθ. θέσεων 219, 233, 246, 248, 253.) Για τη θεμελιώσή του καταβλήθηκαν όπως μας λέει ο Πλούταρχος, μακροχρόνιες και επίπονες προσπάθειες «....Λεγεται δε και των Μακρών Τειχών, α σκελη̄ καλουσι, συντελεσθηναι μεν υστερον την οικοδομιαν, την δε πρωτην θεμελιωσιν εις τοπους ελωδεις και διαβροχους των εργων εμπεσοντων ερεισθηναι δια Κιμωνος, ασφαλως, χαλικι πολλη και λιθοις βαρεσι των ελων

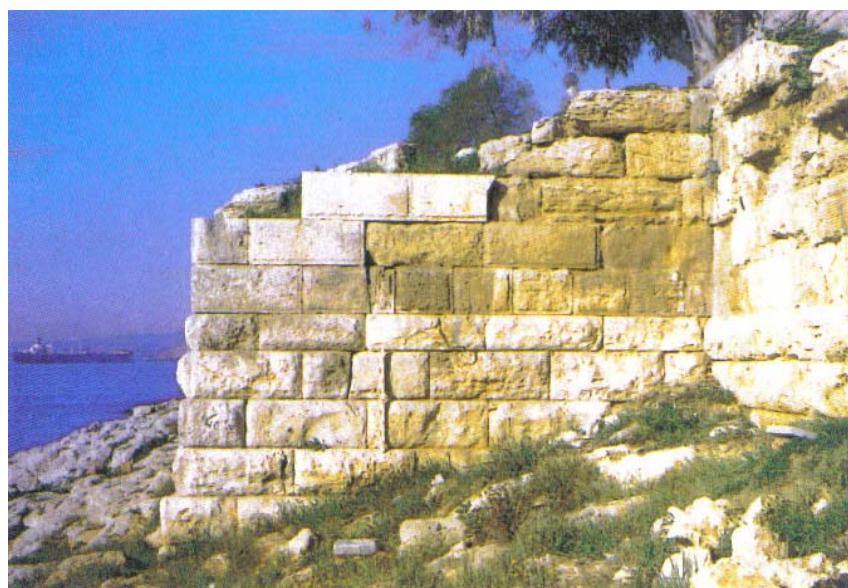
πιεσθεντων εκεινου χρηματα ποριζοντος και διδοντος...» («...Λένε δε ότι και τα Μακρά Τείχη, (**Σχ. 39,41,45**) που τα ονομάζουν σκέλη, οικοδομήθηκαν μεν ἐπειτα, την πρώτη όμως θεμελίωσή τους, επειδή ἔπεσαν σε βάλτους και υγρασία, την εστήριξε ο Κίμων σίγουρα, αφού γέμισε τα ἔλη με πολλά χαλίκια και με βαρειές πέτρες, προμηθεύοντας και δίνοντας γι' αυτά ο ίδιος χρήματα...») (**Πλουτάρχου, Βίοι Παράλληλοι: Κίμων 13**, μτφρ. **A. Πουρνάρας**, 1965, τομ. πέμπτος, **Τα Απαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, εν Αθήναις, σσ.32-33**, **M. Πετριτάκη, www.itia. ntua gr Παλαιοκρασσά, 1991, Γ.Σταϊνχάουερ, 1998, J.Travlos, 1988, I.Τραυλός, 1993, Σ. Χαραλαμπάκης, 1951**). Μετά την αποχώρηση των Περσών, γύρω στο 470-460 και πάνω στα σχέδια του Ιπποδάμου του Μιλήσιου, άρχισε να οικοδομείται η πόλη. Η οργάνωση του ναυστάθμου, η σύνδεση του Πειραιά με την Αθήνα, μέσω των Μακρών Τειχών, που άρχισε με τον Κίμωνα το 460π.Χ., με την κατασκευή του Βορείου και του Φαληρικού τείχους, (**Θουκυδίδης Ιστορία, I,107, μετφρ. A.I., Πουρνάρα Πλουτάρχου, Βίοι Παράλληλοι: Κίμων 13**) και ολοκληρώθηκε με τον Περικλή το 445π.Χ. με την κατασκευή του διαμέσου τείχους ή νότιο τείχος (**Πλάτωνος, Γοργίας (η περί ρητορικής ανατρεπτικός), 455^E, μετφρ. B.Δ. Κρητικού, 1957, Βιβλιοθήκη Παπύρου αρθ. 238, εν Αθήναις, σσ.46-47**), δημιουργησε τις προϋποθέσεις μιας απόρθητης από ξηράς Αθήνας, ναυτικής αυτοκρατορίας για πάνω από 100 χρόνια, της οποίας ο Πειραιάς με μικρές διακοπές (από το 470π.Χ. έως 350π.Χ.) θα αποτελέσει το στρατιωτικό, εμπορικό-οικονομικό και εν μέρει πολιτικό κέντρο (**I. Τραυλός, 1993, Γ. Σταϊνχάουερ, 1998**). Η τειχισθείσα περιοχή των δύο πόλεων περιέκλειε έκταση 15.000.000τ.μ. περίπου και επέτρεπε τη σχετικά άνετη και ασφαλή διαμονή, ενώρα πολέμου, των κατοίκων της υπαίθρου, αλλά και τη συγκέντρωση μεγάλων ποσοτήτων εφοδίων και σημαντικού αριθμού κατοικίδιων ζώων για τη διατροφή των πολιορκημένων (**Σχ.45**). Το συνολικό μήκος των οχυρώσεων των δύο πόλεων, ανέρχονταν σε 32.550μ.=217στάδια εκ των οποίων μόνο τα 136 φυλάσσονταν (**I.Τραυλός, 1993**).

Τα οχυρωματικά έργα του Πειραιά και τα Μακρά Τείχη (**Σχ.45**) καταστράφηκαν από τους Σπαρτιάτες το 404π.Χ., ανοικοδομήθηκαν από τον Κόνωνα, αλλά καταστράφηκαν από το Σύλλα το 86 π.Χ. (**Υδρόγειος 1987, Πειραιάς, J.Day, 1938, R.L.Scranton, 1932**). Όταν έγιναν τα Μακρά Τείχη, το Τετράκωμο χωρίστηκε στα δύο. Η επικοινωνία συνεχίστηκε μέσω διαδρόμου πλάτους 183μ. ανάμεσα στα δύο τείχη. Σχετικά με την ανακάλυψη τμημάτων των Μακρών Τειχών, το βόρειο τείχος βρίσκεται κάτω από την οδό Πειραιώς (αριθ. θέσεων 219,248) και το νότιο, νότια της σιδηροδρομικής γραμμής Αθήνας-Πειραιά και σε μικρή απόσταση από αυτή (αριθ. θέσεων 233,246,253).

Στην οδό Καραολή και Δημητρίου τα τείχη διακόπτονται. Προφανώς εκεί ήταν η δίοδος απαραίτητη για την επικοινωνία του. Στα μέσα του 2^{ου}αι.μ.Χ. (ρωμαϊκοί χρόνοι) τα Μακρά Τείχη διαμορφώθηκαν ώστε να στηρίζουν τόξα ενός υδραγωγείου. Επί Λυσάνδρου κατεδαφίστηκε το τείχος του Θεμιστοκλή και στη θέση του χτίστηκε το Κονώνειο, μήκους 80 σταδίων. Από το Κονώνειο, σώζεται τμήμα του νοτίου τμήματός του από την Μουνιχία ως τον Άλκιμο (Σχολή Ναυτικών Δοκίμων) και απέχει 20-40μ. από την θάλασσα (αριθ.θέσεων 266,539). Ανά 50-60μ. ισχυροποιείται από τετράπλευρους πύργους. (**εικ.21,22**).



Σχ.45 : Ο Κηφισός ποταμός και τα Μακρά Τείχη, τα οποία συνδέουν την Αθήνα με το λιμάνι του Πειραιά και του Φαλήρου (5° αι. π.Χ.). (Ι. Τραυλός, 1993)



Εικ.21. Πύργος του Κονωνείου Τείχους της Πειραιϊκής, (Γ. Σταϊνχάουερ, 1998).



Εικ. 22: Η Πύλη δια μέσου των Μακρών Τειχών. (Γ. Σταϊνχάουερ, 1998).

Στα τέλη του 4^ο αι. π.Χ. το τείχος έλαβε στη βόρεια πλευρά μία βαθύτερη τάφρο ύψους 11μ. (J. Travlos, 1988, Γ. Σταϊνχάουερ, 1998, I. Φωκά-Π. Βαλαβάνης, 1994).

Στα οικοδομήματα του Πειραιά περιλαμβάνονταν το Θέατρο, που βρέθηκε στη δυτική πλευρά του λόφου της Μουνιχίας ενώ από ανασκαφές στις οδούς Βασ. Κων/νου, Λεωσθένους, Σκουζέ και Φιλελλήνων, ήλθαν στο φως κατάλοιπα τεσσάρων οικοδομημάτων των κλασικών χρόνων. Το 1880 σε ανασκαφή στη δυτική παραλία της Ζέας βρέθηκε δεύτερο θέατρο του 2^ο αι. π.Χ. (αριθ. θέσεως 427). Εκεί κοντά χτίστηκε και το αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά (εικ.23, Σχ.44 και Υδρόγειος, 1987, Πειραιάς, J. Travlos, 1988.). Σε πρόσφατη ανασκαφή της ΚΣΤ' Εφορείας Προϊστορικών Και Κλασικών Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟΤ, σε οικόπεδο της οδού Πειραιώς στον 151-153, στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη, ήλθε στο φως υστερογεωμετρικό κτίριο και αμαξιτή οδός, του 5^ο αιώνα π.Χ., με κατεύθυνση ΒΔ-ΝΑ, η οποία πλαισιώνονταν από ταφές. Η θέση της οδού, βόρεια του νοητού άξονα του βορείου σκέλους των Μακρών Τειχών, δείχνουν ότι πρόκειται για την κυριότερη οδό που συνέδεε την Αθήνα με τον Πειραιά, έξω από τα τείχη (αριθ. θέσεως 195). Σύμφωνα με τον Παυσανία ο δρόμος αυτός πλαισιωνόταν εκτός από τα νεκροταφεία και με iερά. Πράγματι ένα μικρό iερό βρέθηκε στη οδό Πειραιώς 7, στο Μοσχάτο, δίπλα στην κοίτη του ποταμού Κηφισού, οι δυο επισκευαστικές φάσεις του οποίου χρονολογούνται στα τέλη του 6^ο και στις αρχές του 5^ο αιώνα π.Χ. (αριθ. θέσεως 231). Σημαντική είναι και μια σπηλαιώδης εγκατάσταση στους κρημνούς της Καστέλλας (μεταξύ των λιμανιών και της Ζέας) και πάνω από τη θάλασσα, το γνωστό Σηράγγειον που χρονολογείται στον 4^ο αιώνα π.Χ. (Σχ.44). Πρόκειται για εγκατάσταση λουτρού με iερό (Ε.Λυγκούρη, 2009, ο Αρχαίος πειραιάς και το Μουσείο του, Διάλεξη στο Κυκλαδικό Μουσείο, ΚΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Μ. Θερμού, εφημερίδα Το BHMA, 4-2-2009).



Εικ.23: Το ελληνιστικό (2^{ος} αι.π.Χ) θέατρο της Ζέας, στον κήπο του Μουσείου.
(Γ. Σταϊνχάουερ, 1998)

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι αρχαίες δεξαμενές του Πειραιά. (βλ. **αρχαιολογικές θέσεις κεφ.4.2**). Σύμφωνα με τον Θουκιδίδη οι αρχαίοι Πειραιείς υδρεύονταν από πηγάδια γιατί η πόλη δεν διέθεται υδάτινες πηγές. Από τις ανασκαφές μέσα στην πόλη αποκαλύπτονται συνεχώς πλήθος δεξαμενών λαξευμένων μέσα στο μαλακό βράχο (μάργες). Έχουν σχήμα κωδωνόσχημο ή απιόσχημο και κάθε οικία φαίνεται ότι διέθετε δυο τουλάχιστον από αυτές (Σ. Λέκκας, 2002). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα λατομεία του Πειραιά (βλ. **αρχαιολογικές θέσεις κεφ.4.2**). Και στους δύο λόφους, στην Ακτή και την Μουνιχία, υπήρχαν λατομεία ακτίτου λίθου, που από τα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ. χρησιμοποιήθηκε ως οικοδομικό υλικό για την κατασκευή των μνημείων της ακρόπολης, των τειχών κλπ. Μετά από την εγκατάλειψή τους οι χώροι τους χρησιμοποιούνταν για κατοίκηση.

Η σπουδαιότητα του Πειραιά οφειλόταν και στα τρία φυσικά λιμάνια του, τα οποία συνυπολόγισε ο Ιππόδαμος κατά το σχεδιασμό της πόλης. Ο Κάνθαρος, η Ζέα, η Μουνιχία. (**εικ.24**). Και τα τρία ήταν ενταγμένα στην τελική μεγάλη οχύρωση του Κόνωνα το 393 π.Χ. Περιέβαλλε όλον το οικισμό και την ακτή της Πειραιϊκής χερσονήσου ενώ έγινε ειδική μέριμνα για τη σύνδεση της πόλης με τα Μακρά Τείχη. Το τείχος έγινε από ακτίτη λίθο που λαξεύτηκε επί τόπου.

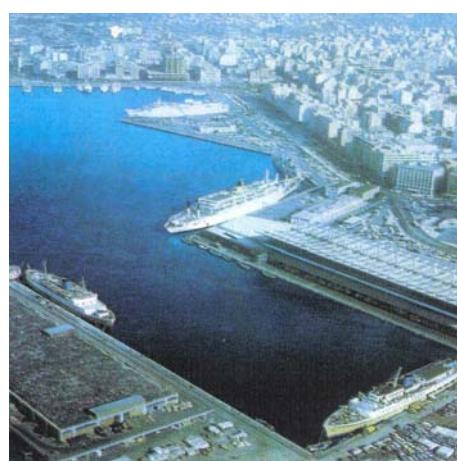
1.Το λιμάνι του Κανθάρου, το μεγαλύτερο, είναι το σημερινό κεντρικό λιμάνι του Πειραιά. Χαρακτηριζόταν ως «Μέγας Λιμήν», «Μέγιστος Λιμήν» και η ονομασία οφειλόταν στο σχήμα του (θύμιζε το αγγείο του Κανθάρου). Την είσοδο του σημάδευναν από μακριά δύο φάροι. Σήμερα ο ένας βρίσκεται βόρεια στο εργοστάσιο λιπασμάτων και ο άλλος νότια στη Ναυτική Διοίκηση Αιγαίου, αναστηλωμένος δίπλα στον περίβολο που ταυτίζεται με τον τάφο του Θεμιστοκλή (Ι.Φωκάς-Π. Βαλαβάνης, 1994). Η είσοδος σε αυτό γινόταν από δύο παραλίες. Του Αλκίμου (σημερινή ακτή Αλκίμων, νότια παραλία) και της Ηιετωνείας (σημερινός σταθμός Πελοποννήσου). Στα βόρεια υπάρχει ένα μικρότερο λιμάνι, που ταυτίζεται ή με τον Κωφό λιμένα ή με το λιμάνι Αλαί. Το Κονώνειο δεν το συμπεριέλαβε. Το λιμάνι αυτό περιβαλλόταν κυκλικά από τα νεώρια (ναυπηγεία), το Αφροδίσιον και πέντε στοές. Επειδή όμως ήταν αρκετά πιο ευρύχωρο από τα δύο άλλα, μόνο ένα μέρος δεξιά της εισόδου ήταν πολεμικός ναύσταθμος και το υπόλοιπο ήταν λιμάνι

εμπορικό. Το τμήμα αυτό αποκαλούνταν εμπόριο και βρισκόταν στη σημερινή Ακτή Μιαούλη, όπου είχαν κτιστεί 96 νεώσοικοι (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο) για τη στέγαση ισάριθμων πλοίων. Εκεί κοντά ήταν τα νεώρια (ναυπηγεία). (Ε.Λυγκούρη, 2009, *ο αρχαίος Πειραιάς και το Μουσείο του, Διάλεξη στο Κυκλαδικό Μουσείο*, Μ. Θερμού, εφημερίδα To BHMA, 4-2-2009, J. Travlos, 1988).

Κοντά στις Πύλες τοποθετείται και το Ιερό της Αφροδίτης Ευπλοίας, προστάτιδας της ναυσιπλοΐας ενώ του Δία Σωτήρος και των Διονυσιαστών, κοντά στον ηλεκτρικό σταθμό. Στη σημερινή πλατεία Ιπποδαμείας(αριθ. θέσεως 265) αποκαλύφθηκαν δύο πύλες. Η δυτικότερη ονομαζόταν «Αστικός Πυλών» (αριθ. θέσεως 260).



Εικ.24: Σχεδιαστική αποτύπωση των τριών λιμανιών (Κάνθαρος, Ζέα, Μουνιχία) και της Ιπποδάμειας πολεοδομικής οργάνωσης του αρχαίου Πειραιά. (Ι. Φωκά-Π. Βαλαβάνης 1994)..



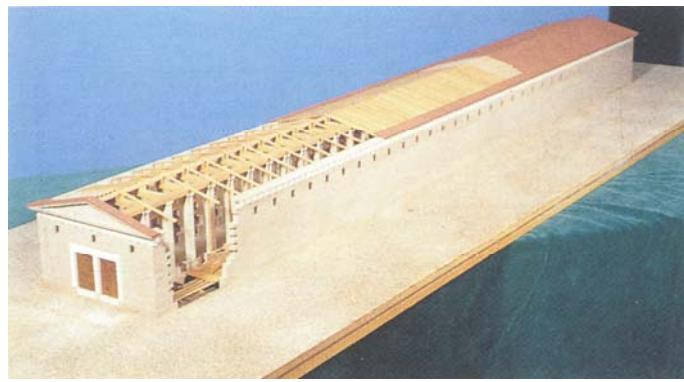
Εικ.25: Λιμάνι Κανθάρου. (Υδρόγειος, Πειραιάς)

Από εκεί ξεκινούσε αμαξιτός δρόμος για την Αθήνα, έξω και παράλληλα στο βόρειο Μακρό σκέλος(αριθ. θέσεως 265). Από την άλλη (μεταξύ των οδών Πύλης-Ευρυπίδου-Διστόμου και Ζαννή (αριθ. θέσεως 264) ξεκινούσε ο δρόμος που οδηγούσε στην Αθήνα μέσα από τα Μακρά Τείχη (**Ι. Φωκά-Π. Βαλαβάνης, 1994**). Το προς βορρά τμήμα του λιμανιού αποτελούσε η εκτός των τειχών ελώδης περιοχή, ο «εν αλαίς πηλός» χώρος νεκροταφείου από τον οποίο προέρχονται πολλές στήλες και σαρκοφάγοι που βρέθηκαν κατά την εκβάθυνση στην παραλία του Ηλεκτρικού. (**Ε.Λυγκούρη, 2009, ο αρχαίος Πειραιάς και το Μουσείο του, Διάλεξη στο Κυκλαδικό Μουσείο, ΚΣΤΈφορεία Προϊστορικών και Κλασικών αρχαιοτήτων**).

2. Το κυκλικό λιμάνι της Ζέας ταυτίζεται με το Πασσαλιμάνι. Η είσοδος του είναι στη νότια πλευρά. Στις ακτές του είχαν κτιστεί 196 νεώσοικοι, (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο) (**IG II² 1668**), όπου συστεγάζονταν δύο πολεμικά πλοία. Βρίσκονταν στη βόρεια πλευρά του λιμανιού όπου υπήρχε χώρος για την οικοδόμηση κτισμάτων τέτοιων διαστάσεων (αριθ. θέσεων 388,402,411, 414, 432,447). Επίσης υπήρχαν κτίσματα για τις άγκυρες και τις αλυσίδες των πλοίων, όπως η σκευοθήκη του Φίλωνα (330π.Χ.) που βρέθηκε το 1989 (αριθ. θέσεως, 331,368) και εικ.**26, 27.**



Εικ.26: Η είσοδος της Σκευοθήκης του Φίλωνος. (Γ.Σταινχάουερ,1998)

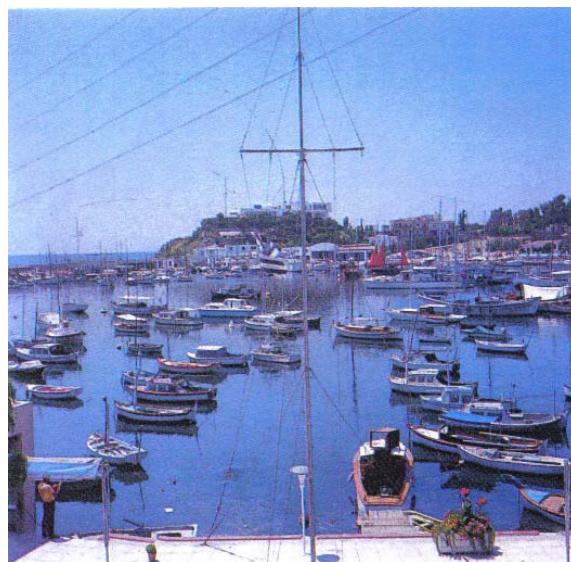


Εικ.27:Η Σκευοθήκη του Φίλωνος, μακέτα από το Ναυτικό Μουσείου του Πειραιά.
(Ι. Φωκάς-Π. Βαλαβάνης, 1994).

Κοντά στην παραλία της Ζέας βρισκόταν και η Ιπποδάμειος αγορά, (**βλ. Σχ.44**) χώρος που συγκέντρωνε την πολιτική και οικονομική ζωή του δήμου που ήταν μακριά από το «Μέγα Λιμένα». (**J. Travlos, 1988, I.Φωκάς-Π. Βαλαβάνης, 1994**).

3.Το λιμάνι της Μουνιχίας. Στον μεσαίωνα ονομαζόταν Φανάρι, μετά την απελευθέρωση Τουρκολίμανο ή λιμάνι του Κουμουνδούρου και το 1967 Μικρολίμανο. Στην αρχαιότητα χρησιμοποιήθηκε και αυτό ως πολεμικό λιμάνι με 82 νεώσοικους για τη στέγαση των πλοίων (**εικ.28, 29**).

Τα σημαντικότερα ερείπια στην περιοχή είναι το Ιερό της Αρτέμιδος Μουνιχίας, στο σημερινό Ναυτικό Ομιλο (**Σχ. 44 και εικ.24**, αριθ. θέσεως 479) καθώς και στοιχεία προϊστορικής και γεωμετρικής κατοίκισης που δηλώνουν την αρχαιότητα του iερού. Η ακρόπολη της Μουνιχίας υπήρχε στον Προφήτη Ηλία με οχύρωση και με το iερό της Θρακικής θεάς Βενδίδος (αριθ. θέσεως 491).



Εικ.28 :Το λιμάνι της Μουνιχίας, σημερινό Τουρκολίμανο. Στο βάθος διακρίνεται ο Ναυτικός Όμιλος, όπου υπήρχε το iερό τέμενος της Αρτέμιδος Μουνιχίας. (Ι. Φωκάς-Π. Βαλαβάνης, 1994)



Εικ.29 : Το γραφικό Μικρολίμανο. (Υδρόγειος, Πειραιάς)

Επί εποχής Στράβωνα ο Πειραιάς είχε παρακμάσει, ώστε να έχει λίγα σπίτια στην παραλία και γύρω από το ναό του Σωτήρα Δία. (**Στράβων, Γεωγραφικά, IX, 396**). Από τότε η πόλη παρήκμαζε συνέχεια και στα χρόνια της Τουρκοκρατίας είχε ερημωθεί τελείως. Τότε η πόλη έχασε το όνομά της και ονομαζόταν Δράκος, ή Porto Leone ή Porto Draco από τους ξένους, γιατί στο λιμάνι υπήρχε μεγάλο άγαλμα λέοντος που ο Μοροζίνη μετέφερε στη Βενετία και διακοσμεί το ναυσταθμό της. Ήδη στους χάρτες του 1318, ο λιμένας ονομαζόταν Porto Leone (**I. Γεννάδιος, 1930, K. Setton, 1948**). Η εξέλιξη του Πειραιά ως εμπορικό κέντρο αρχίζει από το 1835 οπότε μεταφέρθηκε η πρωτεύουσα από το Ναύπλιο στην Αθήνα (**Γ. Σταϊνχάουερ, 1998, I. Τραυλός, 1993**).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4. ΚΗΦΙΣΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ

4.1 Μεθοδολογία-Χρονολογικός πίνακας

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται παρουσίαση των αρχαιολογικών δεδομένων που καταχωρήθηκαν στις ετήσιες επιστημονικές εκδόσεις του Αρχαιολογικού Δελτίου (ΑΔ) του ΥΠΠΟΤ κατά τα έτη 1929 έως 2008. Ειδικότερα συμπεριλαμβάνονται οι θέσεις που βρίσκονται περί τα 2,5χλμ. εκατέρωθεν του Κηφισού ποταμού στην περιοχή μελέτης από τις Τρεις γέφυρες (περιοχή Αγ. Ανάργυροι-Μυκονιάτικα) μέχρι τις εκβολές του. Επιπλέον συμπεριλήφθηκαν και οι θέσεις του Πειραιά παρότι βρίσκονται εκτός της υδρολογικής λεκάνης του Κηφισού, γιατί η μορφολογική εξέλιξη του επηρεάστηκε από τις ποτάμιες αποθέσεις του λεκανοπεδίου της Αττικής. Επιπροσθέτως μελετήθηκαν και πρόσφατες αδημοσίευτες ανασκαφές από προφορικές πληροφορίες των συναδέλφων.

Το βορειότερο όριο της περιοχής έρευνας προσδιορίστηκε στη θέση Τρεις γέφυρες, από την οποία εκτείνεται προς νότο η πεδινή περιοχή της ποτάμιας λεκάνης του Κηφισού. Στο κείμενο γίνεται αναφορά της δημοσίευσης του ΑΔ αλλά και άλλων πηγών. Τα αρχαιολογικά δεδομένα συνοψίζονται και συμπληρώνονται από τον **πίνακα 5**, σε αρχείο Excel, ο οποίος περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

1. Αύξοντα αριθμό θέσεως.
2. Ταχυδρομική διεύθυνση (οδός, αριθμός και Τ.Κ.περιοχής).
3. Η αρχαιολογική περίοδος των ευρημάτων.
4. Τα βάθη στη βάση και στην οροφή των αρχαιολογικών στρωμάτων κατά περίοδο (το επίπεδο αναφοράς των υψομέτρων λαμβάνεται στο ΑΔ στο επίπεδο του οδοστρώματος και του κρασπέδου).
5. Τέλος στον πίνακα 5 συνοψίζονται παρατηρήσεις σχετικές με τον Κηφισό που καταχωρήθηκαν από τους ανασκαφείς των θέσεων.
6. Στον πίνακα επίσης περιλαμβάνονται οι γεωγραφικές συντεταγμένες (γεωγραφικό πλάτος και μήκος σε δεκαδικές μοίρες με ακρίβεια έξι δεκαδικών ψηφίων) που προσδιορίστηκαν από την ταχυδρομική διεύθυνση σε συνδυασμό με τις δορυφορικές εικόνες του Google Earth. Η αρίθμηση των θέσεων έγινε από Β-Ν και προκειμένου για θέσεις στο ίδιο γεωγραφικό πλάτος από Δ-Α. Τα πρωτογενή δεδομένα περιλαμβάνουν 549 συνολικά αρχαιολογικές θέσεις από τις οποίες οι 231 εντοπίζονται στη λεκάνη του Κηφισού και οι υπόλοιπες αφορούν την περιοχή του Πειραιά.

Οι αρχαιολογικές περίοδοι στον πίνακα 5 δηλώνονται ως εξής:

ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΒΑΘΗ ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΒΑΣΗΣ
Ν:Νεολιθική	N1 και N2
ΠΕ:Πρωτοελλαδική	ΠΕ1 και ΠΕ2
ΜΕ:Μεσοελλαδική	ΜΕ1 και ΜΕ2
ΥΕ: Υστεροελλαδική	ΥΕ1 και ΥΕ2
Προισ.:Προιστορική	-----
Γεωμ.:Γεωμετρική	Γεωμ.1 και Γεωμ.2
Αρχ.:Αρχαϊκή	Αρχ.1 και Αρχ.2
Κλ.:Κλασική	Κλ.1 και Κλ.2
Ελ.:Ελληνιστική	Ελ.1 και Ελ.2
Ρωμ.:Ρωμαϊκή	Ρωμ.1 και Ρωμ.2
Βυζ.:Βυζαντινή	Βυζ.1 και Βυζ.2
ΜΒυζ.:ΜεταΒυζαντινή	ΜΒυζ.1 και ΜΒυζ.2
Αγν.:Αγνωστη	Αγν.1 και Αγν.2

Χρονολογικός πίνακας

Εποχή του λίθου

Νεολιθική (6400-3200 ή 3000 ή 2800)

Εποχή του χαλκού ή Ελλαδική για την ηπειρωτική Ελλάδα

Πρωτοελλαδική I (ΠΕΙ) (2800-2500)

Πρωτοελλαδική II (ΠΕΙΙ) (2500-2200)

Πρωτοελλαδική III (ΠΕΙΙΙ) (2200-1900)

Μεσοελλαδική (ΜΕ) (1900-1580)

Υστεροελλαδική (ΥΕ) και Μυκηναϊκή για τον ηπειρωτική Ελλάδα
(1580-1100)

Ιστορικοί χρόνοι

Γεωμετρική (1050-700 π.Χ.)

Αρχαϊκή 7^{ος}-6^{ος} αι.π.Χ. (700-500 π.Χ.)

Κλασική 5^{ος}- 4^{ος} αι.π.Χ. (500-323 π.Χ.)

Ελληνιστική 4^{ος} -2^{ος} αι.π.Χ. (323-146 π.Χ.)

Ρωμαϊκή 2^{ος}-4^{ος} αι.π.Χ. (146-4^{ος} αι.μ.Χ.)

Βυζαντινή (5^{ος} αι.μ.Χ.- 1204)

Υστεροβυζαντινή (1204-1453)

Μεταβυζαντινή (1453-1821)

4.2 Αρχαιολογικές Θέσεις

Νάζου Γ. (ΑΘΗΝΑ, τρεις γέφυρες) [αριθ.θέσεως 1]

Μέσα σε νεκρικό θάλαμο, κατασκευασμένος από ποταμίσιες κροκάλες και ασβέστη βρέθηκε μαρμάρινη σαρκοφάγος του 2^οαι.μ.Χ.

(ΑΔ, τομ.32,1977, Β'1XPON. σ.43)

Λεωφόρος Θηβών και Θεοφράστου 22 (ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ) [αριθ.θέσεως 2]

Παιδικός τάφος κλασικών χρόνων

(ΑΔ, τομ.17,1961/62, Β'1XPON. σ.29)

Λιοσίων και Στεφάνου Ξένου (ΑΘΗΝΑ, Τρεις γέφυρες, έργα ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 3]

Κατά μήκος της οδού Λιοσίων, επί του φυσικού υποβάθρου και σε βάθος 1,45μ. από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού, βρέθηκε σαρκοφάγος.

(ΑΔ, τομ.27,1972, Β'1XPON. σ.118)

Μιλτιάδου 4 (ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ, σκάμμα αποχετεύσεων) [αριθ.θέσεως 4]

Πώρινη παιδική σαρκοφάγος, σε βάθος 1,10μ. από το οδόστρωμα της οδού Μιλτιάδου, του γ' τέταρτου του 5^οαι.π.Χ. (450-425π.Χ.)

(ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON. σ.32)

Μιλτιάδου – Αιμιλίου Βεάκη (ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ, σκάμμα αποχετεύσεων) [αριθ.θέσεως 5]

Στη συμβολή των παραπάνω οδών βρέθηκαν δύο μαρμάρινες και μία πώρινη σαρκοφάγος κλασικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON. σ.32)

Πατριάρχου Ιωακείμ 10 και συμβολή με Ερυθραίας (ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ) [αριθ.θέσεως 6]

Σε βάθος 0,85μ. και 1,10μ. από το οδόστρωμα του δρόμου βρέθηκαν δύο τάφοι συλημένοι του 2^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON. σ.32)

Πατριάρχου Ιωακείμ 4 (ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ) [αριθ.θέσεως 7]

Σε βάθος 1,20μ. από το οδόστρωμα της οδού βρέθηκε σαρκοφάγος του α' τετάρτου του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON. σ.32)

Κέννεντυ 94-96 (ΠΕΡΙΣΤΕΡΙ, πρώην Αγίας Τριάδος) [αριθ.θέσεως 8]

Μαρμάρινη επιτύμβια λήκυθος με επιγραφή.

(ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON. σ.33)

Αντιγόνης και Αμφιάραου (ΑΘΗΝΑ, Κολοκυνθού) [αριθ.θέσεως 9]

Ρωμαϊκός αγωγός, σε βάθος 1,89μ.

(ΑΔ, τομ. 34, 1979, Β'1XPON. σ.33)

Πολυδεύκους 48Β (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 10]

Ταφικός πίθος του 500-475αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.21,1966, Β'1XPON. σ.105)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 11]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Στο τμήμα της Ι.Οδού απέναντι από την είσοδο του Δρομοκαΐτειου Ψυχιατρείου:

Στο κράσπεδο της οδού και στις υπώρειες χαμηλού υψώματος αποκαλύφθηκε αρχαίος τοίχος.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 12]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

Στο Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο από τη διενέργεια ανασκαφικής έρευνας διαπιστώθηκε ορθογώνιος ταφικός περίβολος. Πρόκειται για ένα από τα ταφικά μνημεία του βορείου κρασπέδου της αρχαίας Ιεράς Οδού. Οι τοίχοι εδράζονταν στη κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) και σώζονταν σε μέγιστο ύψος 0,90μ.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)

Εδέσσης και Ολύμπου (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 13]

κοντά στο χώρο του παλιού πυριτιδοποιείου, σήμερα σχολές ΤΕΙ, σε σκάμμα του ΟΑΠ

Σχεδόν στην επιφάνεια βρέθηκε μαρμάρινη σαρκοφάγος των κλασικών χρόνων. Εδράζονταν σε βάθος 1,45μ./1,60μ. από την επιφάνεια του οδοστρώματος. Ο χώρος είχε δώσει και άλλα κατάλοιπα τάφων στις οδούς Σμύρνης και Περγάμου, κλασικών χρόνων και Λεωφ. Καβάλας και Παπανικολή των υστερογεωμετρικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.37,1982, Β'1XPON. σ.43)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 14]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο(Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο)

Σε ύψος 3,62μ. ψηλότερα από τη σημερινή οδό και γι αυτό όλοι συλημένοι, βρέθηκαν εφτά λακκοειδείς τάφοι λαξευμένοι στη κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) του τέλους του 4^{ου} και των αρχών του 3^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 15]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο (Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο)

Τρεις παιδικές ταφές του 4^{ου} και των αρχών του 3^{ου} αι.π.Χ. κοντά στη διερχόμενη αρχαία Ιερά Οδό και μεταξύ πυριτιδοποιείου και ψυχιατρείου.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 16]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο (Δρομοκαΐτειο Φρενοκομείο)

Ταφικό μνημείο βόρεια του βορείου κρασπέδου της Ιεράς Οδού. Βρισκόταν επιφανειακά και 3,48μ. ψηλότερα της σημερινής Ιεράς Οδού. Οι τοίχοι εδράζονταν

στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος). Στο εσωτερικό του βρέθηκαν τρεις συλημένοι τάφοι, λαξευμένοι επίσης στην κιμηλιά. Από την κεραμική χρονολογούνται στον 4^ο αι. π.Χ.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 17]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

Πενήντα περίπου μέτρα πριν από τη διασταύρωση της Ιεράς Οδού με την οδό Αισχύλου:

α) Αποκαλύφθηκε τμήμα του βορείου αναλήμματος, σε μήκος 9,80μ. και σε βάθος 0,87μ. από το σύγχρονο κράσπεδο.

β) Μαρμάρινη λήκυθος μέσα σε μπάζα.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)

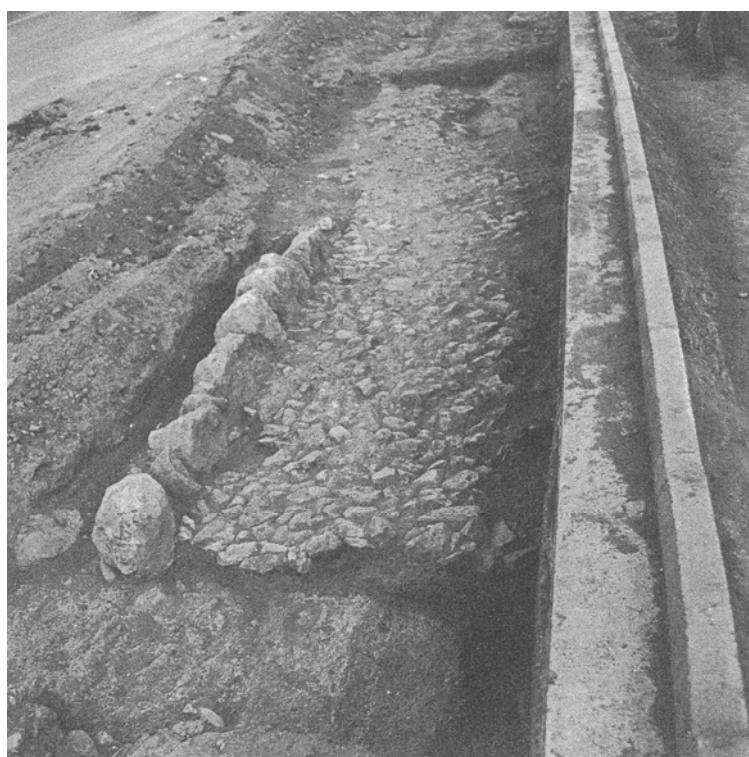
Ιερά Οδός (ΧΑΙΔΑΡΙ) [αριθ.θέσεως 18]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

Στο πεζοδρόμιο του 9^{ου} Δημοτικού σχολείου Χαϊδαρίου και συγκεκριμένα στο σημείο όπου η σημερινή Ιερά Οδός συμβάλλει με την οδό Κολοκοτρώνη: εντοπίστηκε η αρχαία Ιερά Οδός. Εδράζεται στην κιμηλιά σε βάθος 1,48μ. Βρέθηκαν τρία κύρια οδοστρώματα. Το τρίτο αποτελεί η ίδια η κιμηλιά, λειασμένη και πατημένη. Συλλέχθηκε κεραμική ελληνιστικών χρόνων (εικ. 30).

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)



Εικ.30: Χαϊδάρι. Ιερά Οδός (9^ο Δημοτικό Σχολείο). Οδοστρώματα του αρχαίου δρόμου. ΑΔ 42, 1987, Β'1 XPON. πιν. 26α

Δωδώνης και Ξανθίππης (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 19]

Κατά μήκος της οδού Δωδώνης και σε απόσταση 7μ. ΝΔ της οδού Ξανθίππης, ήλθε στο φως τάφος υστεροκλασικός. Βρίσκεται ΝΔ της οδού που οδηγούσε από τις Ήριες πύλες προς τον Ιππιο Κολωνό. Εδράζονταν στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) σε βάθος 2,80 μ.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON. σ.55)

Ξανθίππης 80 (ΑΘΗΝΑ, Κολοκυνθού) [αριθ.θέσεως 20]

Δύο λακκοειδείς τάφοι και επιτύμβια μαρμάρινη στήλη του 4^ο αι.π.Χ. που ανήκουν στο νεκροταφείο του Κολωνού. Διανοίχτηκαν στην κιμηλιά, της οποίας η στάθμη βρισκόταν από 1,50 έως 1,40μ. βαθύτερα από το σύγχρονο έδαφος

(ΑΔ, τομ.31, 1976, Β'1XPON. σ.37)

Αντιφάνους, Διστόμου–Δράμας (ΑΘΗΝΑ, Κολοκυνθού) [αριθ.θέσεως 21]

Στον περίβολο της εκκλησίας του Αγίου Νικολάου που βρίσκεται στο Ο.Τ. που περικλείεται από τις παραπάνω οδούς, βρέθηκαν δύο επιτύμβιοι κιονίσκοι.

(ΑΔ, τομ.29, 1973–1974, Β'1XPON. σ.84)

Λένορμαν 191 – 195 – Αμφιαράου και Φιλοδαμείας (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 22]

α) Δυτική πλευρά όψης ταφικού περιβόλου μαζί με τη ΒΔ γωνία του.

β) Αποθέτης (λάκκος απόρριψης αρχαίου υλικού) που χρονολογείται στο β' μισό του 4^ο αι.π.Χ.

γ) Τάφοι του 4^ο αι.π.Χ.

Τον 1^ο αι.μ.Χ. χτίστηκε ευτελές τοιχάριο προς ενίσχυση του περιμετρικού τοίχου. Στις αρχές του 5^ο αι.μ.Χ. ανοίχτηκε όρυγμα τάφου που περιείχε μαρμάρινη κάλπη (αγγείο που μοιάζει στο σχήμα με την υδρία) βάθους 0,60μ.

Όλες οι κατασκευές είχαν εδραστεί σε βάθος 3,30μ. πάνω σε λεπτό, αργιλώδες, κιτρινωπό στρώμα, το οποίο κάλυπτε βαθύτερα, αμμώδη στρώματα αποθέσεων του ποταμού Κηφισού.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON. σ.26)

Ιερά Οδός (ΧΑΙΔΑΡΙ) [αριθ.θέσεως 23]

(Εργα διαπλάνυσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

Μεταξύ των οδών Κολοκοτρώνη και Ζεφύρου: λίγα μέτρα ανατολικότερα του παραπάνω τμήματος, βρέθηκε υπόλειμμα του ενός αναλήμματος της οδού.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON. σ.24 κ.ε.)

Βορείου Ηπείρου 85 και Ξανθίππης (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 24]

Στη συμβολή των παραπάνω οδών βρέθηκε τάφος εντός λαξεύματος της κιμηλιάς σε βάθος 3μ. από το σύγχρονο δρόμο. Ο τάφος ανήκει στο νεκροταφείο που αναπτύχθηκε κατά μήκος της οδού, η οποία οδηγεί στον Κολωνό (βλ.και ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON. σ.28)

(ΑΔ, τομ.28, 1973, Β'1XPON. σ.27)

Λεωφόρος Καβάλας 33–35 (ΑΙΓΑΛΕΩ, συνοικισμός Σωτηράκη) [αριθ.θέσεως 25]

Υστεροκλασικοί τάφοι. Εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο σε βάθος 4,15 και 4,65μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON. σ.90)

Αμφιαράου 58 και Διοδώρου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 26]

Ταφικός περιβόλος (περιμετρικός τοίχος) καθώς και τάφοι ρωμαϊκών χρόνων σε βάθος από 3,16μ. έως 3,88μ. από το οδόστρωμα. Το φυσικό υπόβαθρο εντοπίστηκε σε βάθος 5,46μ.

(ΑΔ, τομ.48, 1993, Β'1XPON. σ.38-39)

Λεωφόρος Καβάλας 54 – 56 (ΑΙΓΑΛΕΩ, συνοικισμός Σωτηράκη) [αριθ.θέσεως 27]

Τάφοι και μαρμάρινη επιτύμβια στήλη των μέσων του 5^{ου}αι.π.Χ. σε βάθος 2,05μ.
(ΑΔ, τομ.49, 1994, Β'1XPON., σ.41)

Λεωφόρος Καβάλας και Παπανικολή (ΑΙΓΑΛΕΩ, συνοικισμός Σωτηράκη) [αριθ.θέσεως 28]

Τάφοι γεωμετρικών, υστερογεωμετρικών και πρώιμων αρχαϊκών χρόνων (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία*, Πρώτη Έκθεση, τομ.21, Αθήνα, σ.128)

(ΑΔ, τομ.19, 1964, Β'1XPON., σ.70)

Καλλικλέους (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 29]

α) Υστερογεωμετρών χρόνων αποθέτης, σε βάθος 4,65μ. και ύψους 1,11μ. Χρονολογείται στο δ' τέταρτο του 8^{ου}αι.π.Χ. Εδραζόταν σε καστανοκόκκινο αργιλώδες έδαφος.

β) Τετράπλευρο κτίσμα του 4^{ου}αι.π.Χ., σε βάθος 3,90μ.

(ΑΔ, τομ. 35, 1980, Β'1XPON., σ.36)

Λένορμαν 200 (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 30]

οι αρχαιότητες καλύπτονταν με αργιλώδη επίχωση που περιείχε άμμο

α) Τάφοι του 4^{ου}αι.π.Χ. από το βάθος των 3,07μ. έως το βάθος των 3,98μ.

β) Τοίχοι σε βάθος 3,25μ., οι οποίοι εδράζονταν σε βάθος 3,46μ. και επάνω στην αδιατάρακτη αργιλώδη επίχωση.

γ) Το φυσικό υπόβαθρο αρχίζει από το βάθος των 4,60μ. (βλ. και αριθ.θέσεως 22).

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON.,σσ.26,27)

Κρέοντος Ο.Τ. 18 (Αθήνα, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 31]

Τοίχος σε βάθος 2,12μ. Εδράζονταν σε βάθος 2,92μ. Χρονολογείται στο γ' τέταρτο του 6^{ου}αι.π.Χ. Στην έδραση του τοίχου αρχίζει στρώμα κοκκινωπό αργιλώδες το οποίο απέδωσε κεραμική Μυκηναϊκών και Μεσοελλαδικών χρόνων

Σε βάθος 3,76μ. εντοπίστηκε στρώμα αμμώδες με κεραμική πρωτοελλαδική και οψιανούς.

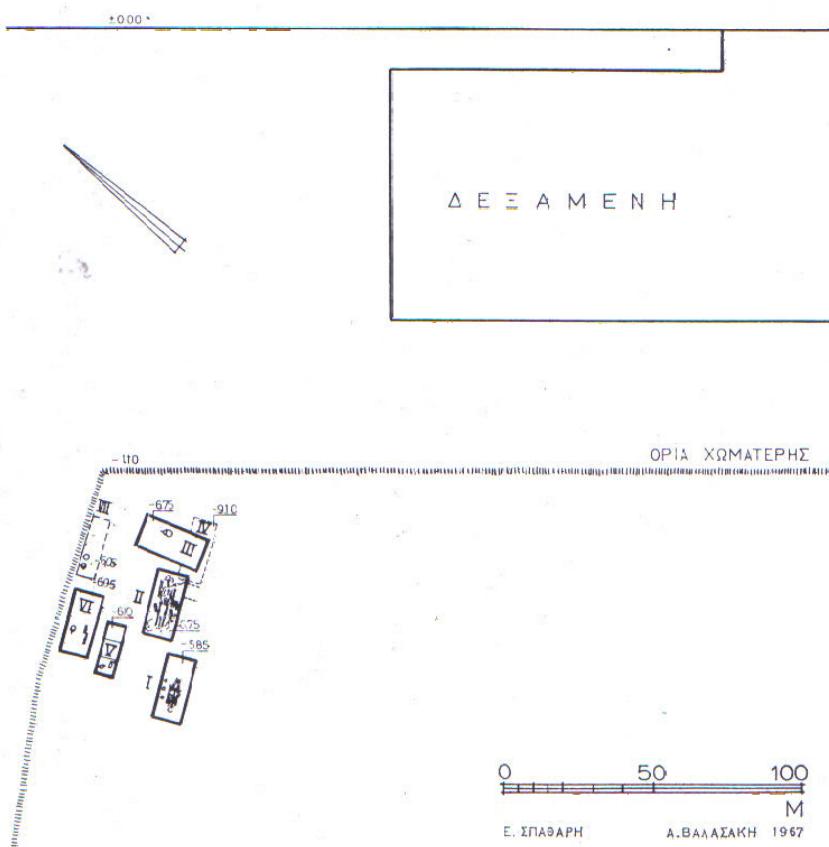
Σε βάθος 4,28μ. αρχίζει στρώμα ποταμού με μεγάλες κροκάλες. Ήδια στρώματα εντοπίστηκαν στην οδό Τριπόλεως 62 (βλ.και αριθ.θέσεως 63) και στο χώρο του αρχαίου γυμνασίου στην Ακαδημία Πλάτωνος.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.20)

Αίμωνος, «χωματερή Λεμπέση» (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 32]

Κοντά στο τέρμα της οδού Αίμωνος και σε ικανή απόσταση προς Β της συμβολής της με την οδό Τηλεφάνους, αποκαλύφθηκαν έντεκα ταφές των κλασικών χρόνων (5^{ος}αι.π.Χ.). Το βάθος στο οποίο βρέθηκαν κυμαίνεται από 3,80μ. έως 7,50μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα

(ΑΔ, τομ.23,1968, Β'1XPON., σ.34 και Σχ.46



Σχ.46: Κάτοψη των αποκαλυφθέντων τάφων στην οδό Αίμωνος, θέση «χωματερή Λεμπέση», ΑΔ, τομ.23, 1968, Β'1XPON. σχ.2, σ.35

Βορείου Ηπείρου 49 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 33]

Κατάλοιπα αγροτικής αρχαίας οδού διερχόμενης προς Α. του λόφου του Κολωνού, η οποία διακλαδίζεται από τη μεγάλη αρτηρία που οδηγεί από τις Ήριες Πύλες στον Κολωνό (βλ. Αρχαιολογική Εφημερίς (ΑΕ), 1968, σ.48,50, εικ.7). Η οδός εδράζεται στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος), σε βάθος 2,10μ. από το σύγχρονο έδαφος. Διακρίθηκαν δύο οδοστρώματά της, συνολικού πάχους 0,55μ. Η στάθμη της βρισκόταν 1,52μ. βαθύτερα της επιφάνειας του σημερινού εδάφους.

(ΑΔ, τομ.24,1969, Β'1XPON., σσ.27-28)

Ευκλείδου 7 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 34]

Τοίχοι:

- α) Τοίχος σε βάθος 2,43μ. από το οδόστρωμα. Εδράζονταν σε βάθος 2,88μ. Η υποθεμελίωσή του βρέθηκε σε βάθος 4μ. μέσα σε αδιατάρακτη αργιλώδη επίχωση με ελληνιστική καθώς και προϊστορικών χρόνων κεραμική
- β) Τρεις επιμήκεις χώροι προρωμαϊκών χρόνων.
- γ) Εργαστήριο κεραμικής προρωμαϊκής περιόδου.
- δ) Πιθοειδής κατασκευή ως απόρριψη κλιβάνου ύψους 1,37μ. Βρέθηκε σε βάθος 3,37μ. από το οδόστρωμα και μέσα σε αργιλώδες στρώμα με προϊστορική κεραμική και λεπίδες οψιανού.
- ε) Κλασικό θεμέλιο που εντοπίστηκε σε βάθος 2,65μ. από το οδόστρωμα.

(βάθος εντοπισμού όλων των αρχαίων: από 2,43 έως 4μ.)
(ΑΔ, τομ.49, 1994, Β'1XPON., σ.42)

Λεβιδίου και Λένορμαν (ΑΘΗΝΑ, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 35]

Κατά μήκος της οδού Λεβιδίου και σε απόσταση 20μ. ΝΔ της συμβολής της με την οδό Λένορμαν βρέθηκε λαξευτός λίθος κροκαλοπαγής, σε βάθος 2,20μ. από τη στάθμη της σύγχρονης οδού. Εδράζονταν στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος). Η ύπαρξή του εκεί δηλώνει την παρουσία κτηρίου πλησίον.

(ΑΔ, τομ.27, (1972), Β'1XPON., σ.68)

Ιερά Οδός 285 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 36]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ

Στο πεζοδρόμιο που αντιστοιχεί στον αριθ.285:

Μαρμάρινος κορμός αγάλματος σειρήνας του 4^{ου} αι.π.Χ., ύψους 0,57μ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Τριπόλεως 14 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 37]

Κατάλοιπα αρχαίας οδού, η οποία οδηγούσε στον Κολωνό. Τα αναλήμματά της εδράζονταν στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος), σε βάθος 1,50μ. από το σύγχρονο έδαφος.

(ΑΔ, τομ.23, 1968, Β'1XPON., σ.95 και Σχ.67)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 38]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ.

Στη διασταύρωση της Ιεράς Οδού με την οδό Αβέρωφ:

Σε βάθος 0,30μ. έως 0,90μ. αποκαλύφθηκαν ογκόλιθοι αναλήμματος της Ιεράς Οδού καθώς και κιβωτιόσχημος τάφος κλασικών χρόνων σε βάθος 0,98μ. από το τσιμεντένιο κράσπεδο.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός 279 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 39]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ

Στο πεζοδρόμιο που αντιστοιχεί στον αριθ.279 της Ιεράς Οδού και λίγα μέτρα δυτικότερα αποκαλύφθηκε:

Τοίχος, πιθανώς τμήμα του νοτίου αναλήμματος της αρχαίας οδού που στη θέση αυτή ταυτίζεται με τη σημερινή (εικ.31). (ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)



Εικ.31: Αιγάλεω: Ιερά Οδός 279. Τμήμα του νότιου αναλήμματος και δύο οδοστρώματα. ΑΔ 42, 1987, Β'1 ΧΡΟΝ. πιν. 27β

Ιερά Οδός: μεταξύ Σολωμού και Σούτσου (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 40]

α) Νεκροταφείο κατά μήκος του βορείου κρασπέδου της Ιεράς Οδού: το έδαφος παρουσιάζει έντονη κατωφέρεια προς Α γι αυτό και αποκαλύφθηκε παχιά επίχωση με στρώση αμμοχάλικου ενώ προς Δ λέπταινε και εξαφανίζοταν. Το νεκροταφείο εντοπίστηκε στο αδιατάρακτο κόκκινο αργιλώδες χώμα με μικρούς λίθους που αποκαλύφθηκε αμέσως κάτω από τον ασφαλτοτάπητα.

β) Περίβολοι (περιμετρικοί τοίχοι) που εντοπίστηκαν μέχρι βάθους 4μ.

Οι τάφοι χρονολογούνται στους πρώιμους ρωμαϊκούς χρόνους, στον 2^ο – 1^ο αι.π.Χ., τέλη 4^{ου} με αρχές 3^{ου} αι.π.Χ., δ' τέταρτο του 5^{ου} αι.π.Χ., καθώς και καύσεις σε ορύγματα στο κόκκινο αργιλώδες έδαφος μέχρι βάθος 0,65μ. Ωστόσο οι υπόλοιπες εντοπίστηκαν στη στρώση του αμμοχάλικου μέχρι βάθους 1,40μ.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1 ΧΡΟΝ., σ.33 και Σχ.68)

Ιερά Οδός 279 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 41]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ

Στο πεζοδρόμιο που αντιστοιχεί στον αριθ.279 της Ιεράς Οδού βρέθηκαν:

Ογκόλιθοι που εδράζονται σε βάθος 3,18μ.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1 ΧΡΟΝ., σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 42]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ:

Στη διασταύρωση της Ιεράς Οδού με την οδό Λαρίσης, σε χαντάκι αποχετευτικού αγωγού, σε βάθος 0,90μ. από το κράσπεδο, βρέθηκε συλημένη σαρκοφάγος.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1 ΧΡΟΝ., σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 43]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού
Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ:

Στο ίδιο χαντάκι, λίγα μέτρα δυτικότερα και πάνω στον άξονα της οδού Λαρίσης βρέθηκαν: τμήμα μαρμάρινου αρχιτεκτονικού μέλους, τμήμα μαρμάρινης ληκύθου και τμήματα μαρμάρινων αλαβάστρων της κλασικής περιόδου.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Κωνσταντινουπόλεως 12 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 44]

Μαρμάρινο ακέφαλο άγαλμα αρχαϊκής Κόρης του α' τέταρτου του 6^{ου} αι.π.Χ. (βλ. και Δ. Λαζαρίδης, 1968, στα ΑΑΑ, I, σ.34 και Μ. Πετροπούλακου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία*, Πρώτη Έκθεση, τομ. 21, Αθήνα, σ.138)
(ΑΔ, τομ.23, 1968, Β'1XPON., σ.113)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 45]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού
Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ:

Στο πεζοδρόμιο μεταξύ των ακινήτων με αριθ.273 - 275 της Ιεράς Οδού, σε βάθος 1,51μ. από το κράσπεδο, αποκαλύφθηκε τμήμα του νοτίου αναλήμματος της Ιεράς Οδού. Στο τμήμα αυτό ταυτίζεται η αρχαία Ιερά Οδός με τη σημερινή.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός 269 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 46]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού
Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ:

Στο πεζοδρόμιο του αριθ.269 αποκαλύφθηκαν: α) Ορθογώνιο βάθρο ταφικού μνημείου πιθανώς κλασικών χρόνων, σε βάθος 1,50μ. Σώζεται στο ύψος των δύο δόμων και εδράζεται στην κιμηλιά (**εικ.32**).



Εικ.32: Αιγάλεω: Ιερά Οδός 269. Βάθρο ταφικού μνημείου. ΑΔ 42, 1987, Β'1 XPON. πιν. 27^a

β) Σε απόσταση 0,50μ. ανατολικά του παραπάνω μνημείου βρέθηκε τάφος του 4^{ου}αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Ακαδημία Πλάτωνος (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 47]

Αρχαιολογικός χώρος «περιπάτου ή Διδασκαλείου» Ακαδημίας Πλάτωνος. (Στο Ο.Τ. ανάμεσα στις οδούς Ευκλείδου, Πλάτωνος, Τριπόλεως και Μοναστηρίου. Ο χώρος χωρίζεται από την οδό Γαστούνης).

Κεραμική Μεσοελλαδική έως Ρωμαϊκή. Συγκεκριμένα:

Βρέθηκε τετράπλευρο κτίριο, πιθανώς το «Διδασκαλείο» του Πλάτωνα ή το Γυμνάσιο. Τα βάθη μετρήθηκαν από τη γωνία των οδών Ευκλείδου και Πλάτωνος. Πραγματοποιήθηκε τομή μήκους 11,40μ. x πλάτους 1,35μ. στα ΒΑ του οικοδομήματος με σκοπό τη μελέτη της θεμελίωσής του και των παλαιότερων στρωμάτων. Η τομή έφτασε σε βάθος 1,40μ. από την επιφάνεια δηλαδή 3,33μ. από τη συμβολή των οδών Ευκλείδου και Πλάτωνος.

Διαπιστώθηκαν τα παρακάτω στρώματα:

1. Στρώμα 1, υστερορωμαϊκό αρκετά διαταραγμένο, όχι πριν τον 5^οαι.μ.Χ.
2. α) στρώμα 2α, κίτρινο αργιλώδες απέδωσε υστερογεωμετρικά και λίγα αρχαϊκά όστρακα, β) στρώμα 2β2 ερυθρό αργιλοαμμώδες έδαφος με όστρακα γεωμετρικών, αρχαϊκών και υστεροκλασικών χρόνων
3. στρώμα 3 κιτρινοκάστανο αργιλώδες, πολύ συμπαγές έδαφος με μικρούς λίθους.

Απέδωσε υστερογεωμετρικά όστρακα

Τα στρώματα 2β2 και 3 είναι πολύ ανεπτυγμένα εδάφη με έντονη χρήση, ενώ τα στρώματα 4 έως 7 είναι όλα αποθέσεις του ποταμού Κηφισού.

Το στρώμα 4 έφερε επιφάνεια κατά τόπους πατημένη και απέδωσε μερική υστερογεωμετρικής και πρωτοελλαδικής ή μεσοελλαδικής εποχής κεραμική.

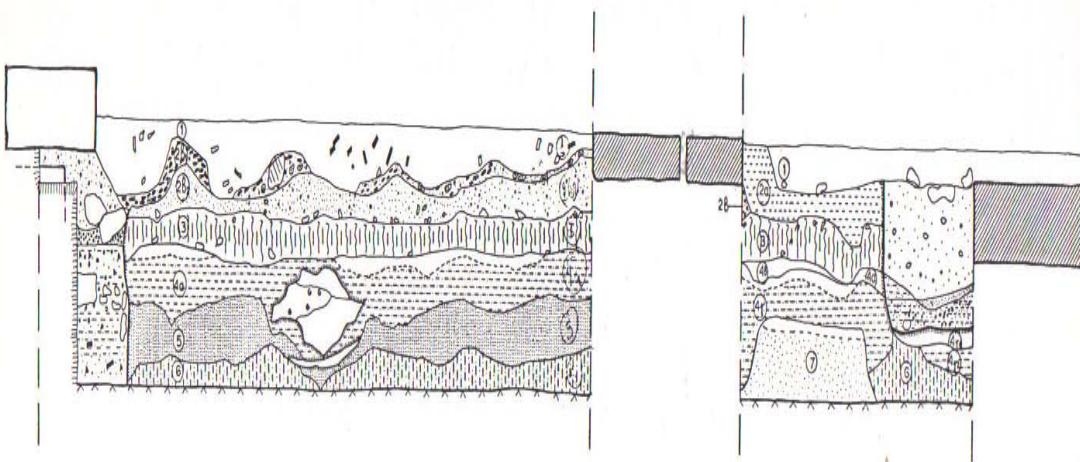
Το στρώμα 6 (αμμώδης πηλός) απέδωσε χειροποίητο αγγείο.

Συμπεράσματα:

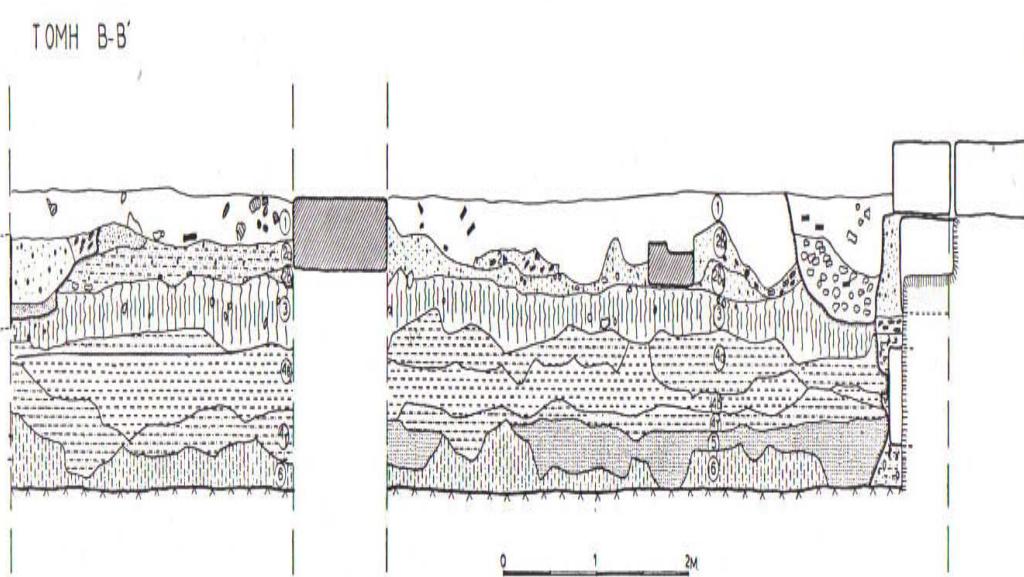
- 1.Η παλαιότερη χρήση του χώρου τοποθετείται στην υστερογεωμετρική περίοδο (επιφάνεια στρ. 4 και 3) χωρίς να αποκλείεται η ύπαρξη παλαιότερης σε βαθύτατα από τη βάση της διερευνηθείσας τομής, εδάφη. Οι επιχώσεις του Κηφισού στην περιοχή της ανασκαφής ήταν παχύτατες. Απέναντι από την εν λόγω ανασκαφή, στην οδό Γαστούνης και Πλάτωνος μέχρι το βάθος των 5.50 μ. δεν βρέθηκε ο βράχος.
- 2.Η χρήση συνεχίστηκε και στην αρχαϊκή εποχή (κεραμική στην επιφάνεια του στρ.3 και στο στρ.2).
- 3.Στο δεύτερο μισό του 4^{ου}αι.π.Χ. χτίστηκε το τετράπλευρο κτίριο.
4. Στους υστερορωμαϊκούς χρόνους χτίστηκε το κτίριο με τους χώρους α, β, γ.
- 5.Το νεότερο εύρημα στο χώρο είναι ο τούρκικος σιρός (αποθηκευτικό πιθάρι).

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σσ.37-41, Σχ.47)

TOMH A-A'



TOMH B-B'



- 1. Διαταραγμένο υστερορωμαϊκό στρώμα
- 2α Κίτρινο αργιλώδες
- 2β Τεχνητό στρώμα
- 2γ Χερσαίο ερυθρό αμμώδες με μικρούς λίθους (έδαφος)
- 2 Χερσαίο κιτρινικάστανο αργιλώδες με μικρούς λίθους (έδαφος)
- 4 Αποθέσεις Κηφισού:
- Ερυθρό αργιλωαμώδες
- Ερυθροκίτρινο αργιλώδες
- 5 Λευκή άμμος
- 6 Κιτρινωπός αμμώδης πηλός
- 7 Γκρίζα άμμος

Σχ.47: Αθήνα. «Περιστύλιο» Ακαδημίας Πλάτωνος. Στρωματογραφικές τομές ,A-A', B-B', ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σχ.,5,σ.42

Λένορμαν 129 (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 48]

Από τη διάνοιξη δοκιμαστικής τομής σε βάθος 0,70μ. βρέθηκε η κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος). Ωστόσο, σε βάθος 0,60μ. από το οδόστρωμα αποκαλύφθηκε σαρκοφάγος από κογχυλιάτη λίθο (λουμασσέλες) μέσα στη λαξευμένη κιμηλιά.
(ΑΔ, τομ.43, 1988, Β'1XPON., σ.36)

Αίμωνος 26 και Τριπόλεως (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 49]

Τμήματα τοίχων κτίσματος υστεροκλασικών χρόνων. Διατηρούνται στο ύψος του ενός δόμου και εδράζονται στο φυσικό υπόβαθρο, σε βάθος 1,05μ. από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.27)

Ιερά Οδός 269 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 50]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ:

Σε οικόπεδο με αριθ.269 της Ιεράς Οδού πραγματοποιήθηκε δοκιμαστική τομή, όπου βρέθηκε το ένα ανάλημμα παρόδου κάθετης στην Ιερά Οδό με κατεύθυνση Β-Ν, του 4^{ου} αι.π.Χ. Η στρωματογραφία απέδειξε την ύπαρξη επτά οδοστρωμάτων που συνίστανται κυρίως από συμπαγές έδαφος με λίθους διαφόρου μεγέθους, χαλίκι με άμμο, άμμο συμπαγή με άργιλο, καθαρό αργιλώδες στρώμα και λιθόστρωτο.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Αίμωνος και Τριπόλεως (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 51]

Κατά τη διάνοιξη χάνδακα της ΔΕΗ στη συμβολή των παραπάνω οδών, ήλθαν στο φως:

α) Όρος της Ακαδημίας.

β) Τμήμα της εκεί διερχόμενης αρχαίας οδού μαζί με το νότιο αναλημματικό της τοίχο (βλ. και ΑΑΑ, 1968, σ.101 κ.ε.,).

γ) Τμήμα δεξαμενής ελληνιστικών χρόνων, οι τοίχοι της οποίας εδράζονται σε βάθος 1,14μ., σε συμπαγές έδαφος και σώζονται σε ύψος 0,80μ.

δ) Τάφος ρωμαϊκών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σσ.46,47)

Αίμωνος και Τριπόλεως (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 52]

Πήλινος αγωγός σε βάθος 2,60μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα

(ΑΔ, τομ.36, 1981, Β'1XPON., σσ.23,25)

Δράκοντος 33 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 53]

Αχρονολόγητες αρχαιότητες.

(ΑΔ, τομ.46, 1991, Β'1XPON., σ.34)

Αίμωνος 27 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 54]

Φρέαρ και τμήμα πήλινου αγωγού. Το φρέαρ διανοίχτηκε εντός της κιμηλιάς (Αθηναϊκός σχιστόλιθος), της οποίας η στάθμη βρίσκεται 1,70μ. κάτω από την επιφάνεια του αδιατάρακτου εδάφους. Ο αγωγός εδράζονται σε βάθος 2,50μ. στην κιμηλιά.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σσ.88,89)

Αίμωνος και Βασιλικών 24 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 55]

- α) Αγωγοί αποχετευτικού συστήματος, οι οποίοι έβαιναν επί της κιμηλιάς (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) εντός ορύγματος του φυσικού υποβάθρου.
- β) Τάφος υστερορωμαϊκής περιόδου, ο οποίος εδράζονταν στην κιμηλιά, σε βάθος 2,50μ. κάτω από τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.27)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 56]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

Στο ύψος της πλατείας Δαβάκη στο Αιγάλεω, σε βάθος 0,97μ. εντοπίστηκαν ογκόλιθοι του νοτίου αναλήμματος της Ιεράς Οδού σε μήκος 8,5μ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 57]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

στο πεζοδρόμιο του καταστήματος του ΟΤΕ Αιγάλεω βρέθηκαν τάφοι που φαίνεται ότι ανήκαν στο νεκροταφείο που είχε αναπτυχθεί κατά μήκος του βορείου κρασπέδου της αρχαίας Ιεράς Οδού. Η επίχωση δεν ξεπερνούσε τα 0,60μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα. Διανοίχτηκαν απευθείας στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) και χρονολογήθηκαν στον 2^ο, 1^οαι.π.Χ., 1^οαι.μ.Χ. και στους ελληνιστικούς χρόνους.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Αρχαίο Γυμνάσιο – Ακαδημία Πλάτωνος(ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 58]

ΝΑ ορθογώνιος χώρος του αρχαίου Γυμνασίου προς την οδό Βασιλικών.

Από τη στρωματογραφική μελέτη προέκυψε:

α) Το θεμέλιο του Γυμνασίου εδράζεται σε βάθος 2,56μ. από την επιφάνεια του πεζοδρομίου της οδού Βασιλικών και μέσα σε κοκκινωπό αργιλώδες στρώμα με κεραμική υστερογεωμετρικών, λίγη κλασικών (4^οαι.π.Χ.) και κυρίως ελληνιστικών (β' μισό του 2^οαι.π.Χ.) χρόνων.

β) Από την έδραση του αρχαίου τοίχου μέχρι βάθους 3,20μ. ακολουθεί αργιλώδες στρώμα χωρίς ένδειξη αρχαίων.

γ) Μέχρι βάθους 6,10μ. όπου διακόπηκε η έρευνα, ακολουθεί στρώμα ποταμού με χοντρό χαλίκι και άμμο, που έχει εντοπιστεί και σε άλλες ανασκαφές στην περιοχή (βλ. Τριπόλεως 62, Κρέοντος Ο.Τ.18).

Από το στρώμα αυτό περισυλλέχθηκε χονδροειδής κεραμική που χρονολογείται στην Πρωτοελλαδική I (2800-2500π.Χ.) και Πρωτοελλαδική II (2500-2200π.Χ.) περίοδο καθώς και λίγα απολεπίσματα οψιανού.

δ) Στο τελευταίο στρώμα του ποταμού, σε βάθος 5,50μ. συλλέχθηκε κεραμική της ύστατης Νεολιθικής (3000 ή 2800π.Χ.) περιόδου.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.20-21)

Μαδύτου 11 (ΑΘΗΝΑ, περιοχή Ιππίου Κολωνού) [αριθ.θέσεως 59]

Υστεροκλασικός τάφος σε βάθος 1,20μ. από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού. Η ύπαρξη αρχαίου νεκροταφείου στον Ιππιο Κολωνό ήταν γνωστή από πολλών ετών (βλ. AE,1968, XPON. σ.8, ΑΔ22,1967, XPON. σ.97, ΑΔ23,1968, XPON.

σσ.33,73,79, ΑΔ 27,1972, ΧΡΟΝ. σσ.32,35,47). Η θέση της ανασκαφής βρίσκεται στα Α της αρχαίας οδού προς τον Κολωνό και σε απόσταση 1200μ. από τις Ήριες Πύλες (είσοδος εντός των τειχών της πόλεως).

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1ΧΡΟΝ., σσ.68,70)

Βασιλικών και Κρατύλου 56 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 60]

Μέσα στον περιβόλο της αρχαίας Ακαδημίας βρέθηκαν:

α) Υπολείμματα αναλημμάτων περιβόλων (περιμετρικών τοίχων) ταφικών μνημείων του τέλους του 4^{ου} και των αρχών του 3^{ου} αι.π.Χ. ύψους 2,40μ. και 1,90μ., με θεμελίωση σε συμπαγές κόκκινου χρώματος έδαφος, που κάλυπτε την κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος).

β) Ταφές του β' μισού του 5^{ου} αι.π.Χ., του 4^{ου} αι.π.Χ., του 3^{ου} αι.π.Χ. και του 1^{ου} αι.μ.Χ. (ΑΔ, τομ. 34, 1968, Β'1ΧΡΟΝ., σσ.18-20 και Σχ.72)

Ετεοκλέους 9 και Πλάτωνος (ΑΘΗΝΑ, μέσα στα όρια του ιερού περιβόλου της αρχαίας Ακαδημίας, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 61]

Η υποδομή ενός βωμού κλασικών χρόνων σε βάθος 2,63μ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1ΧΡΟΝ., σ.23)

Αίμωνος 1 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, Χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 62]

Μαρμάρινη πλάκα υστεροαρχαϊκών χρόνων, σε βάθος 2,50μ από το σύγχρονο οδόστρωμα.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1ΧΡΟΝ., σ.88)

Τριπόλεως 62 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 63]

Από στρωματογραφική τομή που πραγματοποιήθηκε κάθετα προς την οδό Τριπόλεως εντοπίστηκαν:

- α) Σε βάθος 0,10μ. χονδροειδής κεραμική.
- β) Σε βάθος 0,50μ. αλλούσιβιακό κιτρινωπό στρώμα με βυζαντινή κεραμική.
- γ) Σε βάθος 0,65μ. συμπαγές αργιλώδες στρώμα με ρωμαϊκή κεραμική.
- δ) Σε βάθος 1,05μ. μέχρι 1,60μ. στρώμα ιλύος ανοικτού πρασινωπού χρώματος με κεραμική του τέλους του 4^{ου} αι.π.Χ.

ε) Ακολουθούν καθαρά, αλλούσιβιακά στρώματα:

Σε βάθος 1,60μ. καθαρό αργιλώδες χωρίς κεραμική που κάλυψε κατασκευή με λίγες ποτάμιες κποκάλες και τεμάχια κεραμίδας. Η κατασκευή εδράζονταν σε βάθος 2,10μ.

Ακολουθεί στρώμα ανάμεικτο με άργιλο και άμμο χωρίς κεραμική.

Σε βάθος 2,05μ. καθαρό αμμώδες, στο οποίο παρεμβάλλεται λεπτό στρώμα (3,35μ.) με άμμο, χαλίκια και λίγη κεραμική Πρωτοελλαδικών αγγείων (ΠΕ).

Σε βάθος 4μ. στρώμα ποταμού με μεγάλες ποτάμιες κροκάλες, χαλίκια και άμμο, στο οποίο βρέθηκε Πρωτοελλαδική κεραμική. Το ποτάμιο αυτό στρώμα συνεχίζει μέχρι βάθους 6,65μ. όπου αρχίζει αργιλώδες πρασινωπό στρώμα (ιλύς) με κεραμική πρώιμων Πρωτοελλαδικών (ΠΕ) χρόνων.

Σε βάθος 7,30μ. συμπαγές στρώμα κόκκινο με μικρούς λίθους όπου συλλέχθηκε Νεολιθική κεραμική.

(ΑΔ, τομ.40, (1985), Β'1ΧΡΟΝ.,σσ.33,34)

Αλαμάνας 117 και Ενθυδήμου (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 64]

Προς την πλευρά της οδού Αλαμάνας βρέθηκε τάφος του 500 π.Χ. λαξευμένος στην κιμηλιά, ο οποίος εδραζόταν σε βάθος 1,50μ.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.20)

Αστρύφου 5 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 65]

Τάφος ελληνιστικών χρόνων σε βάθος 1,90μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.20)

Γιαννιτσών – Ψαρών και Νέστου (ΑΙΓΑΛΕΩ, Ιεράπολη, έργα ΔΕΗ) [αριθ.θέσεως 66]

Στη συμβολή των παραπάνω οδών βρέθηκε μαρμάρινη σαρκοφάγος του τέλους του 5^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.28, 1973, Β'1XPON., σ.49)

Γιαννιτσών (στο σημείο συμβολής της με την οδό Νέστου και Ψαρών, ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 67]

Ταφική χρήση του χώρου καθότι εντοπίστηκαν πενιχρά κατάλοιπα κεραμοσκεπών τάφων και περισυλλέχτηκαν 4 μαρμάρινες λήκυθοι του 4^{ου} αι.π.Χ. (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα 1971, σ.128.)

(ΑΔ, τομ.25, 1970, Β'1XPON., σ.123)

Σμύρνης και Περγάμου (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 68]

Τάφοι κλασικών χρόνων (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, Αθήνα, σ.128).

(ΑΔ, τομ.23, 1968, Β'XPON., σ.113)

Βασιλικών 46 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός, έργα αποχέτευσης) [αριθ.θέσεως 69]

Κιβωτιόσχημος (εν είδει επιμήκους κιβωτίου) τάφος σε βάθος 1,40μ. από την επιφάνεια του σύγχρονου δρόμου.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.33)

Πλάτωνος 107 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 70]

Τμήμα του αρχαίου περιβόλου (περιψετρικού τοίχου) του τέλους του 4^{ου} αι.π.Χ., σε βάθος 1,23/1,30μ. και με βάθος έδρασης στα 2,90μ. Για τη θεμελίωσή του διανοίχτηκε ευρύ λάξευμα, το οποίο παραβίασε στρώμα χειμάρρου με χαλίκι και άμμο που περιείχε κεραμική Πρωτοελλαδική (ΠΕ), υστερογεωμετρική και αρχαϊκή καθώς και στρώμα αργιλώδους σύστασης, όπου και η έδρασή του, το οποίο περιείχε λίγη φθαρμένη και μικρή Πρωτοελλαδική κεραμική με λεπίδες οψιανού. Από το λάξευμα θεμελίωσης συλλέχθηκε κεραμική του 5^{ου} και του 4^{ου} αι.π.Χ. Ο περίβολος καλύφτηκε με στρώμα που χρονολογείται μετά το β' μισό του 3^{ου} αι.μ.Χ. Αυτό επιβεβαιώνεται γιατί σε βάθος 2,10μ. βρέθηκε τάφος του β' μισού του 3^{ου} αι.μ.Χ. ενώ σε βάθος 1,80μ. και πάνω σε αυτόν, πρόχειρη κυκλική κατασκευή. Το λάξευμα του τάφου παραβίασε το στρώμα του χειμάρρου. Το στρώμα που κάλυψε τον τάφο, κάλυψε και τον περίβολο.

(ΑΔ, τομ.45, 1990, Β'1XPON., σσ.47,48 και Σχ.48)

Μεσολογγίου 25 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 71]

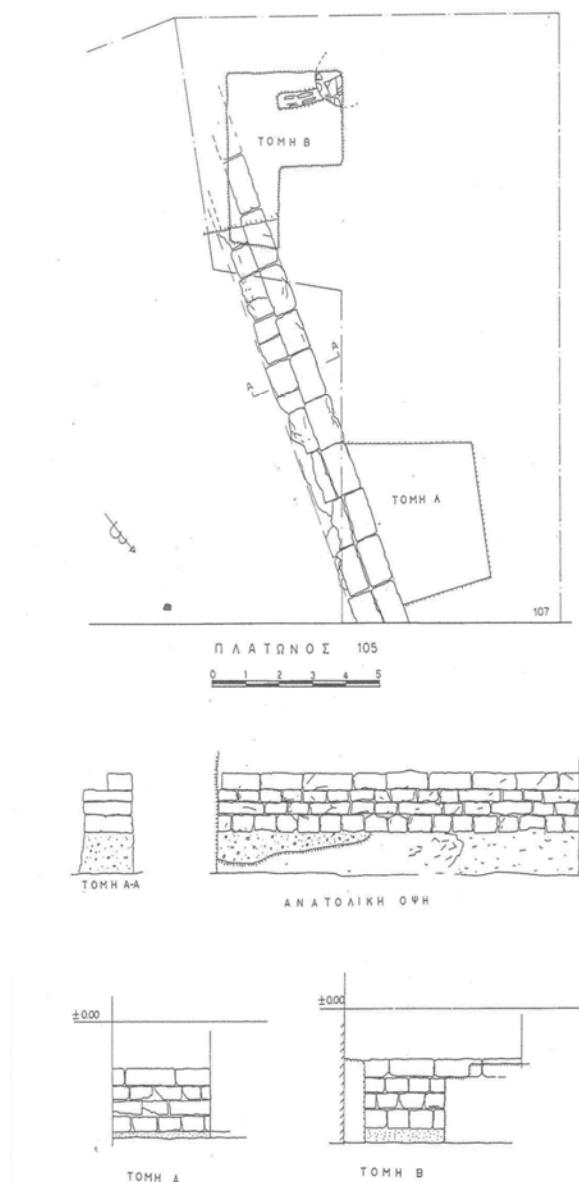
Δύο πωρολιθικές σαρκοφάγοι της υστεροκλασικής περιόδου.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.104)

Πλάτωνος 105 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 72]

Τμήμα αρχαίου τείχους σε μήκος 11,20μ., του τέλους του 4^οαι.π.Χ. και σε βάθος 1,10/1,20μ. από την οδό Πλάτωνος. Πιθανώς αποτελεί τον αρχαίο περίβολο (περιμετρικός τοίχος) της Ακαδημίας Πλάτωνος συνολικού ύψους 1,65μ. Για την έδρασή του παραβιάστηκε στρώμα χειμάρρου με βότσαλα και άμμο, που είχε κατεύθυνση Β-Ν και με κλίση προς την οδό Βασιλικών. Από το στρώμα αυτό συλλέχθηκε κεραμική υστερογεωμετρική, αρχαϊκή και κλασική του 5^ο και του 4^οαι.π.Χ. Το ΝΑ τμήμα του εδραζόταν σε βάθος 2,80μ. πάνω στο στρώμα του χειμάρρου ενώ το ΒΔ στο ίδιο βάθος και πάνω σε αδιατάρακτο κοκκινωπό αργιλώδες έδαφος. Πρόκειται για το βόρειο τμήμα του ανατολικού σκέλους του περιβόλου (βλ. και **αριθ.θέσεως 82**).

(ΑΔ, τομ.43, 1988, Β'1XPON., σ.36, Σχ.74)



Σχ.48: Κάτοψη και τομές της ανασκαφής και η ανατολική όψη του περιβόλου.(ΑΔ 45, 1990, Β'1XPON. σχ.7, σ.47)

Κρατύλουν 6 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, σκάμμα αποχέτευσης) [αριθ.θέσεως 73]

Ρωμαϊκός τοίχος σε βάθος 1,08μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα.
(ΑΔ, τομ.49, 1994, Β'1XPON., σ.41)

Ιερά Οδός 256 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 74]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

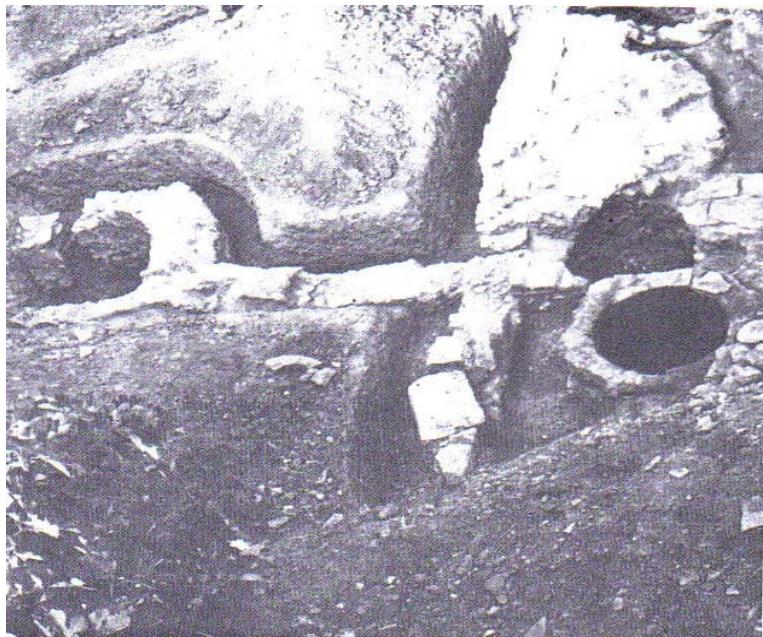
Σε βάθος 0,58μ. και σε ίση απόσταση μεταξύ τους βρέθηκαν τρεις τάφοι συλημένοι, λαξευμένοι στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) της κλασικής περιόδου.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Δημοσθένους 82 (ΑΘΗΝΑ, Ανατολικό όριο Ακαδημίας Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 75]

α) Τμήμα υστερορωμαϊκού κτίσματος. Η έδρασή του βρισκόταν σε βάθος 2μ. και αποτελούνταν από αδιατάρακτο σκληρό χαλικωδές έδαφος, ενώ το δάπεδό του βρισκόταν σε βάθος 0,96μ. βαθύτερα από τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους.

β) Μεταγενέστερος χτιστός πίθος που εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο.

(ΑΔ, τομ.31, 1976, Β'1XPON., σ.29 και εικ.33)

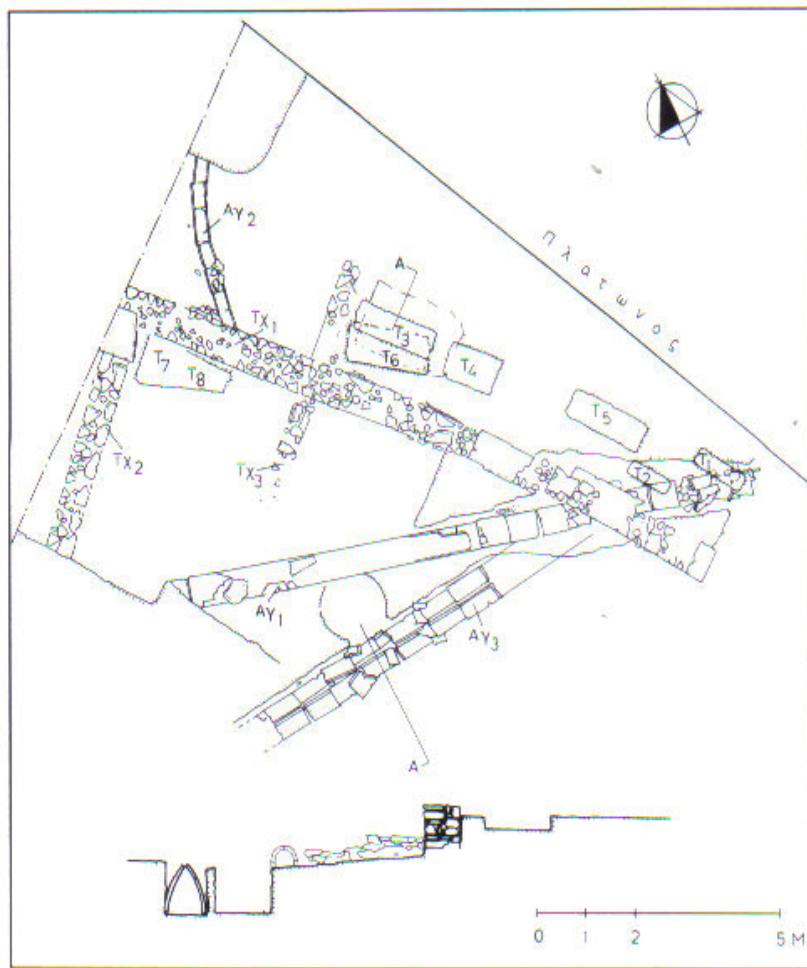


Εικ.33: Αθήνα: οδός Δημοσθένους 82. Άποψη της ανασκαφής. (ΑΔ31,1976, Β'1XPON., πιν.34γ σ.29).

Πλάτωνος 103, Βασιλικών και Κρατύλουν (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 76]

- α) Υστερορωμαϊκός τοίχος σε βάθος 0,90/1,14μ. Εδράζονταν σε βάθος 1,52/1,60μ.
β) Αποχετευτικός αγωγός των πρώτων μεταχριστιανικών χρόνων, σε βάθος 1,95μ. Εδράζονταν σε βάθος 2,45μ.
γ) Πέντε επάλληλα οδοστρώματα της ταφικής οδού που οδηγούσε από το Δίπυλο στην Ακαδημία, σε βάθος 1,37μ. έως 1,82μ., τα οποία χρονολογούνται από την κλασική έως τη ρωμαϊκή εποχή.
δ) Λιθόστρωτο σε βάθος 1μ. του 5^{ου} – 6^{ου} αι.μ.Χ., πάχους 0,10μ.

- ε) Υστεροελληνιστικός αγωγός ύψους 0,22μ., με βάθος έδρασης στα 1,42μ.
- στ) Αποχετευτικός αγωγός, ο οποίος εντοπίστηκε σε βάθος 2,40μ. και εδράζονταν σε βάθος 3,40μ. Χρονολογείται στο τέλος του 4^{ου} αι.π.Χ. Το στρώμα του αγωγού αυτού έγινε από κατεβασιά χειμάρρου.
- ζ) Αρχαία οδός ανάμεσα σε δύο τοίχους, πάχους 0,60μ. εντοπίστηκε σε βάθος 1,65μ. Προσχωσιγενή στρώματα που κάλυψαν την επιφάνεια της χρονολογούμενης από την αρχαική ήδη περίοδο οδού, διέκοψαν τη λειτουργία της κατά την κλασική εποχή. Επαναχρησιμοποιήθηκε στην ρωμαϊκή περίοδο.
- η) Τάφοι πριν τα οικιστικά κατάλοιπα σε βάθος από 1,30μ. έως 1,90μ. που χρονολογούνται από τους κλασικούς έως τους ρωμαϊκούς χρόνους.
- (ΑΔ, τομ.51, 1996, Β'1XPON., σ.53 και Σχ.49)



Σχ.49: Αθήνα. Οδός Πλάτωνος 103, Βασιλικών και Κρατύλου. Κάτοψη της ανασκαφής και τομή Α-Α (ΑΔ, τομ.51, 1996, Β'1XPON., σχ.4, σ.54)

Κρατύλου 1-3 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, σκάμμα αποχέτευσης) [αριθ.θέσεως 77]
Τοίχος σε βάθος 1,70μ., ύψους 0,40μ.
(ΑΔ, τομ.49, 1994, Β'1XPON., σ.41)

Βασιλικών 58 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 78]
Κατάλοιπα κτισμάτων και ενός τάφου ρωμαϊκών χρόνων. Οι τοίχοι των κτηρίων εδράζονταν σε επιχώσεις και σε βάθος 2,30-2,38μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα.

Ήταν κατασκευασμένοι από ποτάμιους ογκόλιθους. Ο τάφος βρέθηκε σε βάθος 2,18μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα, ενώ σε βάθος 2,38μ., εντοπίστηκε το βάθος έδρασης του κυκλικού οικοδομήματος, ύψους 0,74μ. Είχε κατασκευαστεί από ποτάμιους λίθους και ίλυ με ασβέστη.

(ΑΔ, τομ.22,1967, Β'1XPON., σσ.64,65 και Σχ.76)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 79]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

Στο οδόστρωμα της οδού Περγάμου και σε απόσταση 25μ. από τη συμβολή της με την Ιερά Οδό, σε βάθος 0,94μ., βρέθηκε πωρολιθικής σύστασης σαρκοφάγος κλασικών χρόνων

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Σμύρνης 88 (ΑΙΓΑΛΕΩ, Άγιος Γεώργιος, έργα ΔΕΗ) [αριθ.θέσεως 80]

Πώρινη λάρνακα συλημένη ύψους 0,58μ.

(ΑΔ, τομ.30,1975, Β'1XPON., σ.35)

Μοναστηρίου 106, Βασιλικών και Βλαχορραφτίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 81]

(Ακαδημία Πλάτωνος, ανατολικά του αρχαιολογικού άλσους)

α) Τοίχοι ελληνιστικών χρόνων, σε βάθος 2μ./2,73μ. Εδράζονταν σε βάθος 3,07μ.

β) Οδόστρωμα αρχαίας οδού σε βάθος 1μ., της πρώιμης κλασικής εποχής.

γ) Αγωγός του τέλους του 4^{ου} αι.π.Χ. σε βάθος 2,80μ.

δ) Τάφος πρώιμων αρχαϊκών χρόνων σε βάθος 2,75 μ.

(ΑΔ, τομ. 47,1992, Β'1 XPON., σ.31)

Βασιλικών 73 και Τιμαίου Λοκρού (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 82]

Στην ανατολική πλευρά της Ακαδημίας:

α) Περίβολος (περιμετρικός τοίχος) κτιρίου και στα δυτικά του πήλινος αγωγός. Στα ανατολικά του περιβόλου βρέθηκαν θεμέλια προγενέστερα αυτού.

β) Θεμέλια ρωμαϊκών χρόνων εργαστηρίου ή χώρου λουτρικού συγκροτήματος.

γ) Δυτικά και ανατολικά του συγκροτήματος τμήμα αρχαίας οδού, κατεύθυνσης ΒΑ-ΝΔ, υστερορωμαϊκών χρόνων.

δ) Σε μεγαλύτερο βάθος πήλινος αγωγός με την παραπάνω κατεύθυνση που σχετίζεται με τμήματα πολυγωνικού τοίχου στα ανατολικά του.

ε) Διάνοιξη δύο δοκιμαστικών τομών: η 1^η εντός του αρχαίου δρόμου όπου βρέθηκαν προϊστορικές επιχώσεις. Η 2^η στο ανατολικό συγκρότημα όπου εντοπίστηκε στρώση χειμάρρου με κεραμική υστερογεωμετρικών και πρώιμων αρχαϊκών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.43, 1988, Β'1XPON., σσ.38,39)

Βασιλικών και Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός, έργα ΓΕΕΑΠ) [αριθ.θέσεως 83]

Σε χάνδακα που διανοίχτηκε από τη ΓΕΕΑΠ, κατά μήκος των οδών Βασιλικών και Μοναστηρίου, βρέθηκαν πολυάριθμα κατάλοιπα τοίχων που ανήκουν στο εκεί ευρισκόμενο υστερορωμαϊκό Γυμνάσιο, στρώσεις δύο αρχαίων οδών και τάφοι σε μία από αυτές. Συγκεκριμένα:

Στο επί της οδού Μοναστηρίου τμήμα βρέθηκαν δύο παράλληλοι τοίχοι σωζόμενου ύψους 1μ. και 0,50μ. αντίστοιχα. Εδράζονταν στις ίδιες επιχώσεις σε βάθος 2,50μ. Σε βάθος 1,30μ. και μεταξύ αυτών βρέθηκαν στρώσεις αρχαίας οδού με τμήμα αναλημματικού της τοίχου.

(ΑΔ, τομ.22,1967, Β'1XPON., σσ.59,63)

Ιερά Οδός 234 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 84]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

Υπόλειμμα τάφου λαξευμένου στην κιμηλιά, χωρίς ευρήματα.

(ΑΔ, τομ.42,1987 Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Βασιλικών και Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός, έργα ΓΕΕΑΠ) [αριθ.θέσεως 85]

Σε χάνδακα που διανοίχτηκε από τη ΓΕΕΑΠ, κατά μήκος των οδών Βασιλικών και Μοναστηρίου, βρέθηκαν πολυνάριθμα κατάλοιπα τοίχων που ανήκουν στο εκεί ευρισκόμενο υστερορωμαϊκό Γυμνάσιο, στρώσεις δύο αρχαίων οδών και τάφοι σε μία από αυτές. Συγκεκριμένα:

Σε απόσταση 46,20μ. από τη ΒΔ γωνία των οδών Βασιλικών και Τιμαίου και προς Α, σε βάθος 1,30μ. βρέθηκαν αρχαίες στρώσεις οδού. Δυτικά αυτής βρέθηκαν πέντε τάφοι σε βάθος 2,30μ. από την επιφάνεια και εδράζονταν σε βάθος 3,60μ.

(ΑΔ, τομ.22,1967, Β'1XPON., σσ.59,63)

Ιερά Οδός και Μαγνησίας 2 (ΑΙΓΑΛΕΩ, χάνδαξ ΔΕΗ) [αριθ.θέσεως 86]

Πόρινη σαρκοφάγος. Εδράζονταν σε επιχώσεις και σε βάθος 1,14μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα της οδού Μαγνησίας, ύψους 0,58μ.

(ΑΔ, τομ.28,1973, Β'1XPON., σσ.31,32)

Βασιλικών και Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός, έργα ΓΕΕΑΠ) [αριθ.θέσεως 87]

Σε χάνδακα που διανοίχτηκε από τη ΓΕΕΑΠ, κατά μήκος των οδών Βασιλικών και Μοναστηρίου, βρέθηκαν πολυνάριθμα κατάλοιπα τοίχων που ανήκουν στο εκεί ευρισκόμενο υστερορωμαϊκό Γυμνάσιο, στρώσεις δύο αρχαίων οδών και τάφοι σε μία από αυτές. Συγκεκριμένα:

Στη διασταύρωση των οδών Τιμαίου και Βασιλικών, αποκαλύφθηκαν άλλοι πέντε τοίχοι. Εδράζονταν στην αυτή επίχωση και σε βάθος 2μ.

(ΑΔ, τομ.22,1967, Β'1XPON., σσ.59-63)

Αλεξανδρείας 90 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 88]

Τμήμα αναλημματικού τοίχου της υστεροκλασικής περιόδου, ύψους 1,40μ. Εδράζεται στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) σε βάθος 2,80μ. από τη στάθμη του σύγχρονου εδάφους. Αποτελεί τη συνέχεια του α' αναλήμματος της οδού που κατευθύνεται προς το εκεί υπάρχον αρχαίο Γυμνάσιο.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.27)

Βασιλικών και Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός, έργα ΓΕΕΑΠ) [αριθ.θέσεως 89]

Σε χάνδακα που διανοίχτηκε από τη ΓΕΕΑΠ, κατά μήκος των οδών Βασιλικών και Μοναστηρίου, βρέθηκαν πολυνάριθμα κατάλοιπα τοίχων που ανήκουν στο εκεί

ευρισκόμενο υστερορωμαϊκό Γυμνάσιο, στρώσεις δύο αρχαίων οδών και τάφοι σε μία από αυτές. Συγκεκριμένα:

Μεταξύ των οδών Φάωνος και Μαραθωνομάχων συλλέχθηκε βάση κίονα και μαρμάρινο βάθρο με επιγραφή.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σσ.59-63 και σχ.20, σ.6)

Ιερά Οδός 218 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 90]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Βόρειο κράσπεδο

α) Σε βάθος 0,40μ. από το κράσπεδο βρέθηκε τμήμα «δαπέδου» με κονίαμα και μικρούς λίθους. Πρόκειται για τμήμα του οδοστρώματος της αρχαίας Ιεράς Οδού.

β) Δυτικά του δαπέδου και στο αυτό βάθος, βρέθηκε τάφος του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Ιερά Οδός (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 91]

(Στο τμήμα της Ιεράς Οδού από τη γέφυρα του Κηφισού έως την οδό Θηβών)

Τάφοι υστεροκλασικοί και ελληνιστικοί μεταξύ των οδών Σαράντα εκκλησιών και Μαρμαρά. Ο πρώτος του 2^οαι.π.Χ., Ο δεύτερος, τρίτος και ο τέταρτος του 4^οαι.π.Χ., βρέθηκαν σε βάθος 1,24μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα.

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σ.27)

Ιερά Οδός 187 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 92]

(Εργα διαπλάτυνσης της Ιεράς Οδού πέραν του Κηφισού και μέχρι το ύψος της οδού Καραϊσκάκη στο Χαϊδάρι)

Νότιο κράσπεδο από τη γέφυρα του Κηφισού και προς Δ:

Στο ύψος του αριθ.187, σε χαντάκι αποχετευτικού αγωγού, βρέθηκε πυθμένας σαρκοφάγου της ύστερης ρωμαϊκής περιόδου.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.24 κ.ε.)

Βασιλικών και Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός, έργα ΓΕΕΑΠ) [αριθ.θέσεως 93]

Σε χάνδακα που διανοίχτηκε από τη ΓΕΕΑΠ, κατά μήκος των οδών Βασιλικών και Μοναστηρίου, βρέθηκαν πολυάριθμα κατάλοιπα τοίχων που ανήκουν στο εκεί ευρισκόμενο υστερορωμαϊκό Γυμνάσιο, στρώσεις δύο αρχαίων οδών και τάφοι σε μία από αυτές. Συγκεκριμένα:

α) Στο τμήμα μεταξύ των οδών Φάωνος-Μαραθωνομάχων-Τιμαίου-τμήμα της οδού Βασιλικών, βρέθηκαν είκοσι τοίχοι. Εδράζονταν σε βάθος 2/3μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα, σε επίχωση ερυθρών χωμάτων.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σσ.59-63)

Μερόπης 8 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 94]

Οικιστιά κατάλοιπα κατοίκησης ρωμαϊκών χρόνων του 4^οαι.μ.Χ. Οι τοίχοι σώζονταν μέχρι ύψους 0,45μ. και εδράζονταν σε στρώματα επιχώσεων των κλασικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.23)

Μοναστηρίου 90 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 95]

(μεταξύ Αλεξάνδρειας και Βασιλικών)

Χάλκινο νόμισμα του 2^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.61)

Μερόπης 6 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 96]

Σε βάθος 2,71μ. βρέθηκε πώρινος τοίχος ύψους 0,40μ. ο οποίος σχετίζεται με κατάλοιπα ρωμαϊκού κτιρίου που βρέθηκαν στην οδό Μερόπης 8 (βλ. αριθ.θέσεως 94).

(ΑΔ, τομ.43,1988, Β'1XPON., σ.34)

Βασιλικών 77 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 97]

Τοίχοι με εντοιχισμένους ενεπίγραφους (ο φέρων επ' αυτού επιγραφή) κιονίσκους, ελληνιστικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σσ.33,34)

Πλάτωνος 85 και Μύλων (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 98]

α) Δάπεδο με κλασικά ευρήματα σε βάθος 2μ. μέσα στο αδιατάρακτο αργιλώδες έδαφος.

β) Τμήμα θεμελίου σε βάθος 2,12μ. Εδράζονταν σε βάθος 2,45μ. επίσης στο αδιατάρακτο αργιλώδες έδαφος.

(ΑΔ, τομ.49, 1994, Β'1XPON., σσ.42,43)

Αλεξανδρείας και Μαραθωνομάχων (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 99]

Γωνία κτίσματος των πρώιμων ρωμαϊκών χρόνων. Τα θεμέλια των τοίχων του μέχρι ύψους 0,65μ. κατασκευάστηκαν από κανονικές επάλληλες στρώσεις κροκαλών εδρασμένο σε βάθος 2,80μ. και μέσα στο αργιλοαμμώδες στρώμα με κεραμική του 1^ο αι.π.Χ.-1^ο αι.μ.Χ. Το κτίριο εγκαταλείφθηκε στους όψιμους ρωμαϊκούς χρόνους και σκεπάστηκε με επίχωση που περιέχει κεραμική του 4^{ου}-6^{ου} αι.μ.Χ.

(ΑΔ, τομ.33,1978, Β'1XPON., σ.23)

Μύλων – Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος , έργα ΔΕΗ) [αριθ.θέσεως 100]

Κατά μήκος της οδού Μύλων και παρά τη διασταύρωσή της με την οδό Μοναστηρίου, ήλθε στο φως κτίσμα ρωμαϊκών χρόνων. Σε βάθος 0,90μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα της οδού βρέθηκε το πλακόστρωτο δάπεδό του.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σ.102)

Επιδαύρου και Πλάτωνος (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 101]

Τμήμα της αρχαίας οδού που οδηγούσε από το Δίπυλο στην Ακαδημία. Σώζονταν τρία οδοστρώματά της, πάχους 0,80μ. Η στάθμη της κιμηλιάς (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) βρίσκονταν 2μ. κάτω από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.56)

Αλεξανδρείας 107 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 102]

Σε βάθος 2,45μ. αποκαλύφθηκε λιθόστρωτο δάπεδο της ρωμαϊκής περιόδου ενώ σε βάθος 2,60μ. χάλκινο νόμισμα του 30π.Χ.

(ΑΔ, τομ.32,1977, Β'1XPON., σ.16)

Λένορμαν 84 (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 103]

Μία από τις σημαντικότερες οδικές αρτηρίες της αρχαίας πόλης, αυτή που οδηγούσε προς τον Ίππιο Κολωνό και τους οικισμούς της Πάρνηθας, ακολουθώντας πορεία κατά μήκος της σημερινής οδού Λένορμαν. Διαπιστώθηκαν δύο κατασκευαστικές φάσεις:

Τμήμα του δυτικού αναλήμματος εδραζόταν σε αμμώδους συστάσεως έδαφος και τμήμα του σε συμπαγές. Η έδραση εντοπίστηκε σε βάθος 1,40μ. από τα κράσπεδα του σημερινού δρόμου.

Το ανατολικό ανάλημμα εδραζόταν κατά 0,60μ. ψηλότερα σε ερυθρό αργιλώδες στρώμα φυσικών χερσαίων αποθέσεων, το οποίο κάλυπτε το αμμώδες υπέδαφος.

Από τη στρωματογραφική έρευνα διαπιστώθηκε ότι:

α) Τα αναλήμματα και το πρώτο οδόστρωμα κατασκευάστηκαν στις αρχές του 5^{ου} αι.π.Χ. Ο δρόμος στη μορφή αυτή διατηρήθηκε μέχρι τα μέσα του 4^{ου} αι.π.Χ.

β) Στους ελληνιστικούς χρόνους κατέρρευσε το δυτικό ανάλημμα και τμήμα του δυτικότερου δρόμου.

γ) Τον 1^ο αι.π.Χ. χτίστηκαν εκ νέου λίγο δυτικότερα από την αρχική θέση και πάνω στην επίχωση που το είχε καλύψει μετά την καταστροφή του.

δ) Ταυτόχρονα ένα νέο οδόστρωμα κάλυψε το οδόστρωμα του δρόμου και το ανατολικό παλιό ανάλημμα.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σσ.25,26)

Σαράφη και Ρήγα Φεραίου (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 104]

Σε βάθος 0,94μ. από το οδόστρωμα της Ρήγα Φεραίου βρέθηκαν δύο σαρκοφάγοι ενώ μία τρίτη βρέθηκε σε βάθος 1,38/1,95μ. από το παραπάνω οδόστρωμα. Χρονολογούνται στο α' μισό του 5^{ου} - 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.52,1997, Β'1XPON., σ.92)

Πλάτωνος 75 και Τριταίας (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 105]

Τμήμα της αρχαίας οδού που οδηγούσε από το Δίπυλο προς την Ακαδημία. Της οδού διατηρούνταν πέντε οδοστρώματα, συνολικού πάχους 1,40μ. Το φυσικό υπόβαθρο, στο οποίο έβαινε η οδός, βρισκόταν 3,20μ. κάτω από την επιφάνεια του σύγχρονου εδάφους.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.136)

Κορίνθου και Πλάτωνος 96 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 106]

Τμήμα της αρχαίας οδού που οδηγούσε από το Δίπυλο προς την Ακαδημία Πλάτωνος. Εντοπίστηκαν τρία οδοστρώματα συνολικού πάχους 3,50μ., τα οποία έβαιναν στο βραχώδες έδαφος, του οποίου η στάθμη βρισκόταν 5μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα της οδού Πλάτωνος. Η χρήση τους κυμαίνεται από τους κλασικούς μέχρι τους ελληνιστικούς χρόνους.

Σε απόσταση 11,20μ. από το ΒΑ κράσπεδό της είχε λαξευτεί στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) αγωγός, πάνω από τον οποίο διέρχονταν η νεότερη στρώση της οδού.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.68)

Μαραθωνομάχων 52 – 54 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 107]

Σε βάθος 3,05μ. βρέθηκε κιβωτιόσχημος μαρμάρινος τάφος ύψους 0,65μ. πιθανώς των κλασικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.35, (1980), Β'1XPON., σ. 36)

Πλάτωνος και Άργους (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 108]

Στη συμβολή των δύο οδών, βρέθηκε μαρμάρινος επιτύμβιος κιονίσκος.
(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.18)

Πλάτωνος και Άργους 92 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 109]

Πλησίον της οικοδομικής γραμμής της οδού Άργους, σε βάθος 3,50/4μ. βρέθηκαν τρεις τάφοι πιθανώς του 4^οαι.π.Χ. καθώς και ανάγλυφη στήλη επιτύμβιου ναΐσκου του τελευταίου τρίτου του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.25, 1970, Β'1XPON., σσ.89,90)

Παλαμηδίου και Πέτρας (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 110]

Στη συμβολή των παραπάνω δρόμων παρά το ανατολικό κράσπεδο της οδού Πέτρας, αποκαλύφθηκε αρχαίος τάφος ύψους 0,98μ., του β' μισού του 5^οαι.π.Χ. Διανοίχτηκε στο φυσικό υπόβαθρο, ενώ ο πυθμένας του ήταν η κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος), της οποίας η στάθμη βρισκόταν κατά 1,35μ. βαθύτερα του οδοστρώματος της σύγχρονης οδού. Ο τάφος βρέθηκε ανατολικά της αρχαίας οδού που οδηγεί από τις Ήριες Πύλες στον Κολωνό (βλ. και ΑΔ 27,1972, Χρον. σ.32). Πρόκειται για νεκροταφείο κατά μήκος του αρχαίου δρόμου.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.91)

Πλάτωνος 67 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 111]

Νεκροταφείο και τμήμα της οδού που συνέδεε το Δίπυλο με την Ακαδημία. Η οδός βρισκόταν αμέσως κάτω από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού. Εντοπίστηκαν επτά οδόστρώματα συνολικού πάχους 1,45μ. Το παλαιότερο έβαινε επί του φυσικού υποβάθρου, σε βάθος 2,80μ. από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού. Η στάθμη της κιμηλιάς (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) βρίσκονταν σε βάθος 3,30μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα της οδού Πλάτωνος.

(ΑΔ, τομ.25, 1970, Β'1XPON., σ.89 και πιν.70β)

Αποστόλου Παύλου και Κ.Βάρναλη (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 112]

Τέσσερις τάφοι κλασικών χρόνων (4^οαι.π.Χ.) βρέθηκαν σε βάθος: 0,45/0,59/0,83μ. από το οδόστρωμα της Αποστόλου Παύλου.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.92)

Πλάτωνος 84 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 113]

Αγωγός σε 1μ. απόσταση από την οικοδομική γραμμή. Διανοίχτηκε στο φυσικό υπόβαθρο, ύψους 0,35μ. Η στάθμη του πυθμένα του βρισκόταν σε βάθος 3,40μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.142 και εικ.34)

Παλαμηδίου 3 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, 8,5μ. δυτικά της οδού Πέτρας) [αριθ.θέσεως 114]

α) Τάφος, πήλινη λάρνακα, επί των επιχώσεων, σε βάθος 0,85μ.

β) Αποθέτης που περιείχε αμφορίσκους του τέλους του 5^οαι.π.Χ. και των αρχών του 4^οαι.π.Χ. Ο πυθμένας του βρισκόταν σε βάθος 2,75μ. κάτω από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού.

(Α.Δ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.132)

Μητροδώρου και Γεμίνου (ΑΘΗΝΑ, Προφήτης Δανιήλ) [αριθ.θέσεως 115]

Τάφοι υστερογεωμετρικοί (735-720π.Χ.), αρχαϊκοί (αρχές 7^{ου} και μέσον 6^{ου} αι.π.Χ.), κλασικοί (450-420π.Χ.) και δύο αποθέτες του 5^{ου} αι.π.Χ. σε βάθος κυμαινόμενο από 4,50 έως 5,40μ. κάτω από τη μέση στάθμη της οδού Μητροδώρου και μέσα σε στρώματα αποθέσεων του ποταμού Κηφισού.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σσ.24,25)



Εικ.34: Άποψη της αποκαλυφθείσας αρχαϊάς οδού. (ΑΔ 25, 1970, Β'1XPON. πιν.70β)

Άργους και Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 116]

Κατάλοιπα κτισμάτων που χρονολογικά ανήκουν σε τρεις οικοδομικές φάσεις, από τους ελληνιστικούς έως τους ρωμαϊκούς χρόνους.

α) Στην παλαιότερη φάση ανήκει ο κατώτατος δόμος (με κάποια δομή οριζόντια σειρά λίθων ή πλίνθων) κτιρίου, ο οποίος εδράζεται σε επίχωση κάτω από την οποία βρίσκεται η κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος), σε βάθος 2μ. από τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους. Στην ίδια φάση ανήκει τοίχος που διατηρείται σε ύψος ενός δόμου, δηλαδή 0,70μ., επί της οδού Άργους, που βαίνει σε υποθεμελίωση αργών λίθων, οι οποίοι εδράζονται στην κιμηλιά. Επάνω σε αυτόν, στους ρωμαϊκούς χρόνους κατασκευάστηκε πίθος.

β) Στην ελληνιστική περίοδο ανήκουν κατάλοιπα τοίχων.

γ) Στη ρωμαϊκή περίοδο εντάσσεται τμήμα υδραυλικής εγκατάστασης, δύο δεξαμενές, μέχρι ύψους 1,10μ. Μέρος αυτών λαξεύτηκαν εντός της κιμηλιάς, της

οποίας η στάθμη βρίσκεται σε βάθος 2,30μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα. Εκατέρωθεν των δεξαμενών βρέθηκαν δύο τοίχοι που εδράζονται στην κιμηλιά.

δ) Από τις επιχώσεις συλλέχθηκαν δύο βυζαντινά νομίσματα.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σ.56)

Πλάτωνος 65 και Χαρμίδον (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 117]

Τμήμα της αρχαίας οδού που οδηγούσε στην Ακαδημία. Διακρίθηκαν έξι στρώσεις συνολικού πάχους 1,15μ. με το ανώτερο οδόστρωμα της να βρίσκεται σε βάθος 1,80μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα. Το φυσικό έδαφος ήταν αμμώδες ενώ η στάθμη της κιμηλιάς (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) βρέθηκε σε βάθος 4,40μ.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.136)

Άργους 106 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 118]

Πενιχρά κατάλοιπα υστερορωμαϊκών κατασκευών που ανήκουν σε δύο οικοδομικές φάσεις. Εδράζονταν στην κημιλιά σε βάθος 2,30μ.

(ΑΔ, τομ.25, 1970, Β'1XPON., σσ.42,43)

Μαντίνειας 19Β (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 119]

Τέσσερις τάφοι και μία πυρά του τέλους του 5^{ου} και των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.16)

Άργους 107 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 120]

Θεμέλια χώρων (τοίχοι) πρώιμων ρωμαϊκών χρόνων. Εδράζονταν σε μαλακά κόκκινα χώματα επιχώσεων με κεραμική αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.20)

Πλάτωνος 80 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 121]

Οκτώ τάφοι που ανήκουν στο εκτεταμένο νεκροταφείο, στα ΒΑ της οδού προς την Ακαδημία Πλάτωνος. Η στάθμη του πυθμένα τους ανέρχονταν στα 2,98μ. από το οδόστρωμα του δρόμου. Χρονολογούνται στον 5^ο, 4^ο αι.π.Χ. και 1^ο αι.μ.Χ.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.29)

Ναυπλίου και Πλάτωνος 59 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 122]

Τμήμα της αρχαίας οδού που συνέδεε το Δίπυλο με την Ακαδημία Πλάτωνος. Διακρίθηκαν πέντε στρώσεις, πάχους 0,90μ. Η οδός έβαινε επί του φυσικού υποβάθρου, η στάθμη του οποίου βρίσκονταν 2,90μ. κάτω από την επιφάνεια της σύγχρονης οδού.

(Α.Δ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σσ.70,71)

Μοναστηρίου 53 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 123]

α) Τμήμα της αρχαίας οδού που συνέδεε την Ιερά Πύλη με την Ακαδημία Πλάτωνος. (Για την Ιερά Πύλη βλ. Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, *O Ελαιώνας της Αθήνας*, Αθήνα, σσ.120-122). Η αρχαία οδός πάχους 0,90μ. πατούσε στο φυσικό υπόβαθρο σε βάθος 2,20μ.

β) Τμήμα ταφικού περιμετρικού τοίχου που εδράζονταν σε βάθος 2,20μ.

γ) Τάφοι υστεροκλασικής περιόδου, οι οποίοι εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο σε βάθος 2,60μ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.23)

Ναυπλίου 78 (ΑΘΗΝΑ, Προφήτης Δανιήλ) [αριθ.θέσεως 124]

Τμήμα αρχαίας οδού που οδηγούσε προς την Ακαδημία. Σώζονταν έξι οδοστρώματα, συνολικού ύψους 0,94μ. Η στάθμη του νεότερου βρισκόταν σε βάθος 2μ. από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού.

(Α.Δ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.130)

Ναυπλίου 80 (ΑΘΗΝΑ, Προφήτης Δανιήλ) [αριθ.θέσεως 125]

Αρχαίος δρόμος που ταυτίζεται με το Δημόσιο Σήμα και έξι οδοστρώματα αυτού. Το παλαιότερο εδράζονταν σε βάθος 4μ. και σε στρώμα κόκκινου εδάφους, που περιείχε κεραμική του 5^οαι.π.Χ. Ακολουθούσαν τρία ακόμη των κλασικών χρόνων γκρίζου συμπαγούς εδάφους και δύο των ελληνιστικών χρόνων κίτρινου χρώματος αργιλώδους σύστασης. Τα υψηλότερα στρώματα καστανού χρώματος, όπως και τα στρώματα των κλασικών χρόνων ήταν διαβρωμένα από χείμαρρο.

(Α.Δ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.23)

Πλάτωνος 51 – 53 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 126]

Κατά τη διενέργεια δοκιμαστικής τομής διαπιστώθηκε ότι οι μεταγενέστερες επιχώσεις έφταναν σε βάθος 2μ. Κάτω από αυτές υπήρχε αρχαίος δρόμος. Τα άστρακα που συγκεντρώθηκαν από τη στρωματογραφία ακολουθούν μία χρονολογική εξέλιξη που καλύπτει την περίοδο από τον 5^οαι.π.Χ. έως τη ρωμαϊκή εποχή.

(ΑΔ, τομ. 29, 1973–1974, Β'1XPON., σ.47 και εικ.35)



Εικ.35: Στρωματογραφία της τομής Α και νότια πλευρά τομής Α (ΑΔ 29, 1973–1974, Β'1 XPON. πιν.54αβ)

Αλικαρνασσού 6 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 127]

Λαξεύματα επιμήκη στο επιφανειακό αργιλώδες στρώμα για άρδευση καλλιεργημένων εκτάσεων βάθους 0,45/0,75μ. Σε βάθος 2,50μ. εντοπίστηκε η επιφάνεια της κημιλιάς. (Αθηναϊκός σχιστόλιθος)

(Α.Δ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σ.23)

Ναυπλίου 75 και Πλάτωνος – Μοναστηρίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 128]

Οδοστρώματα της οδού που οδηγούσε από την Ιερά Πύλη προς την Ακαδημία, με το ανώτατο να βρίσκεται σε βάθος 2,80μ., συνολικού πάχους 1,95μ.. Έβαινε επί του φυσικού υποβάθρου.

(Α.Δ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σσ.130-132)

Πλάτωνος 45 – 47 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 129]

Τμήμα της οδού που συνέδεε το Δίπυλο με την Ακαδημία σε βάθος 2,90μ.. Σώζονταν πέντε οδοστρώματα, συνολικού πάχους 0,70μ. και έβαινε επί του φυσικού υποβάθρου, σε βάθος 3,60μ..

(Α.Δ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σσ.77-80)

Αλικαρνασσού και Λένορμαν (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 130]

Συγκέντρωση τάφων. Πρόκειται για το νεκροταφείο που αναπτύχθηκε κατά μήκος της οδού προς Κολωνό.

(Α.Δ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.52)

Φαιάκων 4 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 131]

Τμήμα της αρχαίας οδού που οδηγούσε στην Ακαδημία. Σώζονταν τρία οδοστρώματα συνολικού πάχους 0,80μ.. Το νεότερο βρισκόταν σε βάθος 2,80μ.. από τη στάθμη της σύγχρονης οδού. Το υπόβαθρο ήταν η κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος).

(Α.Δ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σσ.141-142)

Πύλου – Πλάτωνος και Φαιάκων (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 132]

Κατά μήκος της Πύλου εντοπίστηκαν τμήματα δύο αρχαίων οδών. Μεταξύ των οδών Πλάτωνος και Φαιάκων, διέρχονταν η οδός προς την Ακαδημία Πλάτωνος, η οποία σώθηκε αποσπασματικά λόγω προσχώσεων στην περιοχή. Έβαινε στο φυσικό υπόβαθρο, του οποίου η στάθμη βρισκόταν σε βάθος 3,20μ.. κάτω από τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους.

(Α.Δ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σ.80)

Μοναστηρίου 42 και Φαιάκων (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 133]

α) Εργαστηριακή εγκατάσταση κεραμοπλαστικής: από τους πρώτους αρχαϊκούς έως το γ' τέταρτο του 4^{ου}αι.π.Χ.

β) Νεκροταφείο από τον 4^οαι.π.Χ. έως τον 3^οαι.π.Χ. και από τον 1^οαι.π.Χ. έως τον 1^οαι.μ.Χ.

γ) Βυζαντινός αποθέτης του 11^{ου} -12^{ου}αι.μ.Χ.

(Α.Δ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.20 και Σχ.80)

Άργους 148 και Λεωφόρος Αθηνών (ΑΘΗΝΑ) [αριθ.θέσεως 134]

Τάφος του 5^{ου}αι.π.Χ., σε βάθος 5,80μ.. και σε στρώμα από κοκκινόχωμα.

(Α.Δ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.18)

Πλάτωνος- Κερατσινίου και Πυθοδώρου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 135]

- α) Στη συμβολή των οδών Κερατσινίου με Πλάτωνος βρέθηκε τάφος σε βάθος 2,30μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα.
 β) Δεύτερη ταφή σε βάθος 2,53μ.
 (ΑΔ, τομ. 44, 1989, Β'1XPON., σ.23)

Πλάτωνος 48 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός ,σκάμμα ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 136]
 Σαρκοφάγος θεμελιωμένη στο φυσικό υπόβαθρο, σε βάθος 3,20μ.
 (ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.47)

Σταθμός ΜΕΤΡΟ: αποκάλυψη γέφυρας Κηφισού (Δυτική επέκταση ΜΕΤΡΟ, στα όρια του Σταθμού «Ελαιώνα», Κοντά στην εκκλησία Αγ. Σάββα, ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 137]

Στα όρια του σταθμού «Ελαιώνα» και συγκεκριμένα στο χώρο ενός φρέατος εξαερισμού σε βάθος 6,50μ. από την επιφάνεια του εδάφους αποκαλύφθηκαν τρία βάθρα θεμελίωσης της αρχαίας γέφυρας, κάθετα στην Ιερά Οδό με κατεύθυνση Β-Ν. Σώζονταν σε ύψος τεσσάρων δόμων. Σχεδόν όλοι οι μελετητές της αρχαίας τοπογραφίας αναφέρουν ότι η κοίτη του αρχαίου Κηφισού με τη μεγάλη γέφυρα της Ιεράς Οδού βρισκόταν περίπου 1χλμ. ανατολικά της σημερινής του κοίτης, δηλαδή στη θέση της παραπάνω ανασκαφής. (Ι. Τσιριγώτη-Δρακωτού, 2008 και εικ.36).



Εικ.36: Τα βάθρα της γέφυρας του Κηφισού. (Ι. Τσιριγώτη-Δρακωτού, 2008)

Παλαμηδίου 75 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 138]

α) Τμήμα της αρχαίας οδού που συνέδεε την Ιερά Πύλη με την Ακαδημία Πλάτωνος. Το κατώτερο οδόστρωμα της οδού περνούσε επάνω από την κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος), της οποίας η επιφάνεια βρισκόταν 1,40μ. βαθύτερα από το σύγχρονο έδαφος.

(ΑΔ, τομ.32,1977, Β'1XPON., σ.25)

Πλάτωνος 33 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 139]

Λουτροφόρος του 4^{ου} αι.π.Χ. σε βάθος 1,30μ.

(ΑΔ, τομ.25, 1970, Β'1XPON., σ.89)

Παλαμηδίου 81 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 140]

Τάφοι της ελληνιστικής (3^{ος} αι.π.Χ.) και της πρώιμης ρωμαϊκής περιόδου (1^{ος} αι.π.Χ.-1^{ος} αι.μ.Χ.)

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.25)

Πλάτωνος 31 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 141]

Από τις επιχώσεις του οικοπέδου συλλέχθηκαν επιτύμβιοι ενεπίγραφοι κιονίσκοι ελληνιστικών χρόνων, ύψους 1,45μ./1,19μ. και σε βάθος 1,50μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.22)

Σερρών 57 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 142]

Μαρμάρινη σαρκοφάγος σε μικρή απόσταση προς Δ από την αρχαία οδό που οδηγούσε στην Ακαδημία, ύψους 0,40μ. Εδράζονταν σε βάθος 2,50μ. από την επιφάνεια. Διανοίχτηκε στο βραχώδες υπόβαθρο.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σσ.82,97)

Μοναστηρίου 31 και Ναυπλίου (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 143]

α) Τμήμα νεκροταφείου κλασικών χρόνων (4^{ος} αι.π.Χ.) ανατολικά του δρόμου που οδηγούσε από την Ιερά Πύλη προς την Ακαδημία:

Τάφος 1: εντοπίστηκε σε βάθος 1,54μ.

Τάφος 2: εντοπίστηκε σε βάθος 2,12μ. και εδράζονταν σε βάθος 2,45μ. Η επίχωση αποτελείτο από έντονο κόκκινου χρώματος αργιλώδες έδαφος.

Τάφος 3: εντοπίστηκε σε βάθος 2,45μ. και εδράζονταν σε βάθος 2,93μ.

β) Προιγήθηκαν εργαστηριακές εγκαταστάσεις κεραμοπλαστικής κλασικών χρόνων σε βάθος 2,40μ, οι οποίες εδράζονταν σε βάθος 2,70μ.

γ) Από χαλαρές στρώσεις χειμάρρων διακρίθηκαν κατεστραμμένα οδοστρώματα.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σσ.19,20)

Αλικαρνασσού 82 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, έργα αποχέτευσης) [αριθ.θέσεως 144]

Στο τμήμα μεταξύ των οδών Μοναστηρίου και Πλάτωνος, κοντά στο νοητό άξονα του αρχαίου δρόμου που ένωνε το Δίπυλο με την αρχαία Ακαδημία εντοπίστηκαν τάφοι (βλ. και ΑΔ, 32, (1977), Β'1XPON. σ.23).

Στον αριθμό 82, σε βάθος 1,44μ. από το οδόστρωμα, βρέθηκε επιτύμβια στήλη ρωμαϊκών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.3)

Κερατσινίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 145]

Κατά μήκος της Κερατσινίου και μεταξύ των οδών Σερρών και Πλάτωνος βρέθηκαν:

Τρεις τάφοι ρωμαϊκών χρόνων σε βάθος: 1,02/1,85μ. Εδράζονταν σε βάθος 2,05μ.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σσ.88-92)

Αλικαρνασσού 84 - 86 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 146]

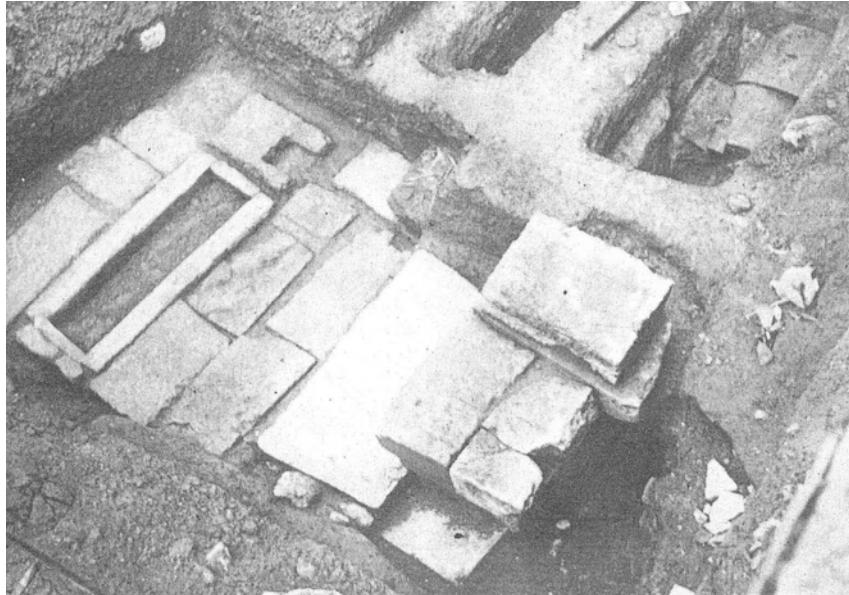
Κατασκευή ρωμαϊκών χρόνων σε βάθος 1,24μ. μέσα στο βράχο που στο σημείο μόνο αυτό παρουσιάζει έντονο έξαρμα. Πιθανώς βάση ταφικού μνημείου. Εδράζονταν σε βάθος 2,15μ.

(ΑΔ, τομ.46, 1991, Β'1XPON., σ.33)

Αλικαρνασσού 82-84 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, έργα ύδρευσης) [αριθ.θέσεως 147]
Μεταξύ των οδών Πλάτωνος και Μοναστηρίου, επί της οδού Αλικαρνασσού 82 και 84, εντοπίστηκε τάφος στην αδιατάρακτη αργιλώδη επίχωση σε βάθος 1,48μ. από το οδόστρωμα. Εδράζονταν σε βάθος 2,12μ.
(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σ.33)

Σερρών 54 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 148]
Τάφος από το νεκροταφείο που βρέθηκε κατά μήκος της δεύτερης οδού που οδηγούσε προς την Ακαδημία. Εδράζονταν στο βραχώδες υπόβαθρο, σε βάθος 2,50μ. από την επιφάνεια του σύγχρονου εδάφους.
(ΑΔ, τομ.29, 1973–1974, Β'1XPON., σ.97)

Πλάτωνος 23 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 149]
Οκτώ αρχαίοι τάφοι της ελληνιστικής περιόδου, που βρέθηκαν στα ΒΑ της οδού που συνέδεε το Δίπυλο με την Ακαδημία. Εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο σε βάθος περίπου 4,20μ.
(ΑΔ, τομ.31, 1976, Β'1XPON., σ.39 και εικ.37)



Εικ.37: Γενική άποψη της ανασκαφής. (ΑΔ, τομ.31, 1976, Β'1XPON.πτv 40α)

Σερρών 47 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 150]
Τάφος του δεύτερου τετάρτου του 5^ο αι.π.Χ. σε βάθος 2,90μ. Βρισκόταν μέσα σε αδιατάρακτο σχετικά συμπαγές έδαφος.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.25)

Κοραή και Παπαναστασίου (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 151]
Στη διασταύρωση των παραπάνω οδών, ακριβώς απέναντι από το δημαρχείο του Αιγάλεω, σε βάθος 0,55μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα, βρέθηκε μαρμάρινος τάφος, ύψους 1μ., πιθανώς κλασικών χρόνων.
(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.46)

Αλικαρνασσού 88 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, έργα αποχέτευσης) [αριθ.θέσεως 152]

Σε βάθος 1,65μ. και μέσα σε λάξευμα αδιατάρακτης αργιλικής κοκκινωπής επίχωσης βρέθηκε ταφικός αμφορέας του γ' τέταρτου του 7^{ου} αι.π.Χ. Εδράζονταν σε βάθος 2,15μ.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.3)

Μοναστηρίου και Αλικαρνασσού (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 153]

Τάφοι της ελληνιστικής περιόδου, στα ΝΔ της οδού που συνέδεε το Δίπυλο (δύο Πύλες) με την Ακαδημία Πλάτωνος. Η στάθμη του πυθμένα τους βρίσκονταν κατά 1,90μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα της οδού Μοναστηρίου.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.23)

Κερατσινίου 54 και Πλάτωνος (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 154]

Δεκατέσσερις τάφοι της ρωμαϊκής εποχής. Εντοπίστηκαν σε βάθος κυμαινόμενο από 2,80 έως 3,90μ.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σσ.115-118)

Πλάτωνος - Κερατσινίου και Πυθοδώρου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 155]

Δύο κτιστές τετράπλευρες κατασκευές (βάσεις ταφικών μνημείων) στην οδό Πλάτωνος 15 με τα αντίστοιχα βάθη: 1,72μ. με βάθος έδρασης στα 2,45μ. και 1,75μ. με βάθος έδρασης στα 2,45μ.

(ΑΔ, τομ. 44, 1989, Β'1XPON., σ.23)

Ιερά Οδός 89 (ΑΘΗΝΑ, Βοτανικός κήπος) [αριθ.θέσεως 156]

Τμήμα της Ιεράς Οδού και αριθμός ταφικών οικογενειακών περιβόλων.

α) Η αρχαία οδός αποκαλύφθηκε σε βάθος 2,40μ. από την επιφάνεια της σημερινής Ιεράς Οδού. Η στρωματογραφία απέδειξε την ύπαρξη επτά οδοστρωμάτων που χρονολογούνται από την κλασική μέχρι τη γεωμετρική εποχή.

β) Οι αρχαίοι περίβολοι εδράζονταν στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) και στο σκληρό ερυθρωπό έδαφος πάνω από αυτήν, σε κυμαινόμενα βάθη από 3,40/4,30μ. και 4,50μ.

(ΑΔ, τομ.27, (1972), Β'1XPON., σσ.109-113)

Πλάτωνος 15 και Πυθοδώρου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 157]

Σε βάθος 1,65μ. λιθόστρωτο από κροκάλες και τρεις τοίχοι από κροκαλοπαγείς λίθους.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.50 και εικ.38)

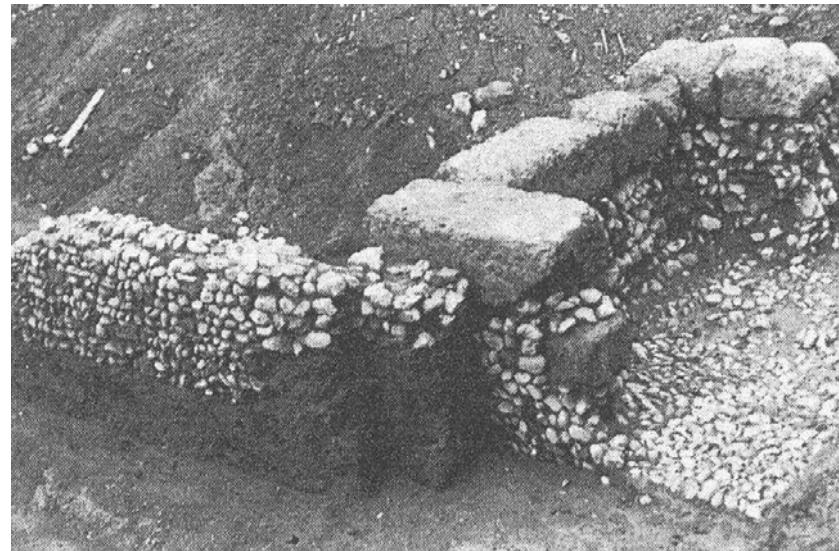
Πλάτωνος- Κερατσινίου και Πυθοδώρου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 158]

Δύο κιβωτιόσχημοι τάφοι στην οδό Πλάτωνος 17 σε βάθος 1,66μ. με βάθος έδρασης στα 2,70μ., του 1^{ου} αι.π.Χ. - 1^{ου} αι.μ.Χ.

(ΑΔ, τομ. 44, 1989, Β'1XPON., σ.23)

Κερατσινίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 159]

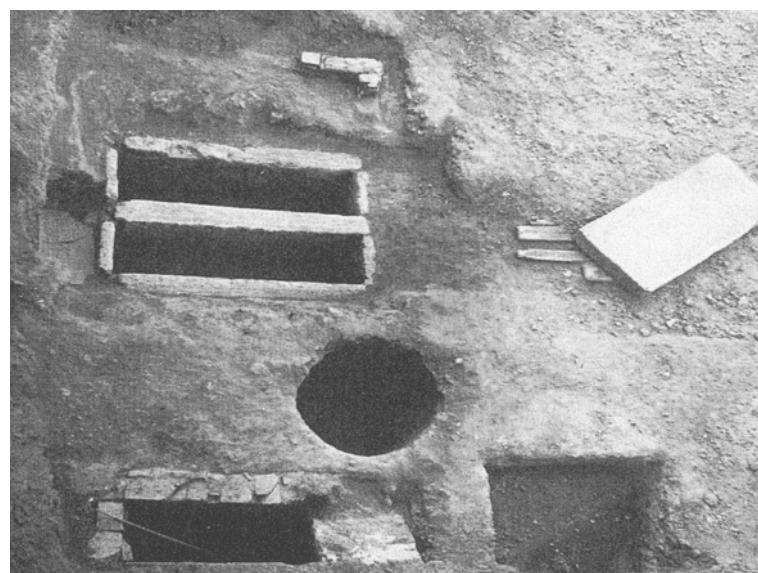
Κατά μήκος της Κερατσινίου και μεταξύ των οδών Σερρών και Πλάτωνος βρέθηκε:
Η συνέχεια του Δημοσίου Σήματος (Δημόσιο νεκροταφείο της πόλης όπου είχαν ταφεί και οι επιφανείς) και παράπλευρη οδός σε βάθος 1,20μ. Η παλαιότερη φάση της οδού ανάγεται στους κλασικούς χρόνους.
(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σ.88-92)



Εικ.38: Αθήνα. Άποψη της ανασκαφής. (ΑΔ, τομ.29,1973-74, Β'1XPON.πιν.54δ).

Μοναστηρίου 15 – Κερατσινίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 160]

Δέκα τάφοι ρωμαϊκών χρόνων, αγωγός και φρέαρ.
(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σ.92 και εικ.39)



Εικ.39: Αθήνα. Οδός Κερατσινίου και Μοναστηρίου.Τάφοι VI, VII, VIII, IX, X και φρέαρ. ΑΔ.22,1967, Β'1XPON.πιν 83β.

Πλάτωνος 20 και Πυθιοδώρου 29 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 161]

- α) Τάφοι του 4^{ου} αι.π.Χ. μέχρι και τους ελληνιστικούς χρόνους, με ταφικό περίβολο. Εντοπίστηκαν σε βάθος από 1,02μ. έως 1,53μ. Εδράζονταν σε βάθος 1,66μ.
β) Δύο ογκόλιθοι σε βάθος 0,77μ. Εδράζονταν σε βάθος 1,09μ.
γ) Όρυγμα φυσικού εδάφους σε βάθος 1,34μ/1,74μ.
(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σσ.24,25)

Κερατσινίου 60 – 64 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 162]

Τμήμα της αρχαίας οδού σε βάθος 1,20μ., που συνέδεε την Ιερά Πύλη με την Ακαδημία καθώς και το ανατολικό ανάλημμά της (τοίχος αντιστήριξης), το οποίο εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο σε βάθος 1,20μ. από τη σημερινή στάθμη του εδάφους.

(ΑΔ, τομ.31, 1976, Β'1XPON., σ.35)

Πλάτωνος 13, Σιατίστης και Πυθοδώρου (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 163]

- α) Έξι τάφοι και τμήμα κυκλικού περιβόλου κλασικής και υστεροκλασικής περιόδου. Η θέση βρίσκεται ΒΑ της οδού που συνέδεε το Δίπυλο με την Ακαδημία.
β) Επιτύμβια μαρμάρινη στήλη των μέσων του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σσ.28,29)

Πλάτωνος 18 και Σιατίστης (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 164]

Τρεις τάφοι θεμελιωμένοι στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) σε βάθος 2,60/2,90μ. πιθανώς κλασικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.50)

Κερατσινίου (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 165]

Κατά μήκος της Κερατσινίου βρέθηκαν:

Τμήμα δωματίου ελληνιστικής οικίας. Η στάθμη του δαπέδου βρέθηκε σε βάθος 1,26μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα (μεταξύ Πλάτωνος και Μοναστηρίου). Το βάθος έδρασης των τοίχων της οικίας ανέρχονταν στα 1,50μ. επί του αδιατάρακτου εδάφους, ύψους 0,70μ.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σσ.88-92)

Σιατίστης 7 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 166]

Δύο τάφοι ρωμαϊκών χρόνων λαξευμένοι στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) σε βάθος 1,60μ. από το οδόστρωμα της οδού. Εδράζονταν σε βάθος 2,80μ.

(ΑΔ, τομ.22, 1967, Β'1XPON., σ.114)

Μοναστηρίου 12 και Σιατίστης (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 167]

Σε βάθος 1,80μ., εντοπίστηκαν:

- α) Τμήμα της αρχαίας οδού που οδηγούσε στην Ακαδημία. Διατηρούνταν δύο στρώσεις της, συνολικού πάχους 0,50μ., χρονολογούμενες στην ύστερη αρχαϊκή και κλασική εποχή. Η οδός βρισκόταν επί της κιμηλιάς (Αθηναϊκός σχιστόλιθος), της οποίας η στάθμη εντοπίστηκε σε βάθος 1,80μ. κάτω από τη σύγχρονη επιφάνεια του εδάφους.
β) Εκατέρωθεν της οδού, δεκατέσσερις τάφοι, του 5^{ου} αι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'1XPON., σσ.127-130).

Πλάτωνος 14 (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 168]

Τάφοι υστεροκλασικών χρόνων

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ.95,96)

Πλάτωνος 14 και Αρίστωνος (ΑΘΗΝΑ, Ακαδημία Πλάτωνος) [αριθ.θέσεως 169]

Έξι τάφοι. Αποτελούν μέρος του μεγάλου νεκροταφείου, το οποίο αναπτύχθηκε κατά μήκος της οδού από το Δίπυλο στην Ακαδημία (βλ. ΑΔ τομ. 27,1972, XPON. σ.132 και ΑΔ τομ. 28, 1973, XPON. σ.45). Εδράζονταν στο αδαιτάρακτο έδαφος, σε βάθος από 2,10 έως 2,80μ. και χρονολογούνται στην ελληνιστική εποχή.

(ΑΔ τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ.95,96)

Σερρών 15-17 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 170]

Μετά την αφαίρεση της ασφάλτου αποκαλύφθηκε τμήμα μαρμάρινης επιτύμβιας στήλης του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.45, 1990, Β'1XPON., σσ.44-45)

Σερρών 20 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός, χάνδαξ ΔΕΗ) [αριθ.θέσεως 171]

Τμήμα του ανατολικού αναλημματικού τοίχου αρχαίας οδού. Θεμελιώθηκε σε βάθος 1,50μ. από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού. (ΑΔ, τομ.23, 1968, Β'1XPON., σσ.93-94)

Σερρών 11 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 172]

Κατά την κατασκευή της ανισόπεδης διάβασης των οδών Αχιλλέως και Κων/λεως, σε βάθος 0,60μ. βρέθηκε σαρκοφάγος

(ΑΔ, τομ.45, 1990, Β'1XPON., σσ.44-45)

Μοναστηρίου και Σερρών 3 (ΑΘΗΝΑ, Προφήτης Δανιήλ) [αριθ.θέσεως 173]

Κτίσματα του 3^ο και του 4^οαι.μ.Χ., σε βάθος 1,75μ. και σε αργιλώδες στρώμα διαταραγμένων επιχώσεων καθώς και πηγάδι με επίχωση του 5^ο - 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.22)

Σερρών 3-5 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 174]

Κατά την κατασκευή της ανισόπεδης διάβασης των οδών Αχιλλέως και Κων/λεως, καθώς και σε σκάμμα του ΟΤΕ σε βάθος 1,35μ. βρέθηκε ρωμαϊκή σαρκοφάγος μέσα σε αδιατάρακτη επίχωση αργιλώδους σύστασης που περιείχε τεμάχια λευκής κιμηλιάς (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) και στη συνέχεια το φυσικό υπόβαθρο. Εδράζονταν σε βάθος 2,90μ.

(ΑΔ, τομ.45, 1990, Β'1XPON., σσ.44-45)

Σερρών (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 175]

Διασταύρωση Σερρών με Χαλκιδικής

Σε βάθος 0,94μ., βρέθηκε στρώμα χαλαρό, λεπτόκοκκο τεφρού χρώματος με κεραμική του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.45, 1990, Β'1XPON.,σσ.44-45)

Πλάτωνος 6-8 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 176]

Δεκαεπτά τάφοι ρωμαϊκών χρόνων. Η θέση βρίσκεται ΒΑ της αρχαίας οδού. Ταντίζεται με το Δημόσιο Σήμα. Το βάθος στο οποίο βρέθηκαν ποικίλλει από 0,70μ. έως 2,80 από το σύγχρονο οδόστρωμα της οδού.

(ΑΔ, τομ.23,1968, Β'1XPON., σσ.84-88 και Σχ.83)

Σερρών 6 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 177]

Κατά την κατασκευή της ανισόπεδης διάβασης των οδών Αχιλλέως και Κων/λεως, καθώς και σε σκάμπα του ΟΤΕ βρέθηκε τμήμα αγωγού σε βάθος 1,21μ. Εδράζονταν μέσα στην αδιατάρακτη επίχωση σε βάθος 1,50μ.

(ΑΔ, τομ.45, 1990, Β'1XPON., σσ.44-45)

Προφήτου Δανιήλ (ΑΘΗΝΑ, ΒΟΤΑΝΙΚΟΣ, χάνδαξ Ε.Ε.Υ.) [αριθ.θέσεως 178]

Κατά μήκος της οδού και στο τμήμα μεταξύ των οδών Κων/λεως και Χαλκιδικής, εντοπίστηκαν ταφές του 5^ο αι.π.Χ., κατάλοιπα κτίσματος ή ταφικού περιβόλου του 4^ο αι.π.Χ. Οι τάφοι βρίσκονται προς Δ. της οδού που οδηγούσε από την Ιερά Πύλη στην Ακαδημία.

(ΑΔ, τομ.24, 1969, Β'1XPON., σσ.68-69 και Σχ.50)



Σχ.50: Κάτοψη και τομές ανασκαφής κατά μήκος της οδού Προφήτου Δανιήλ.

(ΑΔ, τομ.24, 1969, Β'1XPON., σχ.29, σ.69)

Σερρών 2 (ΑΘΗΝΑ, Κολωνός) [αριθ.θέσεως 179]

Κατά την κατασκευή της ανισόπεδης διάβασης των οδών Αχιλλέως και Κων/λεως, καθώς και σε σκάμπα του ΟΤΕ βρέθηκαν τάφοι του 4^ο αι.π.Χ, σε βάθος 0,87μ. Εδράζονταν σε βάθος 1,07μ.

(ΑΔ, τομ.45, 1990, Β'1XPON., σσ.44,45)

Ορυζομύλων και Δημοσθένους (ΑΙΓΑΛΕΩ, σκάμπα ΥΔΡΕΞ) [αριθ.θέσεως 180]

Σε βάθος 0,90μ. από την επιφάνεια του εδάφους βρέθηκε τάφος του 5^ο αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.26, 1971, Β'1XPON., σ.30)

Ιερά Οδός (υπόγεια διάβαση μπροστά από τη Γεωπονική Σχολή) [αριθ.θέσεως 181]

α) Ανάλημμα δρόμου του 6^ο – πρώιμου 5^ο αι.π.Χ., τμήμα δωματίου σπιτιού του 4^ο αι.π.Χ. και τάφοι.

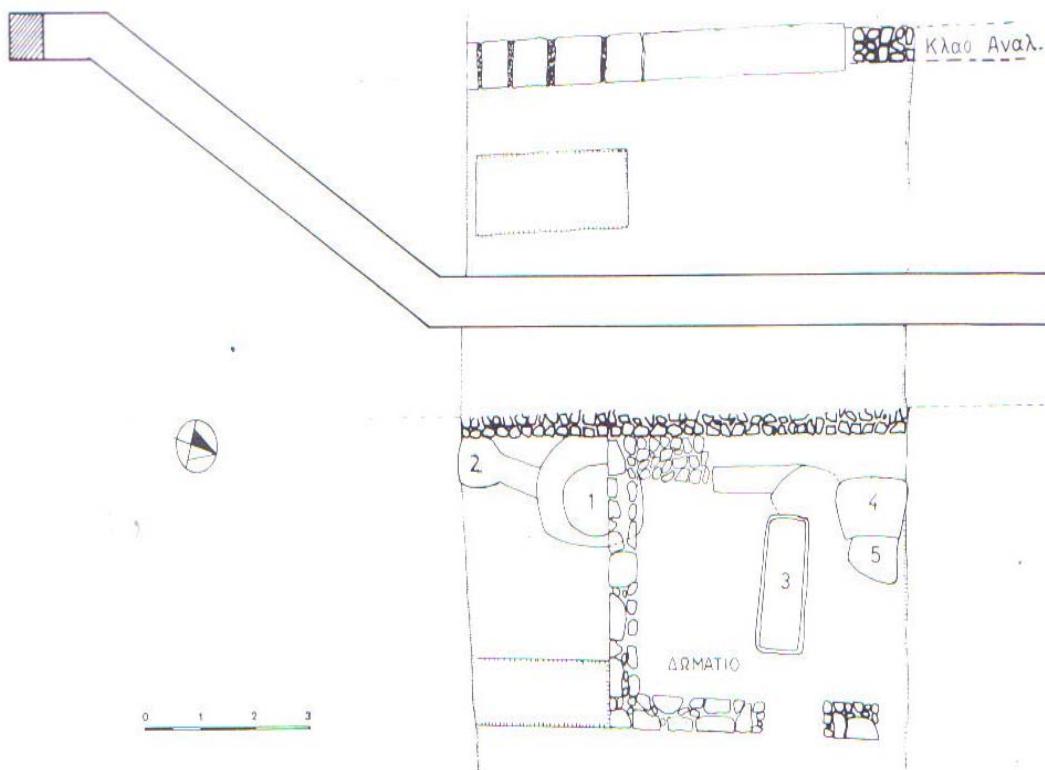
β) Εντεκα οδοστρώματα και υποστρώματα αρχαίου δρόμου, κατεύθυνσης ΒΔ – ΝΑ, σε βάθος από 1,75μ. έως 3,75μ. Συγκεκριμένα:

τα δύο πρωιμότερα εντοπίστηκαν σε βάθος 3,18μ./3,57μ. του τέλους του 6^ο και του πολύ πρώιμου 5^ο αι.π.Χ. Τα επόμενα σε βάθος 3,15μ. /3,28μ. του 5^ο και του πρώιμου 4^ο αι.π.Χ. Ακολουθούν σε βάθος 3μ./3,15μ. της ύστερης ελληνιστικής και πρώιμης ρωμαϊκής περιόδου. Στη συνέχεια σε βάθος 3μ./1,75μ. οδοστρώματα ρωμαϊκής, υστερορωμαϊκής περιόδου, του Μεσαίωνα και της Τουρκοκρατίας.

Συμπέρασμα: η Ιερά Οδός δημιουργείται στην ύστερη αρχαϊκή περίοδο, η δε χρήση της σταματά στην περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Παράλληλα πραγματοποιήθηκαν στρωματογραφικές τομές μέχρι βάθους 6,37μ., οι οποίες απέδωσαν στρώματα χρήσης από την Πρωτοελλαδική εποχή (2800-2200π.Χ.) ενώ από βάθος 3,80μ. έως 1μ. ο χώρος χρησιμοποιήθηκε από την ύστερη γεωμετρική και μέχρι την εποχή της Τουρκοκρατίας αδιάκοπα.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.32 κ.ε. και Σχ.51)



Σχ.51: Αθήνα. Ιερά Οδός – Γεωπονική Σχολή. Κάτοψη της ανασκαφής. ΑΔ, τομ.40,1985, Β'1XPON., σχ.6, σ.33

Κασσάνδρας (ΑΘΗΝΑ, Προφήτης Δανιήλ, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 182]

Συγκέντρωση τάφων του νεκροταφείου της Ιεράς Οδού σε χάνδακα του ΟΑΠ κατά μήκος της παραπάνω οδού.

(ΑΔ, τομ.29,1973-1974, Β'1XPON., σ.111)

«Ρέμα Προφήτη Δανιήλ» (ΑΘΗΝΑ, έργα Υ.Δ.Π.Ε.Ξ.) [αριθ.θέσεως 183]

Στο ρέμα Προφήτη Δανιήλ, ευρισκόμενο ανατολικά της Ακαδημίας και σε όχι επακριβή θέση λόγω του ακατοίκητου της περιοχής στο χρόνο της ανασκαφής, σε βάθος 3,50μ. από τη σημερινή επιφάνεια, βρέθηκαν δύο ταφικά αγγεία αρχαϊκών χρόνων του 7^{ου} αι. π.Χ.

(ΑΔ, τομ.19,1964, Β'1XPON., σσ.62-64)

Μαραθώνος 10-12 [αριθ.θέσεως 184]

Τάφος ελληνιστικής περιόδου.

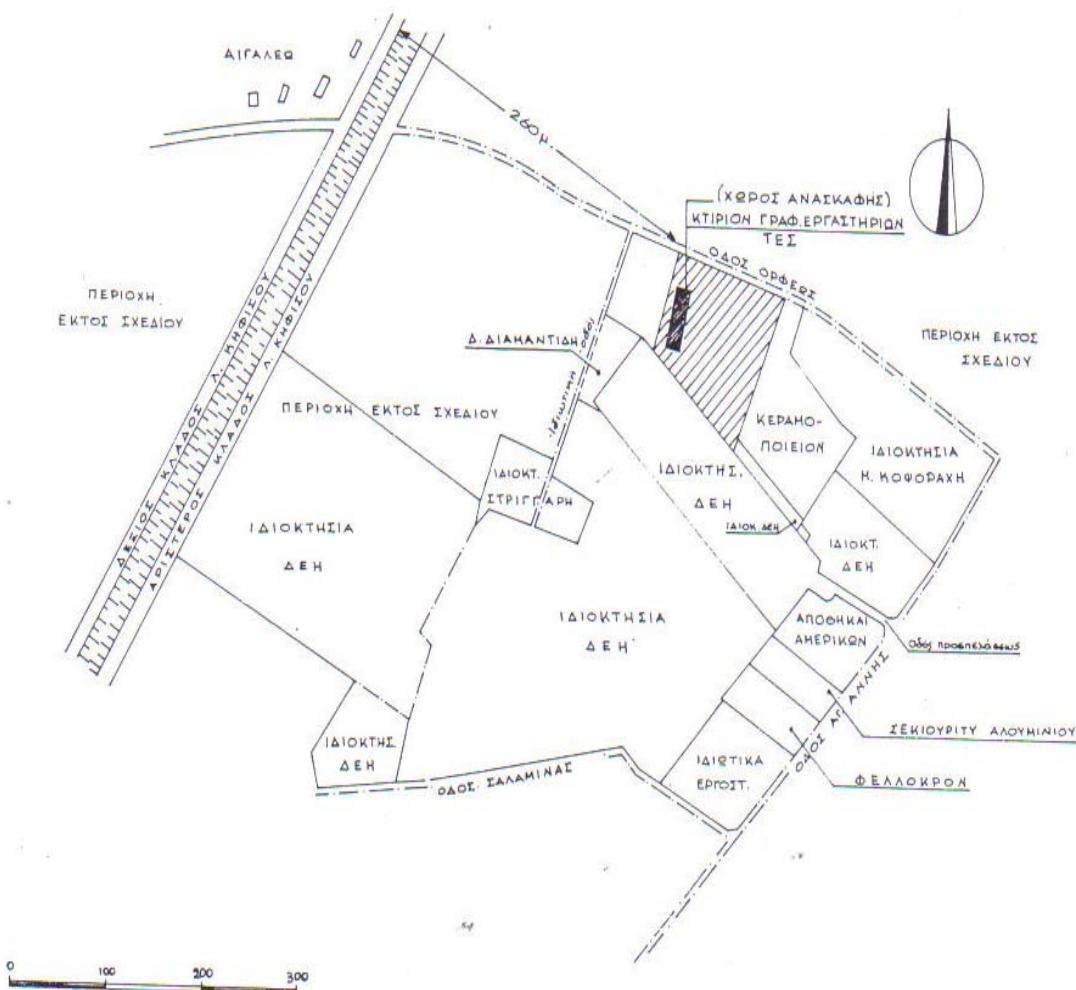
(ΑΔ, τομ.29,1973-74, Β'1XPON., σ.82)

Αγίας Άννης και Ορφέως (ΡΟΥΦ) [αριθ.θέσεως 185]

Κατάλοιπα πρώιμου Πρωτοελλαδικού οικισμού (ΠΕ) και ίχνη κατοίκησης στην υστεροκλασική και στην υστερορωμαϊκή περίοδο (**Σχ. 52**). Τα κατάλοιπα του ΠΕ οικισμού αρχίζουν ευθύς κάτω από τις επάλληλες ρωμαϊκές στρώσεις. Τα αρχαία καταλαμβάνονταν το δυτικό τμήμα της ιδιοκτησίας της ΔΕΗ στη συμβολή των παραπάνω οδών. Λαμβάνοντας υπόψη τη σημερινή διαμόρφωση της κοίτης του ποταμού Κηφισού, απέχει 300μ. περίπου από την ανατολική όχθη του και σε σχέση με τις γνωστές ΠΕ θέσεις της Αττικής, τοπογραφικά βρίσκεται κοντύτερα στην ΠΕ κατοικία της Ακαδημίας Πλάτωνος (η οικία της Ακαδημίας βρίσκεται ΒΔ του οικισμού και σε απόσταση 1500μ. από αυτόν) και τους ΠΕ οικισμούς της παλαιάς Κοκκινιάς και του Κερατσινίου. οι δύο τελευταίες θέσεις εντοπίζονται δυτικά και σε απόσταση 2 και 5χλμ αντίστοιχα (**Σχ.52**).

Στρωματογραφικές παρατηρήσεις: Το προϊστορικό στρώμα διαπιστώθηκε σε βάθος 3,70μ. από το επίπεδο του σύγχρονου οδοστρώματος της οδού Ορφέως. Οι αμέσως επόμενες αποθέσεις ανήκουν στην υστερορωμαϊκή περίοδο και, συγκεκριμένα, η επίχωση που κάλυψε αμέσως τον οικισμό τοποθετείται χρονολογικά στον 4^οαι.μ.Χ. Δηλαδή ακολουθεί ένα μεγάλο χρονικό διάστημα από τη στιγμή που εγκαταλείφθηκε ο οικισμός, όπου δεν έχουμε καθόλου αποθέσεις (ΑΔ,1980, Μέρος Α, Μελέται, σ.151).

Η έλλειψη στρωμάτων των ιστορικών περιόδων ανάμεσα στον ΠΕ οικισμό και στις ρωμαϊκές αποθέσεις, μπορεί να οφείλεται στη διάβρωσή τους. Πιθανώς οι κλιματικές συνθήκες σε σχέση με τη γεωμορφολογία της περιοχής του οικισμού να μην επέτρεψαν την απόθεσή τους. Από τη διάταξη και το είδος των γεωλογικών στρωμάτων που επικάθισαν στα προϊστορικά κατάλοιπα, φαίνεται ότι ο χώρος ήταν εκτεθειμένος σε πλημμύρες. Στη στρωματογραφία διαπιστώνεται διάβρωση του υποκείμενου στρώματος από το υπερκείμενο. Ωστόσο η κλιματολογική αλλαγή που ακολούθησε επέτρεψε να δημιουργηθούν δύο εδάφη. Σχετικά με τα προϊστορικά στρώματα, το χώμα των επιχώσεων της α' οικοδομικής φάσης, τεφρό και λιπαρό, αφήνει να υποθέσουμε ότι το κλίμα ήταν υγρό και η περιοχή λίμναζε. Ισως αυτό να οδήγησε στην εγκατάλειψη των πρώτων κτηριακών εγκαταστάσεων σε μερικά τμήματα και αφού μεσολάβησε κάποιο, όχι μεγάλο χρονικό διάστημα – μια και η κεραμική παραμένει ίδια - και οι συνθήκες καλυτέρευσαν άρχισε η επανακατοίκηση (πληροφορίες Γ. Λειβαδίτη προς τη συγγραφέα, ΑΔ τομ. 36, Β'1 Χρον.). Οι γεωμορφολογικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή, έχουν άμεση σχέση με τον **Κηφισό** ποταμό. Η εύρεση χαλικιών και άμμου κατά την αποκάλυψη της ΠΕ οικίας της Ακαδημίας Πλάτωνος (ΠΑΕ,1956, σ.45) σε συνδυασμό με νεότερες γεωαρχαιολογικές έρευνες τοποθετούν την κοίτη του Κηφισού της ΠΕ εποχής πολύ ανατολικότερα από εκεί που έχει μεταφερθεί σήμερα. Κατά συνέπεια ο οικισμός παίρνει θέση στη δυτική όχθη του ποταμού, όπου βέβαια απολάμβανε τα αγαθά, τα οποία του προσέφερε, αλλά δεχόταν και τις κατά διαστήματα πλημμύρες με τα επακόλουθά τους. Ο οικισμός αφού λειτούργησε καλύπτοντας τις ανάγκες μερικών γενεών, σφραγίστηκε από την εγκατάλειψη. Από τη διάταξη των στρωμάτων, σε συνδυασμό με την αρχιτεκτονική και την κεραμική, προέκυψαν τρεις οικοδομικές φάσεις του οικισμού.



Σχ.52: θέση της ανασκαφής. (ΑΔ, 35, 1980, Μελέται, σ.148, σχ.1)

Μία οικοδομική φάση α' που δηλώνει την αφετηρία της πρώτης κατοίκισης, όπου διαπιστώθηκε ότι η θεμελίωση έγινε απευθείας επάνω στο μαλακό βράχο στο ένα τμήμα ενώ στο άλλο μεσολαβεί μικρή επίχωση σύγχρονη του οικισμού. Δεν αποκλείεται για το τελευταίο γεωμορφολογικοί λόγοι να οδήγησαν σε διαμόρφωση του τόπου πριν από την εγκατάσταση, πράγμα πολύ συχνό την εποχή αυτή. Ακολούθησε η β' οικοδομική φάση, θεμελιώνοντας στους περισσότερους χώρους κατευθείαν επάνω στην α'. Στην τελευταία γ' οικοδομική φάση που επισημαίνεται σε ένα συγκεκριμένο τμήμα τα κατάλοιπα εδράζονται κατευθείαν επάνω στην προηγούμενη.

(ΑΔ, τομ.36,1981, Β'1XPON., σσ.46,47)

Κωνσταντινουπόλεως (ΑΘΗΝΑ, σκάμμα Ε.Ε.Υ.) [αριθ.θέσεως 186]

(στο τμήμα της μεταξύ της Ιεράς Οδού και της οδού Μεγ.Αλεξάνδρου)

Τάφοι ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων. Εντοπίστηκαν σε κυμαινόμενα βάθη από 1,74μ. έως 2,80μ. από τη σύγχρονη επιφάνεια του εδάφους.

(ΑΔ, τομ.21,1966, Β'1XPON., σσ.74-77)

Λεωφόρος Κηφισού 96-98 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 187]

Νεκροταφείο το οποίο χρονολογείται από την προϊστορική μέχρι και τη ρωμαϊκή περίοδο. (πληροφορία ανασκαφέα 2008)

Ιερά Οδός (ΑΘΗΝΑ, συμβολή με Πειραιώς) [αριθ.θέσεως 188]

(διαπλάτυνση της Ι.Οδού από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων, σε μήκος 100μ. και κατά μήκος του νοτίου κρασπέδου της σημερινής οδού, στη συμβολή της με την οδό Πειραιώς)

α) Τμήμα νεκροταφείου. Οι παλαιότερες ταφές χρονολογήθηκαν στα αρχαϊκά χρόνια και οι νεότερες στον 1^ο αι.μ.Χ.

β) Κατάλοιπα υστερορωμαϊκού κτιρίου.

γ) Κτιστό βάθρο του τέλους του 5^{ου} και των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ., ύψους 1,60μ. Εδράζονταν σε βάθος 1,28μ.

Το υπόβαθρο, η γνωστή αθηναϊκή κιμηλιά, βρίσκεται σε μεγάλο βάθος από το σημερινό οδόστρωμα (4μ. περίπου). Οι ταφές διανοίχτηκαν μέσα στην ερυθροκάστανη επίχωση που αποτελεί το έδαφος της ταφικής χρήσης του χώρου, σε βάθος 1,50μ. περίπου.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.11-14)

Λεωφόρος Θηβών και Πέτρου Ράλλη (ΑΙΓΑΛΕΩ, πρώην κτήμα Μερκάτη) [αριθ.θέσεως 189]

Το παραπάνω κτήμα περιλαμβάνει στα όριά του το ναΐσκο του Αγίου Ιωάννου. Σε μικρή απόσταση από το ναΐσκο βρέθηκαν τρεις μικροί επιτύμβιοι κίονες και δύο μαρμάρινες επιτύμβιες λήκυθοι που βρίσκονταν έξω από την είσοδο του προνάου του ναΐσκου. (Peek w., στο ΑΜ 67,1942, αριθ.165,176,185,189).

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.59)

Λεωφόρος Πέτρου Ράλλη 77-79 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 190]

Δεξαμενή ρωμαϊκών χρόνων (-)

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.66)

Λεωφόρος Πέτρου Ράλλη 68 (ΑΙΓΑΛΕΩ) [αριθ.θέσεως 191]

(σχεδόν συμβολή με τον Κηφισό)

Πηγάδι στην ίδια επιφάνεια με το οδόστρωμα, λαξευμένο στο βράχο.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.58)

Λεωφόρος Πέτρου Ράλλη και Αγίας Αννης (ΤΑΥΡΟΣ) [αριθ.θέσεως 192]

Στη συμβολή των παραπάνω οδών βρέθηκε ταφικό μνημείο σχήματος Π. Σε αυτό υπήρχαν δέκα σαρκοφάγοι των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ. (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ.21 Αθήνα, σ.138).

(ΑΔ, τομ.18, 1963, Β'1XPON., σ.46)

Λεωφόρος Πέτρου Ράλλη 83 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 193]

Αρχαίο λατομείο εξόρυξης πωρόλιθου μέχρι βάθος 3μ. και δύο δεξαμενές λαξευμένες στο βράχο.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.33)

Λεωφόρος Πέτρου Ράλλη 24 (ΤΑΥΡΟΣ, εντός του περιβόλου του εργοστασίου ζύθου) [αριθ.θέσεως 194]

Τάφος ρωμαϊκών χρόνων, σκαμμένος εντός του σλκηρού υποβάθρου, ύψους 1,07μ. Κατά 0,50μ. άνωθεν αυτού, εντοπίστηκε τοίχος με βυζαντινά όστρακα (βλ. και βλ. Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.137).

(ΑΔ, τομ.17, 1961-1962, Β'XPON., σ.43)

Λεωφόρος Πειραιώς 151-153 (ΑΓ.Ι. ΡΕΝΤΗΣ) [αριθ.θέσεως 195]

Υστερογεωμετρικό κτίριο, αμαξιτή οδός, του 5^{ου} αιώνα π.Χ., με κατεύθυνση ΒΔ-ΝΑ, η οποία πλαισιώνονταν από ταφές επίσης κλασικών χρόνων καθώς και μεγάλο οικοδόμημα αρχαϊκών χρόνων. Η θέση της οδού, βόρεια του νοητού άξονα του βορείου σκέλους των Μακρών Τειχών, δείχνουν ότι πρόκειται για την κυριότερη οδό που συνέδεε την Αθήνα με τον Πειραιά, έξω από τα τείχη (πληροφορία ανασκαφέα 2008).

Λεωφόρος Θηβών και Μπελογιάννη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 196]

Στη διασταύρωση των οδών και στο ύψος του πεζοδρομίου βρέθηκε λίθινη σαρκοφάγος, ύψους 0,63μ. του 4^{ου} αι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σ.54)

Πειραιώς 168 (ΤΑΥΡΟΣ) [αριθ.θέσεως 197]

Τάφοι ρωμαϊκών χρόνων κατά τη διάνοιξη χάνδακα, έξω από το εργοστάσιο Θανόπουλου. Εντοπίστηκαν σε βάθος 1/1,30μ. από το οικόπεδο της οδού Πειραιώς.
(ΑΔ, τομ.17, 1961/2, Β'1XPON., σ.36)

Πειραιώς 172 (ΤΑΥΡΟΣ) [αριθ.θέσεως 198]

α) Φρεάτιο αρχαίου υδραγωγείου από το εσωτερικό της οπίας συλλέχθηκαν μαρμάρινη λήκυθος, θρυγκός επιτύμβιας στήλης (το ανώτερο τμήμα οικοδομήματος αποτελούμενο από διάζωμα ή γείσο) και αλαβάστρου. Εδράζονταν σε βάθος 4,70μ. από το οδόστρωμα της οδού Πειραιώς.
β) Αγωγοί σε βάθος 3,80μ. από την επιφάνεια της οδού.
(ΑΔ, τομ.17, 1961/2, Β'1XPON. σ.36)

Λεωφόρος Θηβών 223 (ΑΓ.Ι.ΡΕΝΤΗΣ) [αριθ.θέσεως 199]

Σε βάθος 1,45μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε σαρκοφάγος ύψους 0,60μ. Ήταν γεμάτη νερό και τα κτερίσματα με τον σκελετό διαταραγμένα (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).
(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών 217 (ΝΙΚΑΙΑ) [αριθ.θέσεως 200]

α) Σε βάθος 1,40μ. από το οδόστρωμα συλλέχθηκε πώρινη οστεοδόχος κάλπη (θήκη), με χάλκινη κάλπη μέσα (χάλκινο αγγείο υποδοχής τέφρας), ύψους 1μ. κλασικών χρόνων.
β) Σε βάθος 1,30μ. από το οδόστρωμα και σε απόσταση 1,58μ. πιο βόρεια, βρέθηκε λακκοειδής τάφος (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).
(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

**Πατριάρχου Ιωακείμ και Φιλήντα (ΝΙΚΑΙΑ, Άσπρα χώματα) [αριθ.θέσεως 201]
διάνοιξη αύλακας αποχέτευσης**

Στις παραπάνω οδούς και περί το μέσον της πρώτης, βρέθηκαν τέσσερις τάφοι των μέσων του 5^{ου} αι.π.Χ. (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).
(ΑΔ, τομ.25, 1970, Β'1XPON., σ.122)

Λεωφόρος Θηβών 211 (NIKAIA) [αριθ.θέσεως 202]

Μαρμάρινο ανάγλυφο και λήκυθος του 4^{ου} αι.π.Χ., δύο τάφοι του 4^{ου} αι.π.Χ. και δύο ταφικοί πίθοι ρωμαϊκών χρόνων (βλ. και Μ. Πετροπούλακου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).
(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών (NIKAIA) [αριθ.θέσεως 203]

Λεωφόρος Θηβών (εργοστάσιο Κεράνη)

Σε βάθος 0,50μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε τμήμα τοίχου (βλ. και Μ. Πετροπούλακου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών 185 (NIKAIA) [αριθ.θέσεως 204]

(μεταξύ των οδών Μαρμαρά και Β.Ηπείρου):

- α) Σε βάθος 1,98μ. από το οδόστρωμα εντοπίστηκαν κυβόλιθοι αρχαίου δρόμου.
- β) Σε απόσταση 11,20μ. βορειότερα και σε βάθος 1,16μ. νέοι κυβόλιθοι.
- γ) Ακόμη βορειότερα και σε βάθος 0,50μ., βρέθηκαν δύο τοίχοι θεμελιωμένοι πάνω στο έδαφος.
- δ) Σε απόσταση 17μ. και σε βάθος 0,83μ. νέοι κυβόλιθοι θεμελιωμένοι πάνω σε καθαρό έδαφος.

Όλοι οι κυβόλιθοι πρέπει να ανήκαν σε ταφικά μνημεία (βλ. και Μ. Πετροπούλακου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών 183-185 (NIKAIA) [αριθ.θέσεως 205]

α) Σε βάθος 1,20μ. από το οδόστρωμα, βρέθηκε κιβωτιόσχημος μαρμάρινος τάφος ελληνιστικών χρόνων, ύψους 1μ. και με πυθμένα την κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος). Σε βάθος 0,70μ. από το οδόστρωμα και 5,20μ. βορειότερα βρέθηκε τμήμα αγωγού ρωμαϊκών χρόνων. Τα τοιχώματα ήταν επιχρισμένα με κουρασάνι (συνδετικό κονίαμα), ύψους 0,40μ.

β) Σε βάθος 1,40μ. συλλέχθηκε τμήμα μαρμάρινης λουτροφόρου και πώρινου αλαβάστρου του 4^{ου} αι.π.Χ.; (βλ. και Μ. Πετροπούλακου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών 183 (NIKAIA, σκάμμα ΟΤΕ) [αριθ.θέσεως 206]

Σε βάθος 1,17μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε πώρινη σαρκοφάγος, ύψους 0,56μ. (βλ. και Μ. Πετροπούλακου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών 178 (ΑΓ.Ι.ΡΕΝΤΗΣ) [αριθ.θέσεως 207]

Σε βάθος 0,93μ., βρέθηκε λακκοειδής τάφος λαξευμένος στο βράχο, ύψους 0,93μ. (βλ. και Μ. Πετροπούλακου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON. σ.121)

Αλατοποιείο Γαζή, Αγ. Ιωάννης Ταύρου (βλ.σ.71)[αριθ.θέσεως 208]

Σε απόσταση 30μ. από τον ναό κατά την εκσκαφή των θεμελίων του εργοστασίου-αλατοποιείου Γαζή, βρέθηκαν αρχαίοι τάφοι.

(Ζ.Ε.Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη, 2006, *O Ελαιώνας της Αθήνας, Ο χώρος και οι άνθρωποι στο πέρασμα του χρόνου*, Αθήνα)

Λεωφόρος Θηβών 159 (ΑΓ.Ιωάννης ΡΕΝΤΗΣ, Ασπρα Χώματα,_σκάμμα ΟΤΕ) [αριθ.θέσεως 209]

Πώρινη σαρκοφάγος συλημένη, σε βάθος 0,70μ. από το οδόστρωμα, ύψους 0,65μ. (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Χρυσοστόμου Σμύρνης και Αγίας Σοφίας (ΤΑΥΡΟΣ) [αριθ.θέσεως 210]

Στο οικόπεδο του γυμνασίου, στις παραπάνω οδούς αποκαλύφθηκαν δεκαεπτά τάφοι, καθώς και δρόμος με κατεύθυνση Β-Ν, που φαίνεται να κατευθύνεται σε κάποια πύλη του βόρειου Μακρού Τείχους.

(Δ. Σκιλάρντι, ΑΑΑ 2,1969, σσ.334-337 και Μ. Πετροπουλάκου-Ε.Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.137).

Λεωφόρος Θηβών 157 (ΑΓ.Ιωάννης ΡΕΝΤΗΣ, Ασπρα Χώματα,_σκάμμα ΟΤΕ) [αριθ.θέσεως 211]

Σε βάθος 1,28μ. από το οδόστρωμα αποκαλύφθηκε μαρμάρινη σαρκοφάγος βάθους 0,61μ. και μέγιστου σωζόμενου ύψους 0,82μ. (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141). (ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών 137 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Παλαιά Κοκκινιά) [αριθ.θέσεως 212]

Μαρμάρινη σαρκοφάγος του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.17, 1961/62, Β'1XPON., σ.29)

Αναξαγόρα και 25^{ης} Μαρτίου (ΤΑΥΡΟΣ, Νέα Σφαγεία, έργα Υ.Δ.Ρ.Ε.Ξ.) [αριθ.θέσεως 213]

Δύο επιτύμβιοι ενεπίγραφοι κιονίσκοι (κίονες που φέρουν επιγραφή) του 3^{ου} και 2^{ου} αι.π.Χ. Από την περιοχή προέρχονται και επτά ενεπίγραφοι κιονίσκοι (βλ. και ΑΔ10,1926, παρ.56-57).

(ΑΔ, τομ.19, 1964, Β'1XPON., σ.70)

Λεωφόρος Θηβών 124 (ΑΓ.Ι.ΡΕΝΤΗΣ) [αριθ.θέσεως 214]

Σε βάθος 1,90μ. από το οδόστρωμα, βρέθηκε κεραμοσκεπής τάφος, θεμελιωμένος στην κημιλιά, (Αθηναϊκός σχιστόλιθος) πιθανώς κλασικών χρόνων (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Εκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20,1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών 111 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 215]

α) Σε βάθος 1μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε μαρμάρινος κιβωτιόσχημος τάφος, ύψους 0,95μ.

β) Σε απόσταση 5,10μ. ανατολικότερα και σε βάθος 0,72μ. από το οδόστρωμα βρέθηκαν τρεις ημικατεστραμμένοι τάφοι, πιθανώς κλασικών χρόνων (βλ. και Μ.

Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).
(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Αγ.Γεώργιος, (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Κερατσίνι) [βλ.σ.92] [αριθ.θέσεως 216]

Το 1933 κοντά στον Αγ.Γεώργιο στο Κερατσίνι, ήλθαν στο φως ερείπια της ΠΕ-Κυκλαδικής εποχής (2800-2500π.Χ.), όπου στην ιστορική περίοδο βρισκόταν ο δήμος των Θυμαιταδών.

Λεωφόρος Θηβών 109 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ,Κοκκινιά, σκάμμα ΟΤΕ) [αριθ.θέσεως 217]

Σε βάθος 2,20μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε επιτύμβιο ανάγλυφο του 4^{ου}αι.π.Χ (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ.21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σσ.121,300,301))

Αγίου Ιωάννη Ρέντη και Παλαιολόγου (Άγιος Ι. Ρέντης στην κεντρική πλατεία) [αριθ.θέσεως 218]

Κατά την εκσκαφή χάνδακα αποχέτευσης, στην κεντρική πλατεία και στο πεζοδρόμιο παρά τη ΒΑ γωνία της οδού, βρέθηκαν τάφοι σε βάθος 1,50μ. από την επιφάνεια, των όψιμων ρωμαϊκών χρόνων. Σε δοκιμαστική τάφρο που διανοίχτηκε κατά πλάτος της οδού εντοπίστηκαν δύο τμήματα τοιχαρίων που αποτελούσαν τμήμα περιβόλου (περιμετρικού τοίχου) που περιέκλειε τους τάφους καθώς και αρχιτεκτονικά μέλη με ανάγλυφη στήλη σε δεύτερη χρήση του 4^{ου}αι.π.Χ. (βλ. και Μ.Πετροπουλάκου-Ε.Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.138).

(ΑΔ, τομ.20,1965, Β'1XPON., σ.110)

Κύπρου και Ύδρας (ΜΟΣΧΑΤΟ) [αριθ.θέσεως 219]

Η οδός Κύπρου αποτελεί τη νοητή προς Β. προέκταση της οδού Πειραιώς και βρίσκεται στη γραμμή του βορείου σκέλους των Μακρών Τειχών. Οι εν λόγω αρχαιότητες βρέθηκαν μεταξύ του βορείου σκέλους των Μακρών Τειχών και του διαμέσου τείχους (νότιο τείχος): Σε απόσταση 10μ. από την οικοδομική γραμμή της Κύπρου και σε βάθος 2μ. βρέθηκε ο αναλημματικός τοίχος μιας αρχαίας οδού, προφανώς αυτής που συνέδεε το άστυ (η κύρια πόλη σε αντίθεση με τα προάστια ή την υπαίθρια χώρα) με τον Πειραιά μέσα από τα τείχη, θεμέλια ταφικού περιβόλου, καθώς και ταφές, οι περισσότερες συλημένες, του 3^{ου}αι.π.Χ. Στο επί της νότιας πλευράς της οδού Ύδρας, η ανασκαφή απέδειξε την συνέχεια τόσο του αρχαίου δρόμου όσο και του νεκροταφείου.

Ενδιαφέρουσα διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι το νεκροταφείο είχε ιδρυθεί μέσα σε παχύ στρώμα άμμου από κάποιο ρέμα παράλληλο του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σ.55)

Λεωφόρος Θηβών 85 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Κοκκινιά, σκάμμα ΟΤΕ) [αριθ.θέσεως 220]

Σε βάθος 0,75μ. αποκαλύφθηκε σαρκοφάγος από κογχολιάτη λίθο (λουμασσέλα) και πήλινη λάρνακα, ελληνιστικών χρόνων, ύψους 0,52 και 0,10μ. αντίστοιχα.
(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON., σσ.58-60)

Λεωφόρος Θηβών 95 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Κοκκινιά, σκάμμα ΟΤΕ) [αριθ.θέσεως 221]

Σε βάθος 1,25μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε πώρινη σαρκοφάγος, ύψους 0,51μ.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON., σσ.58-60)

Πειραιώς 75 (ΜΟΣΧΑΤΟ) [αριθ.θέσεως 222]

Σε βάθος από 2 έως 3μ. από την επιφάνεια της οδού Πειραιώς αποκαλύφθηκαν θεμέλια τριών ταφικών μνημείων, από εκείνα που συνόδευαν το δρόμο που οδηγούσε από τον Πειραιά στην Αθήνα, έξω από τα Μακρά Τείχη.

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σσ.54,55)

Λεωφόρος Θηβών και Άρτης (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 223]

Στη διασταύρωση των παραπάνω οδών και σε βάθος 1,53μ. βρέθηκε κιβωτιόσχημος τάφος του 5^{ου}αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σ.54)

Προποντίδος 84 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 224]

Λίθινη σαρκοφάγος σε βάθος 1,70μ. από την επιφάνεια του δρόμου με επίχωση η οποία ήταν αναμοχλευμένη με ανάμεικτη κεραμική.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.31)

Θήρας 150 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 225]

Τάφος σε βάθος 2μ. από την επιφάνεια του δρόμου, μαρμάρινη επιτύμβια τράπεζα του 4^{ου}αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.31)

Ταξιαρχών και Θεσσαλονίκης (ΜΟΣΧΑΤΟ, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 226]

Μαρμάρινη λουτροφόρος των μέσων του 4^{ου}αι.π.Χ. Βρέθηκε σε βάθος 2,20μ. από το οδόστρωμα της οδού και επί επιχώσεων.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.156)

Θήρας και Χίου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 227]

Στη διασταύρωση των παραπάνω οδών βρέθηκαν σαρκοφάγοι ρωμαϊκών χρόνων (1^{ος}αι.μ.Χ.), σε βάθος 1,50μ. από την επιφάνεια του δρόμου και δεύτερη, κλασικών χρόνων, σε βάθος 2μ. από την επιφάνεια του δρόμου (4^{ος}αι.π.Χ.).

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.30-31)

Καλλέργη 55 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 228]

Πώρινη ταφική λάρνακα συλημένη, ύψους 0,63μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.101)

Λεωφόρος Θηβών 28-30 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Κοκκινιά) [αριθ.θέσεως 229]

Σε βάθος 2μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε αγωγός ύψους 2μ., λαξευμένος στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος). Δεν ήταν δυνατόν να ερευνηθεί γιατί ανέβρυζαν νερά.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σσ.58-60)

Φραγκούλη 3 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 230]

Σε βάθος 1,30μ. από το οδόστρωμα, βρέθηκαν τρεις τάφοι του 4^{ου}αι.π.Χ. Οι ταφές είχαν κυμαινόμενο ύψος: 0,10μ./0,25/0,45μ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.57)

Πειραιώς 7 (ΜΟΣΧΑΤΟ) [αριθ.θέσεως 231]

Δίπλα στην κοίτη του Κηφισού βρέθηκε μικρό ιερό οι δυο επισκευαστικές φάσεις του οποίου χρονολογούνται στα τέλη του 6^{ου} και στις αρχές του 5^{ου} αιώνα π.Χ. (πληροφορία ανασκαφέα 2008)

Λεωφόρος Θηβών 11-13 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Μανιάτικα) [αριθ.θέσεως 232]

α) Σε βάθος 2,50μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε πώρινη σαρκοφάγος. Δύσκολη η διερεύνησή της γιατί ανέβρυζε νερό.
β) 2^η σαρκοφάγος βρέθηκε σε βάθος 2,20μ. από το οδόστρωμα και σε απόσταση 2μ. από την προηγούμενη, πιθανώς κλασικών χρόνων (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141). (ΑΔ, τομ.20,1965, Β'1XPON., σ.121)

Γέφυρα Ε.Η.Σ. (ΜΟΣΧΑΤΟ, εργασίες Υπουργείου Δημοσίων Έργων) [αριθ.θέσεως 233]

Κατά την κατασκευή βάθρου της νέας γέφυρας του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου βρέθηκε τμήμα του νότιου σκέλους των Μακρών Τειχών κατεύθυνσης Α-Δ. Σώζεται σε ύψος 1,65μ. και εδράζεται επάνω στο μαλακό υπόβαθρο, σε βάθος 4,40μ. (ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON., σ.52)

Λεωφόρος Θηβών – Ρετσινά – Παλαμηδίου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, αποχετευτικά έργα ΕΥΔΑΠ) [αριθ.θέσεως 234]

Σε βάθος 1,85μ. εντοπίστηκαν τρεις τάφοι και συγκεκριμένα στη διασταύρωση των οδών Θηβών και Τενέδου.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.30)

Αιτωλοακαρνανίας, Εκκλησία Ζωοδόχου Πηγής, (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια, βλ.σ.74) [αριθ.θέσεως 235]

Κοινό ιερό, Το Τετράκωμο Ηράκλειο, υπό την προστασία του Ηρακλή όπου προς τιμή του τελούνταν ορχηστρικοί αγώνες χορού. Η θέση του ιερού αυτού σύμφωνα με μια επιγραφή προσδιορίζεται στα Καμίνια. Βρέθηκε στη ΝΔ γωνία του ναού της Ζωοδόχου Πηγής

(Για την πηγή βλ. ανωτ.σσ.122,123)

Λεωφόρος Θηβών 3 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Μανιάτικα) [αριθ.θέσεως 236]

α) Σε βάθος 2,95μ. από το οδόστρωμα βρέθηκαν επιτύμβια μνημεία.
β) Σε βάθος 2,50μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε αγωγός θεμελιωμένος στην κιμηλιά (Αθηναϊκός σχιστόλιθος).

(βλ.και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Λεωφόρος Θηβών – Ρετσινά – Παλαμηδίου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, αποχετευτικά έργα ΕΥΔΑΠ) [αριθ.θέσεως 237]

Στη διασταύρωση των παραπάνω οδών και σε βάθος από 2,50μ. έως 3μ. βρέθηκαν επιτύμβια ανάγλυφα που ανήκουν σε αρχαίο νεκροταφείο των κλασικών χρόνων (τέλος 5^{ου} αρχές 4^{ου} αι.π.Χ.).

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.30)

Λεωφόρος Θηβών (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Μανιάτικα) [αριθ.θέσεως 238]

Σε διάφορα σημεία επί της Λ.Θηβών εντοπίστηκαν αρχαιότητες, Συγκεκριμένα:

Συμβολή Λ. Θηβών με την Παλαμηδίου 10-12, σε βάθος 2,40μ. από το οδόστρωμα βρέθηκαν τοίχοι ταφικού μνημείου. Η έρευνα δεν ολοκληρώθηκε γιατί ανέβρυζε νερό (βλ.και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση, τομ. 21, Αθήνα, σ.141).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)

Ελευθερίας 57 (ΜΟΣΧΑΤΟ) [αριθ.θέσεως 239]

Θεμέλιο πύργου των Μακρών Τειχών.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σσ.60-61)

Οδός Ερυθραίας και οδός Άνδρου, ΠΕΙΡΑΙΑΣ (βλ.σ.91) [αριθ.θέσεων 240,41]

Δύο παράλληλα τείχη με κατεύθυνση από Β προς Ν που η συνέχειά τους παρακολουθείται επί των οδών Ερυθραίας και Άνδρου. Τα τείχη αυτά που έκοβαν κάθετα τα Μακρά Τείχη, θα ήταν υπόγειες δίοδοι κοντά στην Πύλη για την καλύτερη προστασία τους και θα ένωναν την περιοχή βόρεια από τα Μακρά Τείχη με το Φαληρικό όρμο.

(ΠΑΕ, 1875, 21-22, BCH, 1949, 73, I-II, σ.525)

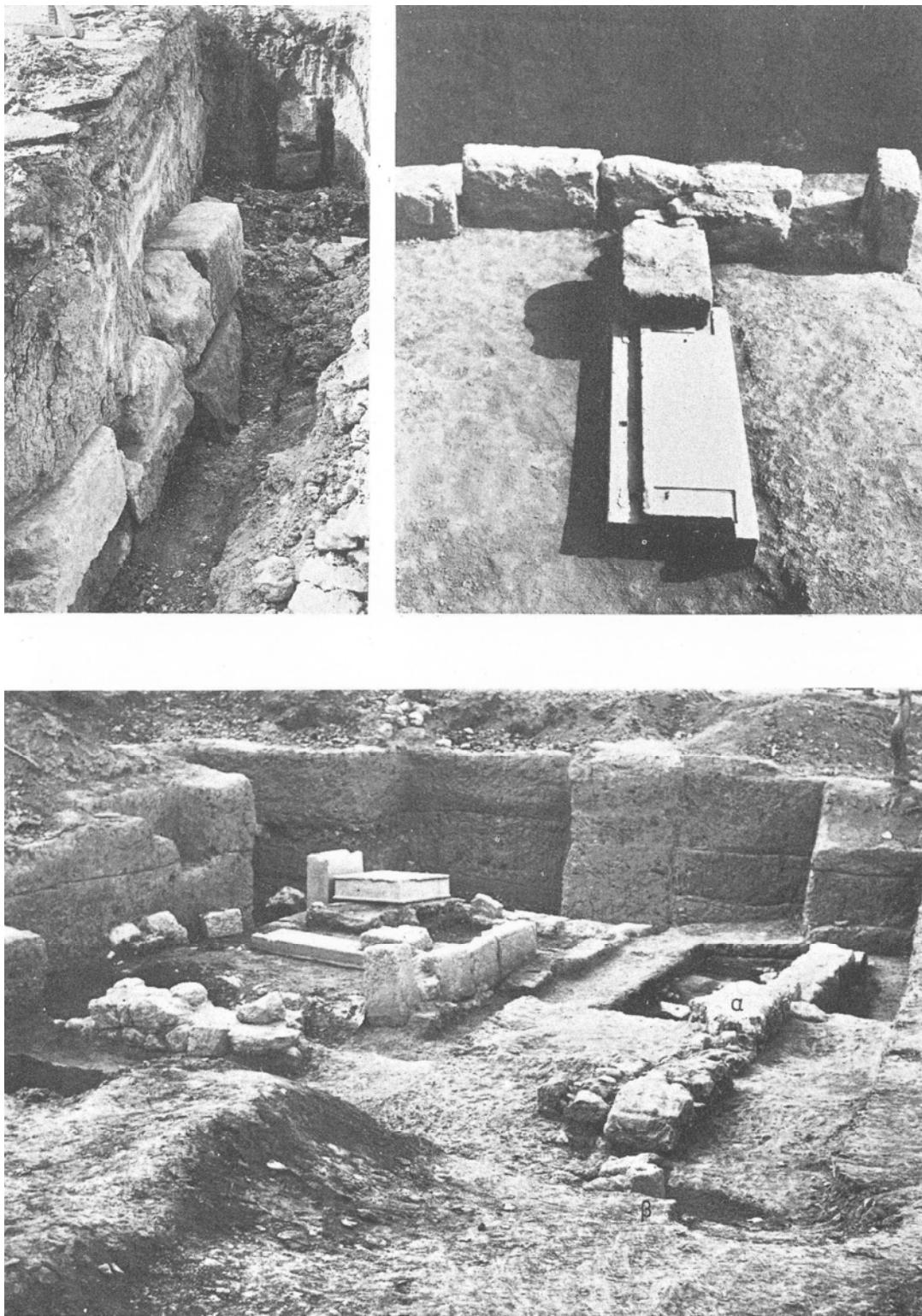
Χρυσοστόμου Σμύρνης και Θερμοπυλών (ΜΟΣΧΑΤΟ, Κτήμα Μιχαλοδημητράκη) [αριθ.θέσεως 242]

Κατά μήκος της οδού Χρυσοστόμου Σμύρνης βρέθηκε μικρό ναόσχημο οικοδόμημα του τέλους του 5^{ου} ή των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ, μαρμάρινο λατρευτικό άγαλμα Κυβέλης (της μητέρας των Θεών), σε βάθος 1,60μ. από τη σημερινή επιφάνεια του δρόμου, με τη βάση του, καθώς και δεύτερη βάση επιτύμβιου λέοντος. Το έδαφος παρουσιάζεται με κλίση από Α προς Δ. Το εύρημα τοποθετείται περί τα 700μ. ανατολικώς της κοίτης του Κηφισού ποταμού και 200μ. νότια της σιδηροδρομικής γραμμής του Ηλεκτρικού, δηλαδή νότια και εξωτερικά του νοτίου και διαμέσου σκέλους των Μακρών Τειχών, μικρό τμήμα του οποίου βρέθηκε πλησίον του σταθμού του Ηλεκτρικού Μοσχάτου. Ο ναός βρίσκεται εντός αρχαίου οικισμού ή δήμου, πιθανώς του Δήμου Ξυπετής (και ίσως αποτελούσε το θρησκευτικό κέντρο του Δήμου). Πλησιέστερος αυτής τοποθετείται ο αρχαίος Δήμος των Εχελιδών, ο οποίος όμως τοποθετείται πέραν του Κηφισού στο Ν. Φάληρο.

Η περιοχή αποτελεί έδαφος του αρχαίου Τετρακώμου, το οποίο είχε ιερό του Ηρακλή σαν θρησκευτικό κέντρο. Στους Ελληνιστικούς χρόνους, το δάπεδο του ναού ανυψώθηκε εξωτερικά και εσωτερικά. Στους ρωμαϊκούς χρόνους (1^{ος} αι.μ.Χ) το ιερό αχρητεύτηκε, όταν ο χώρος χρησιμοποιήθηκε ως βυρσοδεψείο. Στην υστερορωμαϊκή περίοδο ο χώρος καλύφθηκε μετά την καταστροφή του από παχύ στρώμα ίλυος (βλ.εικ.40, στρώμα β εντός του οποίου βρέθηκαν, παρασυρόμενα προφανώς, αντικείμενα από την κλασική έως την υστερορωμαϊκή περίοδο).

Ο ναός της Κυβέλης δεν αναφέρεται σε πηγές ή επιγραφές. (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου- Ε. Πεντάζος, 1972, Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση, τομ. 21, Αθήνα, σ.139, Παπαχριστοδούλου Ι., Μοσχάτον, στα ΑΑΑ 4,1971, σσ.140-143 και Εφημερίς «Εστία» 19/05/1970, Ι.Χ. Παπαχριστοδούλου, άγαλμα και ναός Κυβέλης εν Μοσχάτω, στην ΑΕ, VI, 1973, σσ.189-217,ΑΔ, τομ.26,1971, Β'1XPON.

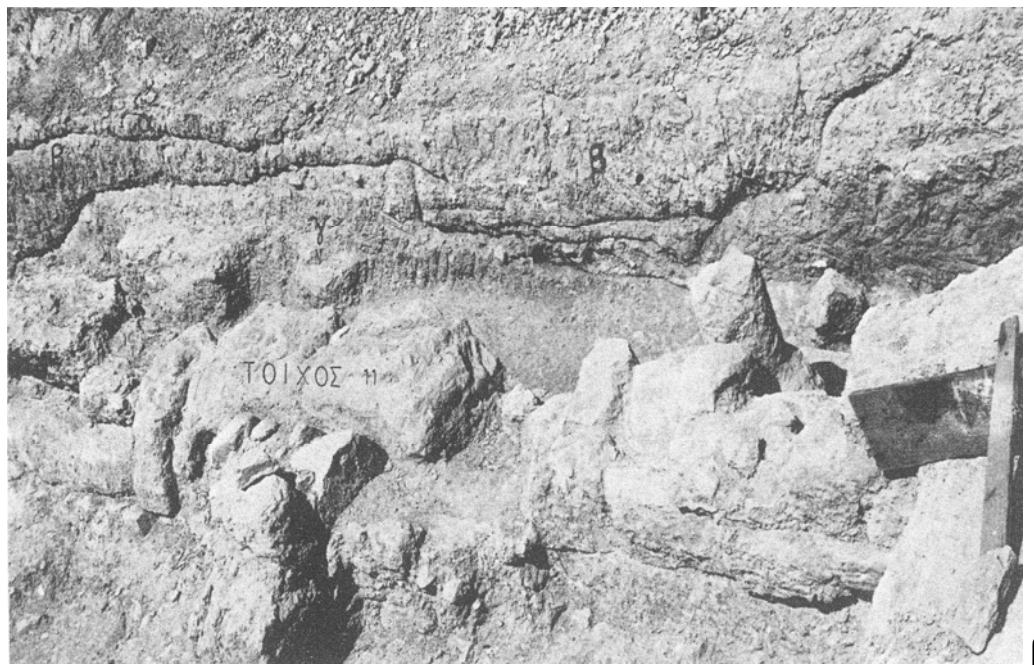
σ.37, ΑΔ 27,1972, Β'1 XPON. σ.182, ΑΔ, τομ.28, 1973, Β'1XPON. σ.48-49.,
J.Travlos, 1988, Bildlexicon, σσ.292-297 και εικ. 40,41, Σχ.53)
(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.121)



Εικ.40: Μοσχάτο: α) Κατάλοιπα αρχαίου τοίχου από Β β) Άποψη του ναϊσκου από Ν γ) Άποψη ναϊσκου και βορείου τοίχου περιβόλου από ΒΑ.

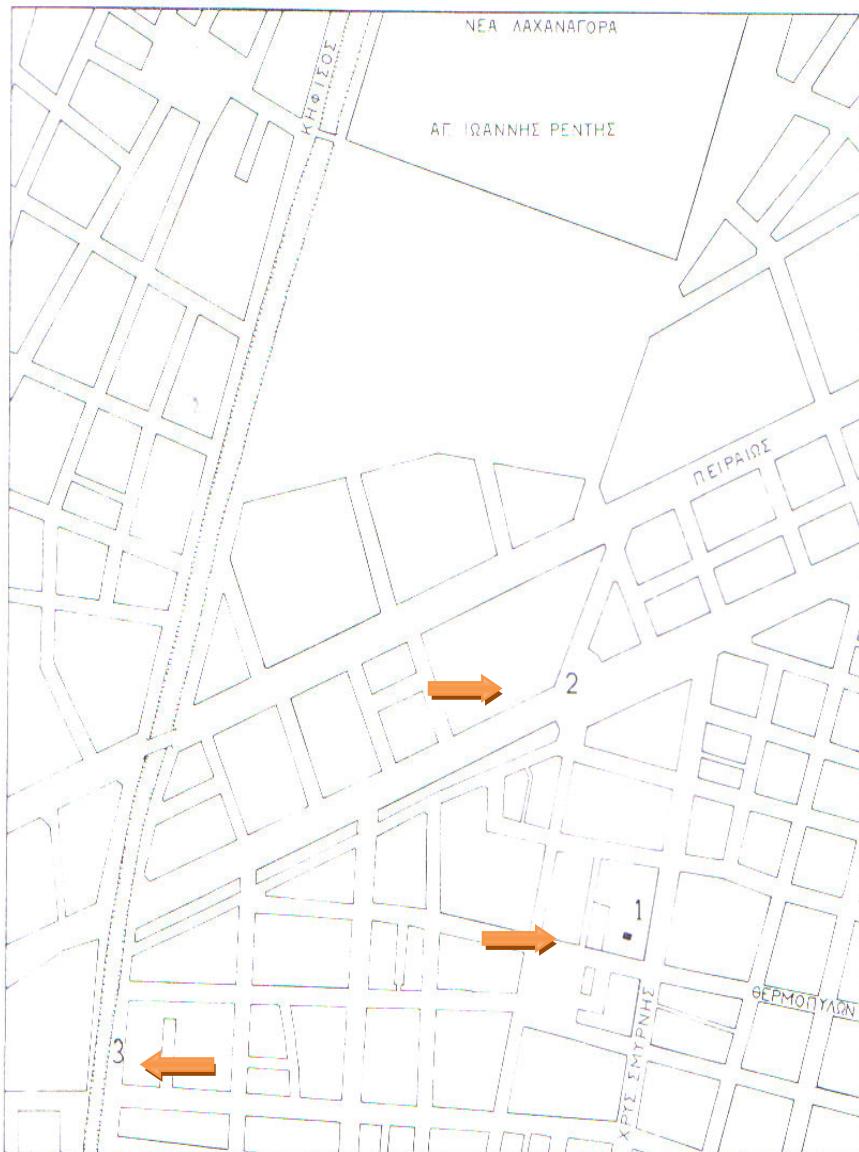


α



β

Εικ.41: Μοσχάτο: Κτήμα Μιχαλοδημητράκη: α) Άποψη του ερευνηθέντος χώρου από Α β) Στρωματογραφία βόρεια του τοίχου 11. (ΑΔ 27, 1972, Β'1 ΧΡΟΝ. πιν. 122 α,β)



Σχ.53: Τμήμα τοπογραφικού σχεδίου περιοχής Μοσχάτου: 1. Κτήμα Μιχαλοδημητράκη, 2. Σταθμός του Ηλεκτρικού και τμήμα του νοτίου Μακρού Τείχους, 3. ποταμός Κηφισός. (ΑΕ, 1973, εικ.4. σ. 210)

Κωνσταντινουπόλεως 105 (ΜΟΣΧΑΤΟ) [αριθ.θέσεως 243]

Σε βάθος 2μ. από τη στάθμη της οδού και σε έδαφος προσχωσιγενές, προϊόν των αποθέσεων του Κηφισού και του Ιλισού, αποκαλύφθηκε κυκλοτερής κατασκευή σωζ. ύψουνς 0,10/0,64μ. Η έδρασή της υπερκαλύπτονταν από τον υδροφόρο ορίζοντα. Πιθανώς η χρήση του κτίσματος, που χρονολογείται στους υστεροκλασικούς χρόνους, ήταν για την άσκηση γεωργοκτηνοτροφίας.
(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XΠΟΝ., σ.80)

Πλάτωνος και Θερμοπυλών (ΜΟΣΧΑΤΟ) [αριθ.θέσεως 244]

Επιτύμβια μαρμάρινη λήκυθος του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.37)

Εργοστάσιο Ε.Λ.Α.Ϊ.Σ. (ΦΑΛΗΡΟ, Λεωφ. Αθηνών- Πειραιώς) [αριθ.θέσεως 245]

Κατά την αποχωμάτωση για την εγκατάσταση σύγχρονης δεξαμενής, βρέθηκε επιτύμβια στήλη του 4^{ου}αι.π.Χ. (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα σ.140).

(ΑΔ, τομ.20, 1965, Β'1XPON., σ.119)

Εργοστάσιο «Ε.Λ.Α.Ϊ.Σ.» (Ν.ΦΑΛΗΡΟ, Λεωφ. Αθηνών- Πειραιώς ανασκαφή τμήματος του νοτίου Μακρού Τείχους) [αριθ.θέσεως 246]

Το οικόπεδο ορίζεται προς Α από την οδό Καραολή-Δημητρίου, προς Β από την οδό Σουτλτάνη, προς Δ από την οδό Κανελλοπούλου.

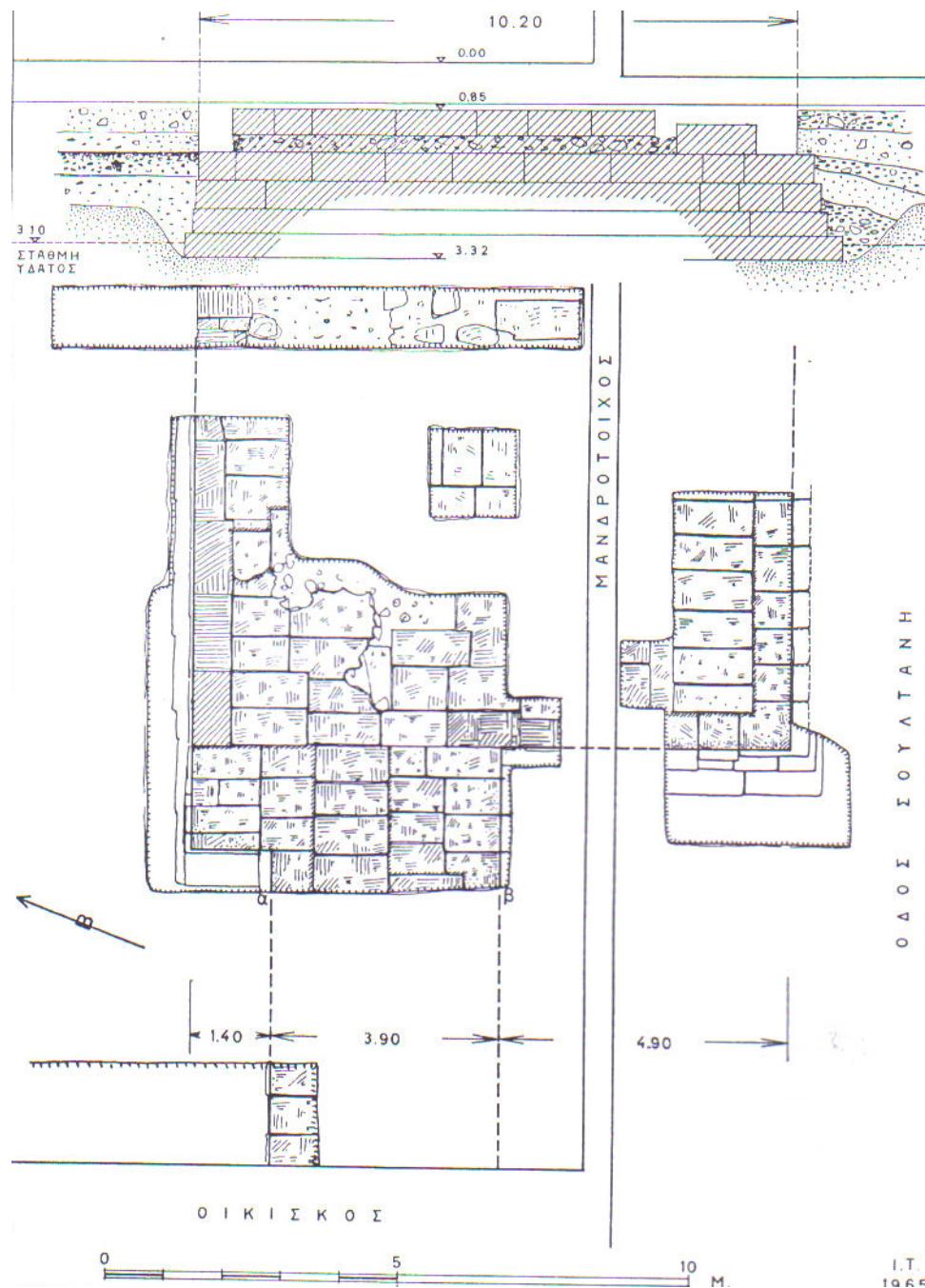
Στη θέση¹ αυτή κάτω από το βάθος των 0,85μ. από την επιφάνεια, βρέθηκε τμήμα του νοτίου Μακρού Τείχους² ή «δια μέσου τείχος»³ του 460π.Χ., κατασκευασμένο από τον Κίμωνα καθώς και ενός εκ των πύργων του. Πάνω από το μέσον της ευθυντηρίας (το κατώτερο τμήμα κατασκευής) έφτανε η στάθμη του νερού. Τα ευρήματα στην παραπάνω ανασκαφή ήταν λίγα και άνευ μεγάλης σημασίας. Δεν είναι δυνατόν να συσχετιστούν με το τείχος καθότι βρισκόμαστε στο αρχαίο Αλίπεδο, (αμμώδες πεδίο κοντά στη θάλασσα), το οποίο έχει υποστεί μεγάλες προσχώσεις. Χρονολογικώς εντάσσονται στο α' τέταρτο του 4^{ου}αι.π.Χ.

Στρωματογραφικά δεδομένα:

Μέχρι βάθους 0,85μ. πρόσφατη επιχωμάτωση,
1,20μ. στρώμα ως επί το πλείστον με λατύπη,
1,55μ. στρώμα λατύπης με διάφορους λίθους,
1,95μ. συμπαγές στρώμα από κιμηλιά, πουρί και σκληρότερους λίθους,
2,50μ. χώμα ερυθρωπό με λατύπη και κάτωθεν αυτού άμμος λεπτόκοκκη. Στο στρώμα αυτό και σε βάθος 3,10μ. εμφανίζεται η επιφάνεια του νερού.

-
1. Στη θέση αυτή τοποθετείται από τους αρχαίους το Αλίπεδο (βλ. Ξεν.Ελλ.2,3,30, Αρποκρατίων στή λέξη Αλίπεδον), το οποίο βρίσκεται μεταξύ του φαληρικού όρμου και του Αγίου Ι.Ρέντη, συμπεριλαμβανομένου και του σημερινού λιμένα των Αλών
 - 2.Karten von Attika, Karten Bl. II,IIa. Judeich, 1931, σ.155, πιν.ΙΙΙ, I.Τραυλός, 1993, Πολεοδομική εξέλιξις των Αθηνών, σ.49, εικ.19
 3. Πλάτωνος, Γοργίας 455 Ε

(ΑΔ, τομ.21, 1966, Β'1XPON., σσ.92-95και Σχ.54)



Σχ.54: Κάτογη και τομή του αποκαλυφθέντος τμήματος του «δια μέσου τείχους» (Νότιο Μακρό Σκέλος), στο Νέο Φάληρο. (ΑΔ, τομ.21, 1966, Β'1XPON. σχ.1, σ.94)

Ομήρου 19 (Ν. ΦΑΛΗΡΟ, περιοχή Δέλτα) [αριθ.θέσεως 247]

Μαρμάρινος ενεπίγραφος κιονίσκος βυζαντινών χρόνων (βλ. και Μ. Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σ.135).

(ΑΔ, τομ.21, 1966, Β'1XPON., σ.105)

Πειραιώς και Κεφαλληνίας (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 248]

τοποθέτηση αποχετευτικού αγωγού

Στη διασταύρωση των παραπάνω οδών, στον άξονα της οδού Κεφαλληνίας και σε απόσταση 4,40μ. από τη βόρεια οικοδομική γραμμή της οδού, σε βάθος 1,73μ. από το οδόστρωμα, βρέθηκε τμήμα του βορείου σκέλους των Μακρών Τειχών, σωζόμενου ύψους 2,50μ., το οποίο εδράζονταν σε βάθος 3,80μ.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σσ.44,45)

Πόντου 44 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, συνοικία Χαραυγή) [αριθ.θέσεως 249]

Κατά την εκτέλεση εργασιών για την διάνοιξη βόθρου, σε βάθος 3,70μ. από την επιφάνεια αποκαλύφθηκε τάφος μυκηναϊκών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.21, 1966, Β'1XPON., σ.106)

Λεωφόρος Αθηνών-Πειραιώς (Ν. ΦΑΛΗΡΟ, κοντά στο μνημείο Καραϊσκάκη και εντός της αυλής του εργοστασίου χημικών ΧΡΩΠΕΙ) [αριθ.θέσεως 250]

Κτιστός τάφος από πωρόλιθο. Τα ευρήματα χρονολογούνται στους ελληνιστικούς χρόνους.

(Κ.Κουρουνιώτης, *Ανασκαφαί Παλαιού Φαλήρου* στην ΑΕ, 1911, σ.251)

Λεωφόρος Αθηνών-Πειραιώς (Ν. ΦΑΛΗΡΟ, κοντά στο μνημείο Καραϊσκάκη και εντός της αυλής του εργοστασίου χημικών ΧΡΩΠΕΙ) [αριθ.θέσεως 251]

Κρηπίδωμα επιτύμβιου μνημείου.

Τα ευρήματα χρονολογούνται στους ελληνιστικούς χρόνους.

(Κ.Κουρουνιώτης, 1911, στην ΑΕ, σ.251)

Αγίου Διονυσίου 22 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 252]

Κατάλοιπα λατομείου πωρόλιθων.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Εμμανονηλίδου και Σουλτάνη (Ν.ΦΑΛΗΡΟ) [αριθ.θέσεως 253]

α) Σε βάθος 0,50μ. από την οδό Σουλτάνη και παράλληλα προς αυτήν αποκαλύφθηκε τμήμα του νοτίου σκέλους των Μακρών Τειχών, σωζ. ύψους 1,34μ. Στη νότια εξωτερική πλευρά το τείχος εδράζόταν σε λεπτή στρώση λατύπη πάχους 0,08μ., η οποία είχε εφαρμοστεί για λόγους στεγανοποίησης στο αμμοχάλικο του προσχωσιγενούς εδάφους, το γνωστό από τις αρχαίες πηγές «αλίπεδο». Στον πυρήνα του θεμελίου, εγκαθιδρύθηκε κτίσμα παλαιοχριστιανικών χρόνων.

Αφού προηγήθηκε το βόρειο και το Φαληρικό τείχος (**Θουκιδίδου, Ιστορία, Α.107**), το νότιο σκέλος ή δια μέσου τείχος οικοδομήθηκε το 445π.Χ. (**Πλάτωνα: Γοργίας, 455_ε, Πλουτάρχου: Περικλής 13**) από τον Περικλή, για μεγαλύτερη ασφάλεια αφού η απόσταση των δύο πρώτων ήταν μεγάλη. Κατασκευάζεται δε μεταξύ αυτών και περί τα 160μ. νότια και παράλληλα προς το βόρειο. Μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, από το τείχος των 40 σταδίων, ο Λύσανδρος κατεδάφισε 10 στάδια (**Ξενοφώντας Ελληνικά τομ..Β, ΙΙ, 15**). Ανακατασκευάζονται από τον Κόνωνα περί το 394π.Χ. πλήν του Φαληρικού, ενώ ήδη κατά τους χρόνους του Φιλίππου του Ε' είχε αρχίσει η ερείπωσή τους.

β) Κατάλοιπα της πορείας του, από το λόφο των Μουσών έως την Πειραιϊκή οχύρωση βρέθηκαν στον Ταύρο, στο Μοσχάτο, στο Ν.Φάληρο, όπως: στο εργοστάσιο Ε.Λ.Α.Ι.Σ., (βλ. **αριθ.θέσεως 245**) στην οδό Σουλτάνη-Κανελλοπούλου-Καραολή-Δημητρίου (βλ. **αριθ.θέσεως 246**), στις εργατικές κατοικίες στην οδό Κανελλοπούλου και σε σκάμματα αποχέτευσης στην οδό Σουλτάνη (βλ.Μ.

Πετροπουλάκου-Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική, Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, Αθήνα, σσ.139-140).
(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σσ.80-82)

Αρχαίος δήμος Εχελιδών, Μνημεία, ΠΕΙΡΑΙΑΣ (βλ. σσ.51-55) [αριθ.θέσεως 254]
Στο Μοσχάτο τοποθετείται ο αρχαίος δήμος των Εχελιδών, το όνομα του οποίου προέρχεται από τον ήρωα Έχελο. Το όνομά του προέρχεται από το «έλος», προφανώς λόγω της ύπαρξης του έλους «Αλίπεδον». Το ιερό ήταν ανάμεσα στον Πειραιά και το Τετράκωμο Ηράκλειο (Curtius E., und Kaupert J. A., 1883, *Karten Von Attika, Heft II, von A.Milchhöefer*, σσ.6,7, J.Travlos 1988, *Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika*, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, σσ.288-289, Pauly-Wissowa, *Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft (RE)*, s.v.*Kephisos*, Stuttgart, 1921, σ.247).

Κόνωνος και Φωκίωνος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, πέραν της Σιδηροδρομικής γραμμής) [αριθ.θέσεως 255]
Δεκαεννέα επιτύμβιες στήλες ή μέρη στηλών.
(Ι.Χ. Δραγάτσης, *Πειραιϊκαί αρχαιότητες*, 1910, στην ΑΕ, σ.74)

Ομηρίδου Σκυλίτση 48 (Ν. ΦΑΛΗΡΟ) [αριθ.θέσεως 256]
Τέσσερις ενεπίγραφες μαρμάρινες επιτύμβιες στήλες ρωμαϊκών χρόνων.
(ΑΔ, τομ.17, 1961/62, Β'1XPON., σ.43)

Πραξιτέλους και Πανσανίου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, νότια της Σιδηροδρομικής γραμμής) [αριθ.θέσεως 257]
Στήλη νεκρική ελληνιστικών χρόνων. Κοντά στο χώρο αυτό και προς Δ, προς την οδό Καραϊσκού, βρέθηκαν: δύο ενεπίγραφοι κιονίσκοι, μαρμάρινη λήκυθος και μικρή επιτύμβια στήλη.
(Ι.Χ. Δραγάτσης, *Πειραιϊκαί αρχαιότητες*, 1910, στην ΑΕ, σσ.70-79)

Ομηρίδου Σκυλίτση 45 (Ν. ΦΑΛΗΡΟ) [αριθ.θέσεως 258]
Κατάλοιπα λατομείου και απιόσχημη δεξαμενή ρωμαϊκών χρόνων. Τα τοιχώματά της διατηρούσαν ίχνη από υδραυλικό κονίαμα.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.50)

Διστόμου 9 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 259]
α) Αρχαίο λατομείο κλιμακωτού τύπου και κωδωνόσχημη δεξαμενή, η οποία εντοπίστηκε σε βάθος 1,70μ. και εδράζονταν σε βάθος 2,73μ. Η δεξαμενή κατασκευάστηκε στον υποκίτρινο πωρόλιθο.
β) Σε βάθος από 0,40μ. έως 0,80μ. βρέθηκαν 21 τάφοι λαξευμένοι στον πωρόλιθο, ρωμαϊκών χρόνων.
(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σ.62)

Φύλωνος και Πύλης, ΠΕΙΡΑΙΑΣ(βλ.σ.98)[αριθ.θέσεως 260]
Στη σημερινή πλατεία Ιπποδαμείας αποκαλύφθηκε η δυτική Πύλη «Αστικός Πυλών». (Ι. Φωκά-Π. Βαλαβάνης, 1994, *Περίπατοι στην Αθήνα και την Αττική, Τόποι, Θεοί, Μνημεία, Αθήνα σσ.113-114).*

Εθνικής Αντιστάσεως – Ιπποδαμείας – Γούναρη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 261]

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα κτιρίων, τρία πηγάδια και αγωγός για την ύδρευση.
Οι τοίχοι εντοπίζονται σε βάθος 0,48μ. από την επιφάνεια του πεζοδρομίου της οδού Γούναρη.
Από τα τρία πηγάδια συγκεντρώθηκε κεραμική του 4^οαι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σσ.61,62)

Ομηρίδου Σκυλίτση 4-6 (Ν. ΦΑΛΗΡΟ) [αριθ.θέσεως 262]
Τμήμα δρόμου και τμήμα παρόδιου κτίσματος με τρία δωμάτια και πηγάδι με λίθινο πλαίσιο γύρω από το στόμιο, του τέλους του 5^οαι.π.Χ., του 4^οαι.π.Χ., των μέσων του 4^οαι.π.Χ και του 3^οαι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.33,1978, Β'XPON., σ.48)

Ομηρίδου Σκυλίτση 3 (Ν.ΦΑΛΗΡΟ) [αριθ.θέσεως 263]
Σε βάθος 2,30μ. από οδόστρωμα βρέθηκε τμήμα τοίχου, θεμελιωμένος πάνω σε μπαζώματα.
(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'XPON., σ.57)

Πύλης-Ευρυπίδου-Διστόμου-Ζαννή, ΠΕΙΡΑΙΑΣ (βλ.σ.99) [αριθ.θέσεως 264]
Μεταξύ των οδών Πύλης-Ευρυπίδου-Διστόμου και Ζαννή βρέθηκε η ανατολική Πύλη. (Ι. Φωκά-Π. Βαλαβάνης, 1994, *Περίπατοι στην Αθήνα και την Αττική*, Τόποι, Θεοί, Μνημεία, Αθήνα σσ.113-114).

Πλατεία Ιπποδαμείας, ΠΕΙΡΑΙΑΣ (βλ.σσ.98,99) [αριθ.θέσεως 265]
Στη σημερινή πλατεία Ιπποδαμείας αποκαλύφθηκαν πλην των δύο Πυλών, αμαξιτός δρόμος για την Αθήνα, έξω και παράλληλα στο βόρειο Μακρό τείχος.
(Ι. Φωκά-Π. Βαλαβάνης, 1994, *Περίπατοι στην Αθήνα και την Αττική*, Τόποι, Θεοί, Μνημεία, Αθήνα σσ.113-114).

Καποδιστρίου 26 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 266]
Κατάλοιπα του τείχους της πόλεως και τμήμα αγωγού
α) Το τείχος πάχους 1,10μ., εδράζονταν στον μαλακό βράχο (μάργες), σε βάθος 2μ. Ανήκει στο τμήμα το ανεγερθέν από τον Κόνωνα, που άρχιζε από την Πύλη την ευρισκόμενη κοντά στο Αφροδίσιο και κατέληγε στο διαμέσου χώμα, το πρόχωμα που βρίσκεται στο λιμένα των Αλών.
β) Ο αγωγός παράλληλος προς τον τοίχο, εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο σε βάθος 2μ.
(ΑΔ, τομ.29,1973-74, Β'1XPON., σ.150)

Ανδρούτσου 21 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 267]
Υδατοδεξαμενή με υδραυλικό κονίαμα, ρωμαϊκών χρόνων.
(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON.,σ.38)

Φίλωνος 19α (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 268]
Τμήμα υδραυλικής εγκατάστασης:
α) Αγωγός λαξευμένος στο φυσικό υπόβαθρο, όπου σε δύο σημεία του είχαν ανοιχτεί δύο φρεάτια κυκλικά.
β) Απιόσχημη δεξαμενή με φρέαρ, βάθους 2,50μ.
γ) Τμήμα τοίχου χτισμένος με ασβεστοκονίαμα και αργούς λίθους (ρωμαϊκών χρόνων), πάχους 0,50μ. Εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο.
(ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON., σ.50)

Ανδρούτσου 27 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 269]

α) Λατομείο, β) Τοίχοι σπιτιών, γ) Τρία φρεάτια, δ) Εστία ε) Υπόλειμμα αρχαίου τοίχου.

(ΑΔ, τομ.50,1995, Β'1XPON., σ.55)

Ανδρούτσου 34-40 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 270]

α) Μεγάλο αρχαίο λατομείο επιφανειακού κλιμακωτού τύπου. Η πάνω επιφάνειά του λατομημένου βράχου βρέθηκε σε ύψος 0,78μ. ψηλότερα από το κράσπεδο του πεζοδρομίου και τα διαδοχικά επίπεδα δείχνουν πως πρέπει να έχουν αποκοπεί τουλάχιστον τέσσερις σε ύψος ογκόλιθοι, οι οποίοι χρησίμευσαν για τοίχιση και όχι για χτίσιμο.

β) Σε βάθος 1,23μ. κάτω από το κράσπεδο του πεζοδρομίου, βρέθηκε η πάνω επιφάνεια στομίου πηγαδιού (Π1), καθώς και δεύτερο πηγάδι (Π2), με την πάνω επιφάνεια του στομίου του σε βάθος περίπου 2,91μ. κάτω από το κράσπεδο του πεζοδρομίου.

(ΑΔ, τομ.35,1980, Β'1XPON., σ.57)

Ανδρούτσου 39 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 271]

Τμήμα αρχαίου λατομείου, του εξωτερικού κλιμακωτού τύπου, που καταλήγει στον βράχο σε βάθος 1,30μ. από το επίπεδο του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.33,1978, Β'1XPON., σ.43)

Κουντουριώτου 54-56 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 272]

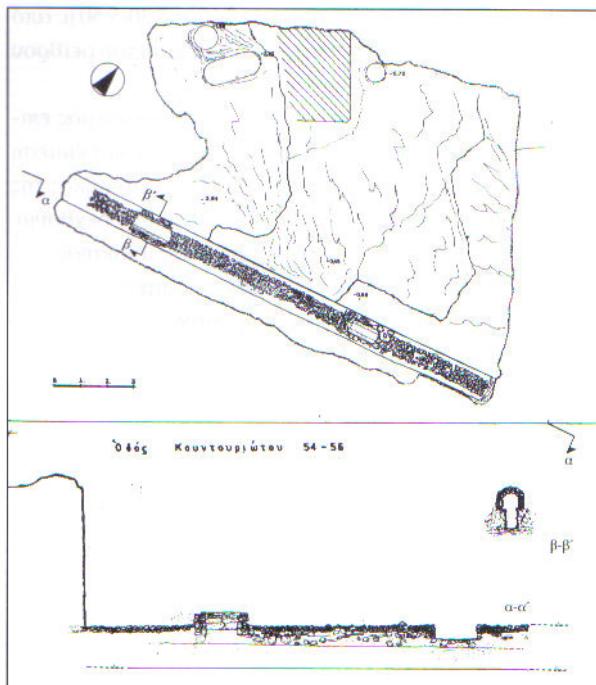
Ευθύς αμέσως την επικλινή επιφάνεια του οικοπέδου εμφανιζόταν ο βράχος, ο οποίος κλιμακωνόταν βόρεια σε δύο επίπεδα με διαφορά μεταξύ τους 1,56μ. (βλ. σχ.93).

α) Στο πρώτο υψηλότερο επίπεδο εντοπίστηκε δεξαμενή ύψους 4,50μ.

β) Στο χαμηλότερο νότιο επίπεδο βρέθηκαν δύο δεξαμενές ύψους 5,75μ. και 3,35μ. αντίστοιχα. Υπάρχουν υπολείμματα μιας υστεροκλασικής οικίας.

γ) Διέλευση υδρευτικού αγωγού ρωμαϊκών χρόνων εντός ορύγματος, το οποίο είχε κοπεί στον επικλινή βράχο με διαστρώσεις σύγχρονου ασβεστόλιθου επάνω και μαργαϊκού ασβεστόλιθου κάτω (εικ.42). Τα τοιχώματα της σήραγγας έφεραν ύψος 4,60μ. ενώ το συνολικό ύψος του αγωγού με την κάλυψή του ήταν 1,51μ. Ο αγωγός εντοπίστηκε σε βάθος 5,30/5,50μ. από την οδό Κουντουριώτη. Η εύρεσή του σε περιοχή με ύψωμα δίνει προσανατολισμό για τις πηγές τροφοδοσίας του, αλλά για την ώρα δεν έχουν προσδιοριστεί.

(ΑΔ, τομ.52,1997, Β'1XPON., σ.75,Σχ.55, και εικ.42)



Σχ.55: Πειραιάς. Οδός Κουντουριώτη 54-56. Κάτοψη της ανασκαφής και τομές A-A', B-B'. (ΑΔ, τομ.52 1997, Β'1XPON. σχ.1, σ.75)



Εικ.42: Πειραιάς. Οδός Κουντουριώτη 54-56. Ο υδρευτικός αγωγός από βόρεια. (ΑΔ 52 ,1997, Β'1XPON.πιν.33γ)

Ερμιόνης 6 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 273]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή βάθους 4μ. Εντοπίστηκε στο ίδιο βάθος με την επιφάνεια του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.42,1987, Β'1XPON., σ.57)

Βούλγαρη 44 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 274]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή με φρεάτιο βάθους 0,40μ.

(ΑΔ, τομ.34,1979, Β'1XPON., σ.66)

Ζωσιμάδων 32 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 275]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή με αγωγό, λαξευμένη στο βράχο. Τα τοιχώματά της έφεραν επίχρισμα από υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.34,1979, Β'1XPON., σ.65)

Φίλωνος 34α (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 276]

Δύο φρεάτια επισκέψεως ρωμαϊκών χρόνων στα θεμέλια του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.17,1961/62, Β'1XPON., σ.43)

Ζωσιμάδων 23 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 277]

Υδροδεξαμενή με εσωτερική επιφάνεια επενδεδυμένη από υδραυλικό κονίαμα και δύο πηγάδια που πιθανό να επικοινωνούσαν με τη δεξαμενή.

(ΑΔ, τομ.32,1977, Β'1XPON., σ.36)

Διστόμου 75 και Μπιζανίου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 278]

Δεξαμενή.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.65)

Καραολή-Δημητρίου 22 και Ζωσιμάδων (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 279]

Τμήμα λατομείου με πηγάδι βάθους 2μ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.50)

Ελευθερίου Βενιζέλου και Αλκιβιάδου 80 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 280]

α) Κατώτερος δόμος τοίχου κλασικών χρόνων, σε βάθος 0,50μ. από το κράσπεδο του πεζοδρομίου της οδού Αλκιβιάδου. Εδράζεται πάνω στο σκληρό υποκίτρινο πωρόλιθο, ύψους 0,50μ.

β) Πηγάδι λαξευμένο στο βράχο, με την πάνω επιφάνεια του στομίου του 0,70μ. χαμηλότερα από το πεζοδρόμιο.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σ.58)

Πραξιτέλους 81 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 281]

Σε βάθος 0,40μ. από το οδόστρωμα βρέθηκαν: αγωγός, πηγάδι λαξευμένο στο βράχο και τμήμα τοίχου θεμελιωμένου επίσης στο βράχο.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.55)

Ανδρούτσου και Ευαγγελιστρίας (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 282]

α) Σε βάθος 1,40μ. από τη στάθμη της οδού βρέθηκε κωδωνόσχημη δεξαμενή με φρεάτιο, ύψους 7μ., λαξευμένη στον βράχο.

β) Αγωγός ύψους 1,40μ.

(ΑΔ, τομ.52,1997, Β'1XPON., σ.77)

Ζωσιμάδων 40 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 283]

Λατομείο πωρόλιθων. Στις επιχώσεις βρέθηκε αγγείο του 430-420π.Χ.
(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Ελευθερίου Βενιζέλου 51 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 284]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή με φρεάτιο. Το στόμιο του φρεατίου βρισκόταν σε βάθος 0,75μ. κάτω από τη στάθμη του πεζοδρομίου. Τα τοιχώματα της δεξαμενής και του φρεατίου διατηρούσαν παχύ υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.65)

Αλκιβιάδου 87 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 285]

Κατάλοιπα θεμελίων αρχαίου κτίσματος του τέλους του 5^{ου} και των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ. 49)

Ζωσιμάδων 48 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 286]

Φρεάτιο λαξευμένο στο βράχο, το οποίο βρισκόταν 0,90μ. χαμηλότερα από τη στάθμη του δρόμου. Έφτανε σε βάθος 11μ.
(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.65)

Καραϊσκου 87 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 287]

Εργαστήρια λαξευμένα στον μαργαϊκό ασβεστόλιθο, επεξεργασίας μετάλλων (χαλκού) και οστέινων αντικειμένων. Η παλαιότερη χρήση του χώρου των εργαστηρίων τοποθετείται μεταξύ του τέλους του 4^{ου} αι.π.Χ. και του γ' τέταρτου του 3^{ου} αι.π.Χ.

Ακολουθεί μία δεύτερη χρήση του χώρου στον 3^ο και 2^ο αι.π.Χ. και μία τρίτη που τοποθετείται στη στροφή του δεύτερου προς τον 1^ο αι.π.Χ.

Άρα: η δραστηριότητα στο χώρο διαρκεί 200 περίπου χρόνια αδιάκοπα και αυτό πιθανώς οφείλεται στο εμπόριο.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σσ.78-80)

Ανδρούτσου 75-77 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 288]

Δύο αρχαία πηγάδια.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σσ.43-45)

Υψηλάντου 78 και Ελευθ.Βενιζέλου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 289]

Σύστημα δεξαμενών με φρεάτια και αγωγούς των ελληνιστικών χρόνων.
(ΑΔ, τομ.36, 1981, Β'1XPON., σ.46)

Αγία Τριάδα, Μητρόπολη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, βλ. σ.92) [αριθ.θέσεως 290]

Το σπουδαιότερο θρησκευτικό κέντρο της πόλης ήταν το ιερό του Δία Σωτήρα και της Αθηνάς Σωτήρας, το Διασωτήριο, το οποίο βρισκόταν μάλλον στη θέση της σημερινής Μητρόπολης του Πειραιά, της Αγίας Τριάδας (Υδρόγειος, 1987, Πειραιάς, τομ. ΙΒ', σ.225).

Αλκιβιάδου 94 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 291]

Αρχαία οδός, δευτερεύουσα του Ιπποδάμειου συστήματος, δηλαδή των κάθετων και παράλληλων δρόμων και εκατέρωθεν αυτής οικίες, δεξαμενές, εργαστήρια, καταστήματα. Υπάρχει υψομετρική διαφορά της Καραϊσκου (+1,07μ.) σε σχέση με

την Αλκιβιάδου. Οι οικίες χρονολογούνται στα τέλη του 4^{ου} αι.π.Χ. και φτάνουν μέχρι του 3^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σσ.78-80)

Ελευθερίου Βενιζέλου 52 και Ανδρούτσου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 292]

Μικρό τμήμα αρχαίου λατομείου, στο οποίο είχε ανοιχτεί πηγάδι επιχρισμένο με υδραυλικό κονίαμα, ρωμαϊκών χρόνων. Από την επίχωση του λατομείου προέρχονται ευρήματα των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ. (βλ. και AA ,vol. XII, Part 2, πτv.39,1192).

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'XPON., σ.46)

Ανδρούτσου 81 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 293]

Υδατοδεξαμενή με υδραυλικό κονίαμα στο εσωτερικό και μικρές κόγχες για να διευκολύνεται η επίσκεψη τους.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, σ.38)

Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 294]

(οικόπεδο μεταξύ των οδών Δεληγιώργη-Τσαμαδού-Θεάτρου-Καραολή-Δημητρίου, το οποίο απέχει 200μ. από τα αρχαία τείχη). Βρέθηκαν:

α) Ρωμαϊκός θαλαμωτός τάφος.

β) Το ανάγλυφο, ο βράχος, ο οποίος παρουσιάζει έντονη κλίση από Ν-Β, προσφερόταν για αρχαίο λατομείο με μέτωπο ύψους 5μ. παράλληλο και σε απόσταση 30μ. από την οδό Θεάτρου.

γ) Δύο οικοδομικά τετράγωνα από τον πολεοδομικό ιστό της αρχαίας πόλης της Μουνιχίας του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.26-29)

Υψηλάντου 92 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 295]

Απίσχημη δεξαμενή λαξευμένη στο βράχο με φρεάτιο βάθους 1,50μ. Το στόμιο του φρεατίου ήταν σε βάθος 0,45μ. κάτω από τη στάθμη του πεζοδρομίου.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.66)

Υψηλάντου και Σωτήρος Διός (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 296]

α) Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα τοίχου κτίσματος του 4^{ου} αι.π.Χ., ο οποίος εδράζονταν σε χαμηλή επίχωση, η οποία έβαινε στην κιμηλιά (μάργες).

β) Πέντε πηγάδια που διανοίχτηκαν στην κιμηλιά. Δεν ερευνήθηκαν μέχρι τον πυθμένα τους καθότι ανέβλυζαν νερά.

γ) Δεξαμενή που διανοίχτηκε επίσης στην κιμηλιά.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.153)

Ελευθερίου Βενιζέλου 71 – Λεωφ.Π. Ράλλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 297]

α) Λατομείο του επιφανειακού κλιμακωτού τύπου με την πάνω επιφάνειά του 0,50μ. ψηλότερα από το κράσπεδο του πεζοδρομίου της Π. Ράλλη και το χαμηλότερο επίπεδο σε βάθος 2,17μ. από τον ίδιο δρόμο.

β) Δύο πηγάδια (Π1, Π2).

Η πάνω επιφάνεια του στομίου του πηγαδιού Π1 βρισκόταν στα 2,17μ. κάτω από το κράσπεδο του πεζοδρομίου της Λ.Ράλλη και του Π2 στο ίδιο επίπεδο με το κράσπεδο του πεζοδρομίου. Συγκεντρώθηκε υστεροκλασική κεραμική.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON. σ.56)

Πραξιτέλους 115 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 298]

Αρχαίος τοίχος από λιθόπλινθους, ύψους 0,63μ./0,67μ.
(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Ελευθερίου Βενιζέλου 70 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 299]

Κατάλοιπα λατομείου πωρόλιθων.
(ΑΔ, τομ.32, 1977, σ.38)

Ανδρούτσου – Καραολή Δημητρίου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 300]

Απέναντι από τον αριθ.101 σε σκάμμα της ΕΥΔΑΠ βρέθηκε φρέαρ και δύο λαξευμένοι πωρόλιθοι.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.56)

Υψηλάντου 102-104 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 301]

α) Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα κτίσματος του 4^{ου} αι.π.Χ., του οποίου η χρήση συνέχισε με μικρές μετατροπές και προσθήκες και στην ελληνιστική περίοδο.
Ολοι οι τοίχοι εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο του οποίου η στάθμη βρισκόταν κάτω από το οδόστρωμα της οδού Υψηλάντου.
β) Δύο κωδωνόσχημες δεξαμενές της ελληνιστικής περιόδου, λαξευμένες στην κιμηλιά (μάργες).
γ) Λίθινος αγωγός ελληνιστικών χρόνων.
δ) Ψηφιδωτό δάπεδο.
(ΑΔ τομ. 29, 1973-74, Β'1 XPON., σσ.153-156)

Αλκιβιάδου 117 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 302]

α) Κατάλοιπα υδραυλικής εγκατάστασης αποτελούμενης από δύο δεξαμενές εκ των οποίων η μία κωδωνόσχημη, αγωγός και φρέαρ, όλα λαξευμένα στην κιμηλιά, της οποίας η στάθμη συνέπιπτε με τη στάθμη της οδού.
β) Ο πυθμένας του αγωγού βρίσκονταν σε βάθος 3,20μ. ενώ το βάθος της κωδωνόσχημης δεξαμενής ανέρχονταν στα 2,50μ.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.145)

Λεωφόρος Βασιλέως Κων/νου (Ηρώων Πολυτεχνείου), Δραγάτση, Κολοκοτρώνη και Βασ. Γεωργίου Α' (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 303-304]

Σε οικόπεδο ιδιοκτησίας της Ραλλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας βρέθηκαν:

α) Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που ανήκουν σε πτέρυγα πέντε δωματίων του τέλους του 5^{ου} ή των αρχών του 4^{ου} αι.π.Χ., με συνεχή χρήση στην ελληνιστική περίοδο. Οι τοίχοι εδράζονταν στην κιμηλιά, η οποία ήταν διαμορφωμένη κατάλληλα, σε βάθος 1,80μ. και διατηρούνταν σε ύψος 0,60-1,30μ. Η στάθμη των δαπέδων ανέρχονταν σε βάθος 0,95/0,85μ.
β) Μεταγενέστερες προσθήκες και πριν την ελληνιστική περίοδο αποτελούσαν δύο δωμάτια των οποίων οι τοίχοι εδράζονταν στις επιχώσεις σε βάθος 1,35μ., ύψους 1μ.
γ) Κατά μήκος της οδού Κολοκοτρώνη εντοπίζονται τα κατάλοιπα οκτώ χώρων της ελληνιστικής περιόδου.
δ) Κατά μήκος της οδού Βασ.Γεωργίου, εντοπίστηκε οδός πάχους 0,60μ.
Κατά την ανέγερση του Δημοτικού Θεάτρου, στο παρακείμενο οικοδομικό τετράγωνο, στον παρελθόντα αιώνα βρέθηκαν κατάλοιπα του κτιριακού συγκροτήματος των Διονυσιαστών (βλ. AM1884, σ.279 κ.ε., W. Judeich, Topographie von Athen, σ.431,451)

Επίσης, κατά τη διάνοιξη χάνδακα κατά μήκος της Λεωφ.Βασ.Κων/vou βρέθηκαν κατάλοιπα του αυτού συγκροτήματος.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ.146-149)

Ακτή Μιαούλη και Πουρή (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, αποχετευτικά έργα ΕΥΔΑΠ) [αριθ.θέσεως 305]

Κατά τη διάνοιξη τάφρου πλάτους 2μ. και βάθους 3μ., κατά μήκος της ακτής Μιαούλη και σε απόσταση 50μ. από το κρηπίδωμα του λιμανιού, κοντά στη διασταύρωση των παραπάνω οδών, αποκαλύφθηκε τμήμα προβλήτας, της οποίας οι τοίχοι εδράζονται σε βάθος 3μ. και η επιφάνειά τους βρίσκεται στο σημερινό επίπεδο της θάλασσας (1,68μ.).

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.29,30)

Τσαμαδού και Πραξιτέλους (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 306]

α) Τμήμα τοίχου υστεροκλασικών χρόνων, ο οποίος βρέθηκε ακριβώς στο όριο της οικοδομικής γραμμής και λίγο βορειότερα της πιθανής θέσης της Ιπποδάμειας Αγοράς.

β) Αποθέτης (λάκκος απόρριψης) κάτω από αυτόν.

(ΑΔ, τομ.36, 1981, Β'1XPON., σ.46)

Λουκά Ράλλη 81 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 307]

Τμήμα επιμήκους σπηλαίου. Το δάπεδό του βρίσκεται κατά 5,50μ. βαθύτερα της στάθμης του σύγχρονου εδάφους και η οροφή του κατά 2,50μ. Στις πλευρές του, ανατολικά και δυτικά, είχαν ανοιχτεί δύο ημικυκλικές κόγχες, δύο μικρές επιμήκεις, μια ορθογώνιος επιμήκης και ένας επιμήκης διάδρομος. Στις ημικυκλικές κόγχες διανοίχτηκαν φρέατα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Νοταρά Ναυάρχου 67 και Σωτήρος 3 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 308]

Λαξευμένη στο μαργαϊκό ασβεστόλιθο μια δεξαμενή, ένα ορθογώνιο όρυγμα και έξι αβαθείς κοιλότητες κυκλικής διατομής. Το επίπεδο εμφάνισης των αρχαίων καταλοίπων κυμαινόταν από -0,20μ. έως +1,05μ. από τη στάθμη του κρασπέδου της οδού Σωτήρος.

Συνολικό ύψος δεξαμενής 7,70μ. Το ορθογώνιο όρυγμα χρησίμευσε αρχικά για υδρομάστευση ενώ σε β' χρήση λειτούργησε ως αποθέτης με ευρήματα της ελληνιστικής περιόδου. Τα κυκλικά λαξεύματα προορίζονταν για την τοποθέτηση αποθηκευτικών πίθων.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.76)

Συμβολή των οδών Σωτήρος Διός – Νοταρά – Φίλωνος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 309]

(εντός κελύφους νεοκλασικού κτιρίου)

Νότια προς την οδό Σωτήρος:

Κωδωνόσχημη δεξαμενή μετά φρεατίου, ύψους 6,10μ. που συνδέονταν με αγωγό ύψους 1,53/1,68μ. Έφερε υδραυλικό κονίαμα. Όλα τα κτιριακά κατάλοιπα εντοπίστηκαν σε βάθος 0,30/1,50μ. από τη στάθμη της οδού Νοταρά.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON.,σσ.72,73)

Υψηλάντου και Τσαμαδού (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 310]

Σε βάθος 2,12/2,50μ. από την οδό Τσαμαδού, εντοπίστηκαν τοίχοι οικίας του 4^{ου} αι.π.Χ. Σώζονταν μόνο μία στρώση λίθων και εδράζονταν στο βράχο.
(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.75)

Συμβολή των οδών Σωτήρος Διός – Νοταρά – Φίλωνος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 311]

(εντός κελύφους νεοκλασικού κτιρίου)

στο τμήμα προς την οδό Νοταρά εντοπίστηκαν:

- α) Τοίχος, που έφερε υπολείμματα επιχρίσματος. Κάτωθεν του δαπέδου του εντοπίστηκαν τέσσερα κυκλικά λαξεύματα για ένθεση αποθηκευτικών πίθων.
- β) Λαξευμένο στον μαλακής σύστασης βράχο ορθογώνιο όρυγμα μέχρι βάθους 6μ., οπότε η εμφάνιση του υδροφόρου ορίζοντα ανέκοψε τις εργασίες. Χρονολογείται μεταξύ του β' μισού του 4^{ου} και του α' μισού του 3^{ου} αι.π.Χ. Χρησιμοποιήθηκε ως αποθέτης (λάκκος απόρριψης).
- γ) Άλλο όρυγμα της αυτής περιόδου, ύψους 1,97μ.
- δ) ο χώρος στην προέκταση του παραπάνω τοίχου απέδωσε βράχο, ο οποίος είχε δεχτεί λατόμευση, λίγα κατάλοιπα τοίχων και κωδωνόσχημη δεξαμενή ύψους 6,65μ. ενώ στα 4,15μ. από το στόμιο της, συνδέονταν με αγωγό.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σσ.72,73)

Πλατεία Κοραή, ΠΕΙΡΑΙΑΣ (βλ.σ.92) [αριθ.θέσεως 312]

Τμήμα αρχαίου δρόμου, στη ΝΔ γωνία της πλατείας Κοραή, που οριοθετούσε το ανατολικό άκρο του εμπορίου.

(Υδρόγειος 1987, Πειραιάς, τομ. ΙΒ')

Ακτή Μιαούλη και Μπουμπουλίνας (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, αποχετευτικά έργα ΕΥΔΑΠ) [αριθ.θέσεως 313]

Κατά τη διάνοιξη τάφρου πλάτους 2μ. και βάθους 3μ., κατά μήκος της ακτής Μιαούλη και σε απόσταση 50μ. από το κρηπίδωμα του λιμανιού, κοντά στη διασταύρωση των παραπάνω οδών, αποκαλύφθηκε τμήμα από το κρηπίδωμα του αρχαίου λιμανιού με 2 φάσεις κατασκευής:

- α) Σε βάθος 3μ. η θεμελίωση του κρηπιδώματος της κλασικής εποχής (σώζονται σε ύψος 2 δόμων).
- β) Τοίχος ύψους 2,20μ. από το μεταγενέστερο, ρωμαϊκής εποχής, κρηπίδωμα εν μέρει πάνω στην προηγούμενη θεμελίωση.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.29,30)

Κουντουριώτου 135 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 314]

Τμήμα λατομείου εξόρυξης πωρόλιθου. Η επιφάνεια του πωρόλιθου, εκεί που διατηρούνταν ψηλότερα, βρισκόταν στο ίδιο επίπεδο με τη στάθμη του δρόμου ενώ η επιφάνεια του πωρόλιθου που έφερε τις λαξεύσεις, βρισκόταν 3μ. βαθύτερα.

(ΑΔ, τομ.39,1984, Β'1XPON., σ.46)

Αλκιβιάδου, Καραΐσκου και Βασ.Γεωργίου Α' (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 315]

Μεταξύ των παραπάνω οδών ήλθαν στο φως τμήματα του αρχαίου υδραγωγείου του Πειραιά. Τμήματα αυτού και φρεάτια επισκέψεως βρέθηκαν στη συμβολή των οδών Πλάτωνος, Μπουμπουλίνας και στην οδό Φίλωνος 34α.

(ΑΔ, τομ.17, 1961-1962, Β'1XPON., σ.43)

Υψηλάντου 118 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 316]

Δεξαμενή με φρέαρ. Ήταν λαξευμένη στην κιμηλιά (μάργες), της οποίας η στάθμη βρισκόταν 1,65μ. βαθύτερα από τη σύγχρονη επιφάνεια της οδού.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.156)

Δεληγιώργη και Καραολή – Δημητρίου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 317]

οικόπεδο Βιομηχανικής Σχολής Πειραιά

Λαξευμένη θαλαμοειδής κατασκευή με επίστρωση ασβεστοκονιάματος και μικρός «δρόμος» που οδηγούσε προς αυτόν, πιθανώς για ταφική χρήση.
(ΑΔ, τομ.36, 1981, Β'1XPON., σ.44)

Αλκιβιάδου 135 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 318]

Σε βάθος 2μ. από τη στάθμη της οδού Αλκιβιάδου, εντοπίστηκε φρεάτιο δεξαμενής, ύψους 1,70μ., λαξευμένο στην κιμηλιά.
(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σσ.74,75)

Ρήγα Φεραίου 3 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 319]

Τρία πηγάδια λαξευμένα στο βράχο καθώς και τμήμα τοίχου που έσωζε μια σειρά λίθων και εδράζονταν στην κιμηλιά.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.55)

Μπουμπουλίνας – Φίλωνος – Νοταρά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 320]

Κατάλοιπα υδραυλικών εγκαταστάσεων και τμήμα τοίχου:

- α) στην οδό Μπουμπουλίνας κοντά στη συμβολή της με τη Νοταρά βρέθηκε πυθμένας απιόσχημης δεξαμενής και σήραγγα.
- β) Τμήμα τοίχου που εδράζονταν στην κιμηλιά (μάργες).
(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.47)

Αλκιβιάδου 137 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 321]

Φρέαρ που έφτανε μέχρι βάθους 1,60μ. από το οδόστρωμα, ελληνιστικών χρόνων.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.56)

Φίλωνος 54 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 322]

Τμήμα τοίχου που εδράζόταν επάνω σε επιχώσεις.
(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.33)

Ανδρούτσου 133-135 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 323]

Κατάλοιπα θεμελίωσης κτιρίου από πειραιϊκό λίθο του τύπου που αποκαλείται ακτίτης και στόμιο δεξαμενής. Από την επίχωση του χώρου προέρχονται όστρακα του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.63)

Νεωρίων 46 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 324]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή με βάθος πυθμένα 6μ.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.58)

Φίλωνος 91 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 325]

Δύο πηγάδια σκαμμένα στο βράχο, καθώς και τοίχος.
(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Καραολή – Δημητρίου 92-94 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 326]
Τρεις παράλληλοι τοίχοι. Ήταν θεμελιωμένοι στην κιμηλιά.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.56)

Πραξιτέλους 144-146 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 327]
Φρεάτιο δεξαμενής, κωδωνόσχημη δεξαμενή λαξευμένη στο βράχο με φρεάτιο που κατέληγε σε κυκλικό στόμιο επιχρισμένο με υδραυλικό κονίαμα. Επίχρισμα υδραυλικού κονιάματος έφερε και η δεξαμενή.
(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.66)

Ακτή Μιαούλη και ΙΙ Μεραρχίας (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, αποχετευτικά έργα ΕΥΔΑΠ) [αριθ.θέσεως 328]
Κατά τη διάνοιξη τάφρου πλάτους 2μ. και βάθους 3μ., κατά μήκος της ακτής Μιαούλη και σε απόσταση 50μ. από το κρηπίδωμα του λιμανιού, κοντά στη διασταύρωση των παραπάνω οδών αποκαλύφθηκαν τμήματα παράλληλων τοίχων. Οκτώ μέτρα από τη διασταύρωση της οδού ΙΙ Μεραρχίας βρέθηκε κτιστό βάθρο, ύψους 1,50μ.
(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.29,30)

Αλκιβιάδου 145 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 329]
Τμήμα από σύστημα δεξαμενών, φρεάτων και αγωγών των ελληνιστικών χρόνων (τέλος 4^{ου} – αρχές 3^{ου} αι.π.Χ.).
(ΑΔ, τομ.36, 1981, Β'1XPON., σσ.44-46)

Νοταρά Ναυάρχου 92 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 330]
Δύο ορθογώνια πηγάδια και κλίμακα, η οποία χρησίμευε για την εξυπηρέτηση υπόγειων υδροδεξαμενών. Στο τελευταίο σκαλοπάτι βρέθηκε χτισμένη στήλη με χαραγμένο τιμητικό πιθανώς ψήφισμα.
(ΑΔ, τομ.37, 1982, Β'1XPON., σ.37)

Δευτέρας Μεραρχίας και Κουντουριώτου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 331]
Στο τμήμα μεταξύ των διασταυρώσεων των οδών Υψηλάντου και Κουντουριώτου και σε ελάχιστο βάθος από το σύγχρονο οδόστρωμα της οδού, βρέθηκαν ερείπια κλασικής οικίας και επί των θεμελίων αυτής τοίχοι οικοδομήματος, η γνωστή σκευοθήκη (αποθήκη σκευών) του Φίλωνος. Το έτος 1989, στην οδό Υψηλάντου 170, απόσταση 83μ. βόρεια της οδού Δευτέρας Μεραρχίας, αποκαλύφθηκε η βόρεια στενή πλευρά της σκευοθήκης (βλ. και αριθ. θέσεως 368).
(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σ.50).

Ακτή Δηλαβέρη 18 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καστέλα) [αριθ.θέσεως 332]
Κατά τη διάνοιξη αποχετευτικού σκάμματος βρέθηκαν:
Επιτύμβιες στήλες, μαρμάρινη λήκυθος, μαρμάρινη λουτροφόρος.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.55)

Ανδρούτσου 147 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 333]
Κατάλοιπα αρχαίου τοίχου που εδράζονταν σε βάθος 1,30μ., ύψους 1,05μ.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.145)

Αλεξάνδρου 64 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, λόφος Προφήτη Ηλία) [αριθ.θέσεως 334]

Σε εργασίες οδοποιίας από το δήμο αποκαλύφθηκε τμήμα θεμελίωσης τείχους πάχους 2μ.

(ΑΔ, τομ.19, 1964, Β'1XPON., σσ.69,70)

Κολοκοτρώνη 110 και Νοταρά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 335]

α) Τμήμα αρχαίου λατομείου πωρόλιθου. Η επιφάνεια του πωρόλιθου βρισκόταν 0,50μ. βαθύτερα από το κατάστρωμα της οδού Κολοκοτρώνη ενώ η λατόμευση έχει φτάσει σε βάθος 3μ.

β) Τρία πηγάδια λαξευμένα στο βράχο.

γ) Τοίχοι κτίσματος που σώζονταν σε δύο τμήματα. Το μεγαλύτερο εδράζονταν σε επιχώσεις σε βάθος 1,90μ. και το μικρότερο πάλι σε επιχώσεις σε βάθος 1,15μ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.46)

Βούλγαρη 100 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 336]

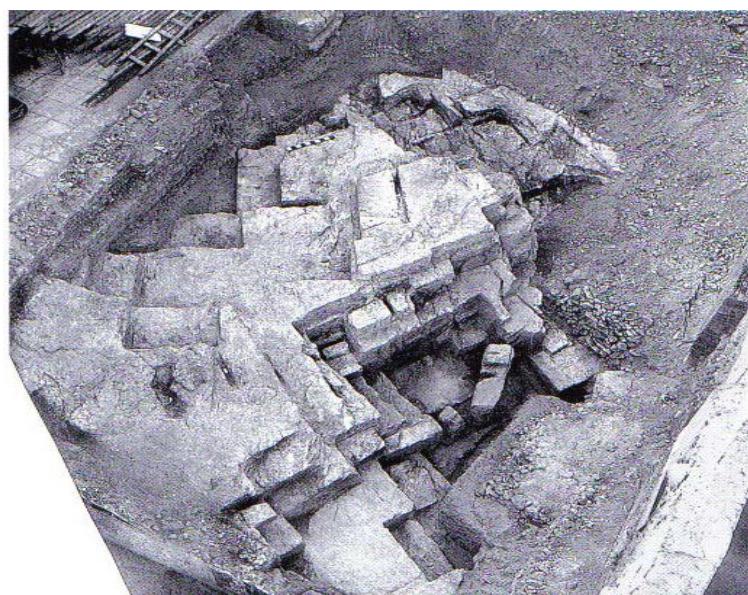
Κωδωνόσχημη δεξαμενή σε βάθος 0,77μ. από το οδόστρωμα, επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα. Ερευνήθηκε μέχρι βάθους 1μ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.58)

Ζέας 80-82 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 337]

Λατομείο μαλακού μαργαϊκού ασβεστόλιθου, βαθιάς εξόρυξης του 4^ο αι.π.Χ. Η αρχαιότερη στάθμη του πυθμένα έφτανε τα 4,06μ. από το επίπεδο του οδοστρώματος, ενώ άρχιζε από τα 0,30μ.

(ΑΔ, τομ.50, 1995, Β'1XPON., σ.55 και εικ. 43)



Εικ.43: Πειραιάς: α) Οδός Ζέας 80-82. άποψη του λατομείου από Β (ΑΔ, τομ.50, 1995, Β'1XPON. πιν.23α, σ.69)

Δεληγιώργη 130-132 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 338]

Κατάλοιπα αρχαίου τοίχου και φρέαρ επενδεδυμένο με υδραυλικό κονίαμα. Ο τοίχος εδράζονταν σε λατύπη, σε βάθος 0,80μ. Άνωθεν αυτού διέρχονταν δάπεδο κατασκευασμένο από ασβεστοκονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.99)

Λεωφόρος Βασιλέως Κων/νου (Ηρώων Πολυτεχνείου) και Μπουμπουλίνας (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 339]

Τέσσερις κυκλικές δεξαμενές συνδεόμενες με αγωγό και τρία φρεάτια για τον καθαρισμό τους, της ελληνιστικής περιόδου (μέχρι το α' μισό του 1^{ου} αι.π.Χ.) και της ρωμαϊκής περιόδου (μέχρι β' μισό του 2^{ου} αι.μ.Χ.).

(ΑΔ, τομ.19, 1964, Β'1XPON., σσ.68,69)

Αριστοτέλους 10 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, χάνδαξ ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 340]

Αρχαία δεξαμενή με φρέαρ, λαξευμένη στην κιμηλιά (μάργες) της οποίας η στάθμη βρίσκεται στο επίπεδο της σύγχρονης οδού. Η δεξαμενή εσωτερικώς έφερε επένδυση με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.145)

Πραξιτέλους 153 και Σωτήρος Διός 32 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 341]

Ο ορίζοντας εμφάνισης των αρχαίων εντοπίζεται σε βάθος 2μ. από τη στάθμη της οδού Πραξιτέλους.

Εντοπίστηκε σύστημα τριών αποχετευτικών αγωγών, οι οποίοι αποχέτευναν τα υγρά απόβλητα μαζί με τα νερά της βροχής. Από την επίχωσή τους και από το εσωτερικό τους συλλέχθηκε κεραμική των υστεροκλασικών χρόνων. Ο πυθμένας των βάθρων τους ήταν η κιμηλιά.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.73)

Ιππόδρομος Φαλήρου (ΦΑΛΗΡΟ, βλ. σ.90) [αριθ.θέσεως 342]

Αρχαίο νεκροταφείο, περί τους 150 λαξευτούς τάφους, που ανασκάφηκε σε μεγάλη έκταση στο Δέλτα και στον Ιππόδρομο. Ο αρχαίος δήμος του Φαλήρου πρέπει να έφτανε μέχρι το σημερινό Π.Φάληρο. Η περιοχή πλέον έχει αλλάξει από τις επιχώσεις του Κηφισού και του Ιλισού.

(Κ.Η.Μπίρης, 1962, Ο Απόστολος Παύλος εν Αθήναις, *O Φαληρικός Λιμήν*, Ecole Francaise Bibliothèque D' Athens, Αθήνα, σσ.7-9, ΑΔ 27,1972,σ.25, I. Θρεψιάδης, 1938, στην ΑΕ, 1934-41, XPON.6, Μ. Πετροπουλάκου- Ε. Πεντάζος, 1972, *Αττική-Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις*, τομ. 21, σ.135, Αθήναι)

Τσαμαδού 80 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Προφήτης Ηλίας) [αριθ.θέσεως 343]

Λαξευτός πωρόλιθος. Εδραζόταν σε επιχώσεις 1,05μ. ψηλότερα από το οδόστρωμα του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.33)

Πραξιτέλους 155 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 344]

Αρχαίος τοίχος ύψους 0,63/0,67μ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Μπουμπουλίνας 24 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 345]

Αρχαίο λατομείο επιφανειακού κλιμακωτού τύπου, ανεπτυγμένο αρδευτικό σύνολο από μία απιόσχημη δεξαμενή (Δ1), φρεατόσχημη δεξαμενή (Δ2) και μία άλλη (Δ3), στην οποία κατέληγε αγωγός.

Η Δ1 ήταν επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα, βάθους 5,21μ.

Η Δ2 ήταν επίσης επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα.

Η Δ3 σώζεται σε ύψος 1,94μ. και ήταν επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα, όπως και ο αγωγός. Από το οικόπεδο συλλέχτηκε κεραμική που χρονολογείται στο τέλος του 4^{ου} και στον 3^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σ.59)

Λεωφόρος Βασιλέως Γεωργίου Α΄ και Λ. Ράλλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 346]

Δύο δεξαμενές που επικοινωνούσαν με αγωγό λαξευμένες στον υποκίτρινο πωρόλιθο. Τα τοιχώματά τους φέρουν υδραυλικό κονίαμα. Μέσα στις δεξαμενές βρέθηκε κεραμική των ύστερων κλασικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σ.59)

Αλκιβιάδου 161 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 347]

Κατάλοιπα οικίας του 1^{ου} αι.π.Χ. και του 5^{ου} ή του α' μισού του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ. 32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Δεληγιώργη 138 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 348]

Ανεύρεση δεξαμενής ρωμαϊκών χρόνων λαξευμένη στον υποκίτρινο πωρόλιθο, με το στόμιο της κάτω από το κράσπεδο του πεζοδρομίου σε βάθος 2μ.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σ.60)

Φύλωνος 70 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 349]

α) Σε βάθος 2,10μ. από το πεζοδρόμιο, αποκαλύφθηκαν τρεις και η γωνία πιθανώς τέταρτης, παράλληλες σειρές ορθογωνίων χώρων, που ανήκουν σε δύο οικοδομήματα της ύστατης αρχαιότητας (6^{ος} αι.μ.Χ.). Ίσως τα κτίρια συνδέονται με τη λειτουργία του λιμανιού κατά τα υστερορωμαϊκά χρόνια.

β) Πάνω στο επίπεδο καταστροφής του κτηρίου βρέθηκε κορμός κολοσσιαίου ανδριάντα ρωμαίου αυτοκράτορα, πιθανώς του Αδριανού (2^{ος} αι.μ.Χ.).

γ) Θεμελίωση βάθρου μνημείου.

δ) Τοίχος περιβόλου προγενέστερου που εδραζόταν σε βάθος 3,80μ. από το πεζοδρόμιο της οδού Φύλωνος, όχι όμως πριν τους ρωμαϊκούς χρόνους.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.44)

Νεωρίων και Τσαμαδού (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 350]

Στη δυτική πλαγιά του Προφήτη Ηλία βρέθηκαν τμήματα δύο αρχαίων οικιών και ενδιάμεσου δρόμου του 4^{ου} αι.π.Χ. Πιθανώς ο δρόμος συνδέεται με αυτόν που πλαισιώνει προς Ν τα οικοδομικά κατάλοιπα της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής (βλ. αρ. θέσεως 294). Φαίνεται ότι υπήρχε βαθμιδωτή οικοδόμηση – σε τρία επίπεδα- της πλαγιάς του Προφήτη Ηλία και συγκεκριμένα μεταξύ των οδών Δεληγιώργη και Νεωρίων (διαφορά ύψους 15μ. σε απόσταση μόλις 50μ.).

(ΑΔ, τομ.39, 1989, Β'1XPON., σ.29)

Κουντουριώτου 165-167 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 351]

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα κτίσματος της κλασικής περιόδου. Οι τοίχοι του κτίσματος εδράζονται στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 4,10μ. και διατηρούνται σε ύψος 1/1,50μ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.46,47)

Πραξιτέλους 168 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 352]

Το οικόπεδο βρίσκεται στο κέντρο του Πειραιά. Βρέθηκαν τμήματα αρχαίας οικίας, ελληνιστικής και ρωμαϊκής περιόδου με θεμέλια κλασικής εποχής.

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σσ.50,51)

Λεωφόρος Βασιλέως Γεωργίου Α΄ και Δεληγιώργη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 353]

Τμήμα κτίσματος κλασικής ή υστεροκλασικής περιόδου, και αγωγός του οποίου ο πυθμένας ήταν στρωμένος με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.31)

Ζέας 111-113 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 354]

Υπολείμματα υδραυλικών εγκαταστάσεων:

α) Τμήμα απιόσχημης δεξαμενής ανοιγμένης μέσα στην κιμηλιά (μάργες).

β) Δύο σήραγγες σε μικρή απόσταση από την παραπάνω δεξαμενή.

γ) Δεύτερη δεξαμενή με φρέαρ.

δ) Τρίτη δεξαμενή με φρέαρ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.44)

Δεληγιώργη και Βασ.Γεωργίου Α΄ (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 355]

α) Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα ορθογωνίου κτίσματος της κλασικής περιόδου. Εδράζεται στο βραχώδες έδαφος σε δύο επίπεδα και σε βάθος 2,70/3,70μ. από το οδόστρωμα της οδού Δεληγιώργη.

β) Τμήμα μαρμάρινου αγωγού που εδραζόταν σε επιχώσεις σε βάθος 0,50μ. από το οδόστρωμα της οδού Δεληγιώργη.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.44)

Κολοκοτρώνη 118 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 356]

Στοιχείο τοπογραφίας της ύστερης αρχαιότητας, αποκαλύφθηκε στην ανασκαφή των θεμελίων του μεγάρου γραφείων της ναυτικής εταιρείας, Eletson Real Estate, στην οδό Κολοκοτρώνη 118, κάτω από τον κήπο της Τερψιθέας. Συγκεκριμένα:

Μεγάλες επιχώσεις, περίπου 4,5μ. έως το αρχαίο επίπεδο χρήσης. Ήλθαν στο φως ερείπια βαλανείου (ρωμαϊκό λουτρό) υστερορωμαϊκών χρόνων του 4^οαι.μ.Χ. Εγκαταλείπεται μεταξύ του 5^ο και του 6^οαι.μ.Χ.

Σε μικρή απόσταση, 300μ. πιο βόρεια, με την εγκατάλειψη του λουτρού, ιδρύεται η πρώτη βασιλική του τελευταίου δημόσιου κτίσματος της πόλης.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σσ.64-67)

Νοταρά Νανάρχου 110-112 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 357]

Θεμέλια κτιρίου από ακτίτη λίθο (Πειραιϊκός λίθος) υστερορωμαϊκών χρόνων του 4^οαι.μ.Χ.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.63)

Βούλγαρη 122 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 358]

Σε βάθος 1,50μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε αγωγός ύψους 0,70μ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.57)

Χανίων 4 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Προφήτης Ηλίας) [αριθ.θέσεως 359]

α) Κατάλοιπα αρχαίου λατομείου.

β) Αποθέτης (λάκκος απόρριψης) του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Λεωφόρος Βασιλέως Γεωργίου Α΄ και Θεάτρου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 360]
Κατάλοιπα δεξαμενής, αγωγού και σήραγγας, λαξευμένων στην κιμηλιά. Η δεξαμενή ήταν κωδωνόσχημη μαζί με φρέαρ. Εδώ η στάθμη της κιμηλιάς βρίσκονταν υψηλότερα της στάθμης της οδού.

Η στάθμη του πυθμένα του αγωγού βρισκόταν 1,70μ. από το σύγχρονο έδαφος. Η σήραγγα πλησίον του αγωγού βρέθηκε στην αυτή στάθμη.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ.145,146)

Λόφος Προφήτη Ηλία (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 361]

Ακρόπολη αρχαίας Μουνιχίας

α) Σε βάθος 5μ. από την άνω επιφάνεια της σύγχρονης δεξαμενής, βρέθηκαν κατάλοιπα αρχαίων κτισμάτων

β) Ίχνη αρχαίου λατομείου κλασικών χρόνων και πάνω από αυτό σε παχύ στρώμα λατυπών, προερχομένων από μεταγενέστερα αρχαία κτίσματα. Τα κτίσματα είχαν δύο φάσεις. Η παλαιότερη ανάγεται στο β' μισό του 4^{ου} και στον 3^οαι.π.Χ. και η νεότερη στους προχωρημένους ελληνιστικούς χρόνους.

(ΑΔ, τομ.28, 1973, Β'1XPON., σσ.46-48)

Θεάτρου 127 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 362]

Ίχνη αρχαίου λατομείου πωρόλιθων και υδατοδεξαμενή με υδραυλικό κονίαμα στο εσωτερικό.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Πραξιτέλους 177 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 363]

α) Τοίχος της υστεροκλασικής περιόδου. Εδράζονταν στο φυσικό υπόβαθρο που βρισκόταν στη στάθμη του δρόμου.

β) Πηγάδι.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.48)

Δεληγιώργη 141 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 364]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή, λαξευμένη στην κιμηλιά (μάργες) της οποίας η στάθμη βρίσκονταν ψηλότερα από τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους. Εσωτερικώς έφερε επένδυση από υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.149)

Νοταρά Ναυάρχου 122 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 365]

Τοίχος που εδράζονταν πάνω στο βράχο, σε βάθος 1,45μ. από το πεζοδρόμιο, καθώς και τρία πηγάδια.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σσ.43,44)

Αλκιβιάδου 156 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 366]

Τρεις δεξαμενές με αγωγό. Η μία από αυτές καθώς και ο αγωγός ρωμαϊκών χρόνων, ήταν επιχρισμένες με υδραυλικό κονίαμα. Η μία βρισκόταν χαμηλότερα από το επίπεδο του σημερινού δρόμου, με ύψος 1,35μ. και η άλλη εξείχε κατά 1,80μ. από το επίπεδο του σημερινού δρόμου.

(ΑΔ, τομ. 33, 1978, Β'1XPON., σ.49)

Φίλωνος 86 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 367]

Τμήμα υστερορωμαϊκού κτίσματος. Οι τοίχοι του εδράζονταν στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 3/2,40μ. και διατηρούνταν σε ύψος 0,80μ. Από τις επιχώσεις συλλέχτηκε

κεραμική που χρονολογείται από την ελληνιστική περίοδο μέχρι και τους βυζαντινούς χρόνους. Ωστόσο η μεγαλύτερη ποσότητα χρονολογείται στην υστερορωμαϊκή περίοδο ($5^{\text{ος}} - 6^{\text{ος}}$ αι.μ.Χ.)
(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σσ.33,34)

Υψηλάντου 170, Σκευοθήκη Φίλωνα, (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, βλ.σ.99) [αριθ.θέσεως 368]
Η σκευοθήκη του Φίλωνα (330π.Χ.) που βρέθηκε το 1989, στην οδό Υψηλάντου ήταν κτίσμα για τις άγκυρες και τις αλυσίδες των πλοίων.

(J. Travlos, 1988, *Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika*, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, σ.343, I.Φωκά-Π. Βαλαβάνης, 1994, *Περίπατοι στην Αθήνα και την Αττική*, Τόποι, Θεοί, Μνημεία, Αθήνα σσ.114-115, βλ. και εικ.26, 27.)

Λεωφόρος Βασιλέως Γεωργίου Α' 45 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 369]
Κωδωνόσχημη (σχήματος κολούρου κώνου) δεξαμενή λαξευμένη στο βράχο, με επάλειψη υδραυλικού κονιάματος και μικρή σήραγγα.
(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.31)

Λεωφόρος Βασιλέως Γεωργίου Α' 32-34 και Νεωρίων (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 370]
α) Λατομείο κλιμακωτό μαργαϊκού ασβεστόλιθου.
β) Σε βάθος 1,60μ. από την οδό Νεωρίων, είχαν λαξευτεί στο βράχο δύο στη σειρά λεκάνες, ρωμαϊκών χρόνων. Έφεραν επάλειψη ασβεστοκονιάματος.
γ) Δεξαμενή.
(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.74)

Φίλωνος 131 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 371]
α) Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της ρωμαϊκής περιόδου. Οι τοίχοι εδράζονταν σε βάθος 0,60μ. βαθύτερα από το κατάστρωμα του δρόμου.
β) Μεταγενέστερα αυτών κατασκευάστηκε χτιστή δεξαμενή με κονίαμα.
γ) Κυκλική δεξαμενή λαξευμένη στην κιμηλιά.
Τα παραπάνω ευρήματα χρονολογούνται στη ρωμαϊκή και στην υστερορωμαϊκή περίοδο.
(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.35)

Λεωφόρος Βασιλέως Γεωργίου Α' και Μουσών (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 372]
Κατάλοιπα κωδωνόσχημης δεξαμενής λαξευμένης στην κιμηλιά, της οποίας η στάθμη ήταν κατά τι υψηλότερη της επιφάνειας της σύγχρονης οδού. Εσωτερικώς έφερε επίχρισμα υδραυλικού κονιάματος.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.99)

Θεάτρου 137-139 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 373-374]
Ίχνη αρχαίου λατομείου, δεξαμενή και δύο πηγάδια. Η δεξαμενή και τα πηγάδια, ήταν επιχρισμένα με υδραυλικό κονίαμα.
(ΑΔ, τομ. 33, 1978, Β'XPON., σ.43)

Φιλελλήνων και Παλαιάς Τραπέζης (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 375]
Κατάλοιπα αρχαίου τοίχου. Εδράζονταν σε βάθος 1,90μ.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.156)

Νεωρείων 96-98 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 376]

Τμήμα αρχαίου λατομείου, πηγάδι διανοιγόμενο στον βράχο, καθώς και τμήμα κτίσματος. Από την επίχωση του λατομείου προέρχονται αγγεία των αρχών του 4^{ου} αι.π.χ. και του τέλους του 4^{ου} αι.π.χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978 Β'1XPON., σ.46)

Υψηλάντου 174-176 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 377]

α) Τοίχος της ρωμαϊκής περιόδου, πάχους 1,10μ., εδράζονταν στην κιμηλιά, σε βάθος 0,80μ. και σώζονταν σε ύψος 0,80μ.

β) Κατάλοιπα και άλλου τοίχου.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.49,50)

Θεάτρου 141 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 378]

Από την επίχωση της ανασκαφής, η οποία αποκάλυψε λατομείο, δεξαμενή και δύο πηγάδια συγκεντρώθηκαν όστρακα μελαμβαφή του 5^{ου} αι.π.Χ. και λίχνος του τρίτου τέταρτου του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ. 33, 1978, Β'XPON., σ.43)

Μουσών 61-63 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 379]

Λαξεύματα που μαρτυρούν ότι υπήρχε αρχαίο λατομείο.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Τρικούπη και Νοταρά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 380]

α) Τμήμα αρχαίου λατομείου και αρχιτεκτονικά κατάλοιπα κτίσματος που κατασκευάστηκε όταν ο χώρος έπαυσε να χρησιμοποιείται ως λατομείο. Η επιφάνειά του βρίσκονταν 4,24 και 3,55μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα του δρόμου.

β) Τοίχος της κλασικής περιόδου, πάχους 1,30μ. που εδράζονταν στο μαλακό βράχο σε βάθος 5μ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.48,49)

Καραϊσκού 165 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 381]

Σε υπόγειο κατεδαφισθείσας οικίας βρέθηκε άγαλμα Αθηνάς του 3^{ου} αι.π.Χ. (πρώιμη ελληνιστική περίοδος), καθώς και άγαλμα Κυβέλης.

(ΑΔ, τομ.19, 1964, Β'1XPON., σ.69)

Σφακίων 19-21 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Προφήτης Ηλίας) [αριθ.θέσεως 382]

Λατομείο σκληρού μαργαϊκού ασβεστόλιθου. Σε σχέση με τη στάθμη της οδού Σφακίων η εξόρυξη, ακολουθώντας την κλιτύ του βράχου, κυμαίνοταν σε βάθη από 1,44 έως 3,32μ. στον πυθμένα του λατομείου.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.73)

Μουσών 73 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 383]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή με φρέαρ.

Η δεξαμενή λαξεύτηκε στην κιμηλιά, της οποίας η στάθμη βρίσκονταν ψηλότερα από τη σύγχρονη οδό, ύψους 2,60μ. Η εσωτερική της επένδυση ήταν με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.151)

Κολοκοτρώνη 138 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 384]

Στο επίπεδο του δρόμου βρέθηκε τοίχος, σωζόμενου ύψους 1,70μ., θεμελιωμένος στην κιμηλιά (μάργες).

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.57)

Κουντουριώτου 186 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 385]

Δεξαμενή, τρία φρέατα και δύο σήραγγες, λαξευμένα στο μαλακό βράχο, του οποίου η επιφάνεια βρίσκονταν βαθύτερα από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού.

Η δεξαμενή έφερε εσωτερική επένδυση με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.150)

Αλκιβιάδου 193 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 386]

Κατάλοιπα εργαστηριακού χώρου μεταλλοτεχνικής δραστηριότητας ελληνιστικών χρόνων. Τα κατάλοιπα εντοπίστηκαν σε βάθος 4,50/4,80μ. από τη στάθμη της οδού Αλκιβιάδου.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.77)

Λεωφόρος Βασιλέως Κων/νου (Ηρώων Πολυτεχνείου) και Φιλελλήνων (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Δικαστικό Μέγαρο) [αριθ.θέσεως 387]

Στη διάνοιξη των θεμελίων για την κατασκευή του δικαστικού μεγάρου στο Ο.Τ. που περιλαμβάνεται από τις οδούς Βασ.Κων/νου, Φιλελλήνων, Σκουζέ και Λεωσθένους, αποκαλύφθηκε μεγάλο τμήμα ενός οικοδομικού τετραγώνου του αρχαίου Πειραιά. Συγκεκριμένα:

Δύο οικίες του αρχαίου τετραγώνου (κατά μήκος της κατά του άξονα της Βασ.Κων/νου, αρχαίας οδού) τμήμα τρίτης οικίας, δύο στενοί δρόμοι (που πλαισίωναν από Ν και Β το αρχαίο τετράγωνο). Οι πληροφορίες που προέκυψαν αφορούσαν στον πολεοδομικό ιστό της αρχαίας πόλης, αλλά και στη μελέτη της διαδοχής τριών (κλασικής, ρωμαϊκής και πρώιμης βυζαντινής) σημαντικών για την ιστορία του λιμανιού οικοδομικών φάσεων. Οι οικίες ανήκουν στη ρωμαϊκή περίοδο και θεμελιώθηκαν σε τοίχους κλασικούς και ελληνιστικούς.

Στους πρώιμους βυζαντινούς χρόνους (6οςαι.μ.Χ.) επαναχρησιμοποιήθηκε ο χώρος με την επανεγκατάσταση εργαστηρίων και μίας οικίας.

(ΑΔ, τομ.36, 1981, Β'1XPON., σσ.41-44)

Μπουμπουλίνας και Ακτή Μουτσοπούλου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καμίνια) [αριθ.θέσεως 388]

Σε βάθος 1,50μ. βρέθηκαν αποσπασματικά οικιστικά κατάλοιπα, πιθανώς νεώσοικων (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο). Η ανασκαφή, η οποία άρχιζε στα ±0,50μ. από την επιφάνεια, δεν προχώρησε σε βάθος καθότι στο οικόπεδο ανέβρυζαν νερά.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.57)

Θεάτρου 151-153 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 389]

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα δύο κτισμάτων και τμήμα αρχαίου λατομείου πωρόλιθου.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.44)

Νεωρίων 112 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 390]

Δύο τοίχοι και κτιστή τετράπλευρη δεξαμενή επενδεδυμένη με υδραυλικό κονίαμα.

Από το γέμισμά της συλλέχθηκε κεραμική και σπασμένα αγγεία του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.43)

Φιλελλήνων 16 και Κολοκοτρώνη 129 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 391]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή λαξευμένη στο βράχο. Το στόμιο της βρισκόταν 2μ. χαμηλότερα από τη στάθμη του πεζοδρομίου. Τα τοιχώματά της έφεραν επίχρισμα υδραυλικού κονιάματος.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.65)

Περικλέους 7 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 392]

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που χρονολογούνται από την κλασική έως την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο:

- α) Στην κλασική περίοδο ανήκει κτίσμα, του οποίου οι τοίχοι εδράζονται στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 2μ.
- β) Το κτίριο δέχτηκε επισκευή στην ελληνιστική περίοδο.
- γ) Στην ύστεροκλασική περίοδο κατασκευάζονται δύο τάφοι στο εσωτερικό ενός χώρου του παραπάνω κτίσματος.
- δ) Υστεροκλασική κυκλική κατασκευή σε έναν χώρο του κλασικού κτίσματος και τμήματα δαπέδου, η στάθμη του οποίου βρισκόταν 1μ. βαθύτερα από το κατάστρωμα της οδού Περικλέους.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.47,48)

Θεάτρου 157 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 393]

Τμήμα αρχαίου λατομείου πωρόλιθου. Η στάθμη της κιμηλιάς εκεί που διατηρείται ψηλότερα, βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το σύγχρονο δρόμο ενώ στα σημεία όπου η λατόμευση είχε προχωρήσει σε μεγαλύτερο βάθος, η επιφάνεια της κιμηλιάς βρίσκεται 2μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα του σύγχρονου δρόμου.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.45)

Λόντου 1-7 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 394]

Κατάλοιπα λατομείου πωρόλιθων και κυκλική δεξαμενή.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Περικλέους, Σκουζέ και Βασ.Κων/νου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 395]

Λίγα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα (γωνία κτίσματος) της ελληνιστικής περιόδου. Οι τοίχοι εδράζονταν σε βάθος 1,85μ., στο φυσικό υπόβαθρο.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.48)

Νεωρίων 114-118 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 396]

περί το 1,5χλμ. από τις εκβολές του Κηφισού

Κτίριο ελληνιστικών χρόνων το οποίο τοποθετείται στις ΝΔ παρυφές του λόφου Μουνιχίας του αρχαίου Πειραιά. Ήταν θεμελιωμένο στο βράχο με κλίση εδάφους προς ΝΔ. Για το λόγο αυτό τα δωμάτια είχαν κλιμακωτή διάταξη, αρχίζοντας από βάθος 1μ./1,68μ./1,78μ. από το οδόστρωμα της οδού Νεωρίων, δεδομένου της υψομετρικής διαφοράς περίπου 1μ. μεταξύ του βορείου και νοτίου πέρατος της οικοδομικής γραμμής του οικοπέδου.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.53)

Καραϊσκού 175 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 397]

Πηγάδι του οποίου η επιφάνεια ήταν 2μ. κάτω από το κράσπεδο του πεζοδρομίου.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σ.61)

Θεάτρου και Σκευοθήκης (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 398]

Σε βάθος 0,60/0,80μ. από την επιφάνεια της οδού αποκαλύφθηκαν ίχνη αρχαίου λατομείου (βλ. και W. Judeich, *Topographie von Athen* στο χάρτη III).
(ΑΔ, τομ.26, 1971, Β'1XPON., σ.35)

Κουντουριώτου 199 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 399]

Τμήμα τοίχου του τέλους του 3^{ου} αι.π.Χ. Στη θεμελίωση χρησιμοποιήθηκαν ως οικοδομικό υλικό τμήματα από σπονδύλους κιόνων (κυλινδρικοί λίθοι που απαρτίζουν τον κίονα) αρχαιότερου οικοδομήματος.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.50)

Θεάτρου 153-157 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 400]

Λατομείο πωρόλιθων (βλ. και ΑΔ31,1976, XPON. σσ.44-45).
(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Νεωρίων 137 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 401]

α) Κωδωνόσχημη δεξαμενή λαξευμένη στην κιμηλιά (μάργες), επενδεδυμένη με υδραυλικό κονίαμα. Η στάθμη της κιμηλιάς συνέπιπτε με τη σύγχρονη οδό.

β) Φρέαρ της δεξαμενής βάθους 1,40μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Ακτή Κουμουνδούρου και Ναυάρχου Βότση (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, λιμένας Μουνιχίας) [αριθ.θέσεως 402]

α) Στη συμβολή των παραπάνω οδών, απόσταση 18μ. από τη θάλασσα και σε βάθος 2,80μ. από την επιφάνεια του οδοστρώματος του δρόμου, βρέθηκε αρχαίος τοίχος και κάτωθεν αυτού σπόνδυλος κίονα.

β) Τοίχος, ο οποίος αποτελεί πιθανώς τμήμα νεώσοικου (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο).

(ΑΔ, τομ.22,1967, Β'1XPON., σσ.142-143)

Νεωρίων 139 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 403]

α) Ίχνη αρχαίου λατομείου επιφανειακού κλιμακωτού τύπου. Η πάνω επιφάνειά του βρίσκεται 0,95μ. ψηλότερα από το κράσπεδο του πεζοδρομίου.

β) Τοίχος μεγίστου σωζόμενου ύψους 0,28-0,30μ.

γ) Δύο στήραγγες (I,II).

Η κεραμική χρονολογείται από το τέλος του 5^{ου} μέχρι και τον 3^ο αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.35, 1980, Β'1XPON., σ.59)

Τρικούπη και Νοταρά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 404]

α) Τοίχος με δύο οικοδομικές φάσεις. Ίχνη κονιάματος δηλώνουν ότι επαναχρησιμοποιήθηκε στη ρωμαϊκή εποχή.

β) Τοίχος ρωμαϊκών χρόνων πάχους 0,60μ. Εδράζεται στον βράχο σε βάθος 4,20μ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.48,49)

Κουντουριώτου 200 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 405]

Στόμιο πηγαδιού και δύο λαξευτοί οχετοί.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.43)

Σηραγγείου 60 και Γερμ.Καλλιγά 11 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Προφήτης Ηλίας) [αριθ.θέσεως 406]

Λατομείο κλιμακωτού τύπου. Στο βαθύτερο σημείο του σωζόταν τοίχος, πιθανώς ανάλημμα.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Ζωοδόχου Πηγής και Μυτιλήνης (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 407]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή λαξευμένη στο βράχο με κυκλικό στόμιο. Στη δεξαμενή κατέληγε φρεάτιο βάθους 1,60μ. Έφεραν υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.67)

Μουνιχία, Β' παράλληλος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Τουρκολίμανο) [αριθ.θέσεως 408]

μεταξύ των κάθετων οδών Σαγγαρίου και Ζαχαρίου

Αρχαίος τοίχος κατά 2,70μ. ψηλότερα από το επίπεδο του δρόμου του 4^{ου} αι.π.Χ. Σχετίζεται με τη στρατιωτική ζώνη της αρχαίας Μουνιχίας.

(ΑΔ, τομ. 40, 1985, Β'1XPON., σ.47)

Λεωφόρος Βασιλέως Κων/νου 81 (Ηρώων Πολυτεχνείου) (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 409]

Πηγάδι, δύο ορθογώνιοι λάκκοι, ίχνη αρχαίου λατομείου και λακκοειδής υστεροφωμαϊκός τάφος.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.43)

Καραϊσκού και Φιλελλήνων (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 410]

Στη συμβολή των παραπάνω οδών και από το βαθύτερο στρώμα δεξαμενής συλλέχτηκε κεραμική αγγείων του 4^{ου} αι.π.Χ. Από την επίχωση προέρχεται ελληνιστική, καθώς και ρωμαϊκή κεραμική του 2^{ου} αι.μ.Χ., οπότε και έπαυσε η χρήση της.

(ΑΔ, τομ.19, 1964, Β'1XPON., σσ.67,68)

Ακτή Μουτσοπούλου και Νεωρίων (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 411]

Τμήμα νεώσοικου (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο) του αρχαίου λιμανιού της Ζέας. Σε γειτονική οικοδομή, στο υπόγειο, διατηρούνται κατάλοιπα άλλων νεώσοικων.

Σώζονταν και το μεγαλύτερο τμήμα αύλακας, στην οποία σύρονταν τα πλοία. Η στάθμη της κιμηλιάς (μάργες), στην οποία εδράζονταν ο τοίχος του νεωρίου (ναυπηγείο), βρίσκονταν σε βάθος 2,70μ. από το κατάστρωμα της οδού Μουτσοπούλου. Ο χώρος είχε χρησιμοποιηθεί και ως λατομείο.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.151)

Κουντουριώτου 212 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 412]

Σε βάθος 1,20μ. από το δρόμο εντοπίστηκαν:

Αυλή με δύο δεξαμενές, αγωγοί και μικρό μέρος ρωμαϊκού κτιρίου, το οποίο είχε παρέμβει και εγκαθιδρυθεί σε παλαιότερο στρώμα των υστεροκλασικών χρόνων.

Η δεξαμενή 1 ερευνήθηκε μόνο μέχρι ύψους 4,10μ. λόγω εύρεσης νερού. Περιείχε κεραμική υστεροκλασικών και ρωμαϊκών χρόνων.

Η δεξαμενή 2 ερευνήθηκε μόνο μέχρι ύψους 3,32μ. επίσης λόγω εύρεσης νερού στο εσωτερικό της.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.74)

Κουντουριώτου 214 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 413]

Αγωγός λαξευμένος στο βράχο.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Ακτή Αλκίμων(Μιαούλη), (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, χάνδαξ ΟΑΠ,) [αριθ.θέσεως 414]

Μεταξύ των οδών Ζαΐμη και Φλέσσα, βρέθηκε:

α) Τμήμα νεώσοικου (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο). Ανήκε στη σειρά αυτών που περιέβαλλαν το λιμάνι του Κανθάρου. Εδράζονταν στην κιμηλιά σε βάθος 3μ. και διατηρείτο σε ύψος 5 δόμων, δηλαδή 2,20μ.

β) Σε απόσταση 5μ. ανατολικότερα σώζονταν φρέαρ, του οποίου το στόμιο βρίσκονταν σε βάθος 1,65μ. από το σύγχρονο οδόστρωμα της Ακτής, λαξευμένο στην κιμηλιά και ερευνήθηκε μέχρι βάθους 3,40μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ. 144,145)

Κουντουριώτου 216-218 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 415]

Τριγωνικός αγωγός και κατάλοιπα δεξαμενής.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Σηραγγείου 31 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα ΟΑΠ, κοντά στην οδό Κλεμανσώ) [αριθ.θέσεως 416]

Δεξαμενή κωδωνόσχημη με φρέαρ, λαξευμένη στο μαλακό βράχο. Έφτανε μέχρι βάθους 4μ. και ήταν επενδεδυμένη από υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.33)

Κανθάρου και Κολοκοτρώνη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 417]

Φρέαρ ρωμαϊκών χρόνων, διανοιγμένο στην κιμηλιά (μάργες), της οποίας η στάθμη βρίσκονταν 0,75μ. βαθύτερα από τη σύγχρονη οδό Κανθάρου. Εσωτερικά είχε επιχριστεί με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.150)

Λεωσθένους 31 (Πειραιάς) [αριθ.θέσεως 418]

Δύο λαξευτοί πιθανόλιθοι, οι οποίοι πιθανώς ανήκουν σε αρχαίο κτίσμα. Εδράζονταν στην κιμηλιά, που βρίσκεται στο επίπεδο του σύγχρονου δρόμου.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.47)

Λόνδ Τζωρτζ 15 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 419]

Κατάλοιπα τοίχου της ελληνιστικής περιόδου. Εδράζονταν στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 1μ. και διατηρούνταν σε ύψος 1,37μ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.47)

Καλλιγά 4 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 420]

Τμήμα του βράχου, του οποίου είχε λαξευτεί η μία παρειά μήκους 4μ. και σε βάθος 0,60μ. Πιθανώς για εξόρυξη πιθανόλιθου.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.150)

Γρηγορίου Ε' 16 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 421]

Τμήμα αρχαίου λατομείου.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.149)

Ουίλσωνος και Σηραγγείου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 422]

Τμήμα πωρόβραχου με λαξευμένες αύλακες εξόρυξης πωρόλιθων. Η επιφάνεια του βράχου βρισκόταν 1,20μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.32)

Σηραγγείου 19 και Ουίλσωνος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 423]

Τμήμα από θεμέλια μικρού κτίσματος του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.50)

Λεωφόρος Βασιλέως Κων/νου (Ηρώων Πολυτεχνείου), Κανθάρου και Καλλιγά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 424]

α) Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα κλασικής και υστεροκλασικής περιόδου. Οι τοίχοι εδράζονταν στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 3,25μ.

β) Πηγάδι λαξευμένο στην κιμηλιά.

γ) Τμήμα αγωγού.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σσ.31,32)

Ηρακλέους 2 και Μαν.Κουνδούρου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 425]

Στον υπερυψωμένο σε σχέση με την οδό Κουμουνδούρου βράχο, αποκαλύφθηκε λατομείο μαργαϊκού ασβεστόλιθου.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.73)

Λόνδ Τζωρτζ 8 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 426]

α) Τμήμα λατομείου και κωδωνόσχημη δεξαμενή επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα.

β) Όπου ο βράχος είχε αποκοπεί μέχρι βάθους 12,65μ. διακρίνονταν μπροστά από αυτόν κατάλοιπα δαπέδου από αιμοχάλικο με επίστρωση κονιάματος και στην όψη του βράχου ίχνη κονιάματος, γεγονός που υποδηλώνει την ύπαρξη αρχαίου κτίσματος στο τμήμα αυτό του οικοπέδου.

Από την επίχωση του χώρου της ανασκαφής προέρχεται κεραμική κλασικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.66)

Φιλελλήνων και Κουντουριώτου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, θέατρο, βλ. σ.96) [αριθ.θέσεως 427]

Στα οικοδομήματα του Πειραιά περιλαμβάνονταν το Θέατρο. Το 1880 σε ανασκαφή στη δυτική παραλία της Ζέας βρέθηκε θέατρο του 2^{ου} αι.π.Χ. Εκεί κοντά χτίστηκε και το αρχαιολογικό μουσείο του Πειραιά.

(Υδρόγειος, 1987, Πειραιάς, τομ. IB, σ.226, J. Travlos, 1988, *Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika*, Ernst Wasmuth Verlag Tübingen, σ.342 και εικ.23, Σχ.44).

Γρηγορίου Ε' και Καρατζά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 428]

Κατάλοιπα λατομείου πωρόλιθου και υδατοδεξαμενή με υδραυλικό κονίαμα στο εσωτερικό.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Καρατζά και Γρηγορίου Ε' (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 429]

Τμήμα αρχαίου λατομείου πωρόλιθου. Η στάθμη της ανώτατης βαθμίδας βρισκόταν στο ίδιο επίπεδο με τη στάθμη του δρόμου ενώ στα σημεία όπου η λάξευση είχε

προχωρήσει στο μεγαλύτερο βάθος, η επιφάνεια της κιμηλιάς βρισκόταν 3,20μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON. σ.46)

Σηραγγείου, Κλεμανσώ, Καρατζά και Ουίλσωνος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 430]

Τμήμα λατομείου, τοίχου και στόμιο μεγάλης απιόσχημης δεξαμενής του τελευταίου τέταρτου του 4^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.50)

Λόνδ Τζωρτζ και Καρατζά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 431]

Τμήμα λατομείου που το μεγαλύτερο βάθος του ήταν περισσότερο από 6μ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Μοντσοπούλου και Σηραγγείου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, σκάμμα ΔΕΠΑ) [αριθ.θέσεως 432]

Στη συμβολή των παραπάνω οδών εντοπίστηκαν κατάλοιπα τοίχων και δομικών υλικών που σχετίζονται με τα κατάλοιπα νεώσοικων (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο) του αρχαίου λιμένα της Ζέας.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σσ.77,78)

Καραϊσκου 205-207 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 433]

Τμήμα υδαταγωγού κατασκευασμένου από ορθογώνιους πωρόλιθους. Έβαιναν επί της κιμηλιάς (μάργες). σε βάθος 2,20μ. από το σύγχρονο έδαφος.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Καρατζά και Κλεμανσώ (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 434]

Λατομείο πωρόλιθων και υδροδεξαμενή.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Ακτή Αλκίμων (Μιαούλη), Ευκλείας και Βύρωνος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 435]

α) Τμήμα αρχαίου λατομείου. Η στάθμη της κιμηλιάς στο ψηλότερο τμήμα ανέρχεται στα 3,60μ. χαμηλότερα από το οδόστρωμα της οδού Βύρωνος ενώ στο χαμηλότερο σημείο της λάξευσης έφτανε 8μ. χαμηλότερα από το σύγχρονο οδόστρωμα του δρόμου.

β) Τμήμα ορθογώνιου κτίσματος στη συμβολή Ευκλείας και Αλκίμων, κλασικών ή ύστεροκλασικών χρόνων, οι τοίχοι του οποίου εδράζονται στην κιμηλιά.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σσ.29-31 και εικ. 44)



Εικ.44: Ακτή Αλκίμων, Ευκλείας και Βύρωνος. Το λατομείο. (ΑΔ30 ,1985,
Β'1XPON. Πιν.28α)

**Λεωφόρος Βασιλέως Κων/νου 95 (Ηρώων Πολυτεχνείου) (ΠΕΙΡΑΙΑΣ)
[αριθ.θέσεως 436]**

Η κιμηλιά βρέθηκε σε βάθος 2,70μ. από το κατάστρωμα του δρόμου. Στην επιφάνειά της σώζονται αρχαίες λαξεύσεις.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.44)

Ακτή Μιαούλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 437]

Μεταξύ των οδών Μπότσαρη και Κανάρη, βρέθηκε τμήμα αρχαίου αποχετευτικού αγωγού, ύψους 0,90μ. Εδράζονταν σε βάθος 2,20μ. επί επιχώσεων.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.50)

Πραξιτέλους 236 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 438]

Τμήμα αρχαίου λατομείου πορώδους πετρώματος. Η υψηλότερη στάθμη του ανέρχονταν σε βάθος 0,50μ. από το σύγχρονο έδαφος ενώ στο επίπεδο όπου έφτασε η λατόμευση σε βάθος 3,10μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Ευπλοίας 7 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 439]

Φρέαρ και δεξαμενή βάθους 1,30μ. με υδραυλικό κονίαμα στα τοιχώματά της.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.100)

Ευκλείας 9 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 440]

α) Κωδωνόσχημη δεξαμενή λαξευμένη στην κιμηλιά (μάργες) και επενδεδυμένη με υδραυλικό κονίαμα. Η στάθμη της κιμηλιάς βρίσκονταν σε βάθος 0,50μ. από το κατάστρωμα του δρόμου.

β) Σε βάθος 2,50μ. εντοπίστηκε αγωγός.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.31)

Ευκλείας 13-15 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 441]

Τμήμα αρχαίου λατομείου. Η επιφάνεια της ανώτατης βαθμίδας βρισκόταν 0,45μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα του δρόμου.
(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.31)

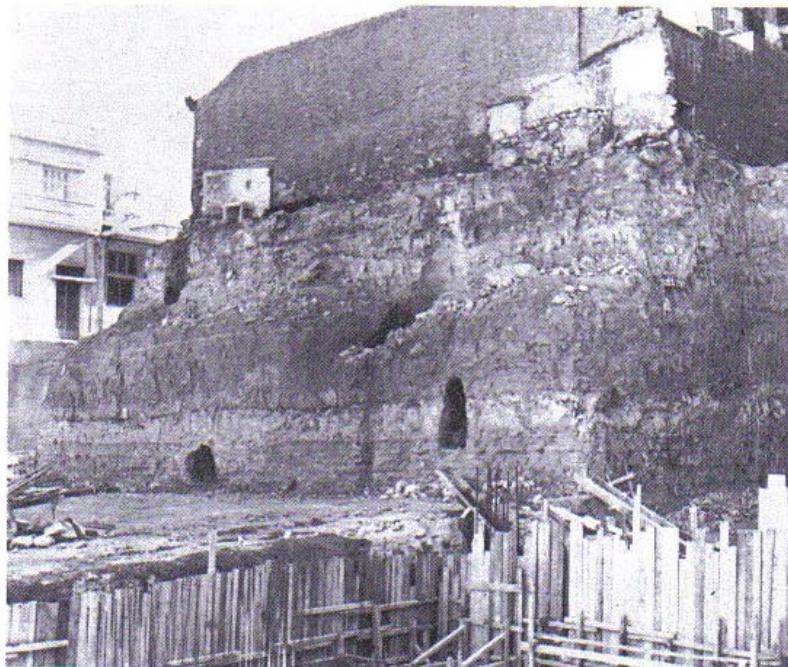
Ακτή Αλκίμων (Μιαούλη) και Μαυροκορδάτου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 442]

α) Κατάλοιπα τοίχου της υστεροκλασικής περιόδου και εντός της κιμηλιάς λαξευμένο φρέαρ, δύο αγωγοί και δύο δεξαμενές, εκ των οποίων η μία κωδωνόσχημη.

β) Ο τοίχος, ύψους 1,20μ., εδράζονταν στην κιμηλιά, της οποίας η στάθμη στο οικόπεδο βρίσκονταν 7,20μ. ψηλότερα από το οδόστρωμα της οδού.

γ) Η στάθμη του πυθμένα του ενός αγωγού συνέπιπτε με τη στάθμη της οδού Μαυροκορδάτου ενώ του δεύτερου η στάθμη του πυθμένα του βρίσκονταν κατά 1μ. ψηλότερα από το οδόστρωμα της οδού Μαυροκορδάτου.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.144 και εικ. 46)



Εικ.46: Ακτή Αλκίμων και Μαυροκορδάτου. Σήραγγες κάτωθεν του φρέατος και της δεξαμενής. (ΑΔ29,1973-74, Β'1XPON., πιν.109α)

Λεωφόρος Βασιλέως Κων/νου (Ηρώων Πολυτεχνείου) και Αφεντούλη 1 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 443]

Σε βάθος 5μ. από το επίπεδο του πεζοδρομίου, εντοπίστηκαν τα στόμια έξι δεξαμενών ή πηγαδιών, που δεν ερευνήθηκαν εσωτερικά.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.43)

Ακτή Αλκίμων (Μιαούλη) και Κρεββατά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 444]

α) Κατάλοιπα δεξαμενής ύψους 2,80μ. Η στάθμη του πυθμένα της συνέπιπτε με τη στάθμη της Ακτής.

β) Αγωγός, ο οποίος αποτελεί τη συνέχεια του αγωγού που βρέθηκε στην Ακτή Αλκίμου και Μαυροκορδάτου (βλ. και πιν.5, αριθ. θέσεως 442).

γ) Φρέαρ λαξευμένο εντός της κιμηλιάς.

(ΑΔ, τομ.27, 1972, Β'XPON., σ.145)

Ακτή Μιαούλη, Κρεββατά και Μαυρομιχάλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 445]

Δεξαμενές, φρέαρ και τοίχος. Συγκεκριμένα:

- α) Τμήμα τοίχου εδραζομένου στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 1μ.
- β) Δύο εκ των δεξαμενών έφεραν επένδυση από υδραυλικό κονίαμα και έφταναν σε κυμαινόμενο βάθος 3μ./3,10μ. /4μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ.98,99)

Ακτή Μιαούλη και Μαυρομιχάλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 446]

Σήραγγα, η οποία κατέληγε σε απιόσχημη (σχήματος αχλαδιού) δεξαμενή. Η οροφή της συνέπιπτε με τη στάθμη του οδοστρώματος της Ακτής Μιαούλη, ύψους 1,65μ. Εσωτερικώς έφερε επένδυση υδραυλικού κονιάματος.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.99)

Ακτή Μουτσοπούλου 23 και οδός Μεσσηνίας (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 447]

Η ανατολική πλευρά νεώσοικου (υπόστεγο κοντά στην ακτή στο οποίο με ανέλκυση στεγάζεται το πλοίο) ενός από αυτούς που περιέβαλλαν τον λιμένα της Ζέας. Εδράζεται στην κιμηλιά σε βάθος 3μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.99 και Σχ.101)

Καλλιγά, Αφεντούλη, Βασ.Κων/νου(Ηρώων Πολυταχνείου) και Σαχτούρη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 448]

Δύο απιόσχημες δεξαμενές με φρέαρ που επικοινωνούσαν με θύρα μεταξύ Βασ.Κων/νου και Σαχτούρη. Εσωτερικά όλη η κατασκευή ήταν επενδεδυμένη με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.101)

Ευπλοίας 38 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 449]

Πηγάδι ρωμαϊκών χρόνων λαξευμένο στην κιμηλιά, της οποίας η στάθμη βρισκόταν στο επίπεδο του δρόμου. Εσωτερικά είχε επένδυση από υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.44)

Ζαΐμη – Χατζηκυριακού – Μιαούλη και Φλέσσα (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 450]

Στο Ο.Τ. περικλειόμενο από τους παραπάνω δρόμους σε βάθος 0,10μ. κάτω από το σύγχρονο έδαφος, βρέθηκε απιόσχημη δεξαμενή πλην ενός τμήματος της προς N. όπου ήταν λαξευμένη σε βάθος 3,50μ. Στην οικοδομική γραμμή της οδού Χαζηκυριακού, σε βάθος 3,50μ. όπου και η στάθμη της κιμηλιάς (μάργες), βρέθηκε απιόσχημη δεξαμενή, ύψους 2,90μ. Μία άλλη απιόσχημη δεξαμενή βρέθηκε κατά μήκος της οδού Ζαΐμη, ύψους 3,30μ., καθώς και σήραγγα που ερευνήθηκε μέχρι μήκους 4μ. Έφερε επένδυση από υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ.100,101)

Καλλιγά, Αφεντούλη, Βασ.Κων/νου(Ηρώων Πολυταχνείου) και Σαχτούρη (Πειραιάς) [αριθ.θέσεως 451]

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα δωματίου. Το κτίσμα εδράζονταν στην κιμηλιά, η οποία βρισκόταν στο ίδιο επίπεδο με την οδό.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.101)

Μαυροκορδάτου 4 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 452]

Στη βραχώδη επιφάνεια του οικοπέδου και σε υψόμετρο +6μ. πάνω από τη στάθμη της οδού Μαυροκορδάτου εντοπίστηκαν τρεις δεξαμενές, λαξευμένες στο μαργαϊκό ασβεστόλιθο καθώς και λατομείο.

Οι δεξαμενές έδωσαν ύψος 5 και 5,70μ.

Σε άλλο σημείο του χώρου εντοπίστηκαν μια δεξαμενή με τμήμα αγωγού και υδρευτικός αγωγός, υπόγειος λαξευτός. Η στάθμη του τελευταίου βρισκόταν σε υψόμετρο +0,42μ. από την οδό Μαυροκορδάτου και +2,14μ. από την ακτή Μιαούλη. (ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.73)

Τρικούπη Σπ. 26-28 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 453]

Λατομείο, τέσσερις δεξαμενές και τμήμα τοίχου του λατομείου. Το ψηλότερο επίπεδο εντόπισής του ανερχόταν στα +2,10μ. από την οδό Σπ.Τρικούπη. Το ύψος των δεξαμενών κυμαίνονταν από 1,70 έως 3,32μ. Σε βάθος 1μ. από τη στάθμη της οδού Σπ.Τρικούπη εντοπίστηκε τμήμα δαπέδου με στέλεχος πήλινου αποχετευτικού αγωγού.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.76)

Χατζηκυριακού και Ιάσονος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 454]

Υδροδεξαμενή βάθους 4,50μ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σσ.36,37)

Ζαΐμη 8-12 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 455]

Κατάλοιπα δύο υδροδεξαμενών και μέρος δωματίου λαξευμένου στο βράχο.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Μεσσηνίας 4-6 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 456]

Κατάλοιπα αρχαίου λατομείου και τετράγωνο πηγάδι.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Κρεββατά 9 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 457]

α) Στο υπερυψωμένο και αδιαμόρφωτο πεζοδρόμιο,+1,80μ. από το δρόμο, εντοπίστηκε μια δεξαμενή (Δ1), λαξευμένη στο μαργαϊκό ασβεστόλιθο.

β) Στο επίπεδο της επιφάνειας του ανάγλυφου, εντοπίστηκαν δύο ακόμα δεξαμενές και τμήμα λατομείου. Η δεξαμενή (Δ2) συνολικού ύψους 1,30μ. επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα, και η δεξαμενή (Δ3) επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα.

γ) Τομέας λατόμευσης, ο οποίος άρχιζε από τα χαμηλότερα σημεία της κλιτύος προς την πλευρά του δρόμου και καταλήγει στη δεξαμενή (Δ3). Το ψηλότερο σημείο της κιμηλιάς βρισκόταν +3,47μ. από τη στάθμη της οδού Κρεββατά.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σσ.71,72)

Χατζηκυριακού Μ. και Κανάρη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 458]

Κατάλοιπα από τη θεμελίωση κτίσματος του 4^{ου}αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.46)

Μεσσηνίας 8 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 459]

Τμήμα αρχαίου λατομείου πωρολίθου. Η επιφάνεια του βράχου σε κάποια σημεία βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με τη στάθμη του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.32)

**Καραγεώργη Σερβίας, Παυσιλίπου και Παπαδιαμάντη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ)
[αριθ.θέσεως 460]**

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της υστεροκλασικής περιόδου

- α) Ο παλαιότερος τοίχος εδράζονταν σε βάθος 1,95μ.
- β) Ο δεύτερος στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 2,40μ.

Λόγω ανεύρεσης οδοστρώματος συμπεραίνεται ότι από εκεί διέρχονταν αρχαία οδός.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Σαχτούρη 42 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 461]

Κατάλοιπα δεξαμενής λαξευμένης στην κιμηλιά, η στάθμη της οποίας βρισκόταν 0,60μ. κάτω από την επιφάνεια της σύγχρονης οδού.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Κανάρη 10 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 462]

Σε βάθος 2μ. από το πεζοδρόμιο εντοπίστηκαν κατάλοιπα τοίχων.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.43)

Χατζηκυριακού Μ. και Ζαΐμη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 463]

Τρία αρχαία πηγάδια, ίχνος κυκλικής δεξαμενής και δύο ίχνη αγωγών. Το πηγάδι σώζει ίχνη από κουρασάνι (υδραυλικό κονίαμα). Εμφανίστηκε σε βάθος 1,20μ. από την επιφάνεια του δρόμου.

Η δεξαμενή αποκαλύφθηκε σε βάθος 0,50μ. από την επιφάνεια του δρόμου. Τα τοιχώματά της έφεραν ίχνη από κουρασάνι.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σσ.47,48)

Σανταρόζα 5-7 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Πλατεία Αλεξάνδρας) [αριθ.θέσεως 464]

Τμήμα αρχαίου λατομείου πωρόλιθου. Η στάθμη του πωρόλιθου βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το δρόμο ενώ σε άλλο σημείο βρίσκεται 1μ. ψηλότερα. Η λατόμευση έφτασε στα 2,20μ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.48)

Κανθάρου 42 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 465]

Κατάλοιπα τοίχων της υστεροκλασικής περιόδου και ένας τοίχος. Εδράζονταν στην κιμηλιά (μάργες) σε βάθος 0,40μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Χατζηκυριακού 43 και Κρεββατά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 466]

α) Δύο κωδωνόσχημες δεξαμενές, λαξευμένες στην κιμηλιά, της οποίας η επιφάνεια εκεί διατηρούνταν σε βάθος 0,50μ. από το οδόστρωμα της οδού Κρεββατά.

β) Τμήμα λατομείου πωρολίθου, του οποίου η επιφάνεια στο σημείο όπου διατηρείτο, βρισκόταν κατά 1,20μ. ψηλότερα από το οδόστρωμα της οδού Κρεββατά ενώ η λατόμευση έφτασε σε βάθος 0,50μ.

γ) Τοίχος, ο οποίος εδράζονταν σε επίχωση πάχους 0,50μ., βρίσκονταν στην ίδια στάθμη με το δρόμο.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.50)

Ιάσονος 17-19 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 467]

Δύο κωδωνόσχημες δεξαμενές.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.67)

Χατζηκυριακού και Μαυρομιχάλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 468]
Τιχνος κυκλικής δεξαμενής σε βάθος 3μ. από την επιφάνεια του δρόμου.
(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Αφεντούλη 14 και Πραξιτέλους (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 469]
Σε βάθος 2,30μ. από το οδόστρωμα βρέθηκε τμήμα λατομείου.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.58)

Ζαϊμη 17 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 470]
Τμήμα αρχαίου λατομείου με αρχαίο πηγάδι, το οποίο έφερε επίχρισμα από υδραυλικό κονίαμα.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.43)

Χατζηκυριακού Λ. και Φαβιέρου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 471]
Φρέαρ λαξευμένο στην κιμηλιά. Το στόμιό του βρέθηκε σε βάθος 1,60μ. από την επιφάνεια του εδάφους.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.156)

Μαυρομιχάλη 15 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Χατζηκυριάκειο) [αριθ.θέσεως 472]
Κωδωνόσχημη δεξαμενή λαξευμένη στο βράχο με φρεάτιο, επιχρισμένη με υδραυλικό κονίαμα.
(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.67)

Ιάσονος 25 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 473]
Μικρό τμήμα λατομείου και ωοειδές πηγάδι λαξευμένο στην κιμηλιά.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.58)

Τρικούπη Σπ. και Χατζηκυριακού (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 474]
α) Τμήμα αρχαίου λατομείου πωρόλιθου. Η επιφάνεια του βράχου βρισκόταν 1μ. κάτω από το οδόστρωμα του δρόμου και το βαθύτερο σημείο λατόμευσης έφτανε στα 4,20μ. από το οδόστρωμα του δρόμου.
β) Δύο πηγάδια.
(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.48)

Βύρωνος, Χατζηκυριακού 65 και Τρικούπη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 475]
Κατάλοιπα αρχαίου λατομείου, καθώς και θεμέλια τοίχων, τέσσερα στόμια φρεατίων ή δεξαμενών. Από την επίχωση του χώρου της ανασκαφής συλλέχθηκε κεραμική του 4^{ου} αι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.63)

Νεωσοίκων 28 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 476]
Αρχαίο φρέαρ, λαξευμένο στην κιμηλιά. Το στόμιό του βρισκόταν σε βάθος 1,60μ. από την επιφάνεια της σύγχρονης οδού.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.151 και σχ.34 σ.152)

Κουντουριώτου 235-237 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 477]
α) Αγωγός λαξευμένος στην κιμηλιά βάθους 0,20 έως 0,40μ.
β) Σε απόσταση 3,85μ. και στα δυτικά του, βρέθηκε πηγάδι λαξευμένο στο βράχο.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.55)

Μπλέσσα Πλωτάρχου 15, Βολονάκη και Σανταρόζα (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 478]

Τμήμα αρχαίου λατομείου, δεξαμενή επενδεδυμένη με υδραυλικό κονίαμα, τμήμα υδραγωγού, πηγάδι και δύο αγωγοί.

(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.32)

Ναυτικός Όμιλος, Ιερό Αρτέμιδος Μουνιχίας (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, βλ. σ.90) [αριθ.θέσεως 479]

Στο Τουρκολίμανο, υπάρχει το πανάρχαιο (τα ευρήματα χρονολογούνται ήδη από τη Μέση Εποχή του Χαλκού δηλαδή Μεσοελλαδική περίοδος, 1900-1580) Ιερό της Αρτέμιδος Μουνιχίας στη δυτική άκρη του ομώνυμου λιμανιού, το οποίο για πολλούς αιώνες θα αποτελέσει το μοναδικό κατοικημένο σημείο της Πειραιϊκής χερσονήσου.

(Ε.Λυγκούρη, 2009, *O αρχαίος Πειραιάς και το Μουσείο του*, Διάλεξη στο Κυκλαδικό Μουσείο, ΚΣΤΈφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Μ. Θερμού, εφημερίδα *To BHMA*, 4-2-2009, βλ. επίσης A.Philippson, 1952, *Die griechischen Landschaften-Eine Landeskunde*, Band I, Teil III, FrankfurtamMain, σ.881).

Μπότσαρη Μάρκου 19 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 480]

Δεξαμενή λαξευμένη στο μαργαϊκό ασβεστόλιθο, ορατού ύψους 3,60μ.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.75)

Ευεργετών και Πραξιτέλους 245 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 481]

Τμήμα αρχαίου λατομείου. Ο βράχος είναι ο συνήθης κιτρινωπός πωρόλιθος.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σσ.99,100)

Κανθάρου 53-55 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 482]

Λατομείο πωροπλίνθων. Ύστερα από την εγκατάλειψή του ανοίχτηκαν τέσσερις υδροδεξαμενές που έφεραν υδραυλικό κονίαμα στο εσωτερικό τους.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Φλέσσα 23-25 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 483]

α) Μικρό τμήμα αρχαίου κτίσματος.

β) Στο βράχο είχε λαξευτεί πηγάδι, το οποίο εσωτερικά έφερε επίχρισμα με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.43)

Ιάσονος και Σαλαμινομάχων (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 484]

Συγκρότημα δωματίων και αυλή πάνω σε αχρηστευμένο λατομείο. Η κεραμική χρονολογείται μεταξύ 450 και 300π.Χ. και κυρίως στο β' μισό του 4^{ου}αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Φαβιέρου 25-27 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 485]

Τμήμα αρχαίου λατομείου, όπου είχαν ανοιχτεί τρία πηγάδια. Το ένα από αυτά διατηρούσε επίχρισμα από υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.43)

Σαλαμινομάχων 31 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 486]

Κατάλοιπα υποθεμελιώσεως οικίας της υστεροκλασικής περιόδου, οι τοίχοι της οποίας εδράζονταν στην κιμηλιά σε βάθος 3μ., κυμαινόμενου ύψους 0,50μ.-0,80μ. Η στάθμη του δαπέδου του κτίσματος βρίσκονταν σε βάθος 2,50μ. από το κατάστρωμα της οδού Σαλαμινομάχων.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.151 και Σχ.102)

Ιωνιδών 17 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καστέλα) [αριθ.θέσεως 487]

Δύο δεξαμενές λαξευμένες στο βράχο. Η πρώτη κωδωνόσχημη με το στόμιο της σε βάθος 1,50μ. κάτω από το επίπεδο του πεζοδρομίου. Η δεύτερη με φρεάτιο βάθους 3μ. καθώς και κατάλοιπα με υδραυλικό κονίαμα. Το στόμιο του φρεατίου εντοπίστηκε σε βάθος 0,60μ. από τη στάθμη του πεζοδρομίου. Αγωγός σε βάθος 2,22μ., ύψους 1,70μ. επενδεδυμένος με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.64)

Σαλαμινομάχων και Μαυροκορδάτου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 488]

Εντοπίστηκαν δύο οικοδομικές περίοδοι:

- α) Στη μεταγενέστερη ανήκουν τμήμα τοίχου, δύο δεξαμενές απιόσχημες, επιχρισμένες με υδραυλικό κονίαμα και πηγάδι.
- β) Στην παλαιότερη φάση ανήκαν δύο τοίχοι που καταστράφηκαν όταν κατασκευάστηκαν οι δεξαμενές, καθώς και ένα πηγάδι.

Τα κατάλοιπα χρονολογούνται στο α' και β' μισό του 4^{ου} αι.π.Χ. αντίστοιχα.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σσ.48,49)

Αφεντούλη και Φραγκιαδών (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 489]

Δεξαμενή, ορθογώνιο όρυγμα λαξευμένο στην κιμηλιά και δύο πηγάδια.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.55)

Σαλεπούλα 11-13 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 490]

Αρχαίο λατομείο και οικιστικά κατάλοιπα ρωμαϊκών χρόνων, τα οποία εδράζονταν στο βράχο του λατομείου. Δύο κωδωνόσχημες δεξαμενές, επιχρισμένες με υδραυλικό κονίαμα και ένα πηγάδι.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Μαχάνονος 8-10 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 491]

μεταξύ του Τζαννείου Νοσοκομείου και της παραλίας του Πασαλιμανιού

Μικρός ναός με μικρό αποθέτη θεμελιωμένο σε επιχωματωμένο αρχαίο λατομείο. Πιθανώς νυμφαίο (μνημειώδης κρήνη, η οποία δροσίζονταν από αναβλύζων νερό πηγής ή υδραγωγείο) κοντά στο ιερό της Βενβίδος, θρακικής θεότητας, που εντοπίστηκε κοντά στο Τζάννειο Νοσοκομείο.

(ΑΔ, τομ.44, 1989, Β'1XPON., σσ.53,54 και Σχ.103)

Ζαΐμη 33-35 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 492]

Τμήμα δρόμου.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Σαλαμινομάχων 51 και Φαβιέρου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 493]

Γωνία κτιρίου, τμήμα δαπέδου από κονίαμα και τμήμα λατομείου.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.63)

Θεοτόκη Γ. (Πλατεία Καλαβρύτων, Πηγάδια, ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 494]

Σε βάθος 0,55μ. από την επιφάνεια του δρόμου φάνηκε:

- α) Αρχαίο φρέαρ.
- β) Κυκλική δεξαμενή με φρεατόσχημο στόμιο ελληνιστικών χρόνων.
(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Σαλαμινομάχων και Σπ.Τρικούπη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 495]

Τμήμα αρχαίου λατομείου πωρόλιθου και τοίχου πάνω σε αυτό. Η επιφάνεια του πωρόλιθου βρισκόταν 2,80μ. ψηλότερα από την επιφάνεια του δρόμου. Η λατόμευση είχε φτάσει σε βάθος 0,55μ.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.48)

Ιάσονος 42 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 496]

Κατάλοιπα ογκολίθων από πειραιϊκό λίθο σε βάθος 1,20μ. από την επιφάνεια. Εδράζονταν σε βάθος 1,90μ.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Ζαΐμη 39 – Θεοτόκη 24 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 497]

Κατάλοιπα τοίχου και πηγάδι.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Σαλαμινομάχων και Φλέσσα (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα ΟΑΠ,) [αριθ.θέσεως 498]

Αρχαία κωδωνόσχημη δεξαμενή με φρέαρ στη συμβολή των οδών, λαξευμένη στην κιμηλιά. Το στόμιο του φρέατος βρισκόταν σε βάθος 2μ. από το κατάστρωμα της σύγχρονης οδού. Η δεξαμενή είχε βάθος 4,55μ. και το φρέαρ 0,84μ.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.102)

Βύρωνος 39 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 499]

Λατομείο που το διασχίζει ανοιχτός αγωγός λαξευμένος στο βράχο.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Φαβιέρου 50 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 500]

Μέρος οικίας με δεξαμενή, αυλή και δάπεδο του 350-300π.Χ. Το δάπεδο βρέθηκε +1μ. από τη στάθμη της οδού Φαβιέρου.

(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1XPON., σ.77)

Ιάσονος 44 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 501]

Κατάλοιπα ογκολίθων από πειραιϊκό λίθο σε βάθος 2,25μ. από την επιφάνεια.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Ζαΐμη 46-48 και Θεοτόκη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 502]

Αρχαίο λατομείο πωρόλιθων που είχε εξαντληθεί και στη συνέχεια χρησιμοποιηθεί για κατασκευή οικήματος και δύο πηγάδια.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Νησί Σταλίδα, (Νήσος Κουμουνδούρου) [αριθ.θέσεως 503]

Το 1935 βρέθηκαν λείψανα της προϊστορικής περιόδου (ΜΕ περίοδος 1900-1580).στο νησί Σταλίδα απέναντι από το λόφο όπου σήμερα βρίσκεται ο Ναυτικός Όμιλος . Από την κεραμική ανασυνθέτουμε μια εικόνα της ζωής από τη

(Ε.Λυγκούρη, 2009, *O αρχαίος Πειραιάς και το Μουσείο του*, Διάλεξη στο Κυκλαδικό Μουσείο, ΚΣΤΈφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων).

Μ.Μπότσαρη 38-40 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 504]

Κατάλοιπα λατομείου πωρολίθων σε ύψος 1,20μ. από την επιφάνεια του σημερινού δρόμου.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Ιάσονος 46 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 505]

Κατάλοιπα ογκολίθων από πειραιϊκό λίθο σε βάθος 2,15-2,25μ. από την επιφάνεια του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Θεοτόκη Γ. 52 και Μαυρομιχάλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 506]

Λατομείο και δεξαμενή με υδραυλικό κονίαμα στο εσωτερικό.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Φαβιέρου και Θεοτόκη 56-58 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 507]

Σε χώρο λατομείου που είχε αχρηστευτεί, κατασκευάστηκε οίκημα με έξι χώρους, αυλή με πηγάδι και δεξαμενή βάθους 5μ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Κουντουριώτου 264 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα ΟΑΠ) [αριθ.θέσεως 508]

Φρέαρ, λαξευμένο στην κιμηλιά (μάργες), της οποίας η στάθμη βρισκόταν 1,80μ. κάτω από το σύγχρονο οδόστρωμα της οδού. Εσωτερικώς έφερε επένδυση με υδραυλικό κονίαμα.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.150)

Κανάρη 40-42 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 509]

α) Κατάλοιπα λατομείου επιφανειακού κλιμακωτού τύπου.

β) Κατάλοιπα αγωγού επιχρισμένου από υδραυλικό κονίαμα.

γ) Κατάλοιπα τοίχου από πωρόπλινθους ύψους 1,95μ. Χρονολογούνται στον 4^ο και 3^ο αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.49)

Ιάσονος 46-48 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 510]

Κατάλοιπα ογκολίθων από πειραιϊκό λίθο, σε βάθος 1,95μ.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON. σ.48)

Θεοτόκη Γ. και Φαβιέρου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 511]

Τμήμα αρχαίου λατομείου, επιφανειακού κλιμακωτού τύπου.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.43)

Ιάσονος 48-50 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 512]

α) Τμήμα κτίσματος, που ταυτίζεται πιθανώς με τη μία από τις πέντε στοές του εμπορίου, τη νοτιότερη. Το οικοδόμημα εδράζεται στην κιμηλιά. Η στάθμη έδρασης βρισκόταν 5,35μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα της οδού Ιάσονος. Η επιφάνεια του σωζόμενου δαπέδου βρίσκεται σε βάθος 3,20μ. Η υποθεμελίωση κτίσματος εδραζόταν σε επιχώσεις, σε βάθος 4,50μ.

β) Τμήμα λατομείου πωρόλιθου. Η επιφάνεια του πωρόλιθου βρισκόταν σχεδόν στο ύψος του δρόμου.

γ) Τρεις σπηλαιοειδείς κοιλότητες. Η στάθμη του δαπέδου τους βρισκόταν 2,70μ. βαθύτερα από το οδόστρωμα της οδού Ιάσονος. Ανάμεσα στα δύο σπήλαια είχε ανοιχτεί στο βράχο πηγάδι.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σσ.45,46)

Ιάσονος 50-52 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 513]

Ίχνη λαξευσης θεμελίωσης τοίχων πάνω στην κιμηλιά σε βάθος 0,70/0,92μ. από την επιφάνεια του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Ζαννή 23 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 514]

Φρεάτιο λαξευμένο στο βράχο. Το στόμιο του εντοπίστηκε 0,90μ. υψηλότερα από τη στάθμη του δρόμου.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.66)

Ιωνιιδών 37-39 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καστέλα) [αριθ.θέσεως 515]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή επιχρισμένη με κονίαμα, που έφτανε μέχρι σε βάθος 4,60μ.

(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1XPON., σ.56)

Αντ.Θεοχάρη και Ιάσωνος (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 516]

Κατάλοιπα λατομείου και αγωγός λαξευμένος μέσα στο πέτρωμα, ύψους 1μ και πλάτους 0,40μ.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.38)

Ζαϊμη 60 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 517]

Κατάλοιπα λατομείου πωρόλιθου.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.37)

Μπότσαρη Μάρκου και Θεοχάρη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 518]

Κατάλοιπα λατομείου, θεμέλια κτισμάτων και δεξαμενή βάθους 7,50μ. και τμήμα αγωγού.

Τα ευρήματα χρονολογούνται διαδοχικά στο τέλος του 5^{ου}, στον 4^ο και στις αρχές του 3^{ου} αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.48)

Μαυροκορδάτου 57 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 519]

Κατάλοιπα υδρευτικής δεξαμενής. Στο κέντρο του πυθμένα υπήρχε βύθισμα για να μαζεύονται οι στερεές ύλες του νερού.

(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Φρεαττύδος και Ιωνιιδών (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 520]

Αρχαίο φρέαρ και τμήμα αγωγού λαξευμένα εντός της κιμηλιάς, της οποίας η στάθμη βρίσκονταν 0,40μ. βαθύτερα από τη σύγχρονη επιφάνεια του εδάφους.

(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.156)

Κρεβατά 56-58 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 521]

α) Πηγάδι λαξευμένο στον ασβεστόλιθο της περιοχής και επενδεδυμένο με υδραυλικό κονίαμα.

β) Λατομείο εξόρυξης ασβεστολίθου.
(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σσ.42,43)

Λέκκα 15 και Νεωσοίκων 49 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 522]

Αρχικά λατομείο εξόρυξης ασβεστόλιθου. Λίγο αργότερα χτίστηκαν δύο σπίτια, καταστήματα, με δεξαμενές νερού, πηγάδι επιχρισμένο με κονίαμα, αγωγό λαξευτό, στόμιο άλλου πηγαδιού λαξευμένο στο βράχο, αγωγός λαξευμένος επίσης στην επιφάνεια του βράχου και πέντε άλλα πηγάδια.

(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.42)

Φρεαττύδος και Ιωνιδών (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 523]

Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα του 4^{ου}αι.π.Χ.:

α) Δύο δωμάτια, σε ένα εκ των οποίων σώζονταν ψηφιδωτό δάπεδο από ποταμίσιο χαλίκι. Οι τοίχοι των δωματίων πάχους 0,50-0,55μ., εδράζονταν στο βραχώδες υπόβαθρο σε βάθος 1,55μ.

β) Τμήμα κτίσματος του οποίου η τοιχοποιία ήταν μεταγενέστερη.

γ) Ανάμεσα στα δύο κτίσματα σώζονταν τμήμα τοίχου προγενέστερου και ένα πηγάδι.

(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1XPON., σ.50)

Μαυροκορδάτου και Κρεββατά (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, έργα Δήμου) [αριθ.θέσεως 524]

Κατά μήκος των δύο οδών, στο τμήμα μεταξύ των οδών Χατζηκυριακού και Ακτής Αλκίμων, βρέθηκαν τα παρακάτω υδραυλικά έργα:

α) Στο δυτικό κράσπεδο της οδού Κρεββατά και πλησίον της ακτής Αλκίμων βρέθηκε κωδωνόσχημη δεξαμενή ύψους 3μ. με φρέαρ, λαξευμένη στο βράχο, του οποίου η στάθμη παρουσίαζε μεγάλη υψομετρική διαφορά, 3μ. ψηλότερα από το οδόστρωμα της ακτής Αλκίμων. Εσωτερικώς έφερε επένδυση από υδραυλικό κονίαμα. Το φρέαρ είχε ύψος 0,60μ.

β) Αγωγός του οποίου η συνέχεια προς Ν εντοπίστηκε στο οικόπεδο της ακτής Αλκίμων και Μαυροκορδάτου (βλ. αριθ. θέσεως 442) ήταν λαξευμένος στην κιμηλιά. Η στάθμη του πυθμένα του συνέπιπτε με το κατάστρωμα της οδού Αλκίμων και είχε ύψος 0,90μ.

γ) Στο δυτικό κράσπεδο της οδού Μαυροκορδάτου και σε απόσταση 20μ. από τη συνάντησή της με την ακτή Αλκίμων βρέθηκε κωδωνόσχημη δεξαμενή με φρέαρ του οποίου το χείλος βρισκόταν 5μ. ψηλότερα από τη στάθμη της ακτής Αλκίμων και αυτό γιατί η οδός Μαυροκορδάτου ήταν αδιαμόρφωτη. Η δεξαμενή είχε ύψος 3μ. και το φρέαρ 1μ.

δ) Άλλη παρόμοια δεξαμενή βρέθηκε 6,60μ. νοτιότερα, ύψους 3μ. ενώ το ύψος του φρέατος της ανέρχονταν στα 0,70μ.

(ΑΔ, τομ.29 (1973-74), Β'1XPON. σσ.150-151)

Ιωνιδών 44 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ, Καστέλα) [αριθ.θέσεως 525]

Κωδωνόσχημη δεξαμενή με τετράγωνο στόμιο που λαξεύτηκε στο βράχο. Τα τοιχώματά της έφεραν υδραυλικό κονίαμα. Από την επίχωσή της συλλέχτηκε κεραμική κλασικών χρόνων.

(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.67)

Μπότσαρη Μάρκου 53-55 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 526]

Θεμέλια αρχαίων κτισμάτων του τελευταίου τέταρτου του 4^{ου}αι.π.Χ., των αρχών του 3^{ου} και του α' μισού του 3^{ου}αι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.48)

Αντιπλοιάρχου(Αντιναυάρχου) Λάσκου 3-5 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 527]
Τμήμα λατομείου με κόγχη για την τοποθέτηση εργαλείων και αντικειμένων των λατόμων του 4^οαι.π.Χ.

(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.51)

Πλουτάρχου Χατζηκωνσταντή 2 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 528]
Κατάλοιπα λατομείου επιφανειακού κλιμακωτού τύπου.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1XPON., σ.50)

Ζαννή 44 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 529]
Τμήμα οικίας ή εργαστηρίου και δρόμος κάθετος στο σημερινό. Στα νότια του οικοπέδου ο βράχος ήταν πάνω από το επίπεδο του σημερινού δρόμου. Εκεί εντοπίστηκε φρεάτιο. Η κεραμική ήταν προγενέστερη του 2^οαι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.36, 1981, Β'1XPON., σ.44 και σχ.1 σ.45)

Φρεαττύδος και Δολιανών (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 530]
Κωδωνόσχημη δεξαμενή, λαξευμένη στο μαλακό βράχο, του οποίου η επιφάνεια βρέθηκε σε βάθος 0,50μ. από το οδόστρωμα της σύγχρονης οδού. Έφερε επένδυση υδραυλικού κονιάματος.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.156)

Σερφιώτου 19-21 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 531]
Δύο φρεάτια λαξευμένα στο βράχο. Το στόμιό τους βρισκόταν σε βάθος 1,65μ. κάτω από τη στάθμη του πεζοδρομίου.
(ΑΔ, τομ.34, 1979, Β'1XPON., σ.67)

Άγιος Γεώργιος, (ΦΑΛΗΡΟ, βλ.σ.90) [αριθ.θέσεως 532]
Το πρώτο λιμάνι της Αθήνας, πριν ακόμα από τον 6^οαι.π.Χ. και μέχρι τους περσικούς πολέμους, βρισκόταν περίπου στο εκκλησάκι του Αγ.Γεωργίου. Η αρχική προτίμηση του Π. Φαλήρου, ως πρώτου λιμανιού, εξηγείται στην αρχαιότητα βάση των γεωμορφολογικών και γεωφυσικών χαρακτηριστικών, στην παράκτια ζώνη.
(Ε.Λυγκούρη, 2009, *Ο αρχαίος Πειραιάς και το Μουσείο του*, Διάλεξη στο Κυκλαδικό Μουσείο)

Κανάρη 63 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 533]
Λατομείο επιφανειακού, κλιμακωτού τύπου.
(ΑΔ, τομ.40, 1985, Β'1XPON., σ.48)

Λάμπρου Σπ. και Μπότσαρη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ,) [αριθ.θέσεως 534]
Τέσσερις ταφικοί θάλαμοι λαξευμένοι στο βράχο, στη θέση αρχαίου λατομείου που εξαντλήθηκε.
(ΑΔ, τομ.32, 1977, Β'1XPON., σ.36)

Ζαννή 45-47 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 535]
α) Αποσπασματικά οικιστικά κατάλοιπα που εδράζονταν σε αρχαίο λατομείο.
β) Τοίχος με αγωγό λαξευμένος στο βράχο. Ο αγωγός οδηγούσε σε ορθογώνιο όρυγμα λαξευμένο και αυτό στο βράχο.

γ) Τοίχοι μεταγενέστεροι των παραπάνω.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'ΧΡΟΝ., σ.56)

Σερφιώτου 22-24 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 536]

Πηγάδι, του οποίου το στόμιο ήταν στην ίδια στάθμη με την επιφάνεια του δρόμου.
(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1ΧΡΟΝ., σ.48)

Μητρώου και Λέκκα (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 537]

Κτίσμα της πρώιμης ελληνιστικής περιόδου. Οι τοίχοι του εδράζονται στο μαλακό βράχο, σε βάθος 4,80μ. και διατηρούνται σε ύψος 1,50μ.
(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1ΧΡΟΝ., σ.47)

Κωλέττη 4 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 538]

Δεξαμενή με φρέαρ, λαξευμένη στην κιμηλιά, της οποίας η στάθμη ήταν στο επίπεδο του δρόμου. Το φρέαρ είχε ύψος 1,20μ. και η δεξαμενή 2,30μ.
(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1ΧΡΟΝ., σ.47)

Ακτή Θεμιστοκλέους (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 539]

Στην Ακτή Θεμιστοκλέους και συγκεκριμένα στο τμήμα όπου αυτή διασταυρώνεται με την οδό Αλεξ. Ζαΐμη βρέθηκαν κατάλοιπα λίθινου δόμου από μαργαϊκό ασβεστόλιθο, σε βάθος 0,56μ. από το Κονώνειο τείχος, το οποίο διέρχεται από την ακτή κάτω από την παράλληλη προς τη Θεμιστοκλέους ακτή.
(ΑΔ, τομ.52, 1997, Β'1ΧΡΟΝ., σ.78)

Ζαννή 70-72 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 540]

Τμήμα τοίχου του τέλους του 4^{ου} αι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'ΧΡΟΝ., σ.46)

Φραγκιάδων 76-78 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 541]

Δύο δεξαμενές απιόσχημες και αβαθές όρυγμα, βάθους 0,60μ. εντός του βράχου.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1ΧΡΟΝ., σ.51)

Κωλέττη 5-7 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 542]

Λατομείο πωρόλιθου. Η στάθμη του βραχώδους εδάφους ήταν στο επίπεδο του δρόμου.
(ΑΔ, τομ.39, 1984, Β'1ΧΡΟΝ., σ.47)

Κωλέττη 13 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 543]

Στο ίδιο επίπεδο με το δρόμο, βρέθηκε πηγάδι λαξευμένο στο βράχο.
(ΑΔ, τομ.42, 1987, Β'1ΧΡΟΝ., σ.56)

Νεωσοίκων 100-102 και Κοτζιάδων 43-45 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 544]

Κατάλοιπα αρχαίου λατομείου.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1ΧΡΟΝ., σ.50)

Αποστόλη 30 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 545]

Τοίχος μεγάλου κτίσματος που εδράζονταν στο βράχο λατομείου του 4^{ου} αι.π.Χ.
(ΑΔ, τομ.33, 1978, Β'1ΧΡΟΝ., σσ.49,50)

Αποστόλη και Ομηρίδου (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 546]

- α) Κατάλοιπα τοίχου, ο οποίος εδράζονταν στην κιμηλιά, σε βάθος 1,15μ., ύψους 0,45μ.
β) Λίγα λαξεύματα στο βράχο που δηλώνουν τη χρήση του χώρου ως λατομείου.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-74, Β'1XPON., σ.145)

Μακρυγιάνη 9 και Βουδούρη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 547]

Δύο δεξαμενές και πηγάδι επενδεδυμένα με υδραυλικό κονίαμα, καθώς και δύο σήραγγες επικοινωνίας τους.
(ΑΔ, τομ.38, 1983, Β'1XPON., σ.42)

Κωλέττη και Ναυάρχου Αποστόλη (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 548]

Μεταξύ των δύο δρόμων βρέθηκε τετράπλευρο όρυγμα λαξευμένο στην κιμηλιά, πιθανώς φρεάτιο δεξαμενής που ωστόσο δεν διαπιστώθηκε γιατί ανάβλυζε νερό. Η κιμηλιά βρισκόταν 1μ. βαθύτερα από τη στάθμη του δρόμου.
(ΑΔ, τομ.30, 1975, Β'1XPON., σ.31)

Ισμήνης 10 (ΠΕΙΡΑΙΑΣ) [αριθ.θέσεως 549]

Φρέαρ λαξευμένο στην κιμηλιά. Εσωτερικώς έφερε επένδυση ασβεστοκονιάματος.
(ΑΔ, τομ.29, 1973-1974, Β'1XPON., σ.101)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5. Χάρτες

Εκτός των αρχαιολογικών θέσεων που προέκυψαν από το Αρχαιολογικό Δελτίο (ΑΔ) και οι οποίες περιγράφηκαν στο κεφάλαιο 4, εξετάστηκαν επίσης οι Βυζαντινές και Μεταβυζαντινές εκκλησίες της λεκάνης που περιγράφονται στον **Πίνακα 6** σε αρχείο Excel. Οι εκκλησίες βρίσκονται στην περιοχή του Ελαιώνα, την οποία διασχίζει ο Κηφισός ποταμός.

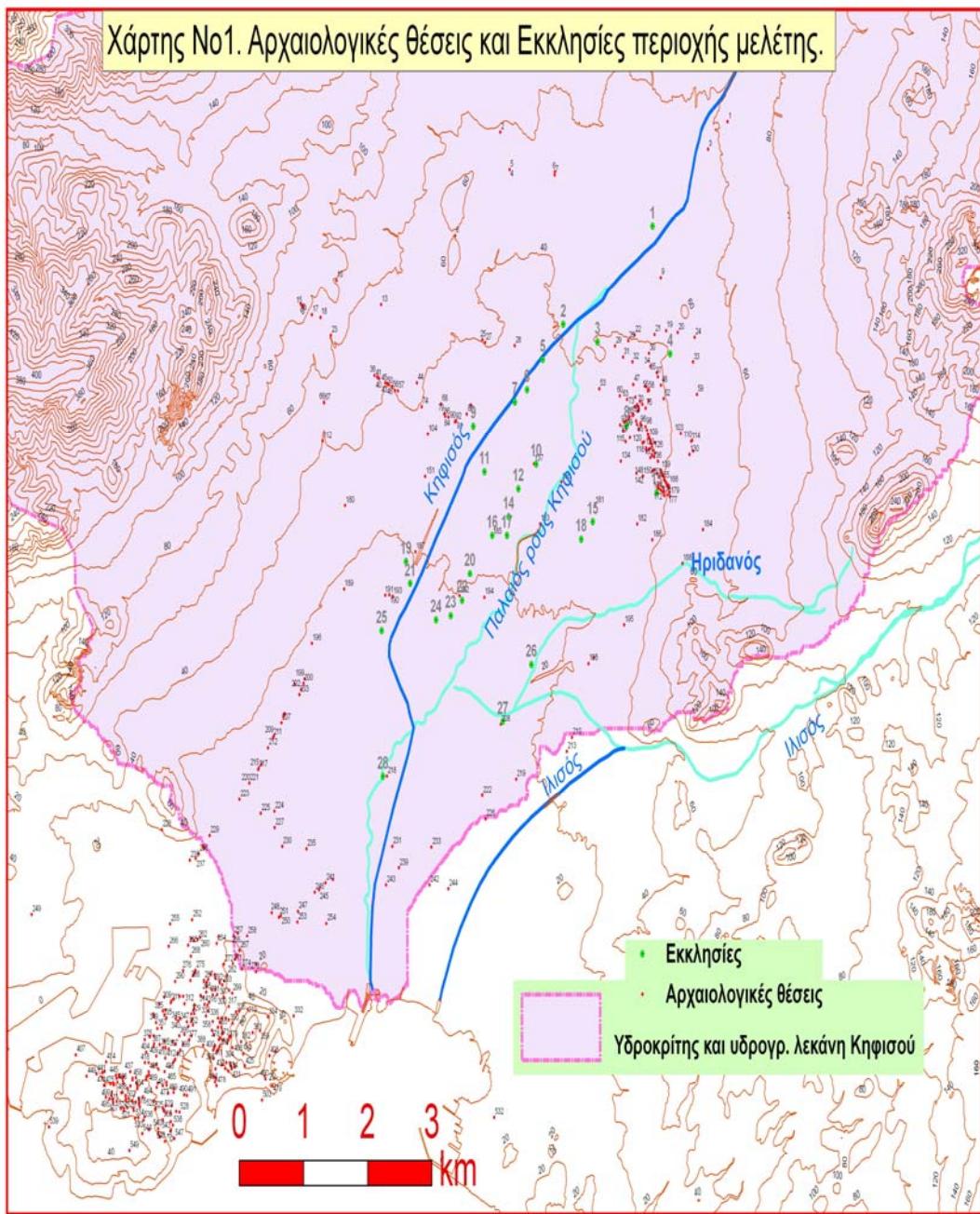
Η σύνθεση των χαρτών έγινε με την χρήση του προγράμματος Arc GIS της ESRI. Οι χάρτες είναι θεματικοί και αποσκοπούν στην συνολική παρουσίαση της περιοχής μελέτης καθώς και στην προβολή κατά αρχαιολογική θεματική ενότητα.

Ως τοπογραφικό υπόβαθρο στους γενικούς χάρτες (**Χάρτης Ν^ο1 και Ν^ο2**) χρησιμοποιήθηκαν οι τοπογραφικοί χάρτες 1:50.000 της ΓΥΣ και 1:25.000 του Kaupert αντίστοιχα. Οι χάρτες του Kaupert χρησιμοποιήθηκαν καθότι σε αυτούς παρέχονται γεωλογικές και γεωφυσικές πληροφορίες, αφού η περιοχή δεν είχε αστικοποιηθεί ιδιαίτερα, αλλά και μαρτυρίες για παλαιότερες αρχαίες θέσεις.

Περιλαμβάνεται επίσης το ποτάμιο σύστημα Κηφισός, Ηριδανός και Ιλισός και μάλιστα προκευμένου για τον Κηφισό και Ιλισό τόσο ο παλαιός όσο και ο σύγχρονος ρους. Στους δύο αυτούς χάρτες σημειώνονται και οι ισούγεις ανά 20μ.

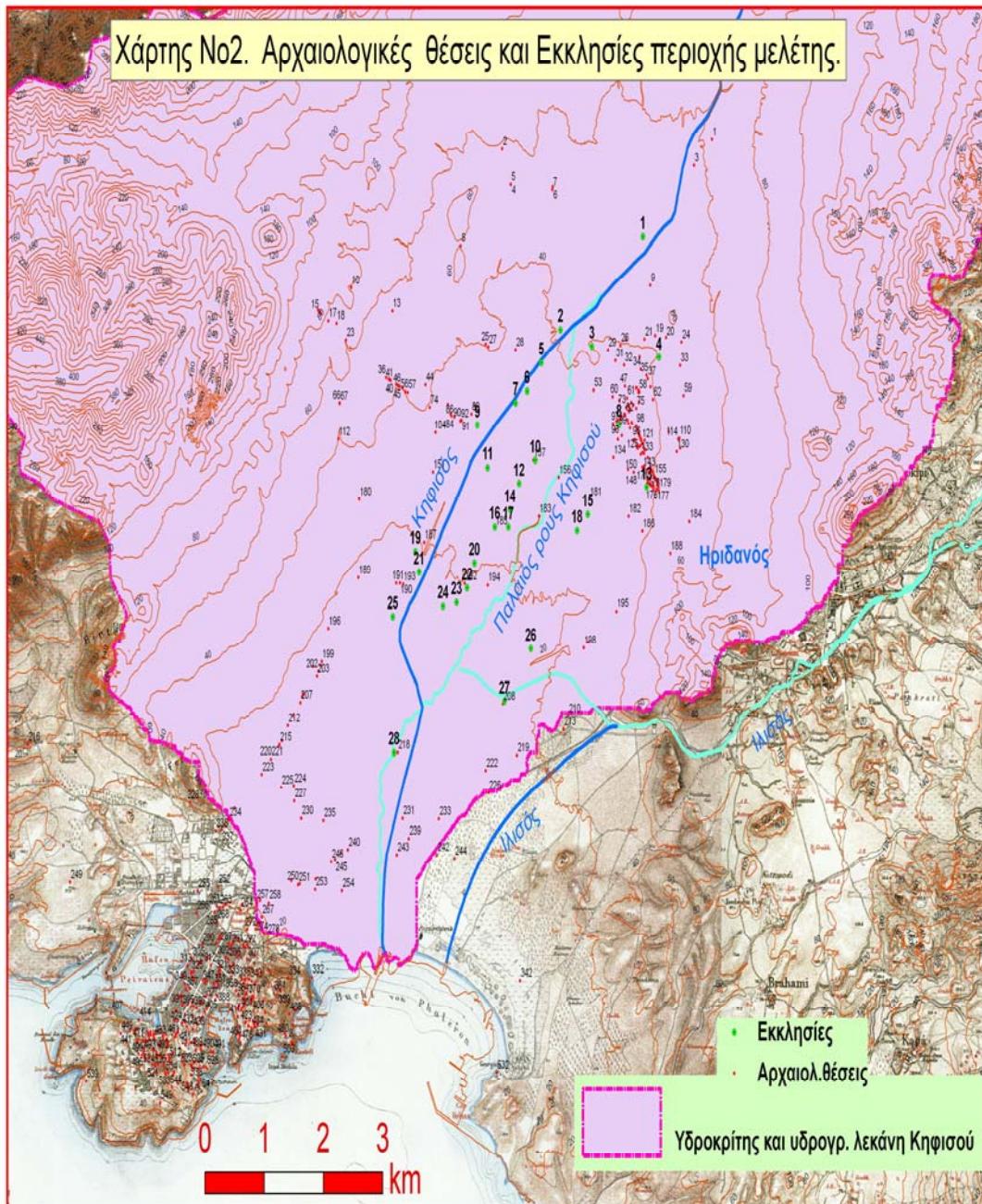
Στους αναλυτικούς θεματικούς χάρτες (**Χάρτες Ν^ο3-Ν^ο13**) χρησιμοποιήθηκε ως τοπογραφικό υπόβαθρο ο χάρτης της Αττικής σε κλίμακα 1:50.000 έκδοσης «Αττική Οδός Α.Ε.». Και σε αυτούς περιλαμβάνεται επίσης το ποτάμιο σύστημα Κηφισός, Ηριδανός, Ιλισός καθώς και ο παλαιός και ο σύγχρονος ρους του Κηφισού και Ιλισού.

Ο **χάρτης Ν^ο 1** σχεδιάστηκε χρησιμοποιώντας 15 τοπογραφικά διαγράμματα κλίμακας 1:5.000. Συγκεκριμένα τα υπ' αριθμ.: 64447, 64457, 64458, 64541, 64542, 64543, 64544, 64545, 64546, 64551, 64552, 64553, 64555 και 64557. Ο χάρτης αυτός παρουσιάζει το σύνολο της περιοχής μελέτης και ειδικότερα τις αρχαιολογικές θέσεις συμπεριλαμβανομένων των Βυζαντινών και των Μεταβυζαντινών εκκλησιών.



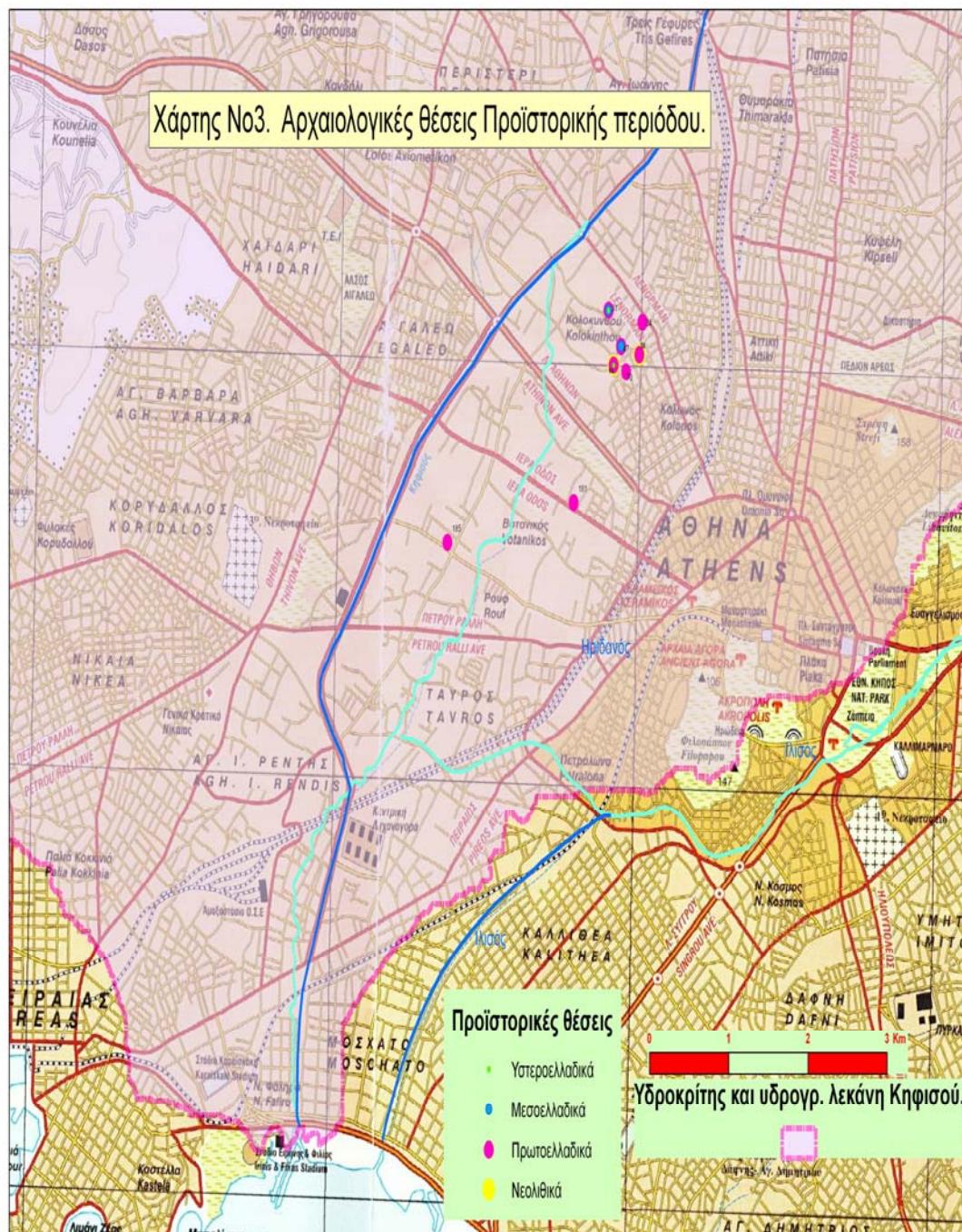
Χάρτης Νº1. Αρχαιολογικές θέσεις και εκκλησίες περιοχής μελέτης.

Ο χάρτης Ν^ο2 παρουσιάζει τα ίδια δεδομένα με τον χάρτη Ν^ο1 αλλά χρησιμοποιεί ως υπόβαθρο τους τοπογραφικούς χάρτες του Kaupert, στους οποίους σημειώνονται και οι τότε γνωστές αρχαιότητες.



Χαρτης Ν^ο2. Αρχαιολογικές θέσεις και Εκκλησίες περιοχής μελέτης.

Ο χάρτης Ν°3 περιλαμβάνει τις προϊστορικές θέσεις που καλύπτουν το χρονολογικό εύρος από τη Νεολιθική μέχρι και την Υστεροελλαδική περίοδο. Ειδικότερα εντοπίστηκαν 2 θέσεις της Νεολιθικής, 5 της Πρωτοελλαδικής, 1 της Μεσοελλαδικής και 2 της Υστεροελλαδικής περιόδου. Λόγω του περιορισμένου αριθμού των θέσεων, όλες αυτές οι περίοδοι περιλήφθηκαν σε έναν χάρτη.



Χάρτης Ν° 3. Αρχαιολογικές θέσεις Προϊστορικής περιόδου.

Στον χάρτη Ν^o4 προβάλλονται 13 θέσεις της Γεωμετρικής και 25 της Αρχαϊκής περιόδου.



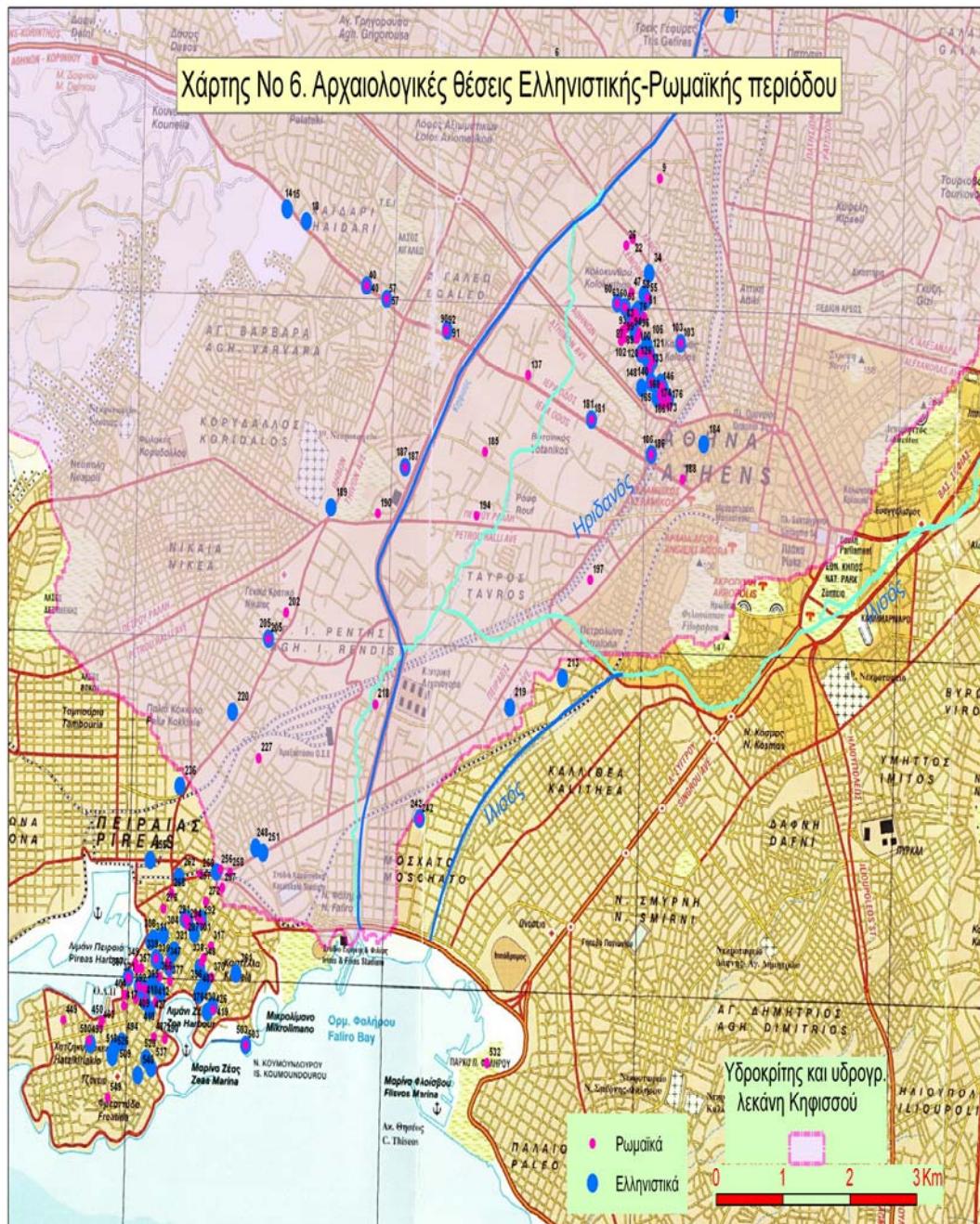
Χάρτης Ν^o 4 Αρχαιολογικές θέσεις Γεωμετρικής-Αρχαϊκής περιόδου.

Ο χάρτης Ν°5 περιλαμβάνει 263 αρχαιότερες θέσεις της Κλασικής περιόδου. Οι 113 αφορούν σε θέσεις εντός της λεκάνης του Κηφισού και οι 150 στον Πειραιά.



Χάρτης Ν°5. Αρχαιολογικές θέσεις Κλασικής περιόδου.

Στον χάρτη Ν^o6 δηλώνονται 91 αρχαιολογικές θέσεις της Ελληνιστικής και 96 της Ρωμαϊκής περιόδου εντός των ορίων της λεκάνης του Κηφισού ποταμού και του Πειραιά.



Χάρτης Ν^o6. Αρχαιολογικές θέσεις της Ελληνιστικής-Ρωμαϊκής περιόδου.

Στο χάρτη Ν^o7 προβάλλονται 10 θέσεις της Βυζαντινής, 4 της Μεταβυζαντινής περιόδου καθώς και οι 28 Εκκλησίες του πίνακα 6.



Χάρτης Ν^o7. Αρχαιολογικές θέσεις της Βυζαντινής-Μεταβυζαντινής περιόδου και Εκκλησίες.

Στις αρχαιολογικές θέσεις όπου υπήρχαν δεδομένα για τα βάθη των αρχαιολογικών στρωμάτων παρουσιάζονται τα στοιχεία αυτά στους χάρτες **Nº8-Nº13** τόσο για τη βάση όσο και για την οροφή. Σημειώνεται ότι ως σημείο αναφοράς των βαθών στις αρχαίες θέσεις είναι τα οδοστρώματα των σύγχρονων οδών (θετικά πάνω από τον δρόμο και αρνητικά κάτω από αυτόν, βλ. και πιν.5). Οι αρχαιολογικοί ορίζοντες για τους οποίους υπήρχαν αρχαιολογικά δεδομένα και συντάχθηκαν χάρτες είναι η Αρχαϊκή (Χάρτης **Nº 8 και Nº9**), η Κλασική (Χάρτης **Nº 10 και Nº 11**) και τέλος η Ρωμαϊκή περίοδος (Χάρτης **Nº 12 και Nº 13**).



Χάρτης Nº 8. Βάθη βάσης(m) Αρχαϊκής περιόδου.



Χάρτης Ν^ο 9. Βάθη οροφής (m) Αρχαϊκής περιόδου.



Χάρτης Νº 10. Βάθη βάσης (m) Κλασικής περιόδου.



Χάρτης Νο 11. Βάθη οροφής (m) Κλασικής περιόδου.

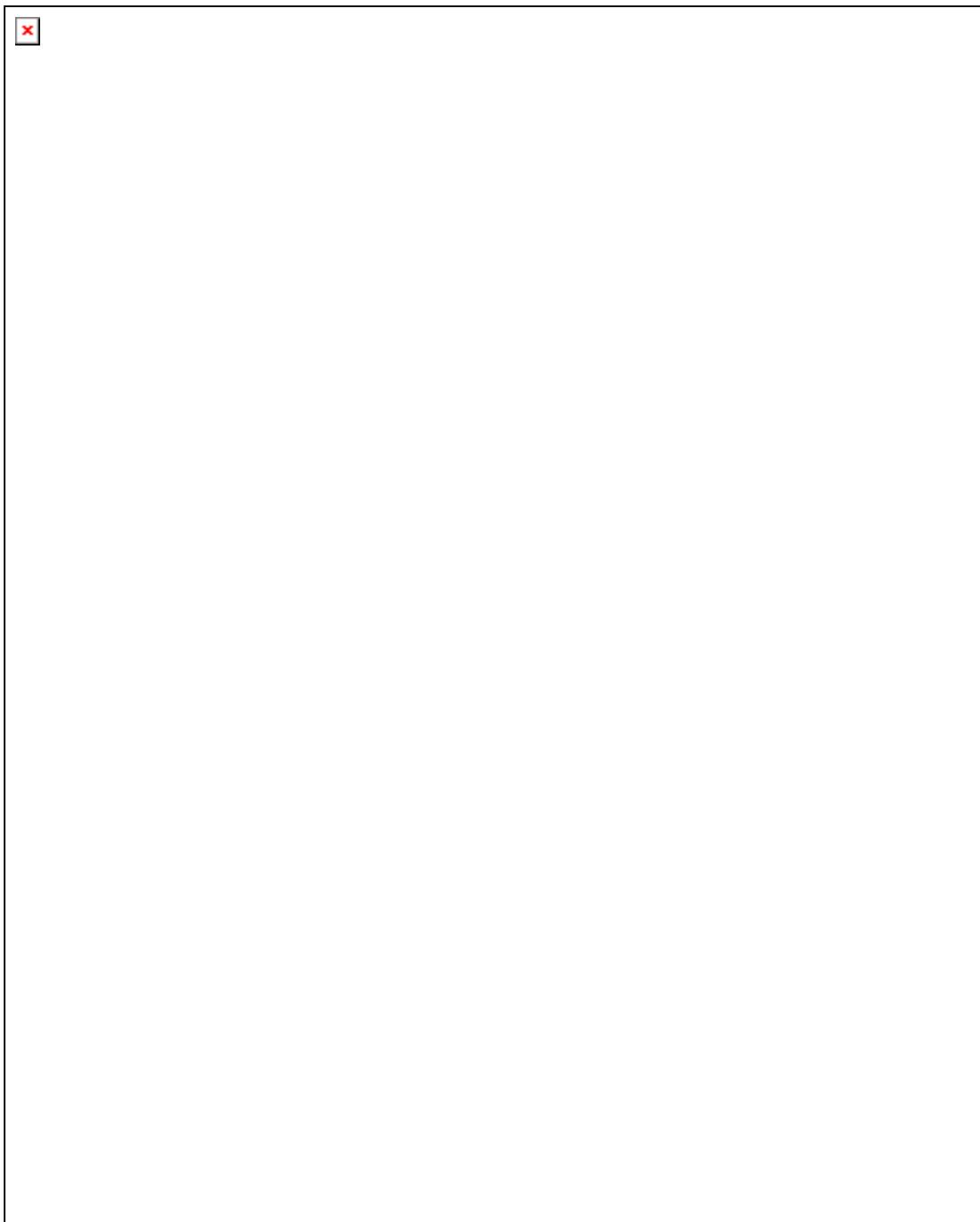


Χάρτης Ν^ο 12. Βάθη βάσης (m) Ρωμαϊκής περιόδου.



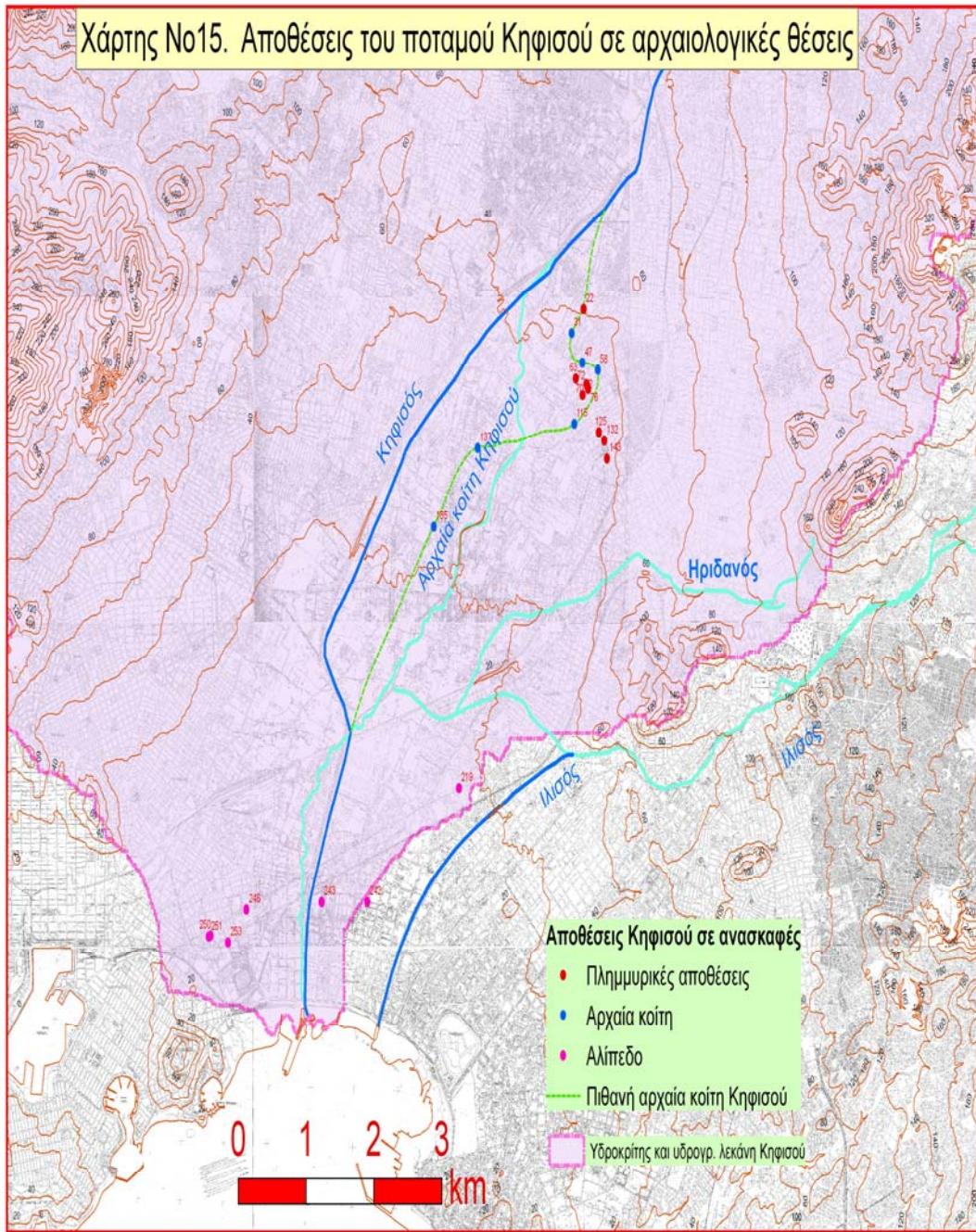
Χάρτης Νº 13. Βάθη οροφής (m) Ρωμαϊκής περιόδου.

Στον χάρτη Ν°14 προβάλλονται οι θέσεις του Πειραιά στον αντίστοιχο τοπογραφικό χάρτη του Kaupert κλίμακας 1:125000.



Χάρτης Ν° 14. Αρχαιολογικές θέσεις περιοχής Πειραιά

Τέλος, βάσει των όσων προκύπτουν από τους παραπάνω χάρτες, κατασκευάστηκε ο χάρτης №15, στον οποίο προβάλλεται η πιθανή αρχαία κοίτη του Κηφισού ποταμού, οι πλημμυρικές αποθέσεις και το Αλίπεδο.



Χάρτης №15: πιθανή αρχαία κοίτη Κηφισού, πλημμυρικές αποθέσεις, αλίπεδο.

5.1 Αξιολόγηση-Ερμηνεία των χαρτών

Από τους χάρτες **Nº1 και Nº2** προκύπτουν κυρίως δύο πυρήνες κατοίκησης, βόρεια στην Ακαδημία Πλάτωνος και νότια στον Πειραιά, περί τα 2,5χλμ εκατέρωθεν του σύγχρονου Κηφισού, οι οποίοι καλύπτουν την χρονολογική περίοδο από την προϊστορία μέχρι και τους μεταβυζαντινούς χρόνους. Λίγες διάσπαρτες θέσεις παρατηρούνται στα δυτικά του Κηφισού, ενώ οι εκκλησίες καταλαμβάνουν τον πυρήνα της κεντρικής περιοχής, το γνωστό Αττικό Ελαιώνα.

Στον **χάρτη Nº3** οι περιορισμένες προϊστορικές θέσεις καλύπτουν μεγάλη χρονολογική περίοδο, από τους νεολιθικούς μέχρι τους υστεροελλαδικούς χρόνους και αποτελούν το χώρο στον οποίο αναπτύχθηκε μεταγενέστερα ο οικιστικός πυρήνας της Ακαδημίας Πλάτωνος. Ωστόσο στον Πειραιά είναι ελάχιστες.

Στον **χάρτη Nº 4** παρατηρείται κατοίκηση στην Ακαδημία Πλάτωνος στους γεωμετρικούς χρόνους ενώ στους αρχαϊκούς σημειώνεται πύκνωση θέσεων στην περιοχή αυτή γεγονός που σηματοδοτεί την 1^η συστηματική κατοίκηση της περιοχής.

Στον **χάρτη Nº 5** συνεχίζεται σταθερά η κατοίκηση στην Ακαδημία Πλάτωνος. Ωστόσο παρατηρείται πύκνωση θέσεων στα δυτικά της λεκάνης και για πρώτη φορά στα νότια της λεκάνης και στον Πειραιά.

Αναφορικά με τον Πειραιά διαπιστώνεται σημαντική κατοίκηση στους κλασικούς χρόνους και αυτό οφείλεται στην τεχνογνωσία της εποχής αφού διαμέσου του αλιπέδου οι Αθηναίοι, προέβησαν στην κατασκευή τον 5^ο αι. π.Χ. των Μακρών Τειχών με αποτέλεσμα τη σύνδεση της Αθήνας με τον Πειραιά.

Η προηγούμενη εικόνα διατηρείται και κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο (**χάρτης Nº 6**). Μικρή ωστόσο διάσπαρτη κατοίκηση παρατηρείται στα ανατολικά και κυρίως στα δυτικά του ποταμού, στο τμήμα του γνωστού Αττικού «Ελαιώνα» κυρίως κατά τους ελληνιστικούς χρόνους.

Εντούτοις σημειώνεται μείωση του αριθμού των θέσεων στους ρωμαϊκούς χρόνους τόσο στην Ακαδημία όσο και στον Πειραιά.

Στον **χάρτη Nº7** διαπιστώνεται η περαιτέρω μείωση της κατοίκησης και για πρώτη φορά πύκνωση εκκλησιών.

Αναφορικά με τα βάθη, λόγω έλλειψης αρχαιολογικών δεδομένων στους προϊστορικούς χρόνους δεν μπορούν να εξαχθούν αρκετά συμπεράσματα για την περίοδο αυτή.

Από τους **χάρτες Ν°8 και Ν°9** που αφορούν στα βάθη οροφής και βάσης της αρχαικής περιόδου, διαπιστώνεται σημαντική απόθεση των ποτάμιων ιζημάτων της λεκάνης που συνδέονται με πλημμυρικά φαινόμενα του Κηφισού ποταμού. Τα βάθη αυξάνονται προς τον ποταμό πράγμα που υποδηλώνει ότι ο αρχαίος ποταμός ήταν ανατολικότερα του σύγχρονου.

Στους **χάρτες Ν° 10 και Ν°11** που αφορούν στην κλασική περίοδο παρατηρείται ότι η περιοχή δυτικά του Κηφισού μέχρι τις εκβολές και τον Πειραιά διατηρείται έκτοτε στα σημερινά περίπου επίπεδα πράγμα που σηματοδοτεί μία σταθερότητα της περιοχής. Τούτο φαίνεται από τα πολύ μικρά βάθη που προσεγγίζουν και τα σημερινά. Ωστόσο στην Ακαδημία Πλάτωνος παραμένει μία μικρή περιοχή όπου η ιζηματογένεση συνεχίζεται.

Στους χάρτες **Ν° 12 και Ν°13** που αφορούν στα βάθη οροφής και βάσης της ρωμαϊκής περιόδου, διαπιστώνεται ότι στα ανατολικά του Κηφισού και κυρίως στην περιοχή της Ακαδημίας, υπάρχει σταθεροποίηση του ανατολικότερου τμήματος και συνέχιση της ιζηματογένεσης στα δυτικά που πιθανώς οφείλεται στη γειτνίαση της αρχαίας κοίτης του Κηφισού.

Στο **χάρτη Ν° 14**, στον Κάτω ρου του Κηφισού παρατηρούνται τα Μακρά Τείχη, οι αρχαιότητες που σχετίζονται με τον αρχαίο δήμο των Εχελιδών, δήμος που ταυτίζεται με το Αλίπεδο, εντός του οποίου κατασκευάστηκαν τον 5^ο αι. π.Χ τα Μακρά Τείχη και άλλες αρχαιότητες σημαίνουσας σημασίας. Οι αρχαιότητες του Πειραιά αφορούν σε μεγάλο ποσοστό σε αρχαία πηγάδια, δεξαμενές και λατομεία.

Τέλος, βάση των όσων προκύπτουν από τους παραπάνω χάρτες κατασκευάστηκε ο **χάρτης Ν° 15**, στον οποίο προβάλλεται, στην υπό μελέτη μας περιοχή, η πιθανή αρχαία κοίτη του Κηφισού ποταμού, οι πλημμυρικές αποθέσεις και το αρχαίο αλίπεδο. Εξαιτίας των πλυμμυρών, όπως προκύπτει από τις ανασκαφές, και παρατηρείται στο χάρτη Ν°15, ο Κηφισός ποταμός στην αρχαιότητα σχημάτιζε μαιάνδρους, ενώ το Αλίπεδο καταλαμβάνει την ήδη γνωστή από τις αρχαίες πηγές περιοχή.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο ποταμός **Κηφισός** με τους παραποτάμους του αποτελεί το κύριο ποτάμιο σύστημα αποστράγγισης της υδρολογικής λεκάνης των Αθηνών.

Ο **Κηφισός** ποταμός διανοίγεται στο Μέσο Πλειστόκαινο(800.000-500.000 χρόνια). Έκτοτε η ακτογραμμή βρίσκεται περίπου στη σημερινή της θέση κατά τις μεσοπαγετώδεις περιόδους ενώ μετατίθεται πολύ νοτιότερα στην ισοβαθή των -120μ. κατά τις παγετώδεις περιόδους.

Στην ίδια περίοδο το λεκανοπέδιο των Αθηνών, έμοιαζε σχεδόν με το σημερινό. Τα όρη που το περιέβαλλαν είχαν περίπου τη σημερινή τους μορφή. Ο Υμηττός, η Πεντέλη, η Πάρνηθα και το Αιγάλεω βρίσκονται ακόμη υπό καθεστώς διάβρωσης, η οποία άρχισε κατά το ανώτερο Πλειόκαινο. Στην περίοδο αυτή το φράγμα των κεντρικών λόφων των προηγούμενων περιόδων έπαψε να υφίσταται. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τη διέξοδο των νερών των βόρειων λιμναίων περιοχών προς τη θάλασσα, γεγονός που συνέβη με τη δημιουργία του **Κηφισού** ποταμού. Ο ποταμός ακολούθησε το ρήγμα Β-Ν ανάμεσα στο αλπικό υπόβαθρο (Νέα Χαλκηδόνα) και τα ανωμειοκαϊνικά ιζήματα (πύργος Βασιλίσσης) και σταδιακά εξελίχθηκε στη σημερινή του μορφή.

Στο Ανώτερο Πλειστόκαινο (τελευταία παγετώδη περίοδο) ο Κηφισός ποταμός πιθανόν εξέβαλλε νοτιότερα σε χαμηλότερη στάθμη. Δεν είναι όμως γνωστό αν συνέχιζε την πορεία του προς τα Ν-ΝΔ ή άλλαζε διεύθυνση προς τα δυτικά επηρεασμένος από τις ρηξιγενείς ζώνες με διεύθυνση Α-Δ που δρούσαν στην περιοχή της Σαλαμίνας. Η σημερινή εικόνα του λεκανοπεδίου στα τελευταία 3-5.000 χρόνια, περίοδος Ολοκαίνου, είναι λίγο πολύ ίδια, με εξαίρεση την παράκτια ζώνη και τις εκβολικές περιοχές. Η κύρια κοίτη του αρχίζει βόρεια του χωριού Μπογιάτι με ΝΔ διεύθυνση, έχοντας απότομες όχθες 30μ. ύψους, οι οποίες γίνονται χαμηλότερες προς τη χαμηλή περιοχή του «Ελαιώνα» των Αθηνών. Στον κλάδο αυτό, τους εαρινούς μήνες σχηματίζονται οι πηγές του Φασίδερι (ΒΔ της Εκάλης), οι «Τρινεμείς» του Στράβωνα, όπου αναφέρει ότι ο ποταμός έχει την αρχή του. Το συνεχόμενο μικρό αυτό ρεύμα διέρχεται από τις θέσεις Χελιδονού, Κτυπητό, Μονομμάτι, Σκουντούπη, το οποίο ξηραίνεται πριν φτάσει στα Σεπόλια, στη θέση Τρεις Γέφυρες(Αγ. Ανάργυροι).

Τις υπόλοιπες εποχές το νερό εξακολουθεί διαμέσου της Κολοκυνθούς και του «Ελαιώνα», όπου εκεί γίνεται αβαθής κοίτη, χωρίζεται σε κλάδους. Στην περιοχή του Ελαιώνα το πλούσιο και παχύ έδαφος ανανεωνόταν συνεχώς από τα φερτά υλικά και τις επιχώσεις των πλημμυρών του **Κηφισού**, τα ίδατα του οποίου άρδευαν και την εγγύς περιοχή με ειδικό σύστημα υδραγωγών.

Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. οι κύριες ποτάμιες διαδικασίες στο λεκανοπέδιο της Αττικής ήταν φυσικές, χωρίς ανθρωπογενή επέμβαση. Αυτές οι διαδικασίες διαμόρφωσαν και το αρχικό υδρογραφικό δίκτυο πριν την αστικοποίηση της πεδιάδας. Μία από τις πιο σημαντικές αιτίες πλημμυρών στον κάτω ρου του Κηφισού οφείλεται στην ανωμαλία της διαδοχικής κατά τάξη απορροής του εμβαδού των λεκανών του υδρογραφικού του δικτύου. Η άμεση απορροή του Ποδονίφτη στην κεντρική κοίτη του Κηφισού σημαίνει ότι η επιφανειακή απορροή από αποστράγγιση σημαντικής έκτασης, προστίθεται άμεσα και γρήγορα στην αυξημένη παροχή του Κηφισού. Το πρόβλημα γίνεται πιο έντονο δεδομένου της οικιστικής ανάπτυξης στην περιοχή των Αγίων Αναργύρων ενώ σε μήκος 2,9Km της κεντρικής κοίτης του Ποδονίφτη, κοντά στη συμβολή της με τον Κηφισό, στην περιοχή της Νέας Ιωνίας, καθώς και άλλοι κλάδοι του υδρογραφικού του δικτύου έχουν καλυφθεί εντελώς. Στο χαμηλότερο τμήμα της πεδιάδας του Κηφισού, η κύρια κοίτη του ποταμού έχει διευθετηθεί. Αυτή η περιοχή τοποθετείται στα νότια της Κολοκυνθούς, όπου και η υπό μελέτη περιοχή. Ο σχηματισμός της πεδιάδας οφείλεται σε πλημμυρικές παροχές συσχετιζόμενες με αποθέσεις κοίτης, παρόχθιες και υπερόχθιες αποθέσεις.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα που εντοπίστηκαν στην υπό μελέτη περιοχή αφορούν σε 549 θέσεις συμπεριλαμβανομένου και τμήματος του αρχαίου Πειραιά και του Φαλήρου. Οι παραπάνω θέσεις καλύπτουν τη χρονολογική περίοδο από την προϊστορική και δη τη νεολιθική φτάνοντας μέχρι και τους νεώτερους χρόνους (6.400π.Χ. μέχρι και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα)

Η ετυμολογία της λέξης **Κηφισός** έχει προέλευση πελασγική, δηλαδή προελληνική ρίζα και επομένως συνδέεται με τους αυτόχθονες προϊστορικούς οικισμούς ή εγκαταστάσεις. Ο **Κηφισός** ποταμός πηγή ζωής για την εύφορη πεδιάδα του λεκανοπεδίου ήταν ιερός για τους αρχαίους. Η αντίληψη για τις θεότητες των υδάτων μεταφέρθηκε και στην τέχνη, τη ζωγραφική και τη γλυπτική. Οι άνθρωποι φαντάζονταν τους ποταμούς με διάφορες μορφές. Ο **Κηφισός** ποταμός διέσχιζε τον πανάρχαιο Ελαιώνα από το ύψος των Λιοσίων έως και το Αλίπεδο του Φαληρικού όρμου.

Ο «ελαιώνας», περικλείει την έννοια του «Ιστορικού Μνημείου» από τα ταφικά μνημεία, τα παρόδια ιερά της αρχαιότητας, τα μικρά βυζαντινά και μεταβυζαντινά εκκλησάκια, τα οποία χτίστηκαν πάνω και δίπλα στα λατρευτικά κέντρα της αρχαιότητας. (πιν. 6, αριθ. θέσεων 1-28, χάρτες Ν^ο1,2,7).

Συγκρίνοντας τη φυσικογεωγραφική εξέλιξη και το πολιτισμικό πλαίσιο (ιστορία-αρχαιολογία-τοπογραφία) με τους χάρτες που κατασκευάστηκαν, μπορούν να ειπωθούν τα παρακάτω:

Από τον ψηφιακό **χάρτη Ν^ο3**, όπου καταγράφονται οι λιγοστές προϊστορικές θέσεις, προκύπτει ότι ο προϊστορικός πυρήνας κατοίκησης, βρίσκεται βόρεια, στην

Ακαδημία Πλάτωνος και ότι ο **Κηφισός** στην περίοδο αυτή βρισκόταν ανατολικότερα από τη σημερινή του κοίτη.

Στην περιοχή αυτή αρκετά ευρήματα εντοπίστηκαν μέσα σε αποθέσεις του ποταμού, συνδεόμενες με πλημμυρικά φαινόμενα, αμμώδεις αποθέσεις κλπ. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν οι θέσεις 22,31,47,58,63,70,72,76, 82,115,125,132,137,143, και κυρίως η θέση 185 (**βλ. και παρατηρήσεις πιν.5**). Στη θέση του ναού, είναι χτισμένο το εκκλησάκι του Αγ. Σάββα, που βρίσκεται στην Ιερά Οδό. (αριθ.θέσεως 10, **χάρτες Ν^o1, 6**).

Στις εκβολές του Κηφισού και στον Πειραιά δεν διαπιστώθηκε κατοίκηση στους προϊστορικούς χρόνους παρά μόνον στο νησί Σταλίδα. Στους προϊστορικούς χρόνους ο Πειραιάς ήταν ακόμη νησί και για πολλούς αιώνες ακόμη η παραλία και η επίπεδη περιοχή, μία ζώνη πλάτους 500μ., εκτεινόμενη από το παλιό Φάληρο έως των χαμηλών υψωμάτων της Δραπετσώνας, παρέμεινε ακόμη ελώδης ή απλώς λασπώδης απόπου και το αρχαίο της όνομα «Αλίπεδον». Στο Παλαιό Φάληρο, κοντά στον Αγ. Γεώργιο, από τη μυθολογία που ανάγεται στη μυκηναϊκή περίοδο, πληροφορούμαστε ότι εκεί βρισκόταν το παλαιό λιμάνι, πριν η Φαληρική ακτή αλλάξει με την πρόσχωση εν μέρει του Αλιπέδου και την κατασκευή των Μακρών Τειχών τον 5^ο αι.Π.Χ.

Στους γεωμετρικούς χρόνους (**χάρτης Ν^o 4**) παρατηρείται κατοίκηση στην ίδια περιοχή ενώ στους αρχαϊκούς σημειώνεται πύκνωση θέσεων στην Ακαδημία Πλάτωνος γεγονός που σηματοδοτεί την 1^η συστηματική κατοίκηση της περιοχής. Από τα βάθη οροφής και βάσης της αρχαϊκής περιόδου (**χάρτες Ν^o8 και Ν^o9**), διαπιστώνεται σημαντική συσσώρευση των ποτάμιων ιζημάτων της λεκάνης που συνδέονται με πλημμυρικά φαινόμενα του Κηφισού ποταμού. Τα βάθη αυξάνονται προς τον ποταμό πράγμα που δηλώνει επίσης ότι ο ποταμός ήταν ανατολικότερα.

Η αξιοποίηση του ποταμού **Κηφισού** επιβεβαιώνεται και από την αποκάλυψη στην οδό Πειραιώς, συστήματος αρδευτικών αγωγών επί τμήματος θεμελίου του βορείου σκέλους των Μακρών Τειχών καθώς και ενός ακόμη μεμονωμένου κάτω από αυτόν πράγμα που τεκμηριώνει την επιμελή εκμετάλλευση των υδάτων του ποταμού για τη καλλιέργεια της γης.

Η αρχαία κοίτη του Κηφισού στο ύψος της Ιεράς Οδού, αποτέλεσε σημείο αναφοράς στους αρχαίους ιστορικούς, γεωγράφους, στους περιηγητές και στους νεώτερους ερευνητές προκειμένου να την ταυτίσουν. Η Ιερά Οδός (Ρουφ/ Βοτανικός/ Αιγάλεω, αριθ.θέσεων: 11,12,15,17,18, 38,39,45,51,56,57,90,156,181), ήταν ένας από τους σημαντικότερους δρόμους του Ελαιώνα που έτεμνε τον **Κηφισό** ποταμό.

Το 2007 με αφορμή την δυτική επέκταση του γραμμής 3 του ΜΕΤΡΟ, στα όρια του σταθμού «Ελαιώνας» και στο χώρο ενός φρέατος εξαερισμού, αποκαλύφθηκαν τρία «βάθρα θεμελίωσης» της γέφυρας, της ρωμαϊκής περιόρου, κάθετα στην Ιερά

Οδό με κατεύθυνση Β-Ν, που πρέπει να αποδοθεί στον **Κηφισό** ποταμό (αριθ.θέσεως 137). Η θέση βρίσκεται πολύ κοντά στο εκκλησάκι του Αγ. Σάββα και απέχει περίπου 1χλμ. ανατολικά της σημερινής κοίτης του Κηφισού, δηλαδή στη θέση της παραπάνω ανασκαφής. Το εύρημα αυτό είναι σημαντικό καθότι δηλώνει ότι και στην ρωμαϊκή περίοδο η πορεία της αρχαίας κοίτης του Κηφισού, ήταν ανατολικότερα από τη σημερινή. Αυτό διαπιστώνεται και στους **χάρτες Ν^ο 12 και Ν^ο13** που αφορούν στα βάθη οροφής και βάσης της ρωμαϊκής περιόδου, όπου στα ανατολικά του σημερινού Κηφισού και κυρίως στην περιοχή της Ακαδημίας, παρατηρείται ότι το πάχος των αποθέσεων παραμένει σταθερό στο ανατολικό τμήμα της Ακαδημίας Πλάτωνος ενώ δυτικά συνεχίζεται η ιζηματογένεση που οφείλεται στη γειτνίαση της με την αρχαία κοίτη του Κηφισού.

Στους κλασικούς χρόνους (**χάρτης Ν^ο 5**) συνεχίζεται σταθερά η κατοίκηση στην Ακαδημία Πλάτωνος. Ωστόσο παρατηρείται πύκνωση θέσεων στα δυτικά της λεκάνης και για πρώτη φορά στα νότια της λεκάνης και στον Πειραιά. Από τα βάθη βάσης και οροφής της κλασικής περιόδου (**χάρτες Ν^ο 10 και Ν^ο11**) παρατηρείται ότι η περιοχή δυτικά του σημερινού Κηφισού μέχρι τις εκβολές και τον Πειραιά διατηρείται έκτοτε στα σημερινά περίπου υψόμετρα πράγμα που σηματοδοτεί μία σταθερότητα της περιοχής. Τούτο φαίνεται από τα πολύ μικρά βαθή που προσεγγίζουν και τα σημερινά. Ωστόσο στην Ακαδημία Πλάτωνος παραμένει μία μικρή περιοχή όπου η ιζηματογένεση συνεχίζεται, δηλαδή περιοχή όπου συνέχιζε να πλημμυρίζει ο Κηφισός.

Στη βυζαντινή περίοδο ασκητές και μοναχοί εγκαταστάθηκαν κοντά στον **Κηφισό** (πιν. 6,αριθ.θέσεων 1-28, **Χάρτες Ν^ο1, Ν^ο2, Ν^ο7**).

Στον **χάρτη Ν^ο7** διαπιστώνεται περαιτέρω μείωση της κατοίκησης και για πρώτη φορά πύκνωση των εκκλησιών. Η μείωση της κατοίκησης εξηγείται και ιστορικά. Το 1204 η Αθήνα περιέρχεται στους Λατίνους για δύομισι αιώνες και περιορίζεται μέσα στο υστερορωμαϊκό τείχος και το Ριζόκαστρο (τείχος που περιέβαλλε τον λόφο της Ακρόπολης και κτίστηκε τον 11^ο αιώνα). Το εξωτερικό τείχος εγκαταλείπεται οριστικά και στην έκταση που περικλείει μένουν τα αρχαία ερείπια, οι βυζαντινοί ναοί των προηγούμενων αιώνων.

Σημαντική ιστορική πηγή της νεότερης ιστορίας μας αποτελούν οι περιηγητές ελλείψει άλλων πηγών, καθότι αρκετές στηρίζονται και σε αυτοψίες περιγραφών τοπίου.

Το αγρόκτημα (περιβόλι) του Χασεκή βρισκόταν στην έκταση που απλώνεται σήμερα δεξιά και αριστερά της Ιεράς Οδού, στα όρια του ελαιώνα. Μαζί με το αστικό τμήμα εμπεριέχει το νότιο τμήμα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών που στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ονομαζόταν «Χασεκή». Ο Χασεκής είχε κατεβάσει μέχρι εκεί το νερό του **Κηφισού**: «από εκεί έφτειασεν υδραγωγείον και το επήγεν εις

το μεγάλο περιβόλιόν του..». Από τα παραπάνω συνάγεται ότι και στην περίοδο της Τουρκοκρατίας υπήρχε συνεχής ροή του Κηφισού για μακρά περίοδο του έτους.

Το 1869 κατασκευάζεται η γραμμή Πειραιά-Θησείου, το 1885 η γραμμή Πλ. Λαυρίου- Κηφισιάς και το 1884 η σιδηροδρομική γραμμή Πειραιώς-Αθηνών-Πελοποννήσου (ΣΠΑΠ). Οι συνέπειες είναι μεγάλες. Από τη σιδηροδρομική σύνδεση της Αθήνας και του λιμανιού της (1875) δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την συγκέντρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας επάνω στους άξονες των σιδηροδρομικών γραμμών και της οδού Πειραιώς. Βιομηχανίες, βιοτεχνίες, εξαθλιωμένοι εργατικοί οικισμοί, άρχισαν να επεκτείνονται προς τη δυτική πλευρά της πόλης (Γκαζοχώρι). Οι επιπτώσεις των έργων υπήρξαν καταστροφικές για την Αθήνα, με επακόλουθο την καταστροφή της πανίδας, την σημαντική αλλοίωση του υδροφόρου ορίζοντα, αυξάνοντας την επιφανειακή απορροή και ταπεινώνοντας την υπόγεια υδροφορία.

Επιπροσθέτως τα κοσμικά και τα εκκλησιαστικά μνημεία μας παρέχουν σημαντικές πληροφορίες πρωτίστως της τοπογραφίας κυρίως για την περίοδο από την Οθωμανική κυριαρχία στην ευρύτερη περιοχή του ελαιώνα μέχρι σήμερα. Στα κοσμικά μνημεία του ελαιώνα της εποχής της Τουρκοκρατίας συγκαταλέγεται σήμερα η ιδιοκτησία του Χασεκή (αγροικία – κονάκι), στο κτήριο Κριμπά (στη Γεωπονική Σχολή). Ανέπαφη παραμένει και η «κρήνη του Χασεκή» στα ανατολικά του κτηρίου Κριμπά που έχει διασωθεί χαμηλότερα από το σημερινό επίπεδο της Ιεράς Οδού. Η «κρήνη του Χασεκή» είναι η μόνη βρύση της Τουρκοκρατίας που διατηρείται σήμερα στη Αθήνα.

Άλλη μία σημαντική πηγή πληροφόρησης για τον «Ελαιώνα» αντλείται από τα τοπωνύμια της περιοχής, τα οποία έχουν μεγάλη αντοχή στο χρόνο.

Στους νεότερους χρόνους στον Ελαιώνα πραγματοποιήθηκε μεγάλη ανθρωπογενής επέμβαση αφού βιομηχανίες, βιοτεχνίες, βυρσοδεψία, σκουπιδότοποι, χυτήρια, πρακτορεία μεταφορών, νεκροταφεία, παραπήγματα, τις λεγόμενες παράγκες κ.α., συγκεντρώθηκαν σχεδόν σε όλη τον την έκταση του με αποτέλεσμα να προκληθεί αλλοίωση του περιβάλλοντος. Αυτό εξηγεί εν μέρει και την έλλειψη αρχαιολογικών δεδομένων αφού η περιοχή δεν κατοικήθηκε, ούτε πραγματοποιήθηκαν μεγάλα έργα υποδομής, από τον έλεγχο των οποίων προκύπτουν αρχαιολογικά ευρήματα.

Αναφορικά με το νότιο τμήμα της περιοχής μελέτης (Μοσχάτο, Φάληρο, τμήμα του Πειραιά), από τους χάρτες του Kaupert, διαπιστώνεται ότι τα παράλια της Αττικής είχαν ως όριο μία φυσική ακτογραμμή, ακόμη και σε μεγάλο μέρος των νυν Πειραιϊκών λιμένων.

Ο λιμένας των Αλών (σύγχρονο λιμάνι του Πειραιά, στην αρχαιότητα Κάνθαρος), στο βάθος του κεντρικού λιμένα, εκεί όπου ο σταθμός του Ηλεκτρικού

σιδηροδρόμου, ήταν απλά μια αιμμουδιά και όπισθεν αυτής λασπώδης περιοχή, δηλαδή μέρος και αυτή του αλιπέδου. Σήμερα σε πολλές θέσεις η ακτογραμμή είναι τεχνητή, ενώ οι εσωτερικές της παλαιάς φυσικής ακτογραμμής παραθαλάσσιες υδάτινες ή υγρές επιφάνειες έχουν επιχωματωθεί. Συγκρίνοντας τους χάρτες του Kaupert και τη σημερινή κατάσταση παρατηρήθηκαν μεταβολές στο φυσικό και γεωμορφολογικό περιβάλλον στην παράκτια ζώνη. Διαπιστώνεται ότι στο Φαληρικό όρμο μία τεχνητή ακτογραμμή αντικαθιστά τη φυσική σε μήκος 3,1/2χλμ. σε μέση απόσταση 350μ. από την τότε ακτογραμμή, κατά Μ. Κορρέ ή κατά Χ. Σκυλοδήμου σε ζώνη μήκους 4.600μ.ή 4,6Km και πλάτους που κυμαίνεται από τα 25 μέχρι τα 500μ. περίπου.

Στους χάρτες του Kaupert, κατά μήκος των παραλιών, διαπιστώνεται η παρουσία αλυκών, υγροτόπων, «αλμυρών τελμάτων», και «ελών». Ως όριο των μορφών προς το μέρος της θάλασσας παρουσιάζεται ένα επίμηκες φυσικό πρόχωμα (αμμολωρίδα, φράγμα, Bar).

Οι παλιοί χάρτες αποτελούν μαρτυρία των μεταβολών που συνόδευσαν την τήξη των γιγάντιων ηπειρωτικών παγοκαλυμμάτων πριν από 20.000 περίπου χρόνια (μέγιστο παγετώδες). Η άνοδος της στάθμης των θαλασσών κατά πολλές δεκάδες μέτρα μετέτρεψε μεγάλες όχι μόνο παραθαλάσσιες εκτάσεις σε βυθό. Το μέγεθος τους εξαρτήθηκε από την κλίση του εδάφους. Μέχρι το μέγιστο παγετώδες ο **Κηφισός** είχε τις εκβολές του σε βάθος -120μ. και συναντούσε τη χαμηλή τότε στάθμη της θάλασσας μεταξύ Σαλαμίνας και Αίγινας, έχοντας αφήσει πίσω του ένα χαμηλό και εκτεταμένο λόφο, τον σημερινό Πειραιά.

Προς το τέλος της κύριας φάσης της ανύψωσης της θαλάσσιας στάθμης, ο Πειραιάς ήταν πλέον νησί, 1χλμ. ή και πλέον ανοικτά της παραλίας. Οι αρχαίες αναφορές της ρωμαϊκής περιόδου πιστοποιούν τον Πειραιά ως νησί.

Οι αλλούβιακές αποθέσεις προερχόμενες από τα στερεά προϊόντα διάβρωσης της ορεινής ζώνης της λεκάνης απορροής του **Κηφισού**, αλλά και των άλλων χειμάρρων, σχημάτισαν τη σημερινή μορφολογία έως την φυσική ακτογραμμή του Φαληρικού όρμου.

Πριν από 130 περίπου χρόνια όταν το Φάληρο ήταν σχετικά ακατοίκητο μια παράκτια αιμολωρίδα πλάτους περίπου 200μ., καμπύλης κάτοψης εξακολουθούσε να χωρίζει το πάλαι ποτέ Αλίπεδο από τη θάλασσα, ενώ περίπου στο μέσον του Αλιπέδου παρέμεινε ακόμη ένα έλος μήκους 300μ. Από τη ρωμαϊκή περίοδο στην περιοχή του Πειραιά η σχέση θαλάσσιας στάθμης και ξηράς παρουσιάζει μάλλον μικρή μεταβολή. Αυτό διαπιστώθηκε παρατηρώντας το επίπεδο έδρασης των αρχαίων νεωσοίκων (υπόστεγο φυσικό ή τεχνητό στο οποίο ανελκύονται πλοία είτε για προστασία από καιρικές συνθήκες ή για επισκευές κυρίως τους χειμερινούς

μήνες) (αριθ. θέσεων 388,402,411, 414, 432,447), το οποίο δεν είχε ακόμη καλυφθεί εντελώς από την βραδέως ανυψούμενη θάλασσα.

Στο Μοσχάτο τα ανασκαφικά ευρήματα εντοπίζονται σε έδαφος προσχωσιγενές, προϊόν των αποθέσεων του Κηφισού και του Ιλισού (αριθ.θέσεων 219,242,243). Στη ΒΔ γωνία των οδών Χρυσοστόμου Σμύρνης και Θερμοπυλών (αριθ. θέσεων 242, **χάρτης Νº1,2,5**), βρέθηκε ο ναός της Κυβέλης (4^οαι.π.Χ.), και τμήματα των σκελών του Μακρού Τείχους (αριθ. θέσεων 219,233,246,248,253, **χάρτης Νº5**).

Η αρχαία κοίτη του ποταμού διασταυρώνονταν με τα Μακρά Τείχη. Η παραπάνω μαρτυρία αποδεικνύεται από τις ανασκαφές (αριθ. θέσεων 219,233,246, 248) και από τις αρχαίες πηγές.

Εντός των Μακρών Τειχών και δη προς το νότιό τους σκέλος, βρέθηκαν τα ανάγλυφα του Έχελου με δύο βάσεις του. Το όνομά του Έχελου προέρχεται από το «έλος», προφανώς λόγω της ύπαρξης του έλους «Αλίπεδον» στην περιοχή αυτή. Στη θέση αυτή τοποθετείται ο αρχαίος δήμος των Εχελιδών (αριθ. θέσεως 254, **χάρτες Νº1, Νº 2, Νº14**).

Επίσης την ύπαρξη της κοίτης ποταμού στη θέση αυτή υπέδειξε αφενός η μεγάλη πρόσχωση με χαλίκια και άμμο, αφετέρου η αποκάλυψη των δύο τμημάτων παράλληλων τειχών από πώρο κάθετα προς τα εκατέρωθεν σκέλη των Μακρών Τειχών, τα οποία λόγω του μεγάλου μήκους τους, αλλά και της κατασκευής τους, θα αναχαίτιζαν τις υπερχειλίσεις του **Κηφισού** κατά το χειμώνα. Δηλαδή προτειχίσματα (remparts) (αριθ.θέσεων 240, 241, **χάρτης Νº 5**). Στην κλασική λοιπόν περίοδο διαπιστώνονται στην περιοχή αυτή και τα πρώτα **αντιπλημμυρικά έργα**.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα πηγάδια και οι αρχαίες δεξαμενές του Πειραιά. Ο Πειραιάς ως λόφος και εκτός της λεκάνης απορροής του Κηφισού , δεν διέθετε υδάτινες πηγές. Επί εποχής Στράβωνα (1^{ος} αι.μ.Χ.) ο Πειραιάς είχε παρακμάσει. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας είχε ερημωθεί τελείως. Αυτό διαπιστώνεται συγκρίνοντας και τους φηφιακούς **χάρτες Νº6,7**.

Ανακεφαλαιώνοντας και σύμφωνα με όσα προκύπτουν από τα παραπάνω, διαπιστώνεται ότι το φαινόμενο των πλημμυρών του Κηφισού ποταμού, είναι επαναλαμβανόμενο μέσα στο χρόνο. Για φυσικές αιτίες αρχικά και στη συνέχεια επιδεινώνεται λόγω των ανθρωπογενών παρεμβάσεων, κυρίως από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, στο οποίο συνέβαλε πρωτίστως και η αστικοποίηση.

Με βάση τα γεωαρχαιολογικά στοιχεία που προέκυψαν δημιουργήθηκε ψηφιακός χάρτης (**Χάρτης Νο 15**), στον οποίο παρουσιάζεται η πιθανή αρχαία κοίτη του Κηφισού ποταμού (αριθ. θέσεων 31,47,58,115,137,185), σημειώνονται οι πλημμυρικές αποθέσεις (αριθ. θέσεων 22,63,70,72,76,82,125,132,143) και

προσδιορίζεται κατά προσέγγιση το αρχαίο Αλίπεδο (αριθ. θέσεων 219,242,243,246,250,251,253) . Εξαιτίας των έντονων πλημμυρών, όπως προκύπτει από τις ανασκαφές, και παρατηρείται στο **χάρτη №15**, ο Κηφισός ποταμός στην αρχαιότητα σχημάτιζε μαιάνδρους, ενώ το αλίπεδο καταλαμβάνει την ήδη γνωστή από τις αρχαίες πηγές περιοχή.

Αναφορικά με την παράκτια περιοχή, από τη Νεολιθική περίοδο και τη σταθεροποίηση της στάθμης της θάλασσας περίπου στα σημερινά επίπεδα, οι αλλούσιακές αποθέσεις του **Κηφισού**, προσχώνοντας μεγάλο τμήμα του Αλιπέδου, σχημάτισαν τη σημερινή παράκτια μορφολογία έως την φυσική ακτογραμμή του Φαληρικού όρμου.

Οι ανθρωπογενείς επεμβάσεις, όπως η εκτροπή και διευθέτηση των κοιτών και των εκβολών των χειμάρρων, η αποξήρανση και επιχωμάτωση των παλαιών αλμυρών τελμάτων, των θινών, σε όλο το μήκος της παράκτιας ζώνης, η κατασκευή μεγάλων τεχνικών έργων, η έντονη οικιστική δόμηση και τουριστική ανάπτυξη αποδεικνύουν τις μεταβολές που υπέστη η παράκτια περιοχή.

Και έτσι ο Κηφισός ποταμός, ο οποίος διέρρεε τον πανάρχαιο Ελαιώνα, αποτέλεσε πηγή ζωής για την εύφορη πεδιάδα του λεκανοπεδίου από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι και τη νεώτερη ιστορία μας.

Περίληψη

Με την εφαρμογή γεωαρχαιολογικής προσέγγισης επιδιώκονται η συνεκτίμηση γεωμορφολογικών και αρχαιολογικών δεδομένων, δηλαδή η συσχέτιση του φυσικού περιβάλλοντος και του πολιτισμού στην ευρύτερή του έννοια. Με αυτή την αφετηρία, αντικείμενο της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας αποτέλεσε η «Γεωρχαιολογική μελέτη στον Κάτω ρού του Αττικού Κηφισού ποταμού». Το βορειότερο όριο της περιοχής έρευνας προσδιορίστηκε στις Τρεις Γέφυρες (Αγ. Ανάργυροι), θέση νοτιώτερα, από την οποία εκτείνεται η πεδινή περιοχή της ποτάμιας λεκάνης του Κηφισού.

Η εργασία περιλαμβάνει ως ενότητες, τη γεωλογία της Αττικής, την υδρολογική λεκάνη του Κηφισού ποταμού, τη γεωαρχαιολογία του Κηφισού, και την περιγραφή των αρχαιολογικών θέσεων εκατέρωθεν του Κηφισού ποταμού, τμήματος του Πειραιά και του Φαλήρου.

Έγινε συλλογή και επεξεργασία των τοπογραφικών-γεωλογικών και γεωμορφολογικών καθώς και των αρχαιολογικών δεδομένων και παρουσιάζονται σε ψηφιακούς χάρτες, οι οποίοι υποβοηθούν την αξιολόγηση των δεδομένων και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Ειδικότερα μελετήθηκαν οι αρχαιολογικές θέσεις που βρίσκονται περί τα 2,5χλμ. εκατέρωθεν του ποταμού ως προς το βάθος αποκάλυψης των αρχαιότητων καθώς και το πάχος και το είδος των ιζημάτων που τις καλύπτουν. Επιπλέον συμπεριλήφθηκαν και θέσεις του Πειραιά σε μήκος 2,5χλμ. στα δυτικά και νότια του ποταμού, παρότι βρίσκονται εκτός της υδρολογικής του λεκάνης, γιατί η μορφολογική εξέλιξη του επηρεάστηκε από τις ποτάμιες αποθέσεις του λεκανοπεδίου της Αττικής και των μεταβολών που υπέστη η ακτή μέσα στο χρόνο.

Ακολούθως εκπονήθηκαν ψηφιακοί χάρτες με υπόβαθρο τους σύγχρονους τοπογραφικούς χάρτες και τους τοπογραφικούς χάρτες του Kaupert, με την χρήση του προγράμματος Arc GIS για την αποτύπωση των αρχαιολογικών θέσεων.

Οι χάρτες είναι θεματικοί και διαχρονικοί και αποσκοπούν στην προβολή κατά αρχαιολογική περίοδο καταλαμβάνοντας το χρονική περίοδο από τους προϊστορικούς μέχρι και τους μεταβυζαντινούς χρόνους.

Κατά τον τρόπο αυτό, στην υπό μελέτη περιοχή, παρουσιάζεται η εξέλιξη του αναγλύφου στην πορεία του χρόνου και κατά πόσο αυτό επηρεάστηκε από τις φυσικές διεργασίες και από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις. Επιπροσθέτως η γεωλογική αυτή καθεαυτή προσέγγιση που αφορά στον Κηφισό ποταμό, ενισχύεται από τις αρχαιολογικές μαρτυρίες, οι οποίες επιβεβαιώνουν την πορεία του ποταμού στην αρχαιότητα. Ερμηνεύεται επίσης η επιλογή της όποιας ανθρώπινης εγκατάστασης και δραστηριότητας καθώς και τι συνέβη στις εκβολές του αφού η παράκτια ζώνη υπέστη μεταβολές από τη νεολιθικούς χρόνους έως σήμερα.

ABSTRACT

Through the application of the geoarchaeological approach a combination of geomorphological and archaeological data is utilized, correlating the natural environment with civilization in its wider sense. In this context, the purpose of this post-graduate study is the geoarchaeological study of the lower reaches of Kifissos river of Attica. The northern end of the study area is located at Tris Gefyres (Aghii Anargyroi) where from extends the fluvial plain of Kifissos to the south. This thesis contains chapters on geology of Attica, the drainage basin of Kifissos river, the geoarchaeology of Kifissos and the description of archaeological sites along both banks of Kifissos with part of Pireas and Faliro.

Selection and analyses of topographic-geologic and geomorphologic as well archaeological data was performed and presented in the form of tables and maps which assist in their evaluation and deduction of conclusions. In particular, archaeological sites situated 2,5 Km on both sides of Kifissos were studied in relation to depth of finds as well as the type of sediments that cover them. In addition, for a distance of 2,5 Km southwest of the river many sites of Pireas were included although they are outside the drainage basin as their morphologic evolution has been influenced by the fluvial deposits of Attica basin and the coastal changes that occurred in recent times.

Consequently, digital maps were prepared having as a base the contemporary topographic maps and the topographic sheets of Kaupert using Arc G.I.S program for the plotting of archaeological sites. The maps are thematic and diachronic and aim to project with archaeological periods beginning from prehistoric to post- byzantine times. In this way, the study area presents the evolution of the landscape in time and up to how much the natural processes were affected by human interference. Additionally, the geological approach by itself which deals with Kifissos river is enhanced by archaeological evidence which confirms the course of the river in antiquity. The selection of any human habitation and activity is interpreted as well as what occurred at the river's mouth as the coastal zone has undergone major changes from Neolithic times until today.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΑΑ = Αρχαιολογικά Ανάλεκτα Αθηνών

ΑΑ= Athenian Agora

ΑΔ = Αρχαιολογικόν Δελτίον

ΑΕ = Αρχαιολογική Εφημερίς

ΑJA = American Journal of Archaeology

ΑΜ= Athenische Mitteilungen

BCH = Bulletin de Correspondance hellénique

BSA = Annual of the British School at Athens,

ΕΑΕ = Το Έργον της Αρχαιολογικής Έταιρείας

IG= Inscriptiones Graecae

E.B.A= Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

ΠΑΕ= Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας

RE= Pauly-Wissowa, Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

AA, vol. XII,,part 2, πιν.39,1192.

Alexouli-Livaditi, A. Vouvalidis, K. Livaditis, G. and Pechlivanidou, S. (2007),
Drainage network characteristics of Athens plain at the end of the 19TH century,
Δελτίο της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας, τομ.XXXX,: *Πρακτικά 11^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου*, Αθήνα.

Aly W., (1968), Strabonis Geographica, vol. I, 3,18, Bonn.

AM (1884), σ.279

Andre Baunier,(2000), *To χαμόγελο της Αθήνας*, Αθήνα, Δήμος Αθηναίων.

BCH,1949,73, I-II

Camp J.M., (2001), *The Archaeology of Athens*, the Physical Setting, New haven and London.

Christ W., (1887), Pindari Carmina, *Pythia IV,145*, Lipsiae.

Curtius E., und Kaupert J. A., (1881), *Karten Von Attika*, Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts, Heft I, von E. Curtius, von G. von Alten, von A.Milchhöfer, Dietrich Reimer, Berlin.

Curtius E., und Kaupert J. A., (1883), *Karten Von Attika*, Kaiserlich Deutschen Archäologischen Instituts, Heft II, von A.Milchhöfer, Dietrich Reimer, Berlin.

Day J., (1938), *Cape Colias Phalerum and the Phaleric wall*, στο AJA, vol.XLII, printed by the Rumford press, concord, N.H., ΕΚΠΑ.

Decharme P., *Ελληνική Μυθολογία*, τομ.1, Βραβείο Γαλλικής Ακαδημίας, Αθήνα, εκδόσεις Γ. Μέρμηγκα.

Dodwell E., *Classical and Topographical Tour through Greece during the Years 1801, 1805, 1806, 1819*.

Frazer J.G.,(1965), *Pausanias's, Description of Greece*, vol. II, Commentary on Book I, σσ.492,493.

Frichenhaus A., (1905), *Athens Mauern im IV Jahrhundert V.Chr.*, Bonn.

Glotz G. – Cohen R., (1948), *Histoire Grecque, Tome Premier, Des Origines aux querres Mediques*, Presses Universitaires de France, Paris.

Goiran J.P., Pavlopoulos K.P., Fouache E., Triantaphyllou M. and Etienne R., (2011), *Piraeus, the ancient island of Athens*: Evidence from Holocene sediments and Historical archives, Geological Society of America.

Gournelos T., Maroukian H., (1990), *Geomorfological Observations Concerning the evolution of the basin of Athens*, Sofia: Geologia Balcanica.

Graves R., (1995), *I Miti Greci*, edizione CDE spa-Μιλάνο.

Haillet, J. (2002), *Diodore De Sicile*, Tome VI, Livre XI,41, Collection des Universites de France, Bibliotheque Historique, Paris, Les Belles Letters.

Harpocrationis Lexicon, in Decem Oratores Atticos, (1969), ed. G. Dindorf, I, σσ.21,22.

Harpocrationis Lexicon cum Annotationibus Interpretum Lectionibusque, Libri Ms. Vratislaviensis, Lipsiae, MDCCCXXIV, σ.11.

IG, I.II,2.128 καὶ II² 1668

Judeich W., (1931), *Topographie von Athen*, Munchen.

Klenze, v.L.,(1834), *Aphoristische Bemerkungen gesammelt auf seiner Reise nach Griechenla.*

Leake W.M., (1841), *The Demi of Attika*, Vol. II, , R. Cephissus, 140,1, second Edition, London.

Leake W.M., (1844), Topographie Athens, pl.V, Zurich.

Lepsius R., (1893), *Geologie von Attika*. Ein Beitrag Zur Lehre von Metamorphismus der Gesteine, Berlin Zeit Schr. f. Partkt. Geol.,4, 196 s.592_p .

Lewis D.M., (1960), *Apollo Delios*, στο BSA, no 55.

Lexicographi Graeci, (1967) , vol. IX, Pollvcis Onomasticon, libri I-X, edit. E. Bethe, Stuttgart.

Loper R., (1892), *Die Trittyen und Demen Attikas*, στο AM, XVIII, 394,1.

Maroukian H., Gaki-Papanastassiou K., Yangas Ch., and Malagardis N.,(2002), *The past and the future of the wetlands of Attiki*, First Scientific Conference Athens 27-29 September, Department og Geology, Faculty of Geology, University of Athens.

Miller Fr. J., (1999), *Ovid Metamorphoses*, Books I-III, Loeb Classical library.

Pauly-Wissowa, *Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft* Stuttgart, 1921.

PeeK W., (1942), *Attische inschriften* στο AM, 67, αριθ.165, 176, 185, 189.

Philipsson A., (1952), *Die griechischen Landschaften-Eine Landes Kunde*, Band I, Teil III, FrankfurtMain.

Rackham H., M.A.Pliny, (MCMLXVII) *Natural History*, I, Books I-II, The Loeb Classical Library, Harvard University Press.

Setton, K.,(1948), *Catalan Domination of Athens 1311-1388*, Cambridge, Mass.

Scranton, R. L., (1932), *The fortifications of Athens at the opening of the Peloponnesian war*, στο AJA, vol. 36, printed Rumford press, Concord, N.H., EKΠΑ.

Shepard, F.P., (1972) *Submarine Geology*, Νέα Υόρκη.

Steup J., (1966), *Thukidides*, lib. II, cap. 34, σ.81,Berlin/Zurich/Dublin.

Thucydidis, Historiae, (MCMX),vol.I,92,93, libri I-IV, Lipsiae, in Aedibus B.G. Teubneri.

Travlos, J., (1971), Bildlexicon zur topographie des Antiken Athen, Tübingen.

Travlos, J., (1988), Bildlexicon zur topographie des Antiken Attika, Ernst Wawmuthverlag, Tübingen.

AAA (1968), σ.101κ.ε.

Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, Ε. (2003), «Πληροφορίες των περιηγητών για την ελιά και το λάδι, στον ελλαδικό χώρο», στο Παναγιώτης Καμηλάκης-Λουίζα Καραπιδάκη (επιμ.), *Η ελιά και το λάδι στο χώρο και στο χρόνο*, Πρέβεζα 24-26 Νοεμβρίου 2000, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών.

ΑΔ, ΜΕΛΕΤΑΙ, τομ. 35(1980)

ΑΔ, Β'1 ΧΡΟΝΙΚΑ

τομ. 17(1961-62), / 18(1963), /19(1964), /20(1965), /21(1966), /22(1967), /23(1968), /24(1969), /25(1970), /26(1971), /27(1972) / 28(1973), /29(1973-74), /30(1975), /31(1976), /32(1977), /33(1978), /34(1979), /35(1980)/ /36(1981), /37(1982), /38(1983/39(1984), /40(1985), /42(1987), /43(1988), /44(1989), /45(1990), /46(1991), /47(1992), /48(1993), /49(1994), /50(1995), /51(1996), /52(1997)

ΑΕ (1893), Σύμμικτα, Ανάγλυφον αναθηματικόν Ερμή και Νύμφαις, περίοδος Τρίτη, έκδοση της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, ΕΚΠΑ.

ΑΕ (1968), Χρον. σ.8

Αιγινήτης, Δ. (1908), *To κλίμα της Ελλάδος*, Μέρος Β', Το κλίμα της Αττικής, Βιβλιοθήκη Μαρασλή, έκδοση Π.Δ. Σακελαρίου, Εν Αθήναις.

Αντωνίου, Αθ. (1990), Βραυρών, *Συμβολή στην Ιστορία των ιερού της Βραυρωνίας Αρτέμιδος*, Διδακτορική Διατριβή, Φιλοσοφική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Αθήνα.

Αντωνίου, Β. (2002), Το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον του Λεκανοπεδίου Αθηνών, *Πρακτικά 6^{ου} Πανελλήνιου Γεωγραφικού Συνεδρίου*, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.

Αραποπούλου, Κ. Θ. (1940), μτφρ., Ξενοφώντος *Ελληνικά*, Τομ.Β',4,19 και 4,30, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», αριθ. 104 , Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, σ.131, και σχόλιο 2, εν Αθήναις.

Αραποπούλου, Κ. Θ. (1948), μτφρ., Ξενοφώντος *Ελληνικά*, Τομ. I, Β',II ,15, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», αριθ. 90, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, Αθήνα.

Αραποπούλου, Κ. Θ. (1965), μτφρ., Στράβωνος, Γεωγραφικά IX, 396 και IX, 400, τόμος Δέκατος, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», αρθ.361, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, εν Αθήναις.

Αρβανιτόπουλος Α.Σ.,(1937), μτφρ., Στράβωνος, *Γεωγραφικά A'*, 3,18, σχολ.1, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, αριθ.118,

Βιβλιοθήκη «Παπύρου», Αθήνα.

Βερυκίου-Παπασπυριδάκου Ε., Σκυλοδήμου Χ. και Μπαθρέλλος Γ.,(2004), *Καταγραφή των μεταβολών του γεωμορφολογικού φυσικού περιβάλλοντος με τη χρήση χαρτών διαφορετικής χρονολογίας* έκδοσης, Δελτίο της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας, τομ.XXXVI, Πρακτικά 10^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη.

Γεννάδιος, Π., (1914), *Φυτολογικόν Λεξικόν*, Αθήναι.

- Γεννάδιος, Ι., (1930), *O λόρδος Έλγιν και οι προ αυτού ανά την Ελλάδα και τας Αθήνας ιδίως αρχαιολογήσαντες επιδρομείς, 1440-1837*, Αθήναι.
- Γιακουμής, Χάρης, 1998, *H Ελλάδα φωτογραφικό και λογοτεχνικό ταξίδι στον 19^ο αι., Institut Francais, d'Athènes, Editions Baltas-Plessas.*
- Γυμνάσιο 63^ο Αθηνών, (2004-2005), Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα, *Ta ποτάμια της Ζωής*.
- Δραγάτσης, Ι.Χ. (1910), ΑΕ, *Πειραιϊκαί αρχαιότητες*, Αθήνησι, έκδοση Π.Δ.Σακελλαρίου,
- Δρίκος, Θ. (1994), *Oι πωλήσεις των Οθωμανικών ιδιοκτησιών της Αττικής, 1830-1831*, παράρτημα χαρτών Kaupert.
- Εφημερίς «Εστία» 19/05/1970.
- Θεοδοσίου, Ν. (1997), *Περιστέρι: η ιστορία του τόπου. Το χρονικό των ανθρώπων*, Αθήνα, Ελεύθερος Διάλογος.
- Θερμού Μ., Αρχαιολογία, εφημερίδα *To BHMA*, 4-2-2009.
- Θρεψιάδης Ι., (1938), στην ΑΕ, 1934-41, XPON.6
- Θρεψιάδης Ι., (1950), Ανασκαφάι νοτίως της Ακροπόλεως, στα ΠΑΕ, σ. 100 σημ.1, εν Αθήναις.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, (1971), Τομ.Α΄, Προϊστορία και Πρωτοϊστορία, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα.
- Καιροφύλας, Κ., (1933), *Iστορία των Αθηνών: από Κωνσταντίνου του Μεγάλου μέχρι της αλώσεως υπό των Τούρκων (330-1456)*, Αθήναι, Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Καιροφύλας, Γ.(1995), *Τοπωνύμια της Αθήνας, του Πειραιά και των περιχώρων*, Αθήνα, εκδόσεις Φιλιππότης.
- Καμπούρογλου, Δ.Γρ. (1920), *O αναδρομάρης της Αττικής*, Αθήναι, εκδόσεις Ζηκάκης.
- Κανάστης, Ν. (1944), *Oι λαχανόκηποι Αττικής και η σημασία των κατά την πολεμικήν ιδία περίοδον*, Αθήναι, έκδοση Φ. Κωσταντινίδη-Κ. Μιχάλα.
- Κατημερτζή, εφημερίδα *τα Νέα* 4-10-2004.
- Κάτσικας, Ν. (1989), Συνοπτική γενική γεωλογική Θεώρηση της Αττικής, *Αττικό Τοπίο και Περιβάλλον*, Αθήναι: Υπουργείο Πολιτισμού.
- Κλουτσινιώτη, Ρ., «*O Ελαιώνας να γίνει ανάσα ζωής*», Αντί 377, 27-41 και 378, 30-31.
- Κορδέλας, Α. (1879), *Ai Αθήναι Eξεταζόμεναι υπό Υδραυλικήν Εποψιν*, Αθήνησι.
- Κορρές Μ., (2008), *Eκτέλεση, Περιεχόμενο και Αξία των Χαρτών της Αττικής του Kaupert, Συμπλήρωμα της επανέκδοσης των χαρτών 2008*, Εκδοτικός Οίκος Μέλισσα, Αττική Οδός Α.Ε. και Μ. Κορρές.
- Κοταμπάση, Χρ.- Σκέντος, Αθ.,(2005), *Γεωμορφολογική ανάλυση της υδρογραφικής λεκάνης απορροής του Κηφισού ποταμού και ανθρώπινες επεμβάσεις*, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Γεωγραφίας, Αθήνα.

- Κουλούρη, Χρ. (2004), «Στο δρόμο για την αναβίωση», στο Αλίκης Σολωμού-Προκοπίου, Ιφιγ. Βογιατζή (επιμ.). *H Αθήνα στα τέλη του 19^ο αιώνα: οι πρώτοι διεθνείς Ολυμπιακοί Αγώνες*, Αθήνα.
- Κουν, Ν.Α. *Μόθοι και Θρύλοι της Αρχαίας Ελλάδας*, τομ. Α, εκδόσεις Ε.Σ. Νικητόπουλος.
- Κουρουνιώτης Κ., (1911), Ανασκαφαί Παλαιού Φαλήρου, στην ΑΕ, Αθήνησι, ΕΚΠΑ.
- Κρητικός Β.Δ. , (1957), μτφρ. *Πλάτωνος, Γοργίας 455E(η περί ρητορικής ανατρεπτικός)*, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», αριθ. 238, Αθήνα.
- Κυδωνιάτης Σ., (1985), Αθήνα: *παρελθόν και μέλλον*.
- Κωνσταντινίδης Γ., (1996), *Ιστορία των Αθηνών από Χριστού γεννήσεως μέχρι του έτους 1821*, Αθήνα, εκδόσεις Δημιουργία.
- Λαζαρίδης Δ., (1968), Αγ. Ι. Ρέντης, στα ΑΑΑ, Ι, σ.34.
- Λαζάρου Αν., (1956), Πλουτάρχου, *Βίοι Παράλληλοι*, Σόλων 12, Αρχαίοι Έλληνες Συγγραφείς, εκδόσεις Ι.Ν. Ζαχαρόπουλου, Αθήναι.
- Λέκκας Σπυρ., (2002), Αρχαιογνωσία, τομ. 11, *Οι Υδρολογικές γνώσεις των αρχαίων όπως συμπεραίνονται από τα αρχαία φρέατα ανατολικά του Υμηττού*, σ.195 κ.ε., Αθήνα.
- Λεοντάρης Σ., (1992) *Εισαγωγή στην Ωκεανογραφία. Παράκτια Γεωλογία*, ΕΚΠΑ.
- Λυγκούρη Ε., (2009), *Ο Αρχαίος Πειραιάς και το Μουσείο του*, Διάλεξη στο Κυκλαδικό μουσείο, ΚΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ.
- Μαρίνος Γ. Και Petrascheck W., (1956): «Λαύριον»-Ι.Γ.Ε.Υ. *Γεωλογικαί και Γεωφυσικαί Μελέται*, τομ.ΙV, αρ.1.
- Μαρουκιάν Χ., Τσερμέγκα Ε., Γάκη-Παπαναστασίου Κ., Καρύμπαλης, Ε., (2005), Ο ρόλος των Μορφομετρικών παραμέτρων και των Ανθρωπογενών επεμβάσεων στην εκδήλωση πλημμυρών στον Κάτω ρου του Κηφισού ποταμού (Λεκανοπέδιο Αττικής), *7TH Hellenic HydroGeological Conference-Athens*, Τόμος I, Αθήνα.
- Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία, Τόμος ΙΔ', εκδόσεις Πυρσός ΑΕ.
- Μιχελή Λ., (1987), *H Αθήνα σε τόνους ελάσσονες*, Αθήνα.
- Μοσχονάς Ν.Γ., (1996), «Η τοπογραφία της Αθήνας κατά τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο», στο *Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών*, επιστημονικές-επιμορφωτικές διαλέξεις, Αθήνα, Δήμος Αθηναίων.
- Μπελαβίλας Ν., ‘Οδός Πειραιώς’, *H Καθημερινή-Επτά Ημέρες*, 13/10/2002.
- Μπίρης Κ., (1960), *Αρβανίτες: οι Δωριείς του νέου ελληνισμού*, Αθήνα.
- Μπίρης Κ.Η., (1962), Ο Απόστολος Παύλος Εν Αθήναις, *Ο Φαληρικός Λιμήν*, Ecole Francaise, Bibliothèque D' Athenes, Αθήνα.
- Μπίρης Κ.Η., (1971), *Αι Τοπωνυμίαι της πόλεως και των περιοχών των Αθηνών*, Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Αναστηλώσεων, Αθήνα.

Μπουγάνης Π., «*H χαβούζα που λέγεται Ελαιώνας*», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 1.1.2005.

Μπουρνόβα Ε., (2002), *Από τις Νέες Κυδωνίες στο Δήμο Αιγάλεω*, Αθήνα, έκδοση Δήμου Αιγάλεω και Πλέθρον.

Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, (1975), τομ. 1^{ος}, τομ.2^{ος}, τομ.3^{ος}, τομ.5^{ος}.

Νικολάκης Ι.Δ., (2002), *Κλιματολογία: Μια Σύγχρονη Επιστήμη του Περιβάλλοντος*, Αθήνα.

Ντήλ Κάρολος, (1890, 1996), *Excursions archéologiques en Grèce*, Ξυπεταιών, Πολιτιστικό περιοδικό του Δήμου Μοσχάτου.

ΠΑΕ,(1985), 21-22 και ΠΑΕ (1956)

Παλαιοκρασσά Λ., (1991), *To Ιερόν της Αρτέμιδος Μοννιχίας*, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, αρ.115, Αθήνα.

Παπαγιαννοπούλου-Παλαιού, μτφρ. *Στράβων, Γεωγραφικά*, 1,3,18, τομ. Τρίτος, αριθ.118, σχολ.1.

Παπαδέας Γ.Δ.,(2002), *Γεωλογικές Ερευνες στην Αττική*, ΕΚΠΑ,Αθήνα.

Παπακωνσταντίνου Γ., (1954), *Πλουτάρχου, Βίοι Παράλληλοι, Περικλής 13, Αρχαίοι Έλληνες Συγγραφείς*, εκδόσεις Ι.Ν. Ζαχαρόπουλος, Αθήναι.

Παπανικολάου Δ., Μπάση Ε. –Κράνης Κ. και Δανάμος Γ., (2004), «Παλαιογρεωγραφική Εξέλιξη του Λεκανοπεδίου Αθηνών από το Άνω Μειόκαινο έως Σήμερα», *Δελτίο της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας*, τομ.XXXVI, Πρακτικά 10^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη.

Παπαπέτρου-Ζαμάνη Α., (1995), *Γεωμορφολογία*, Αθήνα, εκδόσεις Συμμετρία.

Παππάς Α., (1999), *Η Υδρευσις των Αρχαίων Αθηνών*, Προσάρτημα: Το Χρονικό της Υδροδοτήσεως των Αθηνών μέχρι το 1828, Αθήνα, Εκδόσεις Ελεύθερη Σκέψις.

Παππάς Φ., μτφρ. Θουκιδίδου *Ιστορία*, τομ. Α΄, 92-93, σσ.173-177, Τα Άπαντα Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, Βιβλιοθήκη «Παπύρου» αρ. 173, Αθήνα.

Παπαχαρίσης Α. Χ., (1953), μτφρ. *Ευριπίδου «Μήδεια»*, στιχ.835-840, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», αριθ.180, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, ΕΚΠΑ, εν Αθήναις.

Παπαχατζής Ν., (1980), *Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αρκαδικά*, VIII, 29,4, σ.307, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.

Παπαχατζής Ν., (1992), *Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Βοιωτικά*, IX,31,6-7, σσ. 198,199, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.

Παπαχατζής Ν., (2004), *Πανσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Αττικά*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.

Παπαχριστοδούλου I.X., (1971), Μοσχάτον, στα AAA, 4

Παπαχριστοδούλου , I. X., (1973), Άγαλμα και ναός Κυβέλης εν μοσχάτο Αττικής, στην ΑΕ, αρ.1, ΕΚΠΑ.

Πατεράκη Γ., (1999), *Κηφισιά η Καλλίστη* , Μια Ζωντανή παρουσία του Χτες και του Σήμερα, Β' έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Γκούμα.

- Παυλόπουλος Κ., (1997), *Γεωμορφολογική Εξέλιξη της Νότιας Αττικής*, Γαία NO₂, Αθήνα, ΕΚΠΑ.
- Πετροπουλάκου Μ.- Πεντάζος Ε., (1972), *Αττική-Οικιστικά Στοιχεία, Πρώτη Έκθεση*, τομ. 21, στη σειρά «Αρχαίες ελληνικές Πόλεις», Αθήναι.
- Πολυλάς Ιακ., μτφρ. *Ομήρου «Ιλιάς»*, Ψ.141-153, ΕΚΠΑ, έκδοση τρίτη, Βιβλιοθήκη Ι.Γ. Βασιλείου «Αρχαίων Έργα», Αθήναι.
- Πουρνάρας Α.Ι., μετφρ. *Θουκιδίδου Ιστορία*, τομ. 2^{ος} I, 107, Τα Άπαντα Ελλήνων Συγγραφέων, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», Αθήναι.
- Πουρνάρας Α.Ι., (1965), μτφρ. Πλουτάρχου, *Bίοι Παράλληλοι: Θεμιστοκλής 19*, τομ. Δευτερος, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», εν Αθήναις.
- Πουρνάρας Α.Ι., (1965), μτφρ. Πλουτάρχου, *Bίοι Παράλληλοι: Κίμων 13*, τομ. πέμπτος, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», εν Αθήναις.
- Πουρνάρας Α.Ι., (1965), μτφρ. Πλουτάρχου, *Bίοι Παράλληλοι: Θησεύς 12*, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, Ελληνική Εταιρεία των Ελληνικών Γραμμάτων Πάτυρος.
- Ρος Λουδοβίκος, (1976), *Αναμνήσεις και ανακοινώσεις από την Ελλάδα (1832-1833)*, μτφρ. Α. Σπήλιου, Αθήνα, εκδόσεις Αφοί Τολίδη.
- Ρωπαΐτου-Τσαπαρέλη Ζ.Ε., (2006), *Ο Ελαιώνας της Αθήνας, Ο χώρος και οι άνθρωποι στο πέρασμα του χρόνου, εκδόσεις Στρ. Φιλιππότης*, Αθήνα.
- Σαρρής Ι., (1928), *Τα τοπωνύμια της Αττικής, Αθηνά 40*.
- Σιμώνη- Λιόλιου Μ., (2002), *Η Αρχόντισσα Κηφισιά*, Η ρομαντική Ιστορία του χθες έως το 1950, Α'έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Εφημερίδα «Κηφισιά».
- Σιμώνη – Λιόλιου Μ., (2004), *Τα Οδωνύμια της Κηφισιάς και η ιστορία τους*, Α'έκδοση, Αθήνα, Εφημερίδα «Κηφισιά».
- Σκιαδάς Ε.Γ., (2004), *Η Ιδρυση του Δήμου Αθηναίων πριν από 170 χρόνια (1834-2004): οι 40 Δήμαρχοι των Αθηνών, Αθηναϊκά 109*.
- Σκιλάρντι Δ., (1969), *Β'*, στα ΑΑΑ.
- Σκουζές Δ.Γ.- Γέροντας Δ. Αλ., (1963), *To χρονικό της υδρεύσεως των Αθηνών, Αθήνα*.
- Χ.Σκυλοδήμου,(2002), *Γεωμορφολογική και Περιβαλλοντική Μελέτη της παράκτιας Ζώνης της Νοτιοδυτικής Αττικής*, ΕΚΠΑ, Διδακτορική Διατριβή.
- Σπαταλάς Γ., (1958), μτφρ., *Σοφοκλέους «Οιδίπους επί Κολωνώ»*, στιχ.685-691, και 1059, Βιβλιοθήκη «Παπύρου», αριθ.258, Τα Άπαντα των Αρχαίων Ελλήνων Συγγραφέων, εν Αθήναις.
- Στάης Β., (1909), Αναθηματικόν Ανάγλυφον εκ Φαλήρου στην AE.
- Σταϊνχάουερ Γ., (1998), *Τα Μνημεία και το Αρχαιολογικό Μουσείο του Πειραιά*, Αθήνα, εκδόσεις Μ. Τούμπης Α.Ε.
- Σούδα (Σονίδα), *Λεξικόν τομ. Β'*, ΕΚΠΑ.
- Σωτηρίου Α.Γ., (1927), *Ευρετήριον των μεσαιωνικών μνημείων της Ελλάδος*, Αθήνα.

- Τάταρης Αθ., (1967), *Παρατηρήσεις επί της δομής της περιοχής Σκαραμαγκά-όρους Αιγάλεω- Πειραιώς-Αθηνών-(Αττική)*, Δ.Ε.Γ.Ε. VII/I Αθήναι
- Τραυλός Ι.Ν., (1993), *Πολεοδομική Εξέλιξις των Αθηνών, Από των Προϊστορικών χρόνων μέχρι των Αρχών του 19^{ου} αιώνος, Β' έκδοση*, Αθήνα, εκδόσεις Καπόν και Αγγελική Κόκκου.
- Τσιριγώτη-Δρακωτού Ι., (2008), *Η Αθήνα κατά την Ρωμαϊκή Εποχή, Πρόσφατες ανακαλύψεις, νέες έρευνες, Η Ιερά οδός των ρωμαϊκών χρόνων, Ανάτυπο, Μουσείο Μπενάκη, 4^ο Παράρτημα, Αθήνα.*
- Υδρόγειος, (1987), *Πειραιάς, τόμος ΙΒ'*, εκδόσεις «ΔΟΜΙΚΗ, Αθήνα.
- ΥΠΠΟ, (2000), *Ηριδανός, Το Ποτάμι της Αρχαίας Πόλης, Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Τμήμα Εκπαίδευτικών Προγραμμάτων, έκδοση του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων, Αθήνα.*
- Φερούσης Δ.Σ., (2002), *Η οδός Πειραιώς: οδοιπορικό στο μύθο και στην ιστορία, Αθήνα, εκδόσεις Ακρίτας.*
- Φλωμπέρ Γουστάβος, (1989), *To ταξίδι στην Ελλάδα, Αθήνα, εκδόσεις Ολκός.*
- Φουρίκης Α.Π., (1929), *Συμβολή εις το τοπωνυμικόν της Αττικής, Αθηνά 41.*
- Φωκά Ι. - Βαλαβάνης Π., (1994), *Περίπατοι στην Αθήνα και την Αττική, Τόποι- Θεοί- Μνημεία, Αθήνα, εκδόσεις Κέδρος Α.Ε.*
- Χαραλαμπάκης Σ., (1952), *Συμβολή εις την γνώσιν του Νεογενούς της Αττικής, AGPH, Τ. IV, Αθήναι.*
- Χιώτης Ε., (2008), *Νεώτερες απόψεις για το Αδριανείο υδραγωγείο και την τεχνολογική σχέση του με προγενέστερα τεχνικά έργα, 5^ο Συμπόσιο της Ελληνικής Αρχαιομετρικής Εταιρείας, Αθήνα.*
- Χωρέμη Α., (1996), *Ρωμαϊκή Αγορά: το πρώτο εμπορικό κέντρο της Αθήνας, στο Ελένη Γραμματικούλον (επιμ.) Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, επιστημονικές-επιμερφωτικές διαλέξεις, Αθήνα, έκδοση Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Δήμος Αθηναίων.*
- Ψαριανός, Π. Σ. (1986), *Επίτομος Φυσική Γεωγραφία, εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα.*

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κηφισός, 4/1/2008, [7gym - zograf.att.sch.gr](#)

Κηφισός, 2008, [www.wikiPedia.gr](#)

Ελληνική ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια, [www.livepedia.gr](#)

Ελληνικός Πολιτισμός, (ΔυτικόαετωμαΠαρθενώνα),[users.thesss.sch.gr](#)

Μποφύλιας Α., Περιοδικό Αρχαιολογία, Ανάδειξη του ιστορικού Ελαιώνα των Αθηνών, [www.arxaiologia.gr](#)

14^ο Γυμνάσιο Περιστερίου-Περιστέρι: ο τόπος μας, Μια πόλη με ιστορία, Περιβαλλοντική εργασία 6/1/2008, www.asda.gr

Μ. Πετριτάκη, 2008, Ημέρα Πρώτη-ΙΤΙΑ, *Η εικόνα της περιοχής των κάτω ρου του Κηφισού όπως αναδύεται και μέσα από τις αρχαίες πηγές και τα μνημεία, www.itia.ntua.gr*

Πειραιάς, Πανάρχαιοι χρόνοι, www.hellinon.net/peireus

Πολεοδομία-οδός Πειραιώς, Μοσχάτο, courses.arch.ntua.gr

Μ.Α.Μιμίκου, *To πλημμυρικό καθεστώς στην Ελλάδα, Εκπαιδευτική ημερίδα «Φυσικές καταστροφές οικονομικές επιπτώσεις και η αντιμετώπισή τους», Ινστιτούτο Ασφαλιστικών Σπουδών, 22/4/2005, [WWW.Chi.Civil.N.T.U.A.gr/Mimikou/L./publications/papers.](http://WWW.Chi.Civil.N.T.U.A.gr/Mimikou/L./publications/papers)*

Chiotis E.D., Water supply and Drainage works in the Agora of ancient Athens, Διεθνές Συνέδριο, *Η Αγορά στη Μεσόγειο από τους Ομηρικούς έως τους Ρωμαϊκούς χρόνους, 14-17 Απριλίου 2011, echiotis@otenet.gr.*